

HASONSZENVI

UTITÁRS

RÖGTÖN TÁMADT BETEGSÉGEK

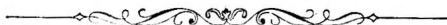
ELHÁRÍTÁSÁRA.

NEMORVOSOKNAK

IRTA

Dr ARGENTI DÖME.

PEST, 1863.

NYOMATOTT KOZMA VAZULNÁL

(Hal-piacz és aldunaszor sarkán 9. szám.)

BEVEZETÉS.

Hasonszenvi gyógyelvünk: „**hasonlót hasonlóval.**“
Hogy e szerint szerencsésen gyógyíthassunk, tudnunk kell, mikép ugyanegy betegség ellen több az orvosság; mert ugyanegy betegség, p. o. váltóláz, különféle symptomákkal mutatkozik. Figyelemmel olvassuk tehát által mindazon orvosságokat, melyek bizonyos betegség ellen javasoltatnak, és ezek közül **válasszuk azon szert, mely, leírt körjeleire és egyéb körülményekre nézve, leg-hasonlóbb a gyógyítandó betegséghez.**

A gyógyszereknek ilymódon történendő választása mellett figyelmeznünk kell még e következőkre:

1.) Beteges körülményekben a **lélek állapotára** vonatkozólag, vagy **lelki szenvedésekben**, vagy **szellemi okokból** eredő kóresetekben ezekre figyeljünk:

Öröm után fejlődött kóresetekben: *cofea*.

Bú, bánat után: *ignatia, platina, pulsat., ac. phosph., staphys.*

Harag után: *aconit, chamom., nux v., bryonia, colocynthis, platina, sepia, staphys.*

Ijedés után: *bellad., opium, ignatia, platina*; forróság: *aconit.*

Elkeseredés után: *colocynt., staphys.*

Szerencsétlen szerelem után: *lachesis*, *ac. phosphor.*, *ignatia*, *staphys.*

Szerelemféléttől: *ac. phosph.*, *lachesis*, *hyosciamus*.

Az állati ösztön erélyes legyőzéséből eredő bajokban: *conium*, *bellad.*, *nux v.*, *calcareae*, *graphit.*, *lycopod.*, *hyosc.*, *lachesis*, *phosphor*, *ignatia*.

Gond és aggodalomtól: *graphit.*, *ignatia*, *ac. phosph.*, *staphys.*

Félelem után: *pulsat.*, *bellad.*, *optum*.

Félelem a kisértettől: *arsenic*, *carbo v.*, *ignatia*, *pulsat.*, *ranunculus*, *sulphur*; a betegségtől: *calcareae*; a magánytól: *lycopod.*; a haláltól: *agnus*, *arsenic*, *bryonia*, *calcareae*, *ac. nitri*, *cocculus*, *graphit*, *platina*, *pulsat.*, *rhus*; a szerencsétlenségtől: *calcareae*, *graphites*; a mérgezéstől vagy elárlástól: *bellad.*, *hyosciam.*, *rhus*; a jövődőtől: *anacard.*, *bryonia*, *ginseng*, *digitalis*, *staphys.*; a tébolyodástól: *alumina*, *calcareae*, *mercur*.

Félelmesség, belszorongás (Angst): *arsenic*, *bellad.*, *phosph.*, *pulsat.*, *veratrum*; éjjel: *caustic*; alkonyatkor: *calcareae*; égi háboru alkalmával: *phosphor*, *natrum m.*

Epedés (Gram): *ac. phosph.*, *graphit.*, *ignatia*, *lycopod.*, *staphys.*

Honvágy (Heimweh): *aurum*, *capsicum*, *carbo v.*, *ac. phosph.*, *silica*.

Életunottság: *arsenic*, *antimon.*, *aurum*, *carbo v.*, *phosphor*, *sepia*, *silica*, *staphys.*

Öngyilkolási eszmékkel való foglalkozás: *alumina*, *antimon.*, *arsenic.*, *aurum*, *nux v.*, *pulsatilla*, *rhus*, *secale*, *spigelia*.

Ábrándozások a philosophiai téren: *sulphur*.

Vallásos lelki szenvedések: *arsenic*, *veratrum*, *aurum*, *lycopod.*, *pulsat.*, *sulphur*, *selenium*, *lachesis*.

Irtózástól eredő bajokban: *calcareae*, *phosphor*.

Elmeerőltetéstől: *calcareae, nux v., lachesis, bellad., sulphur, colchicum.*

Megfeszítéstől irás alatt vagy után: *bryonia, cannabis, natrum m., sabina, silica.*

2.) A beteg **szervezete** (constitutiója), **egyéniisége** irányt adand a gyógyszerek választásában, ha ezek körjelileg is illenek.

Heves (sanguin.) temperamentumnak fő orvosságai: a *nux v., arnica, aconit.*

Cholericus egyéneknek a: *bryonia, lachesis, nux v.*

Melancholicusoknál az *arsen, lycopod., graphit.*

Phlegmaticusoknál a *berberis, capsicum, jod, pulsat., senega.*

Szelid egyéneknek illeendő esetben: a *bellad., lycopod., crocus, silica, pulsat.* kitünőleg működnek sat.

Nőknek leginkább: *pulsatilla, sepia, belladonna, platina.*

Férfiaknak caeteris paribus: a *nux vom., phosphor.*

Rázkóros (hypochondricus) férfiaknak hasznosak leginkább: *china, conium, gratiola, nux v., phosphor, staphys., sulphur, veratrum.*

Méhkóros nőknek (hysterische Frauen): *arsenic, asa, aurum, bryonia, cocculus, ignatia, natrum m., pulsat., platina, sepia, stramon., sulphur, valeriana, viola od. sat.*

Görvélyes (scrophulös), rühes és a többi hibás vér-vegy (dyscrasie) ellen, keressük ott az orvosságokat, hol ezen kórok leírva léteznek.

Nyulánk egyéneknek: *nux v., phosphor.* Kővéreknek: *antim., calcarea, senega.*

Öregeknek: *aurum, baryta, conium, opium;* gyengeségben: *china, baryta.*

Gyermekeknek kivált az *aconit, bellad., calcarea, chamom., ignatia, ipecac., lycopod., nux.*

Vérszegénység (Anaemie, Blutarmuth) esetében: *ac-phosphor., china, crotales, ferrum.*

Vérbőségtől (Hyperaemie, Vollblütigkeit) eredő bántalmakban: *aconit, bellad., calcarea, hepar, mercur, senega.*

Vérpezsgés (Blutwallung) ellen: *aconit, arnica, bellad., calcarea, lycopod., mercur, phosphor, sepia, kali carb.*

Idegesség (Nervosität): *chamom., china, cofea, ignatia, nux v., mercur, pulsat., platina, rhus.*

Ideg-gyengeség: *baryta, calcarea, china, conium, phosphor, ac. phosph., ignatia, silica, platina.*

Idegcs fájdalmak (Nervöse Schm.): (*aconit*, kiállhatatlan fájdalmakban), *china, platina* sat.

3. A test különféle **helyzetére** növekedő vagy enyhülő, — nemkülönben a test szenvedő részeiben: **érintés, nyomás, mozgás** által, vagy **nyugalomban** érezhető nagyobb vagy kisebb fájdalmakra nézve, — úgy a bántalmak változó vagy állandó **székhelyére**, — végre **külsérelmekre** (Verletzungen) nézve is, — jellegző körülmények, szintén bizonyos szerekre utalnak, ha ezek különben is körjelileg, egyénileg indikálva vannak.

Egyik részről a másakra ugró fájdalmak: *pulsatilla.*

Egyoldali fájdl.: *ac. sulphur., cantharis, mezer., pulsat., coccus;*

— a test baloldalán: *aconit, asa, agaricus, china, indigo, thuja, lachesis, mercur, ac. nitri, spigelia, sulphur;*

— jobb oldalán: *bellad., causticum, hepar s., ignatia, moschus, ginseng, rhus, croctalus, sanguinaria, zincum.*

Az ágybanfekvéskor rosszabb: *arsen., calcarea, graphit., ignatia, lycopod., nux, pulsat., rhus, sepia, silica;*

— jobb: *bryonia, veratrum.*

Hanyatfekvéskor rosszabb: *phosphor;* — jobb: *ign., pulsat.*

Oldalt rosszabb: *arsen., graph., pulsat., silica;* — jobb: *phosph.*

A fekvésnek jobbra vagy balra változtatása által érez-

- hető nagyobb fájd.: *pulsat.*; — érezhető enyhülés: *ignatia*.
- Jobb oldalon lehetetlen: *bryonia*; — bal oldalon lehetlen: *lycopod*.
- Az ágyból felkeléskor rosszabbulás: *carbo v., graph., guajac., ignatia, veratrum*; — javulás: *aurum*.
- Fekvő helyzetből felegyenesedéskor rosszabbulás: *bellad., sulphur, natrum m.*; — enyhülés: *pulsat*.
- Ülés alatt rosszabb: *aconit., arsen., calc., china, china, euphrasia, natrum c., platina, pulsat., sulphur, zincum*; — jobb: *ac. phosphor., nux v., petrol., staphys., veratrum*.
- Ülésből felkeléskor rosszabbulás: *caust., conium, natrum m., pulsat., sulphur, tart.*; — enyhülés: *veratrum*.
- Ülésből felkelés után rosszabbulás: *alum., carbo v., rhus, gratiola*; — enyhülés: *pulsat*.
- Állásban rosszabb: *ac. phos., bryon., cocculus, sulphur*; — jobb: *arsen., calcarea*.
- Járás alkalmával rosszabb: *arnica, bellad., calcarea, carbo v., china, nux v., sulphur, veratrum*; — jobb: *arsen., dulcam., graphit., platina, pulsat., rhus, sepia*.
- Járás a szabadban rosszabb: *calcarea, carbo v., conium, ipec., ledum, nux v., sulphur, veratrum*; — jobb: *graphit., opium, sepia*.
- Szaladástól származott bajokban: *arnica, silica*.
- (Nehezen járás a gyermekeknél: *calcarea, silica, sulphur*.)
- Elfáradás (Ermühdung) után: *arnica*.
- Magasb helyen vagy lépcsőkön fölfelé menve rosszabb: *aconit., aurum, bryonia, calcarea, carbo v., nux v., platina, plumbum, rhus, stannum, sulphur, thuja*.
- Hajolástól eredő bajokban: *aconit., bellad., calcarea, lycopod., natrum m., pulsat., rhus, sulphur*.
- Mozgás által a növekedő fájdalmak: *aconit., bellad., bry-*

onia, china, calcarea, mezer., graphit., mercur, phosphor, silica, spigelia, staphys.

— enyhülés: *asa, cyclamen, dulcam., lycopod., pulsat., rhodod., rhus, senega, sepia, sulphur, natrum c.*

Mozgás után rosszabbulás: *phosphor, pulsat., stannum.*

Megfeszített testi munkásság után: *arnica, ruta, ac. sulphur., rhus.*

Nevetés alatt mutatkozó bántalmak: *arsen., bellad., carbo v., stannum.*

Tüsszentés által előidézett vagy nagyobb fájdalom: *arnica, capsicum.*

Orrfúvásra növekedő fájd.: *arnica.*

Nyomás által növekedő fájd.: *bellad., bryonia, calcarea, nux v., mercur, mezer., silica, zincum*; — enyhülés: *phosphor, pulsat., stannum, natrum c.*

Szorosb ruha el nem tűrhető: *bryonia, conium, nux vom.*

Érintés által növekedő fájd.: *aconit, arsen., bryonia, colchicum, euphorb., hepar, ignatia, lycopod., nux vom., ranunc., sepia, spigelia, sulphur, staphys.*

Nyugalomban rosszabb: *aurum, dulcam., lycopod., opium, platina, ac. phosphor., pulsat., rhus, sepia, silica, sulphur, magnesia cb., zincum*; — jobb: *aconit, bryonia, colocynt., ipecac., mercur, nux. veratrum.*

Koesizástól rosszabb: *carbo c., cocculus, glonoin, graphit., petrol., phosphor, sepia, silica*; — jobb: *ac. nitri.*

Lovaglástól rosszabbulás: *arsen., natrum m., sepia.*

Sebes járás, táncz utáni fölhevülés lecsillapítására jó egypár csepp erős bort, vagy rhumot önteni czukorra és bevenni; még jobb az *aconit*, ez után az *arnica*.

Erőművi sérelmek (mechanische Verletzungen): esés, ütés, nyomás, ficzamodás, törés sat. után: *arnica, conium, hepar, rhus, ac. sulph. symphytum, ruta*;

— emelés után: *calcarea, carbo v., rhus*;

— megrántás (Verstauhung) után: *arnica, bryonia, rhus*.

4.) Az időviszonyokra, zárt vagy szabad légre különбöző, melegségi fokra változó, meghűléstől eredő betegségekben figyelembe veendőek e gyógyszerek:

Tavaszkor fellépő bántalmakban: *aurum, carbo v., cro-talus, natrum m., veratrum, rhus*.

Nyáron: *carbo v., natrum m., lycopod.*

Őszkor: *aurum, colchicum, mercur, veratrum, rhus*.

Télen, leginkább: *petrol., sulphur*.

Időváltozáskor: *ac. nitri, calcarea, graphit., mercur, rhus, phosphor, rhodod., silica, sulphur, veratrum, man-ganum*.

Szeles időben: *aurum, carbo v., conium, graphit., phosphor, platina, lycopodium*.

Nedves időben: *calcarea, carbo v., lycopodium, rhus, sepia, veratrum*.

Nagyobb világosságtól eredő bántalmakban: *colchicum, lycopod., stramon., mercur*.

Holdváltozáskor: *calcarea, graphit., lycopod., sulphur, silica*; különösen holdfogytával: *mezer.*; holdujulással: *alum., sabadilla, silica*, — hold-töltével: ugyan e szerek és a *cyclamen, spongia*; — hold-nőttével: a *thuja*, vagy az előbbi szerek.

Égiháború alkalmával: *caust., silica, phosphor, rhododendr.*

Időszakonként megjelenő bántalmak (periodische Beschwerden): *arsen., aurum, bellad., cantharis, carbo v., ignatia, lycop., nux v., rhod., sepia, silica, sulph., valeriana*.

Jellegzett bántalmak (typische Beschwerden): *china, arsen., ipec., lycopod., spigelia, veratrum*.

A meleg, meleg borogatás eltűrhetlen: *pulsat.*

— enyhülést okoz: *arsen., chamom., lycopod., rhus, sepia, sulphur*.

Az ágy-meleg rosszabbulást idéző elő: *caustic., graphit., sabina, thuja, veratrum, ledum, mercur, pulsat., rhus.*

— enyhülést: *baryta, lycopodium.*

A hideg jótékony: *pulsat., thuja.*

Hideg után rosszabbulás: *agaricus, calcarea, mercur, nux mosch., phosphor, sepia, sulphur* sat.

Szabadban rosszabb: *bryonia, calc., caust., cocculus, conium, ignatia, lycopod., mercur, nux, petrol., rhus, sulphur, veratrum,* sat.

— jobb: *asa, aurum, crocus, graphit., opium, pulsat., rhodod.,* sat.

Hideg légtől rosszabb: *bryonia, calcarea, camphora, carbo v., nux m., phosphor, rhus, sabadilla, sepia, veratrum;*

— jobb: *antimon.*

Meghüléstől támadt bajokban: *aconit, bellad., chamom., dulcam., lycopod., nux v., ac. nitri, pulsat., sulphur* sat.

— léghuzamban: *bellad., calcarea, caustic., china, sepia, sulphur.*

— hideg víz által külsőleg, belsőleg igen hideg víz-ivás által: *arsen., pulsat.;*

— hideg ital után: *calc., graphit., nux v., spigelia, natrum carb., staph., thuja;* hirtelen ivás után: *silica.*

Meghülés hideg vízben: *calcarea, rhus;* láb-átázás-, láb-átnedvesítéstől: *silica.*

5.) Igen figyeljünk még a beteg **dispozíciójára**, nem különben a testben talán már rég jelenlevő **hibás vérvegyre**, *dyscrasia*ra, azaz: figyeljünk arra, vajjon nincs-e a betegségszorosösszeköttetésben a testnek serophulosus, bujascenyves, rühes, sümörös, köszvényes, aranyeres állapotával, mely a testben már rég lappang? mert a testben szunyadozó ezen betegségek figyelembe vételével lehet csak gyógyítanunk jó sikerrel különféle mind acutus, mind kronikus betegségeket, — és ezeknek jóslata (prognosisa) is, a testnek különben egészsé-

ges, vagy már ezelőtt alattomban beteges állapotától függ leginkább.

6.) Kérdezzük meg azt is, vajjon betegsége előtt nem élt-e a beteg heroicus orvosságokkal, *mercurral* nagy adagban? (*Mercurialis* szerek ellen jók az: *ac. nitrí thuja, hepar s., china, staphysagria, aurum*). Vajjon nem szenved-e a beteg vér- vagy mag vesztés következtében és ekkor: *anacard., nux vom., conium, natrum, china, calcarea, ac. phosph., phosphor, staphis., lycop., sepia, sulphur* indikált szerek; vérvesztés után főleg a *china*.

7.) Elkerülhetlenül szükséges, hogy gyógyítás alkalmával a kevésbbé lényeges symptómákat jól különböztessük meg az essentiális symptómáktól, főleg ezekre fordítván figyelmünket. Így, typhusban ne sokat törődjünk a több napi szorulással és e miatt ne változtassuk a typhus ellen indikált szereket a végre, hogy széke legyen a betegnek; mert az organismus ilyen rendetlen állapotában, ha a rendetlenség fő symptómáit eltávolítjuk, az ezekkel szoros összeköttetésben levő és így kevésbbé lényeges symptómák is el fognak enyészni. Megtörténhetik azonban, hogy a veszélyből már kiragadott beteg rendes állapota a még hátramaradt akadályok miatt egészen vissza nem akar térni; hogy ekkor már e hátramaradt kór legyőzésére más szerek adandók, — magában értetődik.

Mindezen és orvosi szempontból elkerülhetlenül szükséges egyéb körülményekre és e **körülmények összhangzására** figyelvén, — a még kezdő nyavalyának veszedelmes kifejlődését gyakran gátolandjuk; gyógyítandunk további utasításom szerint több kifejlődött betegséget is; a szövevényesb bajokban pedig nem ártandunk legalább annyira hasonszenvi szereinkkel addig, míg orvoshoz jutandunk, mint az ugynevezett házi or-

vosságokkal, milyenek a különféle labdacsok (pilulák), porok, theák sat.

A jól eltalált szernek jele: a beköszöntő javulás, vagy változás, p. izzadás *), melynek következtében a c u t u s betegségekben rövid idő alatt javulást is érez a beteg, mire a c h r o n i c u s nyavalyákban csak hosszabb idő lefolytával számíthat. Ilyetén javulást vagy változást tapasztalván, ne változtassuk az orvosságot, hanem folytassuk azt és legyőzendjük a betegséget. — Végre, hasonszenvi gyógyszereink használata alkalmával, m e l ő z z ü n k m i n d e n m á s k ü l s ő v a g y b e l s ő s z e r e k e t, nehogy ezek által a beadott gyógyszer működése gátoltassék.

A gyógyszerek beadási módja.

Én csak hígított — diluált — szerekkel gyógyítok, ezekkel megnedvesített kis golyókat, néha cseppeket használván; és a gyorsabb lefolyásu, néhány napig tartó — acutus — bajokban közönségesen 3--5 golyócs-

*) Az előidézendő izzadás kedvéért nem szükséges takarókkal terhelni a beteget; takarózzék ő csak úgy, mint közönségesen szokta magát betakarni, és a jól adott gyógyszer izzadásba hozza. De az izzadásban levő, egész gyógyítás alatt, különösen orvos engedelme előtt föl ne keljen ágyából kivált acutus betegségekben, inget se változtasson; mert legnagyobb óvatosság mellett is néha meghűlvén, így előbbi nyavalyájába visszaesvén, ennek halálos kimenetétől méltán tarthat, daczára az ismét bekövetkező izzadásnak: mivel ha az első betegség által el-lankadt életerő, ezen megújított törekvése alatt egészen kimerül, — ekkor nem segíthet már többé az orvos! Ezt minden okos ember átlátván, legyen szófogadó és ne tegye ki magát a legnagyobb, többnyire legyőzhetlen veszélynek.

kát (vagy egy-két cseppet) teszek pohárba, rá öntök tíz evőkanálnyi vizet, addig várok, míg a golyócskák elolvadnak, azután jól fölkeverem az így készített gyógyszer, kanalankint adom be, minden 1—2 órában egy evőkanállal; -- rendkívüli nagy fájdalmakban, milyenek a fogfájás, gyomorgörcsök, vagy rögtön veszedelemmel fenyegető betegségekben, milyenek a guta, nőknél néha a méhvérfolyás sat. $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ órában; de javulást tapasztalván, mindig ritkábban. Ha alszik a beteg, álmából sohase ébreszszük föl rendes beadás miatt. Elfogyván az említett módon csinált orvosság, abból ugyanazon mód szerint készítek ismét és folytatom az orvosság beadását, ha sikerét tapasztaltam; különben tiszta poharat és tiszta kanalat vevén, a körülményekhez képest változtatom gyógyszeremet, veszedelem esetében előbb is mintsem egészen elfogyna. De ha bizonyos szerből, p. o. *aconit*-ből csak egyszer-kétszer akarok beadni, ez után pedig más gyógyszert, — vagy ha az orvosság bevétele ritkábban (p. o. napjában kétszer; a *chronicus* nyavalyákban csak minden másod, negyed, nyolczad nap) szükséges, — ekkor 3 golyócskát egy-két evőkanálnyi vízben felolvasztván, vagy ha jobban tetszik, szárazon, egyszerre adom be betegemnek. *Chronicus* azaz hónapokra terjedő bajokban több hétig ugyanegy orvosság mellett maradok és csak ekkor változtatom szeremet azon esetre, ha épen semmi sikerét sem tapasztaltam. *Acutus* betegségekben, ezeknek igen sebes, vagy lassúbb lefolyása szerint: egy-két óra, vagy egy-két nap múlva változtatom az orvosságot azon esetre, ha sem izzadást, sem némi csekély javulást nem okozott. Midőn két szert felváltva akarunk használni, ekkor legyen mind az egyik, mind a másik szernek külön pohara és kanala.

Ezen utasításom után, mielőtt még a már kifejlő-

dött betegségek h. gyógyításának leírásához kezdenék, a h. **dieta**ról tesztek említést.

Tiltatnak általunk: a fűszeres, illatos, csipős és savanyu eledelek, így az erős eczet, bors, paprika, erős torma, sáfrán; tiltatnak minden hagyma- és fokhagyma-neműek nyers állapotukban; továbbá a bor, ásvány-vizek, kávé, thea, és a nehéz emésztésű füstölt, igen sós és kövér húsok, hová tartoznak a lúd-, kácsa- és sertéshús is (természetesen csak addig, míg a beteg föl nem gyógyul).

Betegknél a **dieta** szigorú parancsa a változhatlan természetnek. Célirányos életrend nélkül nem lehet gyógyítani. A **cutus** betegségek lefolyása alatt, kevés kivétellel, alig kíván a beteg valamit; de ne is erőltessük őt semmire, mindaddig várakozván, míg önmagától valamit nem ohajt és ekkor elég őt eleinte csak gyenge levessél megkínálni, kivált veszélyes betegségből szerencsés kivergődése után; később is, növekedő javulásával csirkebecsinálttal, compottal megelégedhetik a **reconvalescens** ismét azon időig, míg rendes állapotához mindinkább közeledvén, erejét és így különösen gyomrának tehettségét lassankint visszanyervén, ez rendes munkálatát, az emésztést alkalmatlanság érzete nélkül végezheti; de még ilyenkor is csak a gyengébb huseledek, gyenge tészta-neműek, a rizs és efélék ajánlhatók, a **reconvalescens** valódi étvágyához mérvén a mennyiséget, — figyelvén, hogy a gyomor meg ne terheltezzék. — **Chronicus** bajokban, hol néha rendes étvágygyal bír a beteg, figyelmezzünk mindig a betegség természetére, és ehhez képest rendezzük a **dieta**t. Így, ha bővérűség alapja bizonyos betegségnek, inkább növényi, — ellenkező esetben inkább állati eledellel tápláljuk betegeinket; annak mennyiségét mindenki bölcs belátására, józan ítéletére bízván. Gyomor-bajokban

csak könnyen emészthető és tápláló eledel felel meg a célnak és ckkép általában a beteg egyéni körülményei határozzák meg a czélszerű életrendet.

Az egyéni szokásra különben is mindenkor gondosan figyeljünk. Az évek során folytonosan gyakorolt, bár objectiv csakugyan ártalmas, de subiectiv már megszokott életmódon ne tegyünk, kivált rögtön, változtatást; mert ez inkább kárára, mint hasznára válik az embernek. Egyéni szokása, a betegség természete szerint rendelék minden betegemnek is diaetát: soknak individualis szokása erejénél, betegségének természeténél fogva megengedvén azt, mit másnak szigoruan tiltok. Tulajdon tapasztalásaim után mondhatom, miszerint párányi szereink hatását sem gátolja több esetben a már rég megszokott, egyébiránt általában véve tilos étel s ital: csak kisebb mennyiségben, mérsékelt minőségben használtassék. Így a vizes bort, gyengébb kávé és theát, nem igen eczetes ételt többször megengedem: miután a hom. orvosságok minőségük nélkül fogva egyenesen és így erőteljesen hatván a betegre, észleleteim szerint erejüket leginkább oly gyógyerejű ételek s italok által vesztik, melyekhez előbb nem volt szokva a beteg, vagy melyek orvosi szempontból általában tilosak, mint például a sertéshús, erős fűszerek, tiszta bor és eczet, erős kávé, vagy melyek épen antidotumai a bevett gyógyszereknek, mint *aconit*, *arnica*, *bellad.*, *nux v.*, *phosphor*-nak a tiszta bor, — *bellad.*, *rhus*, *carbo v.*, *chamomilla*, *ignatia*, *opium*, *nux*, *pulsatilla*, *phosphor*, *veratrum*-nak az erős kávé sat. Sőt régi szokás erejénél fogva a most említett antidotumokat sem tiltom el mindenkor: kivéven azon eseteket, midőn a gyógyítandó betegségek symptómáihoz ezen antidotumok hasonlóak, azaz, midőn ezen antidotumok, például a thea, kávé a gyógyítandó betegségek-

nek indikált orvosságai közé tartoznak. De — jól értjük egymást! — itt a régi, megrögzött, elévült (praescribált), mindennapi szokást értem, mind az a cutus, mind a hosszadalmas chronicus esetekben föltételen méltánylandót; mert a czélszerű, némelykor a legszorosabb diaeta, kivétel nélkül mindenkinél csakugyan mellőzhetlen föltétel arra nézve, hogy az orvosság akadály nélkül fejthesse ki gyógyerejét.

GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ

KIVÁLT

HEVENY BETEGSÉGEK.

I.

FEJBETEGSÉGEK.

Agygyuladás.

Az agygyuladás fázással kezdődik, mely után forróság következik, nagy szomjjal, állandó, kopogó, nyomó fejfájással összekötve, azonfölül a beteg nem szenved a világosságot. Nagyobbodván a forróság, a beteg arca megpirosodik, szemei vörösek és szinte kidülledtek, könnyezők s érzékenyek; a beteg tekintete komor, vad; hallása oly érzékeny, hogy csekélyebb zörej is nyugtalanítja, sem éjjel sem nappal nem alszik; susog, fecseg, néha legnagyobb dühöngéssel félrebeszél, el akar szaladni, fogait csikorgatja, káromkodik és más efféle illetlen cselekedeteket visz véghez; — máskor ismét énekel, tréfál, nevet; — forrósága nagy, valamint a szája szárazsága is, de azért néha csekély a szomj, máskor egészen hiányzik; gyakran pedig legnagyobb szomja mellett sem nyelheti le az italt, sőt irtózik a víztől (viziszony); — az érverés a halánték- és nyak-üterekben igen látható; légzése nem épen nehéz, hanem gyakori fohászok által félbeszakasztatik: közönségesen ingerterez a hányásra, sőt valóban hány a beteg; széke rekedt, vizelete vörös. — Ily körülményekben minden

érvágás, nadályozás, hideg- vagy jeges vizzeli borogatás sat. nélkül hathatós eleinte az

Aconitum, melyből minden órában adhatunk egy-két golyócskát egy ujnyi vízben: egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után 3 órára jó a

Belladonna. Ez főszér az agygyuladásban, főkép ha kül forróság, nemkülönben nagy meghűtés után támadt; ha a most említett kórjelek közt jelen van az is, hogy legnagyobb szomja mellett alig nyelheti le az italt, sőt irtózik a beteg a víztől.

Bryonia, ha inkább haragos, rossz kedélyű a beteg.

Nux vomica, főkép elmeerőltetés, szesz italok, lelki indulatok, különösen harag után előjött agygyuladásban, ha ez szorulással is összekötte van.

Néha az agygyuladásban mély álomba van merülve a beteg, mintha csak guta ütötte volna, vagy pedig fél-álmban morogva félrebeszél; szemeit szüntelen egy pontra függeszti, mintha figyelmét valami különösen elfoglalná; testét nem annyira, hanem inkább kezeit mozgatja minduntalan; szemei a világosság iránt érzéketlenek; légzése hörgő; hallása tompa; ürülései akarat ellen jelennek meg; néha zölde anyagot hány ki; nyelése nehéz, s a szájba vett ital orrán foly vissza.

Ezen kórjelekkel megegyez az *opium*, főleg ha szesz italok okozák a bajt, vagy ha a nap sugárainak hatása hozá elő az agygyuladást; ha a beteg mély álomba merül, vagy fél-álmban morogva félrebeszél; szemei szüntelen egy pontra vannak függesztve, légzése hörgő; a beteg nyugodtan fekszik, csak kezeit mozgatja, és szinte merevedett.

De miután e tompasággal járó agygyuladást sokszor a dühöngéssel járó váltja fel (és viszont), ily esetben válaszsunk az előbb említett szerekből egyet, mely a jelen agygyuladás kórjeleihez leghasonlóbb.

Ezen szerekből, *aconitum* bevétele után, egy külön pohárban készítsük el a *belladonnát*, vagy más illő szert; *3—5 golyót olvasztván fel tíz evőkanálnyi vízben, melyből minden 2 órában adhatunk egy kanállal; bő izzadást tapasztalván, ritkábban.*

Ha az agygyuladás ideglázzal jár, nézzük az ideglázat; ha rothasztó lázzal, akkor ismét ezt.

A kütegek (Ausschläge) hirtelen elnyomtatása után is következik olykor agygyuladás; ily esetben hasznosak:

Pulsatilla külső fülgyuladás rögtön eltűnte után előjött agygyuladásban.

Belladonna gyermekeknél elnyomott skarlát, köleshimlő után.

Rhus orbáncz (Sz. Antal-tüze — Rothlauf) eltűntével támadt agygyuladásban. De ezen gyógyszerek beadása előtt is ajánlom az *aconitumot*, úgy használandót, mint előbb említém, valamint ezen gyógyszerek is úgy veendő, amint előbb írák le a bevételi módot.

Az agyrázódásról.

Az agyrázódás, agymozzanás kül erőszak hatása után azonnal szédülést, tompaságot, lelki tehetségek elenyészését, vagy azonnali halált okoz.

Hatalmas szer az agyrázódásnál az *arnica*, melyből *öt golyót tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, eleinte adhatunk minden 1/4 órában egy kanállal; javulást érezvén, minden 1. 3. 5. órában.* Hasznos itt a *cicuta virosa*, ha az *arnica* tán nem lenne elegendő, — szintén úgy veendő.

Az agygyuladásnak elkerülése végett, mely az agymozzanás után gyakorta későn is mutatkozik, a betegre jól kell vigyázni, és neki nyugalomban szükséges maradni, az ételben és italban pontosan tartván meg

a megtartandókat. Mindemellett kifejlödvén a gyuladás, gyógyítsuk azon szerekkel, melyeket ott előhoztam.

Közbenvetőleg itt a gutaütés, hűdés, ájulás, nyalyatörésről szólandok.

G u t a ü t é s.

(Apoplexie).

A guta különféle kórjelekkel jár, melyek következtében: 1) véres, 2) savós, takony- vagy hideg, 3) ideges gutaütést különböztetünk meg.

1) **Véres gutaütésre** (Blutschlag) hajlandó az erős, izmos, bővérű, kövér, nagy fejű, rövid vastag nyaku, tágas vállu test. Meglepő beköszöntésétől méltán tart-hatunk: ha a beteg arcza hirtelen vörös, duzzadt; ki-düldelt szemei vörösek; fülei zugnak; tagjai nehezek, hidegek, holott feje forró; a halánték- s nyaküterek ve-rése szinte látható; a légzés hörgő, hortyogó; — mert súlyosbulyán ezen előjelei a gutának, néha azonnal, vagy egypár órára a beteg rögtön elveszti eszméletét, beszédében akadozik, ajkai reszketnek, szive erősen do-bog és majd ide, majd fejéhez, majd hasához kapkod-ván, összerogyik. Ily szomorú körülményekben először is távolíttassanak el a szabad vérforgást gátló akadá-lyok: azért mindenek előtt szükséges a szorító ruhanc-müeknek azonnali feloldása; fektetessék a beteg feje lószőrrel töltött vánkosokra jó magasán; dörzsöltessék száraz ruhával csak addig, míg a bevett h. gyógyszerre nem izzad; a szoba tizenhárom foknál melegebb ne le-gyen; a körüllevők száma minél kisebb, annál jobb. E-zek után, minden érvágás nélkül, h. gyógyszer-eink bámulatos gyorsasággal segitendek ott, hol még élet van, hol segíteni lehet. Hatalmas tekintetben a

Belladonna, nélkülözhetlen, veszedelem perczeiben többnyire valóságos gutahárító; ha ez néhány bevétel után várakozásunknak meg nem felelne, hasznos az

Arnica, esés, ütés, nyomás utáni gutaütésben, azonnal (mint főszerep ily esetben) használandó.

Opium, kiváltképp idősbecknél, ha a beteg mély, kábult álomba merül, melyből csak igen nehezen lehet őt fölébresztteni és ekkor eszméletlenül tekintgetvén maga körül, a tett kérdésekre nem képes felelni; ha arcza duzzadt, vörös; feje nehéz; érverése erős, lassu; légzése hűgő; szeszese italokkal visszaélőknek gutaütés alkalmával jó szolgálatot tesz különösen, — de azért hasonló kórjelek mellett másoknak is.

Ipecacuanha, ha **gyomorterhelés** után bőfögést, ökrendést, émelygést érez a beteg és hányásra kényszerítetik a gutaütés félelme közt. Ez nem használván, hasonló esetben ajánlható a

Nux vom, főleg szeszese italok szenvedélyes barátainak; vagy

Pulsatilla, ha zsíros, igen hűtő eledetek vagy italok rontották meg a gyomrot, és innét a guta kórjelei, különösen az erős szívdobogás, midőn az érverés majd egészen el van nyomva.

China, ha a h. orvos távollétében megtétetett már az érvágás, mire azonban a gutakórjelek vagy el nem maradtak, vagy ha ezek eltűntek is, nagy erőtlenséget s egyéb rendetlenséget érez a beteg.

Ezen gyógyszerekből guta esetében három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből adjunk be eleinte minden öt perczen egy evőkanállal; bő izadást, kevés javulást tapasztalván, minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ —1 órában; sokkal jobban érezvén magát a beteg, minden három órában; mindaddig, míg előbbi egészségét tökéletesen vissza nem nyerte.

Sokszor ezen gyógyszerek szerencsésen győzik le a guta után maradni szokott **utóbajokat** is; — különösen ezeknek gyökeres kiirtására hasznosak: a *belladonna*, *nux vom.*, *china* sat. napjában háromszor, vagy kétszer három golyócskát két evőkanálnyi vízben adva; de ezeken kívül makacsabb esetekben nem lehet nem ajánlanom: a *lachesist* — ha a testnek bal részét; a *barytát* — ha a testnek jobb felét, vagy a beteg nyelvét érte a gutaütés. Ez utóbbi főleg idősekbenél hatalmas, különösen midőn a beteg kábult, szüntelen morog, nevetséges mozdulatokat csinál. Midőn szólni nem bír a gutaütött, ekkor kísértjük meg a *phosphort*, *barytát*.

De ezen gyógyszerek használata mellett szükséges bizonyos életrendet tartani. A véres gutára hajlandók soványabb, inkább növényi eledelekkel éljenek, kerüljék a fűszereket, szeszes italokat, kávé, dohányzást, szűk ruhákat, lelki indulatokat; ebéd vagy vacsora után azonnal le ne feküdjenek; meleg szobában ne tartózkodjanak; végre egy nap se mulasztás el az egészségre szükséges testmozgást.

2) A **savós, takony- vagy hideg gutaütésre** (seröser Schlag, Schleimschlag) hajlandók kiváltképen a hideg mérsékményű, gyakran összegyűlt **takony** okozta **nyavalyákban** szenvedő senyves egyének. Jelei: a lankadtság, szédelés, homályos látás, halavány hideg bőr; duzzadt vízkóros arc; az egész testnek csekély állati melege; gyöngé, lassu érverés. Ez elleni orvosságok:

Belladonna; ez nem használván, — *mercur viv.* vagy *digitalis*; ugy veendő, mint a véres gutánál említettem.

3) Az **ideges gutára** (Nervenschlag) hajlandók: a gyöngé, sovány, halavány, érzékeny, **ideges nyavalyákban** (görcsökben, rángásokban, nehézkórban) szenvedő egyének; gond, bú, szomor által elgyöngült

emberek. Itt többnyire minden előjelek nélkül az arc összeesett, halavány; az orr meghegyesedik; a szemhéjak majd be vannak zárva, majd görcsösen összehúzva; az egész test hideg, az érverés gyöngye, félbenhagyó; a légzés nem hörgő. Eféle guta ellen használnak:

Belladonna, vagy ezután, ha szükséges: *arnica*.

Hyosciamus, midőn a beteg kábult állapotához görcsök, rángások csatlakoznak.

Ignatia, bús vagy hirtelen változó, most vig és már ismét szomorú kedélyű egyének gyógyszere; bű, gond, szerencsétlen szerelem-szülte ideges gutaütésben ajánlható.

Cofea, igen érzékeny, sirásra hajlandó személyeknek hasznos; midőn a többi körjelek közt szembetűnő túlérzékenység s ingerültség jellemzi a gutát.

A gyógyszerek bevétele úgy történik, mint a véres gutánál ajánlottam.

Hűdés vagy bénulás.

(Lähmung).

Midőn a test bizonyos részében, kivált az izmokban az érzés vagy mozgás, vagy mindakettő elgyengül vagy elenyészik, — ezen beteges állapotot bénulásnak (paresis), hűdésnek (paralysis) nevezzük. Minden ember hajlandó a hűdésre, de legfőképp az öreg-, ritkábban a közép-, legritkábban pedig a gyermek-kor. Néha hirtelen lép föl, mint *symptómája* a gutaütésnek, de eredetieként is megjelenik és ekkor lassankint fejlődik, ezen megelőző *symptómákkal*: szenvedő részében fájdalmat és oly érzést tapasztal a beteg, mint ha ott hangyák mászkálnának; a szenvedő rész reszket és érzéketlen lesz; — később hidegebb, mint a test

többi része, mozdíthatlan, halavány, elsoványodik és megdagad; az érverés is gyenge és alig érezhető, vagy csupán a bénult részben vagy az egész testben.

Sokszor a testnek egyik oldala bénult és ilyenkor az arcra is elterjedvén a baj, főképp gutaütés után, az arcizmok meglágyulnak, a száj a bénult oldalra húzódik, szintén ezen oldalon a szem is kisebbnek látszik, a rágás és nyelés egyszersmind nehéz; — máskor egyik oldalának keze, a másiknak lába szenved hűdésben; — megbénulhatnak azonfölül a test külső részei, mint: a lábak, kezek; szintén annak belső életművei (organumai), így: a nyelv, légcső, tüdők, szív sat. A megtámadt részekről függ kisebb nagyobb veszedelme a hűdésnek.

Gyógyítás alkalmával jól figyeljünk mindenkor az alkalmi okokra és ezek után válaszszuk a szereket, melyek e következők:

Aconit, ha agy- vagy gerincez-gyuladás esetében támadt a hűdés; ez után:

Belladonna; nemkülönben ha a gutaütés symptomája, a midőn hasznos a *lachesis*, ha a testnek bal-részét, — *baryta*, kivált idősbekeknél, ha a test jobbfelet, vagy a nyelvet érte a gutaütés.

Nux vom., szeszcs italokkal való visszaélés után (ekkor a *carbo v* is helyén leend), vagy ha sok ülés, elmeerőltetés, meghűlés, gyomorterhelés következtében fejlődött a hűdés, melylyel székszorulás van összekötve.

Ac. phosphor., *ignatia*, *platina*, *staphysagria* lelkiindulatok után. Az eddig mondottakból nem leend nehéz e szerekből az illendőt választani; így könnyű leend azon szereket is alkalmazni, melyeket az idegrendszer gyengítő okok: bőséges hőszám, vérfolyások, magömlések után támadt bajokban többször előhoztam.

Az *arnica* és *ac. sulphur.* erejét ismerjük szintén kül erőszak-okozta betegségekben; valamint könnyen fölkereshetjük azon orvosságokat, melyek elyomatott köszvény, süly (*scorbut*), kütegek, bujasenyv, *gastricus* bajok, begyógyult régi fekélyek, elyomatott izzadások eseteiben már többször ajánltattak, — melyekkel e nyavalya is gyógyítandó. — Itt azonban még megemlítem, hogy a:

Phosphor, *tartarus em.* tüdő-, a *secale*, *arsenic.* vizelethólyag-, a *plumbum* gerincez-hüedésben megkísérlelndők; noha, főleg a nyavalyák lefolyása alatt fejlődő tüdő-hüedésben, melynek jelei: nehéz légzés, mellszorongás, hörgés a legroszabb kimenettől méltán tarthatunk.

Acutus esetekben gyakrabban, *chronicusokban* ritkábban adandók a választandó gyógyszerek.

Ájulás.

Az ájulás gyökeres gyógyítására szükséges az ok kinyomozása és elhárítása. Mindenek előtt oldoztassanak fel a szoros ruhák, adassék a betegnek vizirányos helyzet, bocsáttassék a szobába tiszta lég, locsoltassék a beteg arcza hideg vízzel; dörzsöltessék keze és talpa kefével; ha a beteg nem nyelhet, tartassék orra alá az illő h. gyógyszer; ha eszmélete fenmaradván, nyelni tud, hasznosak az:

Aconitum, ha nyilvános vértorlásból származik az ájulás és a véres gutához közelít; ha ez nem használna, jó ily esetben a *belladonna*.

Ipecac., ha a bélhuzam tisztátalanságtól ered az ájulás, mely után hányás, hasmenés következik; ha vér- vagy seblátás után, undor következtében jött elő az ájulás; — ha e szer nem használ-

na, jó a *nux vom.*, kivált ha elme-erőltetés, vagy szeszitalok okozák a bajt.

Ignatia, méhkóros (*hysterische*) egyéneknek hasznos, ha az ájulás ideges kórjelekkel mutatkozik, jelesen: eszmélet hiányával, haskorgásokkal, szelek megindulásával föl- s lefelé; sokszor göresökkal, rángatózásokkal; a beteg nem lát, nem hall, nem mozdul, míg végre fél, vagy egy óra múlva mély légzés után magához tér; sokszor pedig hosszabb időig, napokig tart eféle ájulás és a tetszhalálhoz közelit. Ha e gyógyszer nem használna, jó a *coccus*.

Belladonna, ha a szívnek *organicus* hibája, a tüdőknék, májnak dugulásai stb. okozzák az ájulást, némi enyhülést hozhat elő; ily esetben azonban tanácskozzunk h. orvossal.

Ijedés után jó az *opium*; félelem után a *pulsat.*; öröm után a *cofea*; sok véreresztés, gyakori hasmenés-okozta elgyengülés utáni ájulásban jó a *china*; nagy fájdalmak miatti ájulásban az *aconit.*, vagy *veratrum*; ez utóbbi különösen, ha a beteg homlokát hideg verejték fedi.

Az illető szerből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, beadhatunk minden öt perczben egy kanállal; némi javulást tapasztalván, minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ — 1 — 3 órában.

Meg kell még említenem, miszerint néha váltóláz gyanánt mutatkozik bizonyos időszakban az ájulás, — midőn máskor ismét különféle nyavalyák kórjele; — ezek szerint gyógyítandó.

Nyavalyatörés vagy nehéznyavalya.

Sokszor e betegség más forró (*acutus*) nyavalyáknak p. o. kútegeknek lefolyása alatt kórjelkép fordul

elő; vagy mulékony okok, p. o. lelkiindulatok után jelenik meg és ennél fogva rövid időig szok tartani. De az idült (chronicus) nyavalyatörés a testben mélyen gyökerezett, nem mulékony okokból származik, és hónapokig, évekig eltart.

R o h a m alatt figyeljünk arra, hogy testét, különösen nyelvét meg ne sértse a beteg; e végre kendőt tétessék fogai közé; ruhái feloldoztassanak; testének alkalmas helyzet (fölemelt fejjel és mellel) adassék; a hüvelykujj erőszakos kifeszítése jóvá nem hagyható, mert az által nagyobb mérvben bágyasztatik el a beteg, mint ha magára hagyatják; roham végével nyugalom engedtessek a betegnek és ezután orvosoltassék. — Az o k o k fölfedezése és lehető elhárítása után gyökeres gyógyítást remélhetünk, a betegség okaihoz és körjeleihez alkalmazott gyógyszereinktől. Az okok ezek lehetnek: szenvedélyek, az anyák lelki szenvedései, sok tanulás, a nemi ösztön elnyomtatása, a test elgyengülése, vér és más nedvek vesztése által; aranyér, köszvény, rüh elyomatása, fekélynék begyógyulása, agy-rázódás, fej-sebek, geliszták, bizonyos gyógyszerek.

Ignatia hasznos, ha i j e d é s után következett e kór; ha könnyen visszatér minden nagyobb felindulásra; igen érzékeny, változó, most víg, majd komor kedélyű egyéneknek; nemkülönb az idősbekeknek is, kik a n e m i ö s z t ö n n e k rögtön ellenszegülvén, a már megszokott közösüléstől erőszakosan tartózkodván, ennek következtében estek nehézkórba; nemkülönb, ha e n e m i ö s z t ö n n e k gyakori fölingerlése és ki nem elégítése okozza a bajt, vagy ha ez szerencsétlen s z e r e l e m szüleménye.

Opium, szintén i j e d é s után jó, ha a rohamot hosszú, mély kábitó álmom követi, mely alatt hortyog a be-

teg, arcza duzzadt; néha rángásokat venni észre sötét-vörös arczán. Ezen kórjelek mellett jó még a szeszese italok, kábító szerekek okozta nyavalyatörésben is.

Belladonna, hathatós főleg erős, vérmes, jól táplált, vértorló dásra hajlandó egyénekknél; ha álmikból hirtelen felriadnak félelem és láрма közt, meredt szemekkel. Ezen kórjelek jelenlétében visszaverődött izzadás utáni nehéznyavalyában is figyelmet érdemel, kivált ha a beteg feje forró, arcza piros, kidülledt szemei vörösek, nyelése igen nehéz.

Lachesis, ha a rohamot szédülés, gondolathiány, különös érzet, lábhidegség, szivdobogás, bőfűgés, felpuffadás előzik meg; ezek után a száj és torok takonynyal telik meg; a beteg késztetést érez a vizelésre, vagy akarata ellen is vizelet és igen mélyen alszik. Ezen kórjelek kíséretében szintén hatalmas, ha visszaütődött izzadás, az idegrendszernek szerfölötti elgyengülése, vagy csalódott szerelem, szerelemföltés kijnai idézték elő a szerencsétlenséget.

Nux vom., ha elmeerőltetés, p. o. sok tanulás vagy harag, vagy szeszese italok-, kábító szerkekeli visszaélés okozák a betegséget; a beteg igen ingerlékeny, rossz kedvű, szorulásban szenved. Ezen kórjelek mellett jó sikerrel használandó, ha az elnyomott izzadás oka nyavalyának.

China, ha a testnek, különösen az idegrendszernek önfertőztetés, gyakori közösülés, sok véreresztés általi elgyengülése alapja a nehéznyavalyának. Ily esetben hasznos a *phosphor* is.

Arnica, ha a gyrázó dás, esés, ütés után támadt fejsebek következtében fejlődött ki a nehézkór. Ilyenkor a *rhus*, vagy *sulphur* is alkalmazható.

Cuprum, ha a rohamok bizonyos időre (hónaponként) térnek vissza; ha mindenkor az ujjak rángá-

sával kezdődnek, mely után nyálfolyás és vizezés közt tör ki a nyavalya.

Sulphur, ha roham előtt oly érzése van a betegnek, mintha izmain át alulról fölfelé egér futna; ha némely betegségeknek: köszvénynek, rühnek, sömörnek hirtelen elnyomtatása, vagy régi fekélyeknek begyógyulása, havi-tisztulásnak elmaradása, az aranyérnek rögtön megszűnése sat. után lép föl a betegség. Ily okok után a nyavalyának körjeleihez képest használhatjuk a *lachesis* vagy *calcarea* szereket is.

Calcarea c., ha éjjel jönnek a rohamok ujjongatás és láрма közt. Tekintetbe véve e körjelt, a nyavalyának okaihoz képest több esetben hatalmas, főleg *sulphur* után. E két gyógyszert idült nehézkórban különösen ajánlom, és a *causticumot* is, míg a *cutus* esetben ismét az *artemisia vulgarist* is megemlítem; mely a serdülő, rendetlen havi-tisztulásban szenvedő, hysteriának alávetett nőknek hasznos. A *hyosciamus*, *stramonium* szintén hatalmas szerek görcsös betegségekben; legújabbán ajánltatik a *rana bufo*.

Ha g e l i s z t á k okozzák e betegséget, ezek ellen adjunk gyógyszert. A c s e c s e m ő k rángásait, göreseit a gyermekbetegségek közt feltaláljuk, ha egypár lapot fordítandunk. Ha az a n y á k lelki szenvedései a terhesség alatt szolgálnának ok gyanánt, ehez és a körjelekhez képest intézzük gyógyításunkat.

A n e m r é g i nehézkórban adjunk be roham után három golyócskát két evőkanálnyi vízben felolvasztva, és így egy két nap reggel estve; ha már i d ű l t a baj, adjunk be mindig roham után, különben pedig minden 5—7-ik nap; egész gyógyítás alatt pontosan tartván meg a diatét akkor is, midőn be nem vesz a beteg.

Fejfájás.

A fejfájás különféle okokból származván, ezekhez és a kórjelekhez (symptómákhoz) képest különfélék a gyógyszerek.

Vértolulás okozta fejfájásnál, ha a fej forró, szédül, és úgy fáj mintha tele volna, vagy mintha szét akarna repedni, kivált köhögésnél; ha az arcz piros, a szemek fénylők, a halánték- és nyaküterek verése igen érezhető: igen hathatós szer az

Aconitum; — körülményekhez képest úgy veendő, mint alább említeni fogom. — Ez után, ha meg nem szűnnék egészen a fejfájás, jó a *ferrum*, kivált az aranyeresek chronicus vértolulásában.

Belladonna, ha a fájdalmat fejében mélyen érzi a beteg; ha arcza sápadt, beesett; a beteg álmos, de álma kábító, álmában morog és eszén kívül félrebeszél. Ugy szintén: ha a fejfájás vagy **szédülés** reggel, vagy evés után mutatkozik; a beteg fáradt, tagjai elzsibbadnak; kábult, nehezen beszél, szája elgörbül, szemei elhomályosodnak, fülei zugnak.

Nux vomica hasznos mindazon fejfájásokban, melyek elme-erőltetés, kávé, szeszes italok, éjszakázás után jönnek; ha a beteg sápadt, szemei vörösek és a világosságot nem szenvedik; ha a fej nehéz, **szédül**, főkép hajlás, mozgás, gondolkodás után; ha köhögven a beteg, minden köhéntésre nagyobb fájdalmat érez; ha gyomra emelyeg és hányásra ingereltetik.

Thea utáni fejfájást gyógyítja az *ignatia* vagy *china*; ser után jó a *rhus*; szintén **szédülés** ellen is, ha ez lefekvés- és fölkeléskor mutatkozik.

Dohányfüst, vagy dohányzás-okozta fejfájás ellen jó a *pulsatilla*, *antimonium*.

Chamomilla ajánlható, ha a fejfájás és szédülés epehányással és hasmenéssel van összekötve. Ha ez nem használna, czélszerű a

Veratrum, főkép ha néha hideg futja át a beteg testét.

Ha léghezamától van a fejfájás, és a fej inkább külsőkép fáj: *nux vomica*; ha belsőkép érezhető a fájdalom: *belladonna*.

Opium ijedés után; *ignatia* szomor, elfojtott harag után; *chamomilla* harag után; *nux vomica* mérgelődés után hathatósan működnek.

Dulcamara, ha minden meghűtés után megújul a fejfájás; *rus*, ha nagyobb emelés okozza a bajt; *arnica*, esés, ütés után; szintén az innét következő agymozzanás (Gehirn-Erschütterung) ellen is hasznos. *China*, ha nagyobb gyengülés következtében tudul a vér a fej felé; *mercurius vivus*, ha a szenvedő könnyen és sokat izzad, a nélkül hogy erre javulna.

Ha derült nyári időben a nap hosszabb ideig löveli forró sugarait földetlen fejünkre, néha iszonyu fejfájást kapunk, melyet **napszurásnak** — Sonnenstich — nevezünk; ez ellen hathatós a *belladonna* vagy *camphora*. E szereken kívül dr. Fox leghatalmasbnak állítja a *glonoint*.

Ezen szerekből 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, ha nagy a fájdalom, vegyen be a beteg minden $\frac{1}{2}$ órában; javulást érezvén, azonnal ritkábban, egy evőkanállal.

Rohamon kívül chronicus esetben, pár napi szünettel veendő a kiszemelt orvosság.

Vértorlódást és fejfájást okoz nem ritkán a **szorulás**; ekkor segitendnek a következő gyógyszerek:

Nux vomica, ha a fej nehéz, az agy érzékeny és a fájdalom minden mozgásnál nagyobb; ha szeméit szí-

vesen behunyva tartja a beteg, de aludni nem tud; ha fölkel vagy lefekszik, egyiránt szenved; a halántékokban nyomást érez; rosszabbul van, ha mélyen gondolkodik, szintugy reggel, vagy evés, különösen kávéivás után, mitől betegségében majdnem undorodik. Szintén jó a *erotalus*.

Bryonia, ha a beteg úgy érzi fejét, mintha mind a két részről erősen össze lenne szoritva, hajolásnál pedig, mintha homlokán minden ki akarna tolni; ha szemei szinte égnek, fájdalomban könyeznek; ha az orrvérfolyás mitsem könnyebbit a betegen.

Opium, ha a beteg fejét oly érzés fogja el, mintha fejből valami kifelé nyomulna; ha szemei nyugtalanul járnak ide s tova; ha szomj, savanyu bőfögés, ökrödés, sőt hányás is kinosan gyöttrik a szenvedőt; ha *szédül*.

Veratrum, ha a fájdalmak a fej egyik oldalát oszromolják, néha oly érzéssel, mintha az agy össze lenne zúzva; vagy ha nyomást, kopogást érez fejében a beteg, gyomra is émelyeg, és gyakran hányásra kényszerítettetik.

Ha nem nagy a fejfájás, elég minden 3—5 órában bevenni egy golyócskát egy ujjnyi vízben, sőt csak reggel és este, ezen szorulás-okozta fejfájásban.

Ha a **gyomor** nem emésztheti meg az eledeleket, gyakran érzünk fejfájalmat, és ilyenkor helyben hagyom többek szokását, kik azonnal orvosságot nem akarván használni, ily esetben fekete kávéat isznak; de ha erre gyomrunk nem javulna és fejfájásunk nem enyhülne, azonfölül a tisztátalan nyelv, rossz szájíz, étvágytalanság mellett bőfögés, ökrödés, hányás kihozna a beteget, ekkor keressük föl a gyomorbetegség elleni szereket; ezeket czélszerűleg használván, a fejfájás meg fog szünni; miután a fejfájás ily esetben

csak egyik kórjele a gyomorhajnak, melyet megszüntetvén, a fejfájásnak természetesen el kell mulnia.

Sokszor az **idegektől** (von der Nerven) származik a fejfájás; ekkor az arcz sápadt, a fej nem meleg; a fájdalmak gyakran a fejnek csak egyik részét foglalják el, sokszor megújulnak, és úgy érzi a beteg, mintha fejét fúrnák, vagy mintha szeget szúrtak volna fejébe; a fájás kisebb nyomás által is növekszik, és midőn nagy mértékben jön, émelygést, hányást okoz, mire enyhül a fájdalom; enyhül néha nyugodt állapotban, sötét szobában. Ilyenmű fejfájás ellen ezek a gyógyszerek:

Cofea, ha a fejfájdalom a fejnek egyik oldalát foglalja el, ha a fej igen érzékeny minden zörej- vagy zenére, ha a fájdalom, harag, gondolkodás, meghűtés után könnyen visszatér és gyakran elviselhetlenné látszik, és a beteget nagy szorongások közt sirásra, jajgatásra készteti; ha a szabad levegőt kerüli a beteg; megszkott kedves kávéját nem ohajtja; ha vizelete vizenyős. Ha ezen gyógyszerre nem javulna a beteg, ezután hasznos a

China, főleg érzékeny, sápadt egyéneknel, ha csekély tapintás által is külsőleg fájdalmat érez a beteg, ha ez enyhül nyugodt állapotban.

Ignatia, ha a sápadt beteg leginkább orra fölött érez fájdalmat, vagy ha feje úgy fáj, mintha azon keresztül egy szeget vertek volna; ha szemei homályosak, a beteg kerüli a világosságot, helyét változtatván javul, de ismét visszatér a fájdalom reggel fölkeléskor, evés után, estve lefekvéskor; a szenvedőt egészen leveri, ki magába vonulva, szótlan tűri fájdalmát.

Platina, ha a beteg úgy érzi a fájdalmat, mintha belülről valami lotyogna a homlok táján; ha füle, szeme, szája és arczának egyik oldala körül hideget érez, sze-

mei előtt pedig mintha rezegne valami; ha minden tárgyat kisebbnek lát.

Pulsatilla, szelid, csöndes egyéneknekél, ha a fejfájás enyhül nyomás vagy szoros kötés által, enyhül a szabad levegőben; ha *szédül*, midőn fölfelé néz vagy lehajul a beteg; ha a fájdalom a fejnek csak egyik oldalát bántja; ha a fej nehéz, szédül; a sápadt beteg nem szereti a világosságot, étvágya nincs, nem is szomjazik, némelykor hány. Hasonló esetben jó a *sepia*.

Chamomilla, meghűtés vagy sok kávé-ivás után jönni szokott fejfájás ellen igen jó szer; ha a halántékokban szúrást, a fejben kopogást érez a beteg; különösen ha az arcz egyik fele piros, a másik sápadt; ajánlható türelmetlen szenvedőknek és gyermekeknek.

Belladonna, ha a fej minden testmozgásra, szemforgatásra, legkisebb zörejre, minden léptekre igen érzékenyen fáj; ha a homlok táját oly érzés fogja el, mintha ott valami lotyogást, csapkodást érezne a beteg; ha a világosságot nem szenved, ha fejfájása kivált estve lefekvéskor nagyobbodik, és ilyenkor nem ritkán eszméletlenül szenved a beteg.

Veratrum, ha a fájdalmak majd örültségig kinozzák a beteget; ha a beteg hajához nem nyulhat fájdalom nélkül; fájdalomra fölkeléskor vagy lefekvéskor legnagyobb, a beteget egészen megfosztja erejétől; ha a beteg *szédül*, hasmenésben is szenved, szomjazik, fázik, izzad, izzadsága különösen hideg.

Arsenicum, a leggonoszabb fejfájásnál, ha az iszonyu kínok egészen elgyengítik a szenvedőt, ki is a fájdalmak terhe alatt részvétlen, közönyös minden iránt.

Minél kinzóbb a fejfájás, annál gyakrabban lehet bevenni, és így öt golyócskát tíz evőkanálgi vízben felol-

vasztván, eleinte beadhatunk minden $\frac{1}{4}$ órában; javulást érezvén, ritkábban, tehát minden $\frac{1}{2}$ 1—2 órában egy kannállal.

Csúzos (rheumaticus) fejfájdalmak ellen, melyek meghűtéstől támadván, leginkább szaggatással járnak és helyöket változtatván, majd itt, majd ott ostromolják a fejet: ha a fej tapintás vagy mozgás által külső-kép is fáj; a fájdalmak néha nyakig, fülig, halántékig terjednek, éjjél előtt leginkább kinozzák a beteget; itt-ott kis **daganatok** is támadnak; — legtöbbször használ a

Chamomilla, ha erre sem nem izzad, sem nem javul egypár óra alatt a szenvedő, használ a

Pulsatilla, ha a fájdalmak estve felé nagyobbodnak, különösen ha ezek a fejnek csak egyik oldalát bántják, és innét a fülig terjednek.

Nux. vomica, ha a fájdalmak inkább reggel mutatkoznak és mozgás által, valamint szabad levegőben is növekszenek.

Bryonia, ha jelesen érintés vagy mozgás által nagyobbodnak a fájdalmak.

Sulphur, a csúzfájdalmakban nemkülönben hasznos.

A **köszvényes** fejfájás majd hasonló a csúz-fájdalmakhoz, azzal a különbséggel, hogy itt a fájdalmak élénkebbek és közönségesen csak hányás után szoktak enyhülni. Itt hasznos az

Ignatia, ha a fájás leginkább az orr fölött érezhető; vagy ha a szaggatást, szúrást, fúrást mélyen érzi a beteg; ha a fájdalom hajolás vagy fekvés alkalmával enyhül.

Colocynthis, legrosszabb esetben hasznos, ha a fejszaggatást émelygés, hányás követi; ha ez a fejnek egyik oldalát vagy előrészét foglalja el, és néha naponként 5 órakor délután köszönt be; ekkor hasznos az

asarum is, főleg ha a fej bal felét támadja meg a fájdalom.

A csúz-fájdalomnál előbb említett körülmények közt adhatunk e köszvényes fájások ellen is *pulsatillát*, *nux v.*, ajánlom még a *bryoniát*; — 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, eleinte minden órában; iz-zadást, javulást tapasztalván, minden három órában, egy kanállal.

Vannak fejfájások, melyek hónapok- sőt esztendőig is eltartanak, és időszakonként bizonyos napokban vagy órákban, vagy az esztendőnek bizonyos részeiben lépnek föl; ezek gyökeres kiirtása kedvéért csak akkor vegyen be a szenvedő minden $\frac{1}{4}$ órában, midőn a nagy fájdalom köszönt be; különben szabad napjaiban hetenkint csak kétszer, s pedig reggel este 3 golyócskát kevés vízben egyszerre. — Ilyetén periodicus fejfájás: fejdörös — *Migraine* — közönségszen fúrás-érzéssel lép föl, a fej bizonyos korlátolt részét: a homlokot, vagy a szem fölötti, halánték melletti tájat foglalja el, a szemüregig terjed, enyhül néha nyomás által, máskor ismét az által növekszik, míg végre bekövetkező hányás után könnyebbülést érez a beteg, elalszik és másnap relativ jól érzi magát. Roham alatt a beteg igen érzékeny a világosság, zörej, sőt beszéd iránt is, és csak egyforma testi lelki nyugalmat keres. A fej bal oldala gyakrabban szok szenvedni, mint jobb oldala.

A fejfájás ellen leírt orvosságok közül roham alatt leginkább ajánlom a: *cofeát*, vagy *aconitot* gyakrabban veendőket.

Különben, gyökeres orvoslást remélhetünk körülmények szerint a: *nux vom.*-, *bellad.*-, *veratrumtól*; nőknél a *platina*, *pulsat*, *sepiá-tól*.

Helyén leend az *arnica*, midőn már a roham előtt álmatlanság mutatkozik, a fájdalom széke a homlok.

Digitalis, midőn a szem fölött dühöng az éles fájdalom.

Rhododendron, nedves időben fellépő görcsös fejfájásban.

Másokat ismét egészen kielégített a *calcareæ cb.* jótékony hatása és e szert magam is igen ajánlom; a *glonoin* és *apisra* szintén figyelmeztetem olvasóimat úgy újabb időkben a *pauliniára*.

Roham alatt beadhatunk minden $\frac{1}{2}$ —1—2 órában; rohamon kívül minden 4-ik nap, tehát két napi szünettel: reggel, este három golyót.

Arcz-orbáncz.

Az arczorbáncz lapos, meleg, fényes s vörös daganatocska; közönségesen csekély, viszkető, kevésbé égető vagy szuró fájdalommal, melyhez fejfájás, kivált a homlok körül, a nyelvnek szárazsága, nagy szomj, néha undor, hányás, nagy nyugtalanság, láz járulnak.

Az orbáncz ellen, a láz lecsillapítására szolgáló aconitum (egy-két golyót egy ujjnyi vízben felolvasztván, egyszerre kell bevenni); három óra lefolyta mulva leghatósab a belladonna (melyből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, kanalonként beadhatunk minden két órában egy kanállal).

Ritkán kell itt más gyógyszerert használni; a *pulsatilla* néha csak akkor segít, ha az orbáncz egyik helyről a másikra szökik, vagy ha fülgyuladással van összekötve; de ily esetben is hasznos a *belladonna*, noha az *apis* jó hatása is elvitázhatlan.

Némelykor az orbáncz fölületén különféle nagyságú hólyagocskák emelkednek föl, hasonlóak azokhoz, melyeket a hólyaghuzók eszközölnek; ezek éles, sárgás nedvet foglaltván magukban, viszketést, égetést okoznak; hamar felfakadnak és lassankint varral fő-

detnek be, melynek leesése után az egészséges bőr mutatja magát.

Ezen hólyagos orbáncz ellen leghathatósb ismét a *rhus* (ugy veendő mint a *belladonna*).

Szükség esetében ezen betegségről többet olvashatunk az orbáncznál.

Az *arczon* és *ajkakon* (Lippen) előforduló bántalmakban, általában figyelemre méltók ezen gyógyszerek:

Arcz-daganatban: *arnica*, *bellad.*, *bryon.*, *carbo v.*, *chamom.*, *graph. lycop.*, *rhus*, *sulph.*; — ha fényes, kemény és meleg, eleinte *aconit*, azután *arnica*;

— ha vörös: *arnica*, *bellad.*, *bryon.*, *mercur*, *rhus*;

— oly érzésnél mintha az arcz dagadt lenne: *pulsat*.

Ajk-daganat (Lippen-geschwulst): *bellad.*, *bryonia*, *mercur*, *sulphur*.

Felső ajk-daganat: *calcareae*, *lycopod.*, — alsó: *alumin.*, *puls.*

Ajk-küteg: *arsenic*, *bryonia*, *calcareae*, *causticum*, *lycopod.*, *sepia silica*, *thuja*; a száj körül: *calcareae*, *graphit.*, *rhus*; a száj-szegleteken: *bellad.*, *causticum*, *lycopod.*

Feketés ajk: *arsen*, *china*, *veratrum*.

Fölrepedezés: *arsenic*, *bryonia*, *calcareae*, *crocus*, *graphit.*, *ignatia*, *mercur*, *pulsat.*, *sulphur*, *veratrum*.

Ajk-kisebesedés: *canth.*, *caust.*, *graph.*, *lycopod.*; a szegletekben: *antim.*, *lycop.*, *caust.*;

— ajk-keményedés; *cyclamen*, *bellad.*, *silica*.

Az ajkak elhalása (Absterben): *calcareae*; elzsibbadása: *cyclamen*; remegése: *opium*, *stram.*, *sulphur*.

Ficzamodási érzés: *conium*; égetés: *bryon.*, *mercur*, *spigelia*, *sulphur*, *mezereum*.

Ajk-görcs : *ambra, causticum, ranunculus.*

A gyógyszerek bevételi módját nézzük a 12. lapon.

Szembetegségek.

Munkám bővebb kiadásában a szembetegségek le vannak írva. E kis munkámban, mellőzve a szem egyes részeinek különféle bántalmait, oda törekszem, miszerint csak általános utasítást adjak kivált a szemgyulladások gyógyításában. Hogy megértsenek t. olvasóim, kérem, keressék fel e munkámban a „gyulladásokról általában“ írt cikkemet és ezt figyelemmel olvassák át, hogy tudják, mi általában a gyulladás és ennek kimeneteiről legyen fogalmuk. Ily módon a szemre vonatkozó utasításomat könnyen megértendik és ezt azonnal a betegség kezdetén követve, szükség esetében biztosabban gyógyítandnak h. szereinkkel, mint a kuruzsolók által ajánlott szemvizekkel. Legezélszerűbb' gyógykezelés mellett is néha bekövetkező utóbajok miatt tanácskozzunk orvossal, vagy üssük fel bővebb munkámat.

Hasonszenvi szemgyógyítás alkalmával, száraz meleg borogatáson kívül (hol ez indikálva van), vagy hideg vízbe mártott és kifacsart tiszta vászon-rongyok alkalmazását kivéve, (hol ismét ez szükségeltetik), vagy a fekélyekben tiszta tépeten kívül, — minden egyéb külszer használata mellőzendő. Egyes esetekben a külszer, vagy a műtétel elkerülhetlen levén, ezt ügyes szemorvosra bizzuk : e műtétel után is azonnal hasonszenvi szereket használandók, melyek hamarabb és biztosabban vezetendnek célhoz, mint másnemű orvosságok. Szemgyulladásokban elkerülhetlenül szükséges, hogy sötétes szobában tartózkodjék a beteg.

Gyulasztó szemhéj-gyuladás. (Blepharitis phlegmonosa.) E gyulladás a szemhéjak egész területén elterjed. Vörösséggel és daganattal kezdődik, melyek lassankint az egész szemhéjat elfoglalják. A szenvedő rész annyira meleg, hogy a melegséget nemcsak a beteg, hanem az orvos tapintó ujjá is érezheti. A szemhéjat kegyetlen szűrő és égető fájdalom lepi meg, mely a szemhéj legkisebb mozdulatára, vagy kivált tapintásra növekszik. A nyák és könnyek eleinte nagyobb mérvben választatnak el, de rövid idő múlva egészen elnyomatnak. E körjelekhez gyulasztó láz is csatlakozik.

Ha a gyulladás eloszlik (mint gyógyszereink segédelmével közönségesen szok történni), akkor lassankint annak minden elősorolt symptómája is elenyészik; de ha genyedésbe megyen át, akkor ez lökő fájással, a daganat nagyobbodásával, a vörösség nagyobb tömörségével, gyakran visszatérő borzadással nyilatkozik; a daganat egy része csúcsos lesz, annak teteje megsárgul és tapintás által érezhető benne a hullámzás.

Az ekként képződött tályog (Abscess) önkényt vagy műtét által megnyilván, a geny kifoly és a genyedés még néhány napig eltart, végre ügyes ápolás mellett a fekély beheged. De ha a genyedés rendellenes, ekkor különféle utóbajok származhatnak. E gyulladás csak ritka esetekben megyen át üszökbe (Brand), a midőn a fájdalmak rögtön elmúlnak, a szemhéj némi részlein feketés kék szín mutatkozik. — Okai e gyulladásnak a meghülés, vagy külsértés.

A gyógyítást illetőleg, mindenek előtt a méh- vagy darázs-fulánk fogócskával mellőztessék el, — a sértő eszközök vagy ezek részei illendő módon távolíttassanak el, midőn ilyenén külsértés következtében fejlődött a gyulladás. Ez megtörténvén adjunk azonnal *aconitot*, ezután pedig *arnicát*, méh-csipés után: *apist*. — Ha pe-

dig meghűlés okozá e gyuladást, ekkor is adjunk azonnal:

Aconitumot. Három golyót öt evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből eleinte minden órában egy kanállal, bő izzadást tapasztalván, minden 2 órában. Elfogyasztván egészen ezen orvosságot, adjunk:

Belladonnát ha a szemhéj világos vörös, dagadt; a beteg kegyetlen szúró, égető fájdalmat érez, mely a szemhéj legkisebb mozdulatára, vagy leginkább tapintásra növekszik.

Hepar sulph. (száraz meleg borogatás mellett), midőn lökő fájdalmat érez a beteg; a daganat csücsös kezd lenni; tapintás által érezhető benne a hullámozás (fluctuatio); ha a tályog megnyílt és geny foly ki belőle.

Sulphur, vagy *silica*, ha a genyedés hosszabb időig tartana. — *Arsenicum*, *secale*, *carbo an.* üszök ellen.

5 golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, gyuladásban adjunk be minden órában 1 kanállal; genyedésben minden 2—3 órában.

Gyulasztó szemárpa ellen ezek a gyógyszerek:

Bryonia heves természetű egyéneknek hasznos akkor, midőn e gyuladás kezdődik. Szintén hasznos a *digitalis*.

Pulsatilla hasonlóképp a gyuladás kezdetén, kivált szelideknél.

Hepar sulph. genyedésben használandó.

Staphysagria vagy *conium* könnyen visszatérő, keményedésbe átmenő szemárpában (*chalazion*); görvélyes egyéneknek ugyanezen esetben hasznos a *calcareae*.

Thuja makacs keményedés ellen jótékony; a görvélyeseknél pedig ily esetben méginkább hathatós az *aurum*, *lycopodium*, *graphites*, *silica*.

Eleinte a gyuladásban beendhatunk minden 2 órában 1 kanállal; genyedésben minden 2—3 órában; keményedésben minden 3—5 órában (5 golyót 10 evőkanálnyi vízben olvasztván fel).

Gyulasztó szem-gyuladás (Ophthalmitis phlegm.). Ha a szem minden részét ugyanegy időben támadja meg a gyuladás, a szemnek ezen állapotát gyul. szemgyuladásnak nevezzük *) Ezen igen súlyos nyavalya iszonyu szúró és nyomó fájással kezdődik, mely mindinkább növekedvén az egész fejre terjed. A látás már a nyavalya kezdetén csökken, később igen hamar egészen elenyésszik; a világosságot nem tűrheti a beteg és villámérzelme által gyötörtetik. Végre a szem területe annyira megnő, hogy a szemgödörben többé meg nem férvén, abból mintegy húsos gyurma kidudorodik, az alsó szemhéj kifordul, a felső pedig meggyulad. E symptómákat mindenkor erős láz kíséri, melyekhez néha az agy-gyuladás kórjelei is járulnak.

Ha e gyuladás kifejlése alkalmas szerek által azonnal nem gátoltatik, ritkán oszlik el, hanem itt-ott üszökbé (gangraena), legtöbbször genyedésbe megyen át. Az üszköt a fájdalmak rögtön lecsillapodása, vagy eltünése, a daganat némely részein mutatkozó petyhüdség és sötétkék szín által lehet megismerni. A genyedés beállásakor: a beteg ismét borzadást, nyugtalanságot és kegyetlen hasogató fájdalmat érez; a vörösség és daganat nagyobbodnak, nem sokára több

*) Itt figyelmeztetnem kell t. olvasóimat, mikép a szem egyes részei gyuladásainál sem nevezendem meg specifice a gyuladás által megátadott részeket, hanem azok miatt, kik az anatómiát vagy physikát nem tanulmányozták, mindenütt csak egyszerűen a: *szemhéj és szemgyuladás* általános nevezetet használnom; mindenki által felfogható symptómák szerint ajánlván orvosságokat. — Bővebb munkámban a szem-bajok rendszeresen tárgyaltnak.

sárgás pontok, mint mindannyi tályog csúcsai mutatkoznak. Végre a legkeservesb fájás közt a szemteke megpukkan, és a szemből nagy mennyiségű geny özönlik ki. Ha a beteg különben erős, egészséges testalkatu, ekkor a jó indulatu genyedés, a szemteke nagyobb s kisebb részét megemésztvén, megszűnik; de ha rossz indulatu, ekkor az organismus erejét kimerítvén, az egész szemtekét elpusztítja.

Minden gyulladás alkalmával igen helyesen teszi a beteg, ha azonnal lefekszik; de ezen szem-gyulladásban igen szükséges, hogy mindjárt lefeküdjék; mert ekkép gyógyszerünk segedelmével nem sokára izzadáshoz jövend, mely után remélni lehet, mikép e gyulladás szerencsésen eloszlik. E célra szolgál az

Aconit, melyből 5 golyót 5 évők. vízben felolvasztván, adjunk be minden órában 1 kanállal. Elfogyván ezen adag, adjunk:

Belladonnát, vagy ha erre nem javulna a beteg, *apis*-t az előbb említett mód szerint elkészítve, szintén minden órában, javulást érezvén a beteg, minden két órában. Külerőszak után *arnicá*-t.

Mercur vagy *hepar s.* akkor adandó, midőn el nem oszolván a gyulladás (mi leginkább oly esetben történik, midőn gyógyszerünk azonnal nem használtattak), genyedés áll be.

Silica, ha a *mercurra* pár nap alatt javulást nem látnánk.

Az *arsenicum*, vagy *carbo veg.* vagy *secale*, midőn el nem oszolván a gyulladás, üszökbe megyen át.

Ezen utóbbi két esetben, úgy készítvén el a gyógyszereket, mint első alkalommal, minden 2—3 órában adjunk be 1 evőkanállal.

A szem egyes részeinek gyulladásos gyulásaiiban is eleinte mindig *aconit* adandó minden órában; ez után

belladon. kívül ajánlom az *arnicát*, ha külerőszak által támadt a gyulladás; *calcareát*, ha a szembe esett idegen testek okozák a gyuladást; *euphrasiát*, bő könnyezés esetében; *mercur. corros.* vagy *arsenic.* szivárvány-gyuladásban, mely a szem belső részeit elfoglaló heves fájdalommal kezdődik; e mellett a szivárványhártya mozgása gátolva van; természetes színét elveszti.

Genyedésben általában a *hepar s.*, *mercur viv.*, *silica*; — nyirküzzadásban a *sulphur* és *mercur sol.* használnak.

A gyulasztó szemgyuladások után, most a különemű szemgyuladások: hurutos, orbánczos, czúzos, köszvényes, kúteges, görvélyes, bujasenyves, súlyos szemgyuladásokról teszek röviden említést.

A hurutos szemgyuladás a megletteknél egyiptomi szemgyuladásnak, a kisdedeknél, ujszülöttek szemgyuladásának nevezetik. Legtöbbször pedig a szemhéj van kitéve e gyuladásnak.

Szemhéj-mirigy-gyuladás. E gyuladás a szemhéj-szél kellemetlen viszketésével, vörösségével, dagadásával kezdődik. A daganat és vörösség a szemhéj külső színén annak szélein túl nem terjed, de belső fölületén a szemhéj is megdagad, megvörösül és ezért, a szemhéjak mozgása alatt feszülést, nehézséget érez a szenvedő. A takony-elválasztás elnyomatik, e helyett a könnyek nagyobb mennyiségben választatnak el és csipős minőségűknél fogva a szemben égetést, az arczon pedig ezen kívül kipörsögést is okoznak. Nem sokára azonban a könnyek kiválasztása felakad és a szemben oly érzés támad, mintha abba főveny hullott volna. Enyhülván a gyuladás, a szemhéjak viszketésének megszűnése mellett, a nyák-elválasztás geny-alakban ismét visszatér és pedig nagyobb mennyiségben, mint egész-

séges állapotban; éjjel megkeményedvén és a szem-szőrőkre ragadván, a szemhéjakat összeragasztja; néha a szemhéj-széleken pörsenések támadnak, melyek felfakadván, a szemhéj-széleken fekélyedést okoznak. Ezen felevődött helyek fájdalmasak, azért ily esetben a beteg összehúzza, vagy csukva tartja szemhéjait.

Itt mindenek előtt arról gondoskodjunk, hogy a beteget környező lég tiszta és egyaránt meleg legyen.

Az *aconit* azonnal veendő (5 golyót 5 evők. vízben felolvasztván, minden órában egy kanállal). Ezt elfogyasztván:

Chamomilla vagy *digitalis*, ha nem nagyon könyeznek a szemek; az utóbbi ha a könyek csipősek.

Bellad. vagy *apis* ha a szemhéj belső felületén a köthártya is megvörösül, megdagad; a szemhéj mozgása alatt feszülést érez a beteg; feje felé tolul a vér; szemeiben szárazságot érez. Kivált „Grippe“ urolgása alatt.

Nuxv., kiváltha náthával van összekötve egyuladás, különös figyelemre méltó.

Apis vagy *pulsatilla* genyes nyák elválasztásában.

Euphrasia ha a nyavalyának további lefolyása alatt a nagyobb mérvben elválasztott könyek csipősek, a szemben égetést okoznak, az arcz külbőrét pedig felelszik; ha a szemszéleken fekélyedés támad; ez utóbbi esetben, ha ezen szer nem használna, a *sulphur* kiegészítőleg működend.

Arsenic, ha már e fekélyedés és genyedés tovább tart, és már a pilla-porcok megemésztésétől lehet tartani. Szintén makacs eféle gyuladásban (mint néha „Grippe“ urolgása alatt történik) ha heves égető fájdalmak mellett a köthártya is részesült e gyuladásban.

5 golyót 10 evőkanállyi vízben felolvasztván, adjunk be a beteg körülményei szerint minden 1—3 órában egy kanállal.

Egyiptomi szemgyuladás. Oly érzéssel kezdődik, mintha főveny esett volna a szembe; a szemhéjak belső hárttyája megvörösül, megdagad; a szemteke fehér részének vérrel telt edényei duzzadtak; a szem-közép, gömbdomboru része üveghez hasonló fényességet mutat. A szemem némi savós nedv elválasztása mutatkozik, bő könny-ár, nagy fényviszony mellett. Kedvező körülményekben a gyuladás ezen fokán néha e nyavalya eloszlik; de ha tovább halad, akkor az említett körjelek súlyosbulnak; a szemhéj belsőhárttyája tetemesen megdagad és vörös bársonyhoz hasonló; a szemhéjak mozgása meggátoltatik, külső fölületök dagadt, kékes; a szem fehér része is tömöttebb vörösséget öltvén, dagadozni kezd, kegyetlen, főleg éjjel dühöngő fájdalmak kíséretében. Az elválasztott savós nedv közt fehéres pelyhek mutatkoznak; később e nedv sűrűbb, fehérebb, takonyhoz hasonló alakot ölt. A nyavalyának további kifejlése alatt láz-körjelek észlelhetők. A szemhéjak belsőhárttyája keményebb és bibircses daganatot képez; a szem fehér része tetemesen megdagad. A kegyetlen fájdalom a fejre is elterjed, elúzi az álmát. A kifolyó takony sárga színt ölt és valóságos genyhez hasonló. Egy idő múlva az életműves részeket többé kevesebb megemésztő genyedés megszűnik; visszatér az előbbi savós nedv elválasztása és sokáig tartó fényviszony. A gyuladásnak minden symptómája eltűnván, különféle hibák maradnak vissza.

E nyavalya többnyire hat sőt több hétig eltart. Vérmeseknél a gyuladás hevesebb és néha az agyra is elterjed. Általános szomorú itt a jóslat; mert el nem oszolván e gyuladás, a bekövetkező genyedés által könnyen utóbajok származnak. De azért meg ne ijedjünk; mert ha a beteg e baj előtt jó egészséggel bírt, a járvány geniusa jó indulatu, az orvoslás jókor és cél-

írányosan intéztetett, méltán remélhetünk szerencsés kimenetelt. — Ezen veszélyteljes és gyakran járványos betegségben nem csak a betegek gyógyítására ügyeljünk, hanem az egészségesek megóvásáról is gondoskodjunk, figyelmeztetvén a beteg körül létező egyéneket, hogy kerüljék különösen a meghülésre szolgáló alkalmat, kivált a lég melegségi fokának hirtelen változtatását; szeszes italokkal ne éljenek, mindenek fölött pedig a legnagyobb tisztaságra gondosan ügyeljenek. E nyavalyának uralgása alatt, az egészségeseket válasszuk el nem csak a betegektől, hanem azoktól is, kik a ragályról gyanusak, hogy a nyavalya ragály által tovább ne terjedhessen, legalább huszonnégy napig.

Aconit után, azonnal:

Apis adandó és szerencsés esetben ez egyedül legyőzendi a bajt. Ha az *apis* több nap alatt nem használna, ekkor az *euphrasia*, vagy *mercur solub.* adandók. Szemcsés kinövésben is használhatjuk e három szert, de ha meg nem felelnének várakozásunknak, ekkor az *arsenic* választandó, vagy *rhus*, *cannabis*, *belladonna*.

A *thuja*, *staphysagria* tetemesb bujálkodás ellen hasznosak. Makacs esetekben a szemcsés kinövés vagy tetemes bujálkodás ellen külsőleg használhatjuk a *pokolkövet*, (*argentum nitricum*) vagy e helyett a *sabina essentiáját*.

Angol hom. folyóiratok a diluált *argentum nitricumot* (dil. 6-a) ajánlják, e szerből egy szemert (gran) egy latnyi destillált vízben felosztva, melyből egykét cseppet kell naponként kétszer csepegtetni a szembe.

A *calcareae*, *sulphur* genyedésben adandók. A gyuladás egyéb következményei ellen szolgálendő szereket keressük fel bővebb munkámban.

5 golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden

2 órában adjunk be egy kanállal, javulás esetében minden 3—5 órában.

Az újszülöttek szemgyuladása (Ophtalmia neonatorum) az egyiptomi szemgyuladással ugyanegy nyavalya; symptómái a csecsemő test nagyobb gyöngédsége által csak módosítva vannak. Azért valamint a jóslat, úgy a gyógyítás is, az egyiptomi szemgyuladásával egészen megegyez.

Az orbánczos szemhéj-lob azaz gyuladás. Világos vörös és mintegy átlátszó daganattal veszi kezdetét, mely a szemhéj-széleken kezdődván, innét tovább, sokszor az egész félarczra terjed. A vörösséggel azonnal feszülő, tapintásra növekedő fájás van összekötve; a szemhéjakat nem képes mozgatni a beteg; a nyák és könnyek elválasztása nagyobb. Az orbánczos szemhéj-lob, ha el nem oszlik, mindenkor kiizzadásba megy át: a szemhéjak külszinén t. i. enyvforma nyirk izzad ki, mely a lég hatása által kiszárad, azután a felbőrrel együtt korpalakban lehámlik. Ha pedig e nyirk-kiizzadás a felbőr alatt történik, akkor ez átlátszó hólyagokká emelkedik, melyek rövid idő múlva felfakadnak és ez esetben hóllyagos orbáncznak neveztetik.

Aconit és *belladonna*, vagy *apis* gyuladás időszakában; *arnica* ha külsértések által támad.

Rhus hólyagos orbánczban.

Hepar sulph. midőn a gyuladás megszűnt, de a fájdalom még el nem enyészett, a hólyagok felfakadtak.

Graphites vagy *sulphur* egészen meg nem szűnt, és hátramaradt baj ellen használandó. — *Lycop.*, *china*, *hel-leb.*, *arsen.* szemhéj vizeny, ez utóbbi üszök esetében is.

5 golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk eleinte minden 1—3 órában, később 3—5 órában, 1 kanállal.

Orbánczos szemgyuladás. A szem vörös és hólyagos daganatával jelentkezik. E hólyagok néha annyira meg-

nőnek, hogy a szemhéjak résén is kiállanak. Itt a szűrő és feszítő fájdalom, a fényiszony, a könny-ár enyhébb mérvben jelennek meg.

Száraz meleg borogatás használata mellett ezek az orvosságok :

Aconit súlyosb gyulladás és lázas állapotban vérmes egyéneknek, — ezután *belladonna* vagy *apis* legtöbb esetben használandnak. Hólyagos daganat ellen a *rhus* szintén sajátlagos szer.

Hepar sulph. ha az elhanyagolt gyulladás genyedésbe megy át.

Graphites, *arsenic* stb. az elhanyagolt betegség egyéb következményei ellen megkísérendők.

5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván, eleinte minden 2 órában, később minden 3—5 órában adjunk be egy kanállal.

Csúzos (rheumaticus) szem-lób. E gyulladás nagy fényiszonynyal és bő könyezéssel kezdődik; a szemet és a szemív feletti részt hasogató, kivált éjjel visszatérő fájdalom ostromolja. Enyhülvén a gyulladás, a fájdalmak is lecsendesülnek, végre eloszolván a gyulladás, eltűnnek a többi kórjelekkel együtt; de ha a gyulladás el nem oszlott, apró, savóval telt hólyagok képződnek, ezek felfakadván, fekélyekké válnak, melyek savós anyagot választanak el. Enyhülvén a betegség, e fekélyek behegednek. E gyulladás kísérelje sokszor a csúzos láz.

Célirányos gyógyítására, száraz meleg párnácskák alkalmazása mellett, e szerek szolgálандnak:

Aconit gyulasztó láz jelenlétében minden órában adandó.

Belladonna ha vértolulása van a betegnek.

Bryonia ha nyomó, összezuzó fájdalmat érez szemében a beteg, mely minden mozgásra növekszik.

Rhus ha mozgás által enyhülést érez a szenvedő, apró hólyagocskák jelenlétében.

Pulsatilla ha e csúzos szemgyuladás, a test más részének csúzos állapotával van összekötve.

Clematis, ha a gyuladás bő könyezéssel jár; a beteg heves fájdalmat, vagy szemében égetést érez; a gyuladás a testben szunnyadozó csúztól származik és a szívirványhártyára is elterjed.

Spigelia. Ez ugyan inkább köszvényes szemgyuladásban használandó, de heves fájdalmakban itt is helyén leend.

Calcarea és *sulphur* fekélyek ellen adandók.

5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, adjunk be minden 1—3 órában 1 kanállal. A felváltva veendő két orvosságot két külön pohárban készítvén el.

Köszvényes szem-tak-ár. A szemhéjak belső része itt vörös és dagadt; de sokkal nagyobb daganat szok támadni a szemhéjak külső színén, melyen sokszor csipős savóval telt hólyagokat lehet látni. A szemet kegyetlen, lassankint növekedő és az egész fejre terjedő fájdalom fogja el. A fényiszony nagy, a könyezés bő és ezt rövid idő alatt genyforma nyák elválasztása követi.

Itt csakugyan szigoruan lássunk a z o n n a l a gyógyításhoz; mert ellenkező esetben méltán tarthatunk a legszomorubb kimeneteltől, miután genyedés következtében a szem annyira megromlik, hogy rendes idomát is elveszti. Ha elnyomatott köszvény okozá e bajt, ekkor vegyük elő az ez esetben ajánlott gyógyszerek közül a *pulsatillát*: mindenkor előre *aconitumot* adván. *Aconit* után hasznos a:

Pulsatilla akkor is, midőn meghülés után támadt ezen betegség főleg szelid egyéneknél. Vörösség, daganat, fényiszony, bő könyezés mellett kivált izgékonyaknál hasznos a *bellad.*

Euphrasia, ha az említett szerek nem használnak, csipős, savós nedv elválasztása idejében.

Mercur sol. geny-forma elválasztásban használandó, az egész fejre terjedő fájdalom mellett; így a *staphysagria* is.

Spigelia vagy *arsenic.* növekedő kegyetlen fájdalmakban.

5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván, heves fájdalmakban minden órában 1 kanállal veendő; különben minden 2—3 órában.

Köszvényes szivárvány-lob (Iritis arthritica). A szem és szemgödör táján hasogató fájdalommal kezdődik. Ezen, leginkább éjjel sanyargató fájás mindinkább növekedvén a fej-tetőre és állkapocsra terjed; itt bő könnyezés mellett, nagy a fény-iszony. A szem mozgásai alatt a szem-szegletekben fehéres hab (spuma arthritica) gyűl össze.

Nagy veszélynek van kitéve a lát-tehetség ezen betegség lefolyása alatt, kivált pöffedt egyéneknek, ha a kiizzadt nyirk az egész látát kitölti. Kedvezőbb kimenetelre lehet számot tartani az érzékenyebb és gyengébb külsejű betegeknél még akkor is, midőn a gyuladás el nem oszlott, főleg ha a látában a kiizzadt nyirk kisebb mennyiségben található, mert ez többnyire elég hamar tökéletesen felszívatik.

Aconit hasznos a baj kezdetén (5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván minden órában 1 kanállal veendő). Ez után:

Sulphur szintén úgy veendő, mint az *aconit*, de csak minden 2 órában 1 kanállal; *sulphur* után, vagy *mercur sol.* vagy *sepia*.

Belladonna vagy *bryonia* nyomó fájdalom, fény-iszony, bő könnyezés, igen heves, rohamonkint kinzó fájdalom mellett főleg izgékony egyéneknek használandó; valamint a:

Nux vom. kivált azoknál, kik szeszes italokkal visszaéltek. Reggel dühöngő fájdalmakban; midőn az éji fájdalmakban különösen jellemző orvosság, főleg egyoldali fájdalmakban a *pulsatilla*.

Spigelia. A fő-szerek egyike, midőn a szűrő, fúró, vájó, heves fájdalmak a szemet környező csontokat is ostromolják; fájdalmak közt meleg könyek gördülnek le a szemből.

Colocyntis, midőn szűrő, hasogató, égető fájdalmat érez a beteg, mely vagy egyedül csak a szemet kinozza, vagy a homlokra is elterjed: bő könyezés, fényiszony mellett. Rest (torpid) egyéneknek hasznos a: *rhus*.

Colchicum valamint illetén gyulladásban, úgy egyéb köszvényes megbajban a főszerekhez tartozik.

A mennyire a *physical* lehetőség engedi: Utóba-jokban megkísérthetjük a *silicát*, *calcareát*, *aurumot*, de kétséges sikerrel; a *sulphur* vagy *merc. sol.* nyirkkiüzadásban használandók; *beadván minden 3—5 órában*.

Nagy fájdalmakban 5 golyót 10 ovőkan. vízben felolvasztván, adjunk be minden órában 1 kanállal, enyhülést látván, minden 2—3 órában.

Himlős szemhéj-gyulladás. (*Blepharitis variolosa*) kezdetén a szemhéj-szélek megdagadnak, vörösek, ezek mellett más körjelek is mutatkoznak: viszketés, fényiszony, könnyár. A vörösség és daganat rövid idő alatt a szemhéjak egész külszinét elfoglalja, azok mozgását gátolja, feszítő fájdalom mellett, végre a szemhéjak külszinén himlős kütég képződik, mely lassankint kiszárad és lehull. De mielőtt ez történnék, a már említett symp-tómákon kívül sokszor nagy fényiszony, bő könnyár be-köszöntésével oly fájást érez a beteg, mintha szemébe főveny esett volna.

Midőn a himlők genyedésbe mennek át, száraz me-

leg alkalmazása mellett, a beteg szemnek tisztán tartása szükséges. Különben ezek az orvosságok:

Acon. (minden óráb. veendő) a baj kezdetén. Ezután: *Belladonna*, midőn a vörösség és daganat az egész szemhéjat elfoglalja.

Hepar sulphur. genyedésben; szintén a *sulph*, vagy *Mercur viv.* — Az *euphrasia*, *silica*, *pulsatilla*, *senega* tak-árban.

5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván, minden 2—3 órában 1 kanállal adjunk be.

Himlős szemgyulladás. Itt a szemvörösséggel, szúró fájdalom, fényiszony, könnyár van összekötve; nem sokára azon valóságos himlők ütnek ki.

Ha lázzal jár e gyulladás, eleinte adjunk *aconit*. *Belladonna*, *aconit* után adandó; ha pedig a szivárványhártyára terjed: *mercur*.

Hepar sulph. vagy *mercur viv.* genyedésben, — szemtak-árban: *euphrasia*, *silica*, *pulsat.*, *senega*.

Baryta, *clematis*, *lycopod.*, *rhus*, *thuja*, *arsenic.* az utóbajok ellen.

5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván, adjunk be eleinte minden 2 óráb. 1 kan. Utóbajokban minden 3—5 órában.

Kanyarós és vörhenyes szemgyulladás. A kanyaró és vörheny lefolyása alatt fordulnak elő.

Aconit adandó a gyulladás kezdetén; ez után *pulsat.* *Belladonna* bő könnyezés, fény-izszony, fájdalom mellett.

Bryonia kis hólyagocskák fejlődésében.

Euphrasia, *silica*, fekélyek ellen.

5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván, adjunk be minden 2—3 órában 1 kanállal.

Görvélyes szemgyulladás előkészítő okát a görvély teszi. A görvélyes szemgyulladásban általánosan hasznosak az *aconit*, fellépő nagyobb gyulladásban néhányszor

veendő; különben a: *bellad*, *calcare*, *causticum*, *auro*, *pulsat.*, *nux vom.*, *euphrasia*, *rhus*, *sulphur*, *hepar sulphuris*, *calc.*, *silicea*, *ac. nitri*, *sepia*, *arsenic.* sat. néha felváltva veendőek úgy, hogy a *belladonnát calcareával*, — néha *hepar s. calcareával*, a körülmények szerint választandókat adjuk betegeinknek; hasznosak általában azért, mivel egyszersmind specificus gyógyszerek a görvély-kór ellen.

A görvélyes szemhéj-mirigy-gyulladás. Kezdődik a szemhéj-szélek viszketésével, daganatával, vörösséggel. Fényviszony mellett, a szemben oly érzélem jelentkezik, mintha a szemekbe idegen test esett volna. Eleinte bő könnyezés van jelen, később mind a könny- mind a takony elválasztás elnyomatik, de az elválasztások nem sokára ismét visszatérnek.

Általában minden görvélyes szemgyulladásban oly szereket szükséges használni, melyek a testben szunyadozó görvélykórra általában hatnak. A gyógyítás igen hosszadalmas és makacs; gyakran visszatér; a gyökeres gyógyítás leginkább az organismus kifejlődésével remélhető: különösen férfiaknál a serdülés, nőknél a hőség vagy első terhesség időszakában. Gyógyítás alkalmával figyeljünk a beteg testalkatára: az izgékony és gyengébb egyéneknél más, a pöffedt és lágy testalkatuaknál más szereket használván. A szabad levegőt és fényt kerüljék a betegek.

Az *aconit* (minden órában veendő) azonnal kezdetben hasznos; ezután izgékony egyéneknél, kivált ha szemhéj-görcsben is szenvednek: *belladonna*.

Staphysagria eleinte nyák-elválasztás, később szem-szárazság jelenlétében; szintén görcsös állapotban is használandó.

Graphites kezdő szemkéreg fejlődésében, vagy *jod*.

Lycopodium főleg bő könyezés mellett de egyéb-
iránt is ajánlható, valamint az előbb említett szerek.

5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván minden 2—3
órán egy kanállal, javulás esetében ritkábban.

Görvélyes szemgyulladás ellen á t a l á b a n hasz-
nosak:

Aconit szokott mód szerint minden órában veendő
azonnal kezdetben. Ezután *apis*, vagy *belladonna*.

Pulsatilla bővebb takony-elválasztás esetében; a
midőn igénybe vehető az: *euphrasia* is.

Euphrasia tetemes fény-iszony, csípős könnyek el-
választása jelenlétében különösen hasznos.

Calcarea, silica, ac. nitri a nyavalyának hosszas le-
folyása alatt fejlődött fekélyek, heg jegyek, homály al-
kalmával használandók. A kezdő fekélyedés ellen a:
hepar sulphuris.

Rhus midőn apró, lassankint felfakadó pörsenések
támadnak; főleg petyhüdt, torpid egyéneknek hasz-
nálható.

Mercur sol. vagy *corrosiv* izgékony egyéneknek al-
kalmazandó, hasonló pörsök, fekélyek támadásakor.

Arsenic azon esetben, ha ezen említett orvosságok
nem használnának.

5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, adjunk eb-
ből minden 2—3 órában 1 kanállal.

A bujasenyves szemgyulladás s z e m - t a k - á r, (ta-
konyár) v á r v á n y - l o b alakban fordul elő.

A bujasenyves tak-ár részint helybeli fertőzés, ré-
szint a bujasenyves tak-árnak elnyomtatása által hozat-
hatik elő ezen betegségben szenvedő egyéneknek. Da-
ganattal, vörösséggel kezdődik. A szemhéjak lassan-
ként annyira megdagadnak, hogy egymástól alig huzat-
hatnak szét; az alsó szemhéj néha ki is fordul; fény-
iszony és bő könyezés mellett kegyetlen fájdalmat érez

a szenvedő; nem sokára a szemhéjak hártyája genyforma taknyot választ el; rövid idő múlva genyedés áll be.

E gyulladás a szem veszélyére és anyagi pusztítására igen hajlandó. Azonban a baj kezdetén czélszerű orvoslás mellett sokszor szerencsésen kigyógyul a beteg; később legezédirányosb gyógyítás mellett sem lehet elhárítani többé a veszedelmet.

Mindjárt kezdetben hatalmas az *aconitum*, de mivel csak ritkán hivatik az orvos e gyulladás kezdetén, azért ezen szer után adjunk *cannabis*-t.

Pulsatillát meghűlés vagy az előbb említett okok által elnyomott tak-ár következtében fejlődött ilyenén gyulladásban.

Mercur sol. vagy *corrosiv.* főszer takonyelválasztásban.

Ac. nitri e baj későbbi stádiumában megkísérthető, nemkülönben a *sulphur, thuja*.

E szerekből 5 golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, gyulladás alkalmával beadhatunk minden órában egy kanállal, a későbbi stádiumban minden 2.—3 órában.

A bujasenyves szivárvány-lob. Elsőrendű (primär) ilyenén gyulladás által azok lepetnek meg, kik tökéletesen kifejlett buja-kórban sinlődnek; másodrendű (secundär) gyulladás által azok, kik buja-kórban még csak kis mérvben szenvednek, vagy a lábbadozók (reconvalescensek). A beteg heves fájdalmakban szenved, melyek leginkább estvétől viradtig kinozzák a szemgödörcontokat; hasonló rohamok alatt a látába (pupilla) nyirk izzad ki. Tovább huzódván a betegség, a látába annyi nyirk izzad ki, hogy az egészen bezárul, és így a láttehetséget tökéletesen megsemmisíti. A szivárványhártya mellső színén néha apró, vöröses-barna kinövések képződnek, melyek nagyító üvegekkel vizsgáltatva,

egészen hasonlók a függőlyökhöz (Condylomata). Végre ha a betegség elhanyagoltatik, szalonnás fekélyek támadnak, a szemgödör-csontokon pedig gumók (tophi) fejlődnek.

Ha azonnal kezdetben czélszerűen gyógyíttatik a beteg, szerencsésen megszabadulhat bajától; de ha már a nyirk-kiizzadást gátolni nem lehet és így a láta nyílása sokszor egészen nyirkkal tömetik ki, ekkor az elpusztított láttehetséget csak ritkán és akkor is tökéletlenül lehet helyreállítani.

Gyógyítás alkalmával a szemet a lég és világosság ártalmas behatása ellen kellőleg oltalmazván, — e szerek vezetendnek czélhoz:

Aconit azonnal, mielőtt kifejlődött e betegség: minden órában veendő (5 golyót 5 evőkan. vízben felolvasztván).

Belladonna midőn a tülk- és köt-hártya vörös, a szivárvány-hártya is szenved, a beteg heves fájdalmat érez.

Mercur sol. vagy *corrosiv.* A most említett körülményekben, ha már a látába nyirk izzad ki.

Mercur praec. ruber. Midőn a szivárvány-hártyán apró vöröses-barna kinövések támadnak: ezen esetben a *thuja* szintén szerencsés körülményekben használhat. A tülk-hártya szalonnás fekélyei ellen: *baryta*.

Acid. nitri hasznos különösen azoknak, kik már *mercure* nagy adagban használtak.

Sulphur, ac. nitri, calcarea, aurum csont-gumók ellen.

Arsenic., spigelia főleg nagy csont-fájdalmakban.

Euphrasia, graphit., pulsat. a nyavalyának hosszabb lefolyása alatt szintén figyelembe veendő, ha a jelenlevő körülmények ezen szereket kívánják.

5 golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 1—2—3 órában 1 kanállal.

Rühes szemgyulladás a szemhéjak egyenes fertőzése, vagy elnyomatott rüh után támad. A szemhéj-szélek égetésével kezdődik, és ehez viszketés, vörösség járul. Nem sokára a szemhéjak széle mellett apró pörsenések támadnak, melyek felfakadván, fekélyecskéket képeznek.

Azonnal a baj kezdetén lássunk a gyógyításhoz, mert a rühes gyulladás nagyobb fokra emelkedvén, némi gyógyíthatlan hibákat hágy maga után.

Sulphur itt sajátságos gyógyerőt fejt ki; de ezen kívül hasznos a :

Causticum. Szintén ajánlható a : *sepia*. Makacs esetekben a *psorin*.

5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, minden 2—3 órában 1 kanállal adjunk be.

A súlyos szemgyulladás. E gyulladás szerencsésen eloszlik, ha azonnal orvosoltatott. De ha az általános súlyos betegség és a súlyos szemlob nagyobb fokban fejlődött ki, — miután e szem-bántalom csak úgy enyhül, ha az általános betegség alábbhagy, a súly orvoslása hosszabb időt igényelvén, méltán lehet attól tartani, hogy a kitágult vér-edények által igen nyomtatván az idegrecze, a lát-tehetség visszapótolhatatlanul elenyészik.

Száraz meleg borogatás mellett oly orvosságok lehetnek hasznosak e betegségben, melyek a betegben szunyadozó dyscrasiárákülönös, sajátságos erővel bírnak.

Ilyenek: az *ac. phosph.*, *ac. sulphur.*, *rhus*, *staphys.*, *arsenicum*; de ezeken kívül különös figyelemre méltók a *calcareá*, *crotalus*, *nux vom.*, *carbo veg.* véres könyezésben.

E gyógyszerekből 5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, ebből adjunk be minden 2—3 órában egy kanállal.

Különféle szembántalmak.

egyes symptómák, egyes körülményekre nézve.

Ha csipős szerek: só, paprika, mész, burnót, vagy dohánypor szálltak a szembe, nem szabad a szemet kimosni, mivel a víz csak jobban felolvasztja ezen anyagokat, és nagyobb gyuladást okoz: hanem iparkodnunk kell ezeket mandola-olajba mártott ecsettel kivenni. Ezután külső borogatásként a *causticum* 3-dik dilutiójából egypár csepp néhány kanál vízben fölkeverve, legcélszerűbben veszi el a tüzességet, csillapítja az égést.

Ha pedig főveny, por esnék a szembe, ezt el lehet távolítani, ha a szemszögletet ujjal nyomogatjuk; az ez által származott könnyár kimossa ezen idegen anyagokat. Az orvosságok közül jók a: *sulphur*, *calcareae*, *aconit*. De ha a szembe esett test nagyobb, p. o. rovar (*Insect*), ezt tejbe mártott kis ecsettel minden esetre ki kell venni; ezután, ha még gyuladás maradna vissza, ezt az *aconit* vagy *arnica*, belsőleg véve, minden külszer nélkül legyőzendik.

A szembe esett vasrészecskéket kihuzza a mágnes. Belgiumban minden nagyobb gépgyár el van látva mindenkor mágnessel; melynek jó sikere tapasztaltatott illetén sérelmek gyakran előforduló eseteiben.

Ha valamely rovar csipné meg a szemhéjakat és ez után daganat támadna, — szintén külszer nélkül jó az *arnica*, vagy ha ez nem használna, gyógyít a *bella-donna*, *apis*.

Ha forró víz, olaj stb. által lőn megégetve a szem, ekkor borszeszt nem szabad használni külső borogatás gyanánt, hanem legjobb a gyapot (*Watte*), belsőleg az *aconitum*. Genyedés esetében alkalmazzuk azon szereket, melyeket a „sebek“nél előhozok.

A most említett esetekben öt golyót tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből adjunk be minden 1—3 órában egy kanállal.

Erőművi sérelmek (mechanische Verletzungen) után: *arnica, ac. sulphur., conium, ruta.*

A szemeknek megerőltetése után fájdalom: *ruta*; megerőltetéskor fájdalom: *baryta, carbo v., mercur, ruta, staphys., ac. sulphur.*

Duzzadt erek a szemgolyón (Adern-Strotzen): *bellad., spigelia.*

Szemvörösség: *aconit, bellad., spigelia.*

A szem fehér hártájának sárgás színe: *arsen., bellad., cantharis, conium, crocalus, jod, plumbum, sepiá, veratrum.*

Vérfoltok a szemgolyón: *bellad., nuxvom.,*

Szem-daganat: *aconit, apis, croton, baryta, bryonia, rhus, stramon.*; oly érzés mellett, mintha dagadt lenne a szem: *crocus, paris.*

Szempillák fekélyei ellen: *sulphur, mercur, spigelia*; a szempillák szélein: *euphrasia, mercur, sulph.*

A szempillák összeragadása: *alumina, baryta, bryonia, ignatia, lycopod., phosphor, pulsat., staphys.*; reggel: *calcareá, chelidon., nux v., psorin*; este: *alumina, bryonia, carbo v. crocus, euphrasia, lycopod., rhus, sepiá, silica, stannum, sulphur.*

Csipás szem (Augenbutter): *antimon, graphit., nuxvom., staphys., silica, sulphur.*

Nyak-folyás a szemekből (Schleimabsonderung): *euphrasia, antimon., graphit., staphys., pulsat., senega.*

Genyedésben: *bryonia, calcarea, hepar, silica, sulphur*; sipolyokban (Fisteln): *silica, sulphur.*

Keményedésben: *baryta, calc. conium, jod, silica, sulph.* kemény csomók ellen: *staphys., sulphur, thuja.*

Fenében: *arsenic, carbo, secale, sabina, china.*

Könyvezés este: *mercur, sepia*; reggel: *calcareea, sepia*;

— olvasáskor: *crocus, gratiola, ac. sulphuric.*, irás után:
ruta, ferrum;

— a szabadban: *phellandr., phosphor, pulsat., sepia, silica*;
hideg légben: *pulsat.*

Könyhullajtás: *euphrasia, mercur, pulsat., rhus, paris, spigelia.*

Ha a szem olyan, mint sirás után: *crocus.*

Köny-sípoly (Tränenfistel): *calcareea, ac. nitri, petrol. pulsat., silica.*

Szemvérzés: *bellad., carbo v. croctalus, chamom., nux vom.*; vér-kiizzadás (Blutausschwitzung):
calcareea, nux vom.; vér-ömleny (Blutunterlaufung): *chamom., nux vom.*, — a szempillákban:
arnica.

Szem-szárazság: *berberis, crocus, manganum, nux v., phellandr., pulsat., rhodod., staphys., senega, spigelia, sulphur, zincum*; szárazság érzelme: *asarum; nux v., silica, baryta.*

Kettős (dupla) látás: *agaricus, ammonium, bellad., cicuta, cyclamen, conium, euphrasia, hyosciam., jod, natrum m., ac. nitri, petrol., pulsat., secale, stramon., veratrum.*

Félig-látás (Halbsichtigkeit); *calcareea, lycopod., ac. muriat., natrum mur., spigelia.*

Ha a tárgyak nagyobbaknak látszanak: *hyosciam., laurocerasus*;

— kisebbeknek: *platina, stramon.*

Színek látása sötétben: *strontiana*; a szobában: *conium*; olvasáskor: *crocus*;

— kék szín: *strontiana*; sárga: *cantharis, digitalis*;
zöld: *digitalis, sepia, strontiana*; többféle: *cicuta, digit., stramon.*; színezett gyűrűk: *strontiana; vil-*

lám-látás: (Blitz v. d. Augen); *crocus*, *spigelia*, *staphys*.

Fényes tűnemények (helle Erscheinungen): tűzvörös fénylátás: *aurum*, *bellad.*, *bryonia*, *cannabis*, *pulsat.*, *viola od.*, *zincum*;

— szikralátás: *aurum*, *baryta*, *bellad.*, *causticum*, *dulcam.*, *digit.*, *jod*, *lycopod.*, *mercur*, *psorin*, *silica*, *staphys.*, *veratrum*;

— csillámlás, szemszikrázás: *alumina*, *causticum*, *graphit*, *le d u m*, *ly c o p o d.*, *petrol.*, *platina*, *senega*, *staphys.*, *tart. em.*, *veratrum*;

— tüzes karikák: *pulsat.*; fényes foltok: *senega*; fényes csíkok (Streifen): *ammonium*, *natrum mur.*, *sepia*; csillagok: *castoreum*, *bellad.*, *ac. nitri*.

A tűz-világ elviselhetlen: *mercur*.

Sötét, fekete tárgyak a szem előtt, ugymint: foltok: *agaricus*, *ammonium*, *anacard.*, *baryta*, *coccus*, *kali carb.*, *phosphor*, *secale*, *sepia*, *silica*;

— legyek: *agaricus*, *mercure*; szúnyogok: *lachesis*, *silica*; csíkok: *ac phosphoric.*;

— hálók: *anacard.*, *baryta*, *caustic.*; pontok: *ammonium*, *conium*, *china*, *mercur*, *ac. nitri*, *natrum m.*, *ruta*, *sepia*, *thuja*;

— felhők: *castoreum*, *sabina*, *conium digitalis*.

Homályos látás (Trübsichtigkeit) mint fátyolon át: *calcare*, *caustic.*, *crocus*, *petrol.*, *natrum m.*, *secale*, *sepia*, *sulphur*, *thuja*;

— mint ködös időben: *alumina*, *ammonium*, *bellad.*, *calcare*, *cyclamen*, *caustic.*, *evonymus*, *mercur*, *phelundr.*, *ac. phosphor.*, *plumbum*, *ruta*, *secale*, *sulphur*;

— mintha árnyékban léteznének a tárgyak: *senega*;

— ha a gyertyavilágnak udvara van: *anac.*, *baryta*, *bellad.*

Homályos látás erős nézésnél: *calcareea*, *phellandr.*

— írás alkalmával: *rhodod*, *sepia*; olvasáskor: *baryta*, *calcareea*, *crocus*, *rhodod*, *sepia*; olvasás után: *ruta*; gyertya-világnál: *crocus*, *hepar*;

— reggel: *capsicum*, *pulsat.*, *cheli donium*; délutáni álom után: *pulsat.*; este: *crocus*, *hepar*, *pulsat.*

Olvasáskor összefolyó betűk: *bryonia*, *graphit*, *lycopod.*, *natrum m.*, *senega*, *silica*, *stramon.*; a betűk mozgása: *calcareea*, *cina*, *conium*, *hyosc.*, *mercur.*

Lengés (Sckwanken) a szem előtt: *cicuta*.

Nap-vakság (Tagesblindheit), midőn a beteg csak este különbözteti meg jól a tárgyakat: *phosphor*, *silica*, *conium*, *sulphur*.

Éji vakság, midőn a beteg csak fénylő napvilágnál lát jól: *bellad.*, *hyosciam.*, *mercur*, *pulsat.*, *stramon.*, *veratr.*

Hirtelen, de rövid időig tartó vakság: *phosphor*, *mercur*, *silica*.

Nehéz felnyitása a szempilláknak reggel: *ac. nitri*, *ambra*, *ginseng*; — éjjel: *cocculus*, *sepia*.

Összeesése a szempilláknak: *graphit*, *phellandr.*, *viola tr.*

Feszessége a szempilláknak (Steifigkeit): *rhus*, *spigelia*

Göresösen felnyitott szempillák: *angustura*, *arnica*, *bellad.*, *conium*, *laurocerasus*.

Göresös összehuzatása a szempilláknak: *euphrasia*, *viola tr.*

Szem-rángás (Convulsionen): *bellad.*, *cantharis*, *cuprum*, *ignatia*, *hyosciam.*, *spigelia*.

Pislogás (Blinzeln): *crocus*, *euphrasia*.

Remegés: *opium*, *sulph.*; a szempillák remegése: *carbo v.*, *jod*, *opium*, *platina*.

Lüktetés érzelme (Pulsiren): *asarum*, *bellad.*, *berberis*.

Teliség érzete: — *nux moschata*.

Hemzsegés — (Kriebeln) a szemben: *spigelia*; a szem körül: *arnica*; a szemgödörben: *crocus*; a szemszögletekben: *platina*; a szempillákban: *china*, *senega*.

Viszketeg: *agarius*, *phellandr.*, *sulphur*.

Oly érzés, mintha víz borítaná el a szemet: *staphys*;

— mintha fővény (Sand) esett volna a szembe: *alumina*, *bryonia*, *capsicum*, *caust.*, *china*, *graphit.*, *mercur*, *phosphor*, *pscrin*, *silica*, *strontiana*, *sulph.*, *thuja*.

Szem-törülgetésre kényszerítő érzélem: *alumina*, *crocus*, *plumbum*, *pulsatilla*; törülgetés után javulás: *cina*, *capsicum*; roszabbulás: *senega*.

Összezüzatás érzelme: *coccul.*, *hep.*, *tart. em.*, *verat.*

Forróság: — *bellad.*, *carbo v.*, *graphit.*, *manganum*, *phosphor*, *sabina*, *silica*, *spigelia*, *veratrum*.

Hidegség: — *alumina*, *ammonium*, *berberis*, *calcareu*, *conium*, *lycopod.*, *platina*.

Fájdalom a szemgödörben: *bellad.*, *spigelia*;

Szemfájás (Ophthalmodynia). Ezen ideges szemfájást jólkülönböztessük meg azon gyuladós szemfájástól, mely legtöbb szemgyulladás symptómája szok lenni. Az ideges szemfájás fúró, összeszerítő; néha hirtelen lép fel, de többször: fény-izony, könnyezés, gyakori szem-hunyorgatás előzik meg a betegséget; roham alatt a látás összeszorul, a látás csökken, a szem, sőt többnyire az egész arcz is felduzzad. A fájdalmas roham nem tart mindig egyenlő időig; néha a fájás enyhül, vagy egészen elenyésczik, de ismét visszatér sokszor legnagyobb hevességgel és ekkor hányás és más körjelek is jelentkeznek. Itt a jóslat többnyire szomorú, mert ha gyakran visszatér a szemfájás, a lát-tehetséget veszedelmezteti. Okai lehetnek: a szenvedélyek, a szemek erőltetése, nagy fény. Itt ezek a gyógyszerek:

Cicuta, ideges felingerültség után, kivált nőknél használandó.

Belladonna, *stramonium* nagy fény okozta szem-fájásban.

Crocus, midőn gyakori szem-hunyorgatás, könnyezés előzik meg e bajt.

Ruta, szem-erőltetés után fejlődött szem-fájásban.

Spigelia, midőn rohamonkint heves fájdalommal van a betegnek.

Zincum, midőn este lefekvéskor különösen kínzó a fájdalom.

Veratrum, *arsenicum*, midőn a kiállhatlan fájdalom hányással, nagy nyugtalansággal lép fel.

5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván, roham alatt adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában 1 kanállal, javulást látván, minden $\frac{1}{2}$ —1 órában; rohamon kívül minden 3 órában.

Fül-betegségek.

Mindenféle olaj, gőz és más külszer, gyógyszerünk használata mellett, megvetendő.

A külső fül néha megdagad, vörös, meleg, fáj; a fájdalmak oly nagyok, hogy alig nyúlhatni a fülhez; a szaggatás, szúrás, égetés, fúrás majd kiállhatlanok; s pedig gyakran annyira, hogy a beteg félrebeszél, szinte böszült: Itt jó a *pulsatilla*.

Chamomilla, ha meghűtés következtében néha szaggatást, máskor egyes, de oly éles szúrást érez a beteg, mintha ez késsel történnék; ha fülzsir hiánya miatt a belfül száraz.

Mercurius v., ha izzad a beteg, a nélkül, hogy szaggató, nyomó fájdalma enyhülne és kívülről égetést, belülről hideget érez a szenvedő.

Pulsatilla, szelid, csendes, sirásra hajlandó egyéneknek, ha a fájdalmak fültől félarczig terjednek; ha a fül dagadt, a fájás szaggató.

Nux vomica, heves és haragos egyéneknek.

Arnica, igen érzékenyeknél, ha a baj minden alkalommal visszatér és a fül minden zörejre igen érzékeny.

China, ha kívülről szaggatást, belülről szúrást vagy csengést tapasztal a beteg.

Belladonna, ha a szaggatás egészen a nyeldeklig hat; a fül zúg, bűg, cseng; a fej és szem is részesül a fájdalomban, mely minden mozgás által növekszik.

Dulcamara, ha ilyenén fájdalmak inkább nyugodt állapotban jönnek elő, kivált éjjel, néha gyomorémellyéssel.

Sulphur, hasonlókép hathatós.

A **belső fülgyulladás** e következő jelekből ismertetik: az egyik, vagy mind a két fülnek belsejében mélyen helyezett állandó, égető, metsző és nem engedő fájdalom van jelen, mely csak a külső zörejre, nem pedig a külső fülnek nyomattatására nagyobbodik; ha a nyavalya a külső fülre ki nem terjed, külsőleg a gyulladásnak semmi jelei nem vétetnek észre; a hallás igen éles és érzékeny, azért szüntelen csengést érez a beteg; vagy igen tompa, és ekkor a rágás, nyelés meg van akadályoztatva; a beteg fül oldalán levő szem is vörös és könnyez; a nyavalyának nagyobb fokán fejfájás, álmatlanság, félrebeszélés, vagyis az agygyulladásnak jelei fejlődnek ki. Egyébiránt a gyulladás fokához képest ide járulnak: az arcz vörössége és felduzzadása, az egész test melegsége, láz. — A belső fülgyulladás, az ezzel járó súlyos fájdalom és annak a közel levő részekre történhető kiterjedése miatt veszedelmes nyavalya, de szerencsésen gyógyítható, különösen ezen következő szerekkel:

Pulsatilla, a legnagyobb fájdalmakban, midőn a beteg félrebeszél, nyugtalan, — igen hathatós.

Belladonna, ha az agy is szenved, és a beteg nagy

fejfájást, álmatlanságot stb. érez. (Nézzük az agygyuladást.)

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 1—3 órában egy kanállal.

A fülfolyás mindenkor megérdemli figyelmünket, mert az elnyomatott folyás a legveszedelmesebb következményeket vonhatja maga után; — az idült pedig igen nehezen gyógyítható. — A tisztátalan fület tisztaság kedvéért moshatjuk ugyan langyos vízzel, de bármi más külszer használatát meg nem engedi a hasonszeny.

Ha a fülfolyás gyulladás után maradt és a fül még vörös, meleg, fáj: adjunk *pulsatillát*, vagy ha ezt már használtuk: *sulphur*.

Skárlát után *belladonna*, vagy ha ez nem elegendő, *mercurius v.*, és ezután ismét *belladonna*; jó itt még a *hepar sulph.*

Ha a fülfolyás himlő után jön, néha vérrel vegyülve; a fül kívülről fekélyes, a folyás bűdös: *mercurius v.* vagy *carbo v.* Ha már ez előtt higanynyal élt a beteg, előbb *hepar sulphuris* vagy *pulsatilla*, és azután az említett gyógyszer adandó. Nemkülönben, ha genyfolyást veszünk észre, hathatós a *mercurius v.*, de ha nyolcz nap alatt nem használ, *sulphur* vagy *calcareo c.*

A makacs fülfolyásnál hasznos a *silica*, minden másod—harmad nap adandó, sőt javulást érezvén, ritkábban (este három golyócskát egy ujjnyi vízben felolvasztván, egyszerre).

Fül-vérfolyás ellen: *bryonia*, *graphites*, *mercur*, *petroleum*, *rhus* adandók.

Elmaradván hirtelen a fülfolyás, ha a nyakmirigyek megdagadnak és megkeményednek: *pulsatilla*;

egypár nap múlva, ha az nem használna, *mercurius v.* vagy *belladonna*.

Ha az eltűnt fülfolyás következtében fejfájást érez a beteg, mely lázzal van összekötve; ha a szemek is vörösek, a fül zúg és minden mozgás nagyobb fájdalmat okoz: a *belladonna* minden veszedelmet, mely innét szokott következni, elhárítand.

Ha a fülzúgás fájdalommal és folyással, fejfájással és vértolulással van összekötve, ekkor használandanak azon gyógyszerek, melyeket a most említett bajoknál előbb elősoroltam.

Ha a fülzúgás önálló és meghűtés következtében nem rég támadt, ha reggel nagyobb: *nux vomica*; ha délután vagy este: *pulsatilla*; ha éjjel: *dulcamara*.

Kik minden enyhülés nélkül sokat izzadnak, *mercurius v.*; kik nehezen jönnek izzadásba, *chamomilla*.

Az idült fülzúgás ellen jó a *sulphur*, vagy a *causticum*; ez utóbbi főleg azoknak hasznos, kik szaggatásban gyakran szenvednek, különösen ha a betegnek minden lépte, minden szava kellemetlen viszhangot okoz.

A nehézhallás, ha nem régi, könnyen gyógyítható, az idült gyakran igen makacs. Ha a fül dugulás okoz nehézhallást, ily esetben vigyázva tisztítassék ki a fül és minden baj elmarad. Ha a hallásra szükséges fülzsir hiánya miatt a fül száraz és innét a nehézhallás, *chamom.* vagy *carbo v.*

A nehézhallás leggyakrabban más betegségektől függ és csak ezekkel gyógyítható. Ha fülfájással van összekötve, ez elleni szerek hasznosak leendének, főkép a *mercurius v.*, *sulphur*, *pulsatilla* és *calcarea c.*

Skarlát után: *belladonna* vagy *hepar sulph.* működnek.

Vereshimlő után *pulsatilla* jó sikerrel használtatik.

Himlő után *mercurius v.* vagy *sulphur* segitendének.

Elmázolt fekélyek, szintugy kütegek rögtön eltűnté után a *sulphur* szembetűnő hatása el nem marad.

Váltóláz után *arnica*, *ac. phosph.* választandók.

Májbaj, láz után ha a fül cseng, szintén ha sok higany bevétele után következik a nehézhallás, *chinát* adjunk.

Idegláz, vagy más ideges kór után *phosphor*, *veratrum*, *arnica* leendének az illendő gyógyszerek.

Ha a nehézhallás aranyértől van, *nux vom.*, jó tékony.

Az idült nehézhallás ellen ezen szereken kívül vannak még más orvosságok, ilyenek: a *graphites*, *silica*, ez utóbbi különösen, midőn holdváltozáskor nehezből a hallás, stb. de ennek gyógyítására hosszabb idő kívántatik.

A nem régi fülbetegségben öt golyócskát tíz evőkanál-nyi vízben felolvasztván, minden 2—3 órában adjunk be egy kanállal, — az idült nehézhallásban minden 3—5 nap 3 golyócskát egyszerre.

Fültőmirigy-gyuladás.

A fültő és áll alatt létező mirigyeket nem ritkán gyulladás lepi meg, mely a gyulladásnak külsőleg látható közönséges jeleiből, a vörösségből, melegségből, daganatból és fájdalomból ismeretetik meg; nem ritkán a mandolák is feldagadván, a nyelés, rágás és szájtátás is meggátoltatik.

Igen gyakran hurutos jelekkel kezdődik ezen betegség; a beteg borzadást, lankadságot érez és fájást a vég tagokban; azután pedig az egyik vagy másik, vagy mindakét fültőmirigyben daganat jelenik meg, mely tompa fájdalommal és az állkapocsnak mozgékonytalanságával van összekötve, a rágást, nyelést, be-

szélést nagyobb vagy kisebb mérvben megakadályozza. A láz némelykor oly csekély, hogy a beteg ágyon kívül is lehet, sokszor pedig fontos. Nem ritkán járványosan uralkodik ezen nyavalya és gyógyszereink használata mellett majd mindenkor eloszlik; főkép ha még jókor kezdjük a gyógyítást, genyedés- vagy keményedéssel ritkán végződik. Hatalmas gyógyszerek a:

Mercurius sol., melyet azonnal használnván, a daganat eloszlik; de később is a gyulladás nagyobb fokán vagy már a genyedés kezdetén igen hasznos; ha eleendő nem lenne, hathatóság a:

Belladonna és *rhus* még akkor is, ha ideges (nervosus) jelenségek jönnek elő.

A gyulladás nagyobb lázzal levén összekötve, kitünő eleinte az *aconitum*, minden órában egy-két golyócska egy ujjnyi vízben; egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után adjunk *mercurt*, *bellad.*, vagy *rhust*. Az egyik vagy másik szer beadására szintén izzadván a beteg, ne változtassuk minden ok nélkül szereinket.

Genyedés ellen jó a *mercurius v.* és *hepar sulphuris*; melyek közül az elsőt a tán beköszöntő keményedés ellen is jó sikerrel adandjuk.

Ha ezen gyulladás torokgyuladással járna, ekkor gyógyítsuk a torokgyuladásnál ajánlott szerekekkel; — ha ideglázzal lenne összekötve, nézzük az ideglázat, de itt (mint mondtam) jót teend a *bellad.* vagy *rhus*.

Ezen gyulladás eloszlatására 5 golyót tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 2 órában egy kanállal, — genyedés, keményedés esetében elég minden 3 órában beadni, sőt javulást tapasztalván, ritkábban.

Áll-görcs.

Az idősbek állgörcse gyakran különféle ideges nya-

valyák symptomája; sokszor azonban önálló betegség, melynek kezdete: kellemetlen érzés a száj-, vagy vizketés az alsó áll szöglete körül, néha görcsös nevetés. Kifejlődvén az állgöres, az alsó áll oly erősen huzódik a felsőhöz, hogy azokat egymástól elválasztani lehetetlen; a légzés azonban, és az érverés, valamint a test egyéb működései szabályosak. Okai lehetnek: az előbb említett ideges nyavalyákon kívül, esés, ütés-, nyomás- okozta fej-sebek; lelki indulatok; meghülés. A szerek ezek:

Camphora mindenek előtt ajánlható; mely után hasznosak:

Arnica esés, ütés, nyomás után; *chamomilla*, *nuxcom.*, meghülés, harag után; *ignatia* leverő indulatok után; *opium*, midőn kábult szenderedésben fekszik a beteg; a *belladonná*-nak görcs elleni hatását általában ismerjük. *Míg a beteg nem nyelhet, addig a diluált camphorát, ha ez nem használna, körülmények szerint az említett diluált folyószereket tartsuk a beteg orra alá hosszabb ideig; ha pedig már bevehet, ekkor 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből adjunk be eleinte minden 5 perczben 1 kanállal; javulást látván, ritkábban, — vagy száraz golyócskát tegyünk a beteg ajkai közé.*

A csecsemők áll-görcse születésök utáni 3—6 napra szok mutatkozni. A kisded eleinte zöldes epét, vagy lenyelt tejet hány ki; vizelete halovány színű; a csecsehöz hevesen kap, de nem szophatik; szemei elhomályosodnak, könnyeznek; légzése szorongó; arca beesett; alsó álla erősen huzódván a felsőhöz, azokat egymástól nem lehet elválasztani; az ajkak is egymáshoz vannak szorítva, sokszor pedig nyitva tartja száját a beteg mozdithatlanul; hasa puffadt, széke rekedt; — mind ezekhez rángások járulván, a kisded élete veszélyben forog. — Okai lehetnek: a köldökzsinórnak ügyetlen

lekötése, innét következő gyuladása és fekélyedése; a midőn az *aconit*, ez után az *arnica*, fekélyedésben a *hepar sulph.* használnak, előbb a *camphorát* szagoltatván, mely után a felhozott okokhoz képest az előbbi orvosságok használandók, azon esetet ide számítva, ha leverő indulatok következtében az anyatej okozá e betegséget, a midőn az *ignatia*, — vagy ha gyomorterheletés, vagy visszatartott gyermeksár miatt fejlődött ki az áll-görcs, a midőn ismét a *nux vom*, vagy *opium* használandók. Emellett a szobának tiszta jó levegőjéről is gondoskodjunk.

Az alsó áll (Unterkiefer) bántalmi közül e következő egyes symptómákra nézve jelek ki orvosságokat:

Az alsó áll alatt létező mirigyek daganata, ha gyulasztó: *belladonna*; sápadt daganat: *arsen.*, *baryta*, *bellad.*, *calcareia*, *cocculus*, *graphites*, *lycopod.*, *spongia*, *silica*, *staphys.*, *sulphur*: kemény: *arnica*, *cocculus*, *graphit.*, *mercur*, *silica*.

Az áll-kapocs könnyű ficzamlása: *staphys.*, *petroleum*. Elzsibbadás: *platina*, *capsicum*, *mezereum*.

Rángás (Zucken): *chamom*, *ippecac.*, *thuja*.

A gyógyszerek bevételi módját kimondottam már általában a 12 lapon.

Orr-betegségek.

Orr-daganat. Ha az orr esés vagy ütés után, vagy más oknál fogva dagad föl, oly fájdalommal, milyent ütés után érezhetni: *arnica*.

Ha az orr **gyuladt**, azaz fáj, fényes, vörös, dagadt, meleg, az orrból folyó nedv éles, csipős annyira, hogy

az orrszárnyakat sebesekké teszi, jó eleinte a *mercur v.*; ha erre egészen nem gyógyulna, *hepar sulph.* vagy *belladonna*.

Cantharid. hasznos az orrgyuladásban égető fájdalom érzete mellett.

Ha az orrhegy vörös: *rhus*; jó a *sulphur* is, mely utóbbi szer az orrgyuladásban is hathatós.

A *bryonia* szintén maga helyén leend minden fájdalmas orrdaganatnál.

Orrvérzés. Némely betegségek lefolyta alatt az orrvérzés könnyebbülést okoz; ily vérzést hideg vízzel vagy bármi más szerrel elnyomni káros. Ha ütés után következik az orrvérzés, vagy esiklandozás az orrban előzi meg ezen orrvérzést; ha az forró, a vér piros: férfiaknak jó az *arnica*; nőknek *pulsatilla*.

Ha fölhevült állapotban kapunk orrvérzést: *aconitum*; ha rövid idő alatt nem segít, *bryonia* megfelelő várákozásunknak; hasznos e szer különösen azon nőknek, kiknél a rendes havitisztulás kimaradt.

Rhus, hajolás vagy nagy erőltetés, például emelés után, ha főképp éjjel jön; reggeli orrvérzés ellen pedig *nux vom.*; *carbo v.* gyakori tartós orrvérzés ellen, kivált éjjel, arczsápadtság mellett; *graphit.* arczpirossággal összekötött orrvérzésben; *crocus*, ha a folyó vér fekete, nyulós és ájulással jár; *cofea*, ha orrvérzés alkalmával a fej nehéz; *bellad.* nagy véromlás alatt használandó, valamint a *china*.

Orrdaganat ellen öt golyócskát tíz evőkan. vízben felolvasztván, beadhatunk minden három órában egy evőkan. az orrvérzésnél minden öt perczen, ha szünni kezd, minden $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ órában.

Náthától rövid idő alatt megszabadulhat a beteg, ezen szereket használván:

Nux vomica, ha a beteg igen érzékeny a külső hi-

deg iránt, szüntelen a meleget keresi és ez neki jól esik; ha többszöri borzadás, csekélyebb láz lepi meg; forrósága csekélynek látszik ugyan, de a beteg oly nagy hőségről panaszolkodik, mintha valami égetné testét; keveset iszik, az orr takonyhártyája dagadt, és e miatt az orrlyukak szűkebbek, a beteg kénytelen feltátott szájjal aludni, légzene is csak így képes; a szaglás és izlés hiányzik, a beteg nyugtalan, feje fáj, kábult.

Chamomilla, ha egyik oldala az arcznak piros, a másik halovány.

Mercur v. ha a náthát gyakori prüszszentés előzi meg, a fej fáj, különösen a homlok táján, a beteg sokat izzad könnyebbülés nélkül; lázt érez, tagjaiban itt ott fájdalmat, szomjat; a meleg rá nézve alkalmatlan; az orrból híg, éles, sós izü nedv foly ki, mely által annak alsó része megvörösödik, megdagad, viszketést okozván, vagy ha a folyó takony tulajdon és büdös szagu. Ha 12 óra alatt nem enyhít, egy adag *hepar sulphuris* (egy-két golyócska egy ujjnyi vízben egyszerre vendő) és ezután ismét *mercur* adandó.

Arsenicum, ha a folyó takony csipős, kívülről belülről szinte égeti az orrot; az éj álmatlan, a beteg gyenge.

Pulsatilla, ha a beteg szaglását, étvágását elveszti és a folyó takony sűrű, sárgás-zöldes, büdös.

Euphrasia, ha nátha mellett a szem is fáj és könnyez.

Ha a nátha visszaütődött és nagy fejfájást okoz: *aconitum*, — ezután *pulsatilla*; ha a mellre vette magát, *bryonia* segítendnek. Ajánlom a *sulphur*, ha tán ezen szerekre nem javulna a beteg, és a *phosphor*, főképp szűk-mellű gyéneknek.

Nátha ellen öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 2 órában adjunk egy kanállal; bő izzadást tapasztalván, minden 3—5 órában.

Szájfájás.

Ezen általános nevezet alatt a nemorvosi közönség azon fekélyeket érti, melyek részint a foghúson, részint a szájnak belső részein szoknak támadni, nagy fájdalmat, rothadt szagot és bő nyálfolyást okozók; a foghús egyszersmind poshadt, megdagad és könnyen vérzik. Legtöbb esetben fő orvosság itt a

Merc. v., ha ez néhány nap alatt nem működne, jó az

Ac. nitric., kivált ha ezen fekélyek nagyobb adagban használt *mercur.* után támadtak.

Ac. muriat., főleg ha a nyelvet foglalták el ezen fekélyek; a fájdalom nagy, a nyelv mozgatása nehéz.

Carbo v., ha a foghús könnyen vérzik, a beteg szája kellemetlen szagu. Az *arsenic* szintén figyelmet érdemel.

Három golyócskát tiz evőkan. vízben felolvasztván, minden külszer használata nélkül, adjunk be minden három órában egy kanállal.

Száj-bajokban e következő orvosságokra utalom olvasóimat: egyes *symptómák*, egyes *körülményekre* nézve.

Szájbőr-lehámítás: *sulphur, ranunculus.*

Forró ital vagy étel után történt száj-égetés ellen: *causticum*-ból (ennek 3-ik dil.) három cseppet keverjünk 3 evőkanálnyi vízben, ezt tartván szánkban egy ideig.

Kinövés a száj-padlaton vagy az arcz belső falain: *staphis.*

Nyelesap (Zäpfchen) daganat: *bellad., mercur, nux, senega, silica, sulphur.*

Sebhedt szápadlat (Wundtheit): *ac. nitri, ac. phosphor., pulsat., mezereum.*

Száj-hólyagok: *baryta, calcarea, chamom., mezereum, natrum m., rhodod., spigelia, staphys., sulphur*; — csipők: *natrum m., rhodod.*; — égetők: *ammonium mur., argent., bryonia, argilla, mezereum, capsicum, natrum m., spigelia.*

Apró hólyagocskák: *arsen., mercur, sulphur, thuja.*

Fekélyek: *agnus, jod, mercur, ac. nitri, ac. phosphor., petroleum*, — csipők: *natrum m., caustic., mercur, ac. phosphor* — viszketők: *china*; — szűrők: *ac. nitri.*

Büdös fekélyek: *arsenic., carbo v., lycopod., mercur, silica.*

Vadhus: *graphit., petroleum, sepia, silica.*

Bujasenyves fekélyek: *mercur*, — mercurialis szerek után: *ac. nitri, aurum, carbo v., silica.*

Száj-rothadás (Mundfäule stomacace) ellen: *mercur sol.*, vagy *nux vom., ac. nitri, sulphur, staphys.* — Ha pedig mercurialis szerek után támadt: *ac. nitri, carbo v., hepar* vagy *sulphur sat.*

Vizrák (Wasserkrebs, noma) Ennek nevezzük a szájüregben támadt fehéres, vöröses, vagy azonnal feketés csomócskát vagy hólyagocskát, mely roszul táplált, rosz légben élő 2—10 éves gyermekeket hirtelen lep meg. E mellett az arcz, ajkak, szempillák megdagadnak; a kül-bőr sápadt mint a viasz és fényes mint a zsirtól; a fül- és nyakmirigyek megdagadnak. Fölfakadván rövid idő alatt a hólyagcsa бүдös evet ürít ki; közönségesen a pofa közepén támadván, fölemészti a puha

részeket, megtámadja a fogakat, csontokat és néhány nap alatt az eleinte sápadt arc, ajkak, szempillák, puha, rothadt gyurmává (Masse) változnak. Első napokban nincs lázza a betegnek; később légzése szorongó; ütérverése sebes, kicsi, hasmenés stb. mellett. Javulás jelei: a bűdös szag eltűnése, az ev (Jauche) helyett jóindulatu geny-szívárgás a fekélyből, a fekély fölületén a kezdő granulatio. Itt a *sulphur*, *calcareo*, *silica*, vagy a *kreosot*, *carbo veg.* célhoz vezetendnek.

Súly.

Ezen nyavalya szokatlan bágyadtsággal, lankadsággal, levertséggel, roszkedvűséggel kezdődik. A betegek legkisebb mozgásra is elfáradnak. Ezután elenyészik az étvágy és csak zöltségeket, savanyús ételeket kíván a beteg; arcza halovány, sárga színű és duzzadt; bőre száraz, viszkető s előbbutóbb különféle nagyságu vörös, barna színű és fekete szélekkel körülvelt foltok jelennek meg a lábszárakon, a honnét tovább is elterjednek; a foghús duzzadt, eleinte viszkető, azután lágy mint a szivacs (spongia), ólom színű, rosz büzzű mocsokkal fedve, a legesekélyebb megilletésre vérzik; a beteg lehelete kellemetlen szagu, szájíze poshadt, légzése szorongó, látása gyenge. A nyavalya növekedtével növekszik a beteg bágyadtsága; arcza összeesik és színére nagyon megváltozik; a foghús daganata és rothadt indulata nő; a foghús önkényt vérzik, a fogak megfeketülnek, feketekké válnak a végtagokon levő foltok is, melyek a többi testre jobban jobban elterjednek, és valódi patécs vagy kedvezőbb esetben Werlhoff-féle küteget képeznek; ezen fekete foltok később igen rosz indulatu fekélyekké változnak, legesekélyebb nyomásra megfenésednek; a beteg vért köp és okád,

egyszersmind vizelet, székletétel által is vér ürül ki. — Továbbá kifejlik a rothasztó láz, a beteg nagy forróságot és nagy szomjat érez, igen nyugtalan és félrebeszél; a gyengítő vérfolyások eltartanak; a foghús, sőt az egész szájüreg fölüllete poshadt; a fogak kihullanak, a fekete foltok felfakadnak és csunya fekélyekké válnak; a gyengeség oly nagygyá lesz, hogy a beteg legcsekélyebb mozgások alatt is elájul. Ezen betegségnek kezdetén, néha később is hatalmas gyógyszer minden külszerek használata nélkül a

Mercurius v. De ha éppen e szerreli visszaélés okozá a betegséget, ekkor e helyett használ a

Carbo veg., vagy akkor is, ha igen sós eledelek, u. m. besózott vagy füstölt húsnak vagy hálnak bővebb evése okozá a sülyt.

Nux vomica, ha testi mozgások hiánya szolgál okul ezen nyavalyára olyanoknál, kik szobai zárt életet viselnek.

Acidum nitri, nagyobb mennyiségben bevett higy a n-y-o k o z t a süly ellen különösen, de egyébiránt is hasznos; ha barna színű foltok jelennek meg a testen; ha ezek rosz indulatu fekélyekké válnak, ha a beteg lehelete bűdös, rothadt szagu; szájfekélyei igen csunya és a beteg igen gyenge.

Acidum muriaticum, hasonló körülményekben, ha igen gyenge és félrebeszél a beteg és a rothasztó láznak minden jelei mutatkoznak.

Arsenicum, szintén a betegség nagyobb fokán, ha egyszersmind gyengítő vérfolyások jelennek meg, ha a beteg nagy forróságot és szomjat érez; igen nyugtalan és félrebeszél, ha oly gyenge, hogy legcsekélyebb mozgások alatt elájul. Ily esetben ajánlom a *kreoso*-tot, vagy a *crotalust is*.

Ezen szerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben

felolvasztván, eleinte minden 2, később minden 3 órában adjunk egy kanállal.

Nyelv-gyuladás.

Ezen gyuladást megismerhetni a gyuladás közönséges jeleiből, melyenek: a daganat, vörösség, melegség, fájdalom és a megakadályozott munkálat. A daganat némelykor oly fontos, hogy a nyelv alig fér a szájüregbe, mely miatt a nyelés és beszéd megakadályoztatik. A többi beteges jelenségekhez tartoznak: a nagy szomj, nyugtalanság, álmatlanság, fejfájás, az arcz vörössége, a szemek könnyezése, étvágytalanság, végre a gyuladás fokához képest nagyobb kisebb láz. Ha a beteg nagy forróságot, szomjat érezne, a láz lecsillapítására jó eleinte az

Aconitum, melyből minden órában adhatunk három golyócskát; egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevételtől három órát számítván, adjunk:

Mercur v., mi igen hatalmas szer ezen bajban, melyet azonnal is adhatunk, ha a láz nem fontos, a beteg forrósága nem fölötte nagy; ezen gyógyszerre a fájdalom, vörösség, daganat kisebbülni és egészen is el fognak mulni. Sőt ha későn jön a beteg segélyért, ha a gyuladás genyedésbe megy által (mi nem ritkán történik), vagy ha a nyelvnek részszerűnti megkeményedése következnek, — ekkor szintén a *mercur* megfelelőend várakozásunknak.

Arnica, ha a nyelv-gyuladás annak megharapása, vagy akármi módon történt megsebesítése által jön elő.

Belladonna, ha egyedül a *mercur*. nem lenne elég ezzel felváltva, hasznos.

Arsenicum, veszedelmes esetekben, ha a gyuladás kimenete fenével (Brand) fenyegetne.

Ezen szerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben

felolvasztván, adjunk minden órában egy kanállal; javulást érezvén, minden három órában.

A nyelven előforduló különféle bántalmakban ezen specificus szerek adhatnak irányt a választásban:

Nyelv-béka (Fröschlein) a nyelv alatt: *calcareae, mercur, thuja*. Bőrhámlás: *ranunculus*.

Nyelv-daganat: *arsenic., bellad., helleborus, mercur, croctalus*, — egyoldali: *silica*.

Fölrepedezett nyelv: *bellad., arsenic., chamom., nux, spigelia, veratrum*.

Csomócskák a nyelven: *manganum, staphys*. Kemény nyelv: *mercur*.

Hólyagok: *ammonium m., argent., bryonia, calcarea, graphites, natrum m., sepia*, — csipők: *natrum m., rhodod.*, — szűrők: *chamom., spongia*, — seb gyanánt fájok: *argilla, sulphur*, — égetők: *mezeureum, ammonium, argent., capsicum, bryonia, natrum m., spigelia*.

Apró hólyagcsák: *agaricus, borax, jod, mercur, arsen*.

Sebhedt nyelv (Wundtheit d. Z.): *agaricus, carbo v., digit., sepia, silica*.

Fekélyek: *agaricus, china, graphites, natrum m., silica*, — a nyelvfeken (Bändchen): *agaricus*.

Fog-fájás.

Majd minden fogfájást néhány jelenség kitünőleg jellemez, ezekre figyeljünk leginkább és keressünk oly gyógyszert, mely néhány főjelenségnek különösen megfelel.

Chamomilla segít, ha a fájás egész fogsorban legtöbbször csak az egyik oldalon dühöng és innét a halántékig, fülig terjed; ha meghűtés vagy léghezam okozá a fogfájást és az arc is dagadt, ha a fájdalom-rohamok a beteget majd haragossá, majd siránkozóvá teszik; az ágy melege által nagyobbodnak, valamint evés ivás után.

Nuxvomica segít, ha fáj a fog és úgy tetszik, mintha inogna, vagy mintha hosszabb lenne; ha csak egy szu-ette fog fáj oly érzéssel mintha fúrnák, vagy ha szagztatást, szúrást több fogban érez a beteg, fájdalmat érezvén az állkapocsban is, mely a halántékig, fülig terjed; ha reggel néha már az ágyban jön a fájás; rágás, evés mozgás alkalmával nagyobb; különösen ha hideg ital vagy lég éri az odvas fogat; meleg által enyhül.

Pulsatilla, főleg tavaszi időben előforduló fogfájásban egyoldali fül- s fejszagztatással, ha a fájás a szemig terjed; nagyobbodik meleg után, meleg szobában, ágyban; nagyobb ülés mint járás idején, nagyobb piszkálás által; enyhül szabad levegőben, vagy rágás, nyomás által; leginkább este jön néha forrósággal, de szomj nélkül; ritkán reggel.

Spongia m., ha fogfájás alatt bel-szorongást, nyugtalanságot érez a beteg; ha a mirigyek meg vannak dagadva és kemények; ha nyálfolysa van; szúró, viszkető fájdalmat érez fogaiban; a foghus szintén dagadt; rágás alatt nagyobb a fájdalom; ha fej felé tolul a vér.

Bryonia különösen működik, ha az egészséges fogak jobban fájnak mint a romlottak; ha a szagztatás, szúrás fülig terjed, ha úgy tetszik a betegnek, mintha fogai hosszabbak lennének, evés alkalmával

pedig mintha minden harapásra kiesnének a fogak; ha a fájás enyhül, midőn beteg oldalára fekszik a szenvedő, nagyobbodik, ha egészséges részén akar nyugodni; nagyobbodik a lég beszívásánál, nemkülönbén meleg, vagy dohányzás által; enyhül szabad levegőben, ha a fájdalom majd az egyik majd a másik fogba jön, és a fejben itt-ott szaggatást és egyéb fájdalmat érezhetni.

Belladonna, ha nyugtalanul jár s kel, helyét nem találja a beteg; ha dagadt arcz mellett a fogakban s foghusban finom szúrást, forróságot, égetést érez a beteg, nyálfollyással; ha a szenvedő szemei is szinte égnek, torka száraz, szomjazik; ha a fájás enyhül nyomás által, vagy ha addig piszkálja fogát a beteg, míg vérzeni kezd; ha nagyobbodik harapás, étel, meleg ital által és szabad levegőben; ha a fájdalmak leginkább éjszakán jönnek, néha ebéd után.

China, ha a fogfájás szakonként jön, néha mintha elzsibbadnának a fogak, máskor mintha vájnék, erősen nyomnák azokat; vagy tompa fájást érez a szenvedő; légvonalban könnyen visszatér a fájdalom.

Aconitum, ha a fogfájás vértolulással, arczpirossággal van összekötve. Edességek után következő fogfájásban: *natrum*.

Cofea, ha a szenvedő remegés, sirás, szorongás közt oly nagy fájdalmat érez, hogy ezt leírni nem képes; a fájdalom főleg akkor növekszik, midőn a beteg valamibe harap.

Hyciamus, igen érzékeny, ingerlékeny, gyenge egyéneknél, kik göresökben gyakran szenvednek; ha nemcsak a fogban, hanem az arczban, állkapocsban, foghusban is iszonyu szúrást érez a beteg; ha a fog inog, rágásnál mintha ki akarna esni; vagy ha a fájdalom homlokig-terjed, egyes fogakban majd itt majd ott

érezhető és futó forrósággal, vértolulással van összekötve, hives levegőben kivált reggel felé támad.

Ignatia, gyöngéd, érzékeny, most vig, majd ismét siránkozó, búsongó egyéneknél, ha a zápfogak úgy fájnak, mintha összezúzták volna; a metsző fogak, mintha vájnak, a többi fogakban pedig sebfájdalmat érez a szenvedő; ha a fájdalmak nagyobbodnak kávé, thea, dohányzás, olvasás után, szintén ebéd után, lefekvéskor.

Calcarea c., ha vértolulással jár a fogfájás; ha a szu-ette fogakban nyomást, rángatást, fúrást, kopogást vagy sebfájdalmat érez a szenvedő; ha a foghus is dagadt, érzékeny, könnyen vérzik, ha meghűlés vagy légvonal okozta a fogfájást és ez hidegre, hideg vagy meleg italra sőt neszre is növekszik. Kövér egyének szere.

Antimonium, szu-ette fogak fájdalma ellen igen hathatós; ha a különféle fájások este, vagy étel, hideg ital után nagyobbak, szabad levegőben enyhülnek.

Rhus, szomorú kedélyű egyéneknél, ha a fogfájás oly érzéssel mutatkozik, mintha a fogak hosszabbak lennének; vagy ha oly fájdalmat érez a szenvedő, milyent foghúzás után érezhetni, ha a foghus is dagadt, benne égetést, viszketést, zsibongást, vagy oly fájdalmat érezni, mintha fekélyes lenne; ha nagyobb szabad levegőben; meleg által enyhül, közönségesen egyoldali, meghűlés vagy harag után támad; néha hasmenéssel van összekötve.

Arsenicum, ha a fogak inognak, néha azon érzéssel, mintha hosszabbak lennének; ha a foghusban égetést, szaggatást érezhetni; ha a fájdalom dühössé teszi a szenvedőt; növekszik érintés által; vagy ha a beteg fájdalmas oldalára fekszik, nemkülönben hideg által; enyhül melegített ruhák alkalmazása által, vagy meleg kálya mellett.

Mercur sol., ha több fogban, főleg mégis a megromlottakban szaggyatást érez a beteg, vagy szúrást, mely fülig terjed; ha az arcz feldagad, fáj kivált éjjel; ha a fájdalom nagyobb evés, ivás után, legyen az hideg vagy meleg; nagyobb hideg és főleg nedves levegőben; enyhül meleg, dörzsölés, vagy dohányzás által; ha izzad a beteg, de könnyebbülés nélkül, sőt tagjaiban is fájdalmat érez; ha a fogfájás többnyire egyoldali, arczdaganattal, nyálfolyással összekötve.

Különösen működik a *mercurius sol.* akkor is, ha minden fogfájás nélkül csak a foghus dagadt, fekélyes, vérzik vagy geny szivárog belőle; szembetűnőleg hathatós több szájbjaj, ezek közül a gyakran előforduló és a nyelven is támadni szokott hólyagocskák ellen. *Mercuron* kívül fogfájás nélküli foghus-daganat, fekély, vérzés ellen nemkülönben hathatósak a következő gyógyszerek is, melyek egyszersmind fogfájás ellen hasznosak:

Hepar sulph., ha a *mercur* várákozásunknak egészen meg nem felel. Foghus-kinövés ellen a *sulphur*, *staphysagria*, *thuja*.

Sulphur, ha a beteg szúrást, szaggyatást, rángatást érez fogaiban, néha az állkapocsban is és a fülben; vagy ha a fájás tompa; ha léghuzam vagy meghülés után támad; hideg vízzel öblítvén ki a száját, nagyobbodik, meleg által enyhül.

Carbo veg., hasznos azoknak, kik sok higanynyal éltek; ha a foghus vérzik, a fogtól elvált; a fogak inognak, ha csak nyelvvel érintetnek is; jobban fájnak szintén evés után, kivált a metsző fogak.

Staphysagria, ha kivált a fogak gyökei ostomolja a fájás, néha fülig terjed, ha nagyobb szabad levegőben, hideg ital és étel után, nagyobb éjjel; ha a foghus is vérzik, dagadt, sápadt, fehér, fekélyes.

Havitisztulás előtt, alatt és után való fogfájásban e szerekből válasszunk az illendőt: *calcareea*, *chamomilla*, *carbo v.*, *sepia*, *pulsatilla*; terhes állapotban: *pulsatilla*, *sepia*, *carbo*, *ignatia*, *hyosciamus*.

Ha fogfájás után megmarad az a r e z d a g a n a t, ez ellen jó a *chamomilla*; vagy ha a daganat vörös: *mercurius v.*; ha inkább kemény: *arnica*; ha már fel akar fakadni: *hepar sulph.*; — ez higany után is hasznos. — Foghuzás után ajánlható az *arnica*.

Fog-férgek (*denticolae*) ellen, melyek fölfedezését a mostani microscopiumoknak köszönhetni, legjobb: diluált borszeszszel mosogatni a fogakat.

Ezen gyógyszerek, körülmények szerint illőleg alkalmazva, néha szagolás által is több esetben használandának.

Ha igen kínzó a fogfájás, három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, beadhatunk minden öt perczben vagy $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal; javulást érezvén ritkábban; foghús-daganat ellen, elmaradván a fogfájás, elég minden 2—3 órában bevenni; valamint a foghús-vérzés, szájhólyagocskák ellen is.

II.

TOROK ÉS MELLBETEGSÉGEK.

A hurut.

Különféle helyére nézve külöfféle nevet kap: így náthának neveztetik, ha az orrban foglal helyet; rekedtségnek, ha a géget lepi meg; tulajdonképeni hurutnak, ha a gógsíp (légeső — Luft-röhre) takonyhártyája szenved. — Minden hurut két időszakon megy keresztül. — Az egyik a gyulasztó állapotnak időszaka; erre mutatnak: a beteg résznek nagyobb érzékenysége, itteni csekély viszkető fájdalom, vörösség, és a takony elválasztásának elnyomatása. A másik pedig a megválásnak időszaka, midőn tudniillik az említett helybeli jelenségek kisebbednek, a takony-elválasztás lassankint visszatér.

A nátháról már szólottam a 75. lap.

A rekedtséget h. uton hamar s könnyen gyógyíthatni ezen szerekekkel:

Chamomilla, ha gőgben levők ellemetlen inger köhögésre készíti a beteget; ha torkában szárazságot, égetést vagy nyulós taknyot érez a beteg; ha indult, haragos, beszélni nincs kedve, este felé lázadoz, főleg gyermekeknél.

Nux vomica, ha a rekedt beteg mélyen, szárazon

köhög; ha torkában szárazságot, fájdalmat érez; hol hidegről, hol melegegről panaszkodik; ingerlékeny, veszekedő, makacs.

Lachesis, ha a rekedtség oly nagy, hogy egy tiszta hangot sem adhat a beteg. Ha a hang tisztátlan: *graphites* használandó chronicus esetben.

Pulsatilla, ha a beteg több nap óta rekedt, torkában szúrást vagy oly fájdalmat érez, mintha sebes volna; ha nyelése fájdalmas, köhög és sok sárga, zöldes, rosz szagú turhát köp ki; melle fáj; gyakran érez hideget szomj nélkül; hol erre, hol ismét amarra jön kívánsága.

Mercurius v., hathatós a rekedtség ellen, ha könnyen izzad a beteg, a nélkül hogy erre könnyebbülne; ha minden csekély meghűlés után rekedt.

Carbo veg., hosszadalmas rekedtség ellen, mely reggel, este, vagy sok beszéd után növekszik. Megkísérthetjük e szert azoknál is, kik az éneklésben bizonyos hangot nem képesek kiadni úgy, mint azelőtt; és ha tán nem használna, az elvesztett hangot visszaadhatja az *argentum*.

A tulajdonképeni hurutot hamar lehet orvosolni azon orvosságokkal, melyeket részint a náthánál, részint most a rekedtségnél előhoztam, ha a hurut rekedtséggel, náthával van összekötve; de egyébiránt is hasznosak az ott előhozott gyógyszerek.

A hurut gyakran minden láz nélkül, vagy csekély lázzal összekötve fordulhat elő; de néha nyilvános lázzal jár — hurutláz — *Katarrhalfieber*, — a beteg nagy forróságot, nagy szomjat érez; fájdalmas köhögése pedig a többi kórjellel növekszik. Ilyenkor tehát *Grippe* vagyis *Influenza* uralgása alatt jó az *aconitum*, minden órában három golyócskát egy ujjnyi vízben; egy-két bevételre bő izzadásba jöven a beteg, az

utolsó bevétel után három órára válaszsunk ismét azon szerekből egyet, melyeket a náthánál, rekedtségnél kijelöltem. *Öt golyócskát tiz evőkan. vízben felolvasztván, ebből minden két órában egy kanállal.*

Influenza (Grippe) ellen, ha az említett orvosságok nem használnak, ajánlhatom a

Spigeliát, ha arcz-fájdalma van a betegnek.

Senega, ha torkában csiklandozást, égést érez a beteg; szünet nélkül ingereltetik a köhögésre, mely miatt nem is fekhetik.

Sabadilla, ha a beteg igen rosszul néz ki, feje kábult és kendőre minduntalan szüksége van.

A hurutláz ellen különösen ajánlom a *nux vomica*; nemkülönben akkor is, ha a hurut láz nélkül van.

Ha ideges vagy rothasztó lázzal jár a hurut, nézzük ezen betegségeket és gyógyítsuk a körülményekhez illő, maga helyén leirt gyógyszerekkel.

Köhögés.

A *nux vomica* hasznos a köhögés ellen, ha a gőgben és szájpadlaton érezhető csiklandozás erőlteti a beteget köhögésre; ha a köhögés száraz és fájdalmat okoz a fejben, oly érzéssel, mintha a fej szét akarna repedni, szintén fájdalmat okoz a hasban is, oly érzéssel, mintha összezúzatott volna; ha reggel korán fölveri a szenvedőt; ha csak nagynehezen köphet ki valamit a beteg; melle fáj, mintha valami nyomná; szája száraz, szomjazik; olvasás, gondolkodás, mozgás után köhögése nagyobb.

Chamomilla, kivált téli időben meghűlés-okozta köhögés ellen; ha a gőgben levő alkalmatlan csiklandozás ingerli a beteget köhögésre; ha a köhögés száraz; éjszakán át, több beszéd által nagyobb; ha reggel felé

készerű taknyot köp ki a szenvedő. Főleg gyermekekénél jó.

Calcareo carb. különösen működik kövér gyermekekénél; hasznos általában, ha a köhögés száraz, vagy ha barnás, zöldes sárgás turhát sokszor ökrendés közt köp ki a beteg; ha melle hörög, este felé forróságot, később hideget és szomjuságot érez a beteg.

Ipecacuanha, ha a göresköhögés annyira erőlteti a beteget, hogy arcza elpirosodik, elkékül, szinte fulladoz a szenvedő; ha köhögése száraz, csak ritkán köp ki valamit; ha az erős köhögés fájdalmat okoz a hasban is, kivált köldök körül, és vizelésre készíteti kivált a gyermeket.

Belladonna, a göresköhögésben; midőn alig juthat a beteg légzéshez és a köhögés egész testét megrázkódtatja; ha a köhögésre szünet nélküli ingert érez a légesőben, semmit sem köphet ki a szenvedő, és kevés pökje is véres; ha mellében köhögés alatt szúrást érez, néha a hasban, vagy oly fájdalmat a hasban, mintha benne valami szétszakadt volna; különösen evés után köhög.

Hyosciamus, ha a száraz köhögés nagyobb, midőn fekszik a beteg, kisebb, midőn fönnül; ha a légesőben létező inger köhögteni a beteget, melyben légzés alatt hörgést hallhatni; ha a hasizmokban is sebfájdalmat érez és majd mindenkor csak éjjel köhög a beteg.

Ignatia, ha éjjel nappal egyaránt köhög a beteg, néha oly érzéssel, mintha valami összeszorítaná torkát. Búsongóknak ajánlható.

Pulsatilla, ha a beteg hol szárazon köhög, hol ismét kivált reggel felé sok sárgás, sós, néha vérrel vegyült turhát köp ki, a mi őt ökrödésre, hányásra, vizeletre készíteti.

Veratrum, ha a beteg úgy érzi mintha gyomrából

köhögne; a köhögés mély, tompa, üres hangot ad és fájdalmat okoz mind a mellben mind a hasban.

Bryonia, ha valaki meleg szobába jutván azonnal jobban köhög; ha a köhögés száraz, vagy a kevés pök véres, ha minden kehrohamra fájdalmasan szenved a fej is.

Sepia, ha sok sós izü taknyot köp ki a köhögő.

Staphysagria, ha a köhögés genyhez hasonló sárgás köpéssel jár, melyben néha vércsíkok (Blutstreife) látszanak.

Mercurius v., ha szárazon köhög a beteg, néha oly erőltetéssel, mintha melle és feje szétrepedne; ha alvás előtt, vagy éjszakán át ingereltetik köhögésre; ha gyermekeknél náthával, rekedtséggel, ökrödéssel, hasmenéssel van összekötve.

Phosphorus, főleg gyenge, szűkmellű, mellbetegségekre hajlandó egyéneknek, ha a gőgben alkalmatlan csiklandozás ingerli a beteget köhögésre; ha a köhögés száraz, ital után nő; vagy ha köhögése által genyes, néha vérrel vegyes turhát köp ki a beteg, igen hasznos.

Hepar sulphuris, ha a köhögés száraz, rekedt és a beteg sokszor szorongás és fojtogatás érzései közt sírásra fakad; ha az ágyban fekvéskor többet köhög és köhögése mély, fuladozó.

Sulphur, ha a beteg éjjel szárazon köhög, nappal sárgás, zöldes, büdös turhát, vagy vérrel vegyült genyrt köp ki; ha minden köhögésre mellében egyes szúrást érez; ha melle hörög, feje forró, kezei hidegek.

Köhögés ellen öt golyócskát tiz evőkan. vízben felolvasztván, beadhatunk minden 2—3 órában egy kanállal; javulást tapasztalván, ritkábban.

Vérhányás és vérköhögés.

Ily körülmények közt tiltsunk meg minden beszélést, testmozgást, meleg ételt s italt, minden lelki indulatot, milyen p. o. a harag, öröm; mert könnyen viszatér a köhögés, mely nem ritkán minden nyilvános ok nélkül lepi meg a szenvedőt.

Ha csak kevés vért köp ki a beteg és őt inkább csak a köhögés kínozza: válaszszunk azon gyógyszerekből egyet, melyeket a köhögésnél említettem, midőn a köhögés vérköpéssel van összekötve.

Ha a vérhányást és vérköpést esés, nyomás, ütés okozza, *arnica*; ha a vérköpéshez láz is járul, *aconitum*. Igen hathatós az *aconit*. nem csak a vérköpésnél, hanem akkor is, midőn csekély hákogás által nagy mennyiségben hány vért a beteg; ha ez előtt mellét úgy érzé, mintha tele volna; ha mellében égető fájdalmat érez, szorongással, szívdobogással, nyugtalansággal, főleg fekvő állapotban. A legnagyobb veszély első perceiben szembetünő ezen szernek hatása, melyből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván — veszedelem idején beadván minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal, gyakran azonnal az első bevétel után jobban érzi magát a beteg; szorongása, szívdobogása, nyugtalansága szűnik; — ilyenkor ritkábban adhatunk be, minden $\frac{1}{2}$, 1—3 órában. Visszatérvén talán néhány óra múlva a vérhányás, folytassuk ezen gyógyszer beadását ismét gyakrabban mindaddig, míg javulást nem tapasztalunk, és legtöbb esetben legyőzendjük ezen veszedelemmel fenyegető bajt. — 5—6 óra múlva, ha a beteg még vért érez szájában, ha még keveset köhécsel, jó az *ipecacuanha*, minden 2—3 órában, az előbb említett mód szerint készítve veendő.

Arsenicum, ha *aconit* és *ipecacuanha* után javulást

nem érezvén a beteg, forrósága növekszik és szinte égetővé lesz a nagy melegség; nemkülönben ha a szivdobogás, szorongás és nyugtalanság nagyobbodnak és ezek miatt nem képes a beteg elaludni.

Pulsatilla, különösen szelíd egyéneknél, ha a mell alsó részében érezhető a fájdalom, ha a kiürített vér fekete és megalszik; ha a nőknél rendetlen tisztulás következtében jön a vérköpés.

Phosphorus, kivált szűkmellűeknek, oly körülmények közt hasznos, mint a *pulsatilla*.

Nux vomica, heves egyéneknél és azoknak, kik szeszes italokhoz szoktak, ajánlható, valamint aranyérben szenvedőknek is, ha ettől származott a vérköpés.

Arnica nemcsak a fenemlített esetben hasznos, hanem hasznos egyszersmind a szűkmellű betegnél, ha mellében szúrást, égetést érez, forróság- és szivdobogással; ha minden erőltetés nélkül ürítették ki a vér; ha a vér fekete és megalszik, vagy habos, közben meg-aludt vérdarabokkal vegyülve; ha némelykor a mellcsont alatt csiklandozást érez, a köhögéskor fejében is szúrást tapasztal és igen bágyadt a beteg.

Az idült vérköhögés gyógyítását bizzuk orvosra; ezen szereken kívül ajánlható itt a *carbo veg.*, ha a beteg nemcsak vérköhögése alatt, hanem még azután is égetést érez mellében; ha az időváltozásokat előre is igen érzi; ha betegsége előtt nagy adagban bevett hi-ganynyal gyógyíttatott.

Elmaradván a vérköpés, gyengeség ellen igen jó a *china*, napjában négyszer egyaránt felosztva egy-két golyócska egy ujjnyi vízben veendő; később napjában kétszer — egyszer. — A beteg derült szép napokban sétáljon szabad levegőben; egyék gyakrabban, de egyszerre sokat soha; több tejes, téstás eledellel éljen, hússal kevesebb mennyiségben.

Göres-fulladozás. (Asthma sp.)

Göres-fulladozás alatt bizonyos időig tartó és időszakonként visszatérő göresös mellszorulást értünk, melynél a légzés igen megnehezedik, rövid, süvöltő, sőt pillanatokra meg is akadályoztatik, mell-összeszorításnak, vagy megfúlásnak érzését tapasztalván a beteg. Leggyakrabban fordul elő a magasabb életkoruaknál és a kisdedeknél.

Az **idősbek** sokszor hosszú életet érnek e nyavalya mellett, mely csak a hozzájáruló és belőle kifejlő nyavalyák által szokott halált okozni; roham alatt halállal ritka esetben végződik, fuladás vagy guta által.

Kórjelei ezek: alvás közben hirtelen szorongás, mellszorulás, nehéz légzés lepi meg a beteget, mire oly érzéssel ébred föl, mintha melle összefüzetnék; erre ágyában sebesen felül, lábait lelógatja, mellét hátrahajtott fejjel erőszakosan ügyekszik kitágítani; továbbá levetvén takaróját fölkel ágyából, ablakait felnyitja és így kapkod friss lég után; légzése nehéz, süvöltő, hörgő; arcza halavány és duzzadt; vég tagjai hidegek; ezekhez járul rövid, száraz, kevés kiköpéssel összekötött köhögés, melyre bővebben kiürített takony után fél vagy egész óra múlva javulást érez a beteg. Roham végével elbágyad a szenvedő, mellszorulása pedig és nehéz légzése eltart a következő napon is.

Különösen hathatós itt az *arsenicum*; vagy ha ez bizonyos idő alatt nem használna, az *ac. nitric.* hatalmas, az *ammonium carb.* szintén figyelemre méltó; — *napjában háromszor három golyócska veendő kevés vízben*; — *roham alatt pedig öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal, míg nem könnyebbül a szenvedő.*

Aconit vértolulás, — *cocculus, carbo v. szelek,*

bryonia, nux, pulsat. máj-, alhas-bántalmak, — *sulphur* aranyér-okozta mellgörcsben hasznosak

A **kisdedek** mellgörcséről a gyermekek betegségeinél szolandok.

T o r o k g y u l a d á s.

Ha a torok belsőleg nagyon vörös és dagadt, ha a beteg fájdalmas szúrást, égetést érez a nyelcsnél, harácsolásnál vagy beszédnél is; ha torka száraz, néha takonynyal fedve, nyelve tisztátlan; ha szünet nélküli fájdalmas nyelésre ingereltetik a beteg; ha némelykor görcs fogja el a torkát, mely miatt alig nyelhet, sőt néha ivás alkalmával orrán jön ki az ital; ha nyelésen kívül is szaggasztás kinozza a beteget, mely az állkapocsig, halántékig terjed; ha torkában fekélyek támadnak; ha külsőkép is dagadtak a mirigyek, — ha egyszerűs mind láz a v a n a betegnek nagy forrósággal, szomjúsággal; arcza duzzadt, vörös; szemei fényesek: minden külszer, nadályozás, érvágás nélkül, hatalmas az:

Aconitum (egy-két golyócska egy ujjnyi vízben egyszerre veendő; ha erre nem izzadna a beteg, egy óra múlva ismét adhatunk egy adagot). Ennek bevétele után hatalmasak a

Belladonna és *mercurius v.*, felváltva minden órában veendők. — (E végre két külön poharat külön kanálakkal ellátván, az egyik gyógyszerből három golyócskát olvaszszunk fel az egyik, — szintén három golyócskát a másik szerből a másik pohárban, tiz evőkanálnyi vízben; és így adjunk egyszer az egyik, máskor a másik orvosságból egy kanállal.) Betegünk egy-két bevétel után izzadásba jöven, némi javulást érezend és ekkor e két szert minden 2 órában adjuk felváltva; 2—3 nap alatt legveszedelmesebb esetben is

(gondos ápolás mellett, hogy izzadván, újra meg ne hűtse magát) minden előszámlált kórjeltől legtöbbször egészen megszabaduland.

Pulsatilla, ha a toroknak csak egyik, jobb vagy bal oldala gyuladt; ha a belső részek inkább sötét-vörösek; ha este felé majd hideg, majd ismét forróság futja át a beteg testét; ha torkában égéshez, sebfájdalomhoz, karmoláshoz hasonló érzés támad; ha a pusztá nyelés is fájdalmas, sőt fájdalmasabb az ital és étel nyelésénél, szúrást, nyomást okozván; ha a nyeldeklő dagadtnak tetszik, noha csekély az itteni daganat; ha külsőleg is szagztatást, fülében pedig szúrást érez a beteg; ha este növekszik a baj, ide járulván a láz és ezzel összekötött szomj; éjjel nyugtalan a beteg, éjfél után alszik ugyan, de álma félelmes álmak által gyakran félbeszakasztatik.

Ignatia, ha nyelésen kívül érez szúrást a beteg, nyelés alatt pedig oly érzés fogja el torkát, mintha csomót nyelt volna le. Ha nyelés alatt érez szúrást a beteg, úgy ezen szer nem használand, hanem nyelésen kívül érezvén szúrást, igen hathatós; nemkülönben, ha nyelésen kívül oly érzés támad torkában, mintha ott egy czövek léteznék, vagy mintha egy égető daganaton keresztül nyelne a beteg.

Nux vomica, ha nyelés alatt szúrást érez a beteg, vagy nyomást a torkában, mint valami daganattól, mely érzés nem az étel s ital, hanem inkább a nyál nyelése alatt támad; nyelésen kívül pedig, mintha czöveket érezne torkában a beteg.

Elmulván minden fájdalma a betegnek, a torokban támadt fekélyek ellen jó a *mercur. viv*; *hepar sulphuris* makacsabb esetben, de ebből csak egy adag (három golyócska egyszerre veendő), három óra lefolytával

visszatérvén a *mercurra*. Keményedés ellen jók a *baryta, jod*.

Ha a torok-gyulladás **fenével** (Brand) fenyeget (angina gangrenosa), melyet a gyuladt résznek nagy fájalmából és fekete színre hajló vörösségből meg lehet ismerni; azonfölül a daganat fontosságából, az azon megjelenő hamuszínű és feketés foltokból, melyek varakká válnak, alattok pedig бүдös leheletet okozó fekélyek vannak elrejtve, — az *arsenic, carbo v., silica, china* hasznosak; minden órában, az előbb említett mód szerint veendők.

Ha a torokfájás nagyobb gyulladás nélkül gyakran visszatér és makacs; ha a torok dagadt és e miatt a nyelés nehéz, adjunk *sulphurt*, és pedig *három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben olvasztván fel, adjunk minden 3 órában egy kanállal*. Így veendők a *pulsat., ignatia, nuxvom.*, midőn ezeknek egyedüli használata van indicálva a torokgyulladásban, de minden 1—2 órában.

Itt még említést teszek a **bőr-kés angináról** (angina diphtheritica), mely Kaliforniában uralog, Hollandiában is veszélyesen lépett fel, nálunk szintén mutatkozik és 7 nap alatt nem csak a gyermekeknek, hanem az időseknek is halált okozhat. Symptómái röviden, ezek: eleinte igen érzékeny nyakszirt- és hátsó fej-fájdalom; nehéz nyelés; az egész szájürege vastag, piszkos álhártyával (pseudomembrana) van bevonva; a nyelv vastag takonynyal van fedve; бүдös nyál-folyás; rossz бүзű lehelet; erős láz félrebeszéléssel, gyorsan fejlődő gycengeség sat.

A gyógyszerek ezek: *apis* vagy *phosphor*; ha ezek nem használnának dr. Aegidia *helleborust*, vagy *sanguináriát*, vagy *cantharist* ajánlja. Dr. Jäger e szereken kívül az *arsenic., bellad., rhus, mercur, jod, kali bichr.* szerekre figyelmezteti az orvosokat (Pop. h. Z. No. 11.

1861). 5. golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden órában mindaddig, míg javulást nem érez a beteg; ekkor, minden 2 órában. Bö izzadást tapasztalván bizonyos orvosság után, ezt ne változtassuk és szerencsén legyőzendjük e veszélyteljes kórt.

Tüdőgyulladás.

A tüdőgyulladás szintén borzadozással kezdődik, ezt követi a láz, mely reggel felé sem tágit; a beteg bőre szünet nélkül forró s száraz, lehelete meleg, légzése sebes, de szúró fájdalmak által még sem gátoltatik annyira, mint az oldalnyílalásnál; a beteg köhög, köhögése eleinte száraz, nem oly gyakori, de annál fájdalmasabb és néha fejfájást okoz; a mell közepét fájdalmas nyomás foglalja el; a beteg arcza azonnal a betegség kezdetétől sötétvörös, szemei fényesek; nem oldalvást, hanem hanyat fekszik a szenvedő, nem mozdul, nem beszél; gyakran szomjazik; nyakütere duzzadtak és pedig inkább bal, mint jobb oldalon; forrósága nagy. — Nadályozás, érvágás nélkül hathatós itt az:

Aconitum — (három golyócskát két evőkanálnyi vízben); ennek bevétele után néhány óra alatt izzad a beteg, izzadás után pedig némi könnyebbülést érez; ekkor lecsillapulván a vér, a betegségnek gyökeres kiirtására adjunk ezen szerekből:

Bryonia, ha a láz már gyengébb, a köhögés nem annyira száraz; ha vérrel vegyült nyálkát köp ki a beteg; ha mélyebben vehet léghetet; fájdalmas szúrás vagy nyomást érez ugyan, de kisebb mértékben.

Cannabis, ha a mell alsó részében érez a beteg szúrás, vagy hal felében; ha crös szívdobogással, csuklással van összekötve.

De különösen ajánlom *aconitum* után a *phospho-*
7*

rust, — ezen oly hathatós szert, melyet *aconitum* után adván, általa számtalanszor győzők le a veszedelmet.

A visszamaradt köhögés ellen, főkép ha a pök genyes, vagy ha ismét rosszabbulás állana be, a mely másodásra (hepatisatio) vagy izzadmányra (Exsudat) mutatna, *sulphur* adandó: minden 2 órában, úgy, mint alább emliteni fogom.

Némelykor a tüdőgyuladásnál említett kórjelek mellett a beteg igen nyugtalan, álmatlan, vagy álma gyakori ébredezés által félbeszakasztatik; eszén kívül nemcsak álmában, hanem ébren is mindent összevissza beszél. Ily esetben jó a *belladonna*, különösen ha a beteg arca duzzadt, piros, szemei vörösek, villogók; ha egyszersmind szorulásban szenved.

Phosphorus nemkülönben megfelelőend várakozásunknak a betegnek ilyenmü helyzetében is: főkép akkor, midőn a beteg hasmenésben szenved.

Néha ismét a tüdőgyuladás lassan fejlődik ki, holott többnyire hirtelen történik ezen kifejlődése; a beteg több napig húzza betegségét, a nélkül hogy igazán tudná, mi baja; étvágya nincs, feje fáj, álma hiányzik. Ezen előzmények után kezdődik a borzongás, ezután forróság (míről azonban a nyugodt beteg nem panaszkodik), nehéz légzéssel, mellnyomással, később nyúlós kiköpéssel, mely csak ritkán véres. A beteg ugyan nyugodtan fekszik, mindazáltal bágyadt szemei, száraz és fekete nyelve, orrának szárazsága, tapadékony izzadsága, szóval egész tekintete eléggé nyilvánítja veszedelmes helyzetét; főkép ha légzése rendetlen, melle hörög. Tudta nélkül maga alá vizes, sőt nagyobb szükségét is ágyban végzi, gyengesége mindinkább növekszik. Ily helyzetében a beteg mintsem panaszkodik, sőt azt állítja, hogy jobban érzi magát; ha kérdezzetük, néha helyesen is felel, de többnyire magában morog.

Itt a *phosphorus* ismét helyén leend, mely után, ha izzadásba jön a beteg, jó reményben lehetünk sorsa iránt: de itt folytonos és átalános bő izzadást értek; azért ha a beteg izzadsága tapadékony, ezt ne tekintjük a beadott szer működésének és ilyenkor adjunk más gyógyszert, vagy küldjünk h. orvos után; — ennek távollétében kísértük meg ezen szereket:

Opium, ha a beteg félig nyitott szemmel kábultan fekszik, és hortyogó szendergéséből nagynehezen ébreszthető. Vagy

Arsenicum, ha az említett körülmények közt igen gyenge, bágyadt a beteg.

Egyébiránt a betegnek illetén *ideges* helyzetében nézzük az *ideglázt* is, vagy ha *rothasztó* láz fejlődne ki, ekkor ezt.

Tüdőgyulladásban először adjunk *aconitumot*, — és pedig minden órában 3 golyócskát egyszerre, míg jól nem izzad a beteg; ekkor — három óra múlva az elősorolt szerekből *öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk minden 2 órában egy kanállal; nagy izzadást, javulást tapasztalván, mindenkor ritkábban*; — és gondos ápolás mellett meg fogunk győződni arról, hogy a tüdőgyulladás legnagyobb fokán sem szükséges az érvágás, és hogy c nélkül elvünk szerint hamarabb és biztosabban gyógyulandnak meg betegeink. *)

Oldalnyilalás. (Mellhártyagyulladás).

Az oldalnyilalás borzadozással kezdődik, ezt követi a láz, forrósággal és szomjjal; a beteg szárazon köhög, néha véres nyálkát köp ki; köhögése igen fájdalmas,

*) Érvágás következtében fejlődött tüdőbajokban hasznosak a: *china*, *ac. phosphoricum*, *sulphur*.

lehelete forró, az ütér verése érezhetőbb mint az egészségeseknél; mélyebb légzésre szűrő fájdalmakat érez, melyek főleg köhögés, mozgás, prüsszentés alatt nagyobbodnak; ezen szűrásokat többnyire a mellnek egyik vagy másik oldalán érzi a beteg és csak egyik oldalára fekehetik fájdalom nélkül.

Ily körülményekben jó az *aconitum*; felolvasztván ebből egy-két golyócskát egy evőkanálnyi vízben, vegyen be a beteg eleinte minden órában mindaddig, míg nem izzad. Izzadás után némi könnyebbülést érzend a beteg, és ekkor folytassuk az adott gyógyszer beadását, mely több esetben egyedül elég a betegség kiirtására; — de ha 12 óra alatt észrevehető javulást nem érezne, vegyen be a beteg:

Bryoniát (öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden három órában egy kanállal). Erre legtöbb esetben a szűrő fájdalmak, az oldalnyilalás többi körjelei lassankint szünni fognak és a beteg minden érvágás, nadályozás (piócázás) és más külszerek alkalmazása nélkül sokkal rövidebb idő alatt, minden utóbaj félelme nélkül szerencsésen meggyógyuland. Elmulván egészen a veszedelmesb körjelek, a még hátramaradt kisebb jelenségek ellen adhadtunk *sulphurt*, minden 3 órában a tudvalevő mód szerint — vízben.

Ha az orvosságok bevétele után izzad a beteg, mitse rettegjünk a veszedelemtől, mert gondos ápolás mellett sokkal hamarább és (mint már mondtam) biztonságban esik azon túl a szenvedő.

Ha az oldalnyilalást képező körjelekre jól figyelemtünk, nem lesz nehéz ezen betegséget más mellbajtól megkülönböztetni. Leggyakrabban cserélhetjük fel az oldalnyilalást csúz- (rheumaticus) fájdalommal, de e két nyavalya közti különbséget is könnyű azonnal

megismerni; — mert a csúzfájdalmak helyöket változtatják és majd itt majd ott mutatkoznak, azonfölül ilyen fájdalmaik külső érintés által növekszenek; azért, ha ujjunkkal két oldalborda közé nyulván, e részt egy kisse dörzsöljük, a fájás azonnal nagyobb; ha pedig a csúzfájdalmak inkább a mell alatt érezhetők, ezek szintén nyomás által nagyobbodnak. — De a légzésre nézve is különbözik az oldalnyílás a csúzfájdalmaktól; mert itt könnyen szíja be a léget és nehezebben leheli ki a beteg, holott az oldalnyílásnál épen ellenkezőleg áll a dolog. — Gyógyításra nézve, ha a csúzfájdalom a mell alatt mutatkozik, igen jó a

Pulsatilla; ha pedig a bordák részét foglalja el, majd mindig ajánlható az *arnica*, vagy a *bryonia*, minden 3 órában egy-két golyócska egy ujjnyi vízben egyszerűen veendő. — Ha ideg- vagy rothasztó lázzal jár az oldalnyílás — nézzük ezen kórokat.

Szívdobogás.

A szivdobogás némelykor csekélyebb, máskor nagyobb mértékben van jelen s látni, sőt hallani is lehet azt. Legmagasabb fokán megakadályozza a vérkeringést; és nehéz légzést, sőt ájulást okoz, közönségesen pedig nyugtalanságot, szorongásokat szül.

A test és lélek erősebb mozgalmai, főképen a félelem, ijedés, a bővérűség, gyengítő befolyások a testre, szóval, mindazon ártalmak, melyek a vérnek torlódását a szív felé, és az idegek (Nerven) beteges izgékonyosságát előhozhatják, — okai lehetnek a szivdobogásnak, mely egyszersmind sok nyavalyának jelensége szok lenni.

Ha a szivdobogás más betegségnek egyik kórjele, ezek megszűntével a szivdobogás is megszűnik. — E-

gyébiránt, a szivdobogás okaihoz képest használjuk e következő gyógyszereket:

Chamomilla harag után, *veratrum* félelem, *cofea* öröm, *opium* ijedés utáni szivdobogás ellen.

Ezeken kívül a vérmeseknél, ha vértolulás okozá a szivdobogást, *aconitum*; ha arra nem szünnék, jó a *belladonna*, vagy *nux vomica*. Gyöngéd, ideggyengülésben szenvedő egyéneknél pedig használ az *ignatia*, *digitalis*; — szükvérü egyének, vagy sok vér s más jó nedv vesztesége által elgyengülteknel a *china*, *crotalus*, *ferrum*.

Belladonna különösen, ha az erős szivdobogástól a fej is szinte reng; főleg szülés, vagy tejelmaradás után.

Sulphur, ha küteg vagy fekély rögtön gyógyulása után jön a szivdobogás.

Spigelia, ha a szivdobogást szinte hallani, látni lehet, ha előrehajlás vagy lefekvés alkalmával növekszik.

Phosphor, ha ülés alatt jelentkezik a szivdobogás és legkisebb lelki felindulás után.

Arsenicum, ha szorongások közt égető fájdalmat is érez mellében a beteg és fekvéskor nagyobb a szivdobogás.

Veratrum, ha fekvéskor kisebb a szivdobogás, mozgásnál nagyobb.

Baryta, ha nagyobb a szivdobogás akkor, midőn bal oldalán fekszik a szenvedő, vagy mihelyt csak rá gondol.

Aurum, főleg chronicus szivdobogásban hasznos, azoknál, kik sirásra hajlandók és néha a belszorongás kínos érzése miatt majd kétségbeesésig szenvednek. Ez után jó a

Lachesis, főleg leányoknál oly szivdobogásban, mely nagy gyengeséggel jár, vagy már hosszabb idő óta tart és az üter sejdíthető kitágulásától (aneurisma) ered.

Indigo, erős, a fejben és karokban érezhető szivdobogás ellen, ha egyszersmind a légzés rövid és szorongó.

Lycopodium, ha étel-emésztés alatt, vagy az ágyban szivreggéssel, szorongással lép fel a szivdobogás.

Kik szivdobogásban szenvednek, kerüljék az indulatokat, szeszes italokat; este keveset egyenek, lefekvés előtt igyanak egy pohár friss vizet; jobb oldalon fekiüdjenek, fejüknek jó magas helyet csinálván. *) Ha a szivdobogás ezen szerekre szünnén, később ismét és tán gyakrabban látogatná meg a beteget, tanácskozzék h. orvossal.

Szivdobogás alkalmával három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban. A régi szivdobogás gyökeres gyógyítására, rohamon kívül, elég minden 3—5-dik nap bevenni három golyócskát egyszerre.

Szivgyuladás.

A sziv- és szivburok-gyuladás symptómái ezek: a sziv táján mélyen a mellesont alatt állandó, szúró, metsző, néha nyomó fájdalom; nyugtalanság; sebes légzés, mely többszöri sohajtások által szinte félbeszakittatik, de ezek miatt, valamint mélyebb légzés által nem nagyobbodik, sőt enyhül a fájdalom; a bal oldalon való fekvés lehetlen, a nyavalyának nagyobb fokán pedig ülve keres a beteg némi nyugalmat; a láz mindig hivkövetője e kórnak; erős, sebes, látható, eleinte egyaránt

*) Dr. Kölliker egy erős szivdobogásnál tapasztalta, hogy mély belégzés s a lehetlenk azutáni fentartása, néhányszor ismételve, elegendő volt a kellemetlen tünetény megszüntetésére. (Verhandl. der phys. med. Ges.)

járó, később rendetlen, reszkető, kihagyó szívverés; arcz-pirosság, vagy halványság; nyelv-szárazság; olt-hatlan szomj, mely néha fájdalommal, nyelési akadály-lyal (viz-irtózás) van összekötve. Ezekhez járulnak sok esetben: hányás, csuklás, görcsök, a végtagok hideg-sége, kék színe sat. Az *a c u t u s* szivgyuladás igen se-bes lefolyásu: már 3, 5-ik, legkésőbbben 7-dik napon ha-lállal végződik, ha illendő szerekkel nem orvosoltatik.

Eleinte *aconit* néhányszor adandó, ez után körülmények szerint a *bryonia*, *cannabis*, *spigelia*, *pulsat.*, *arsenic.* indikált szerek. 5 golyót 10 evők. vízben felolvasztván minden 1 — 2 órában 1 kanállal.

III.

HASBETEGSÉGEK.

Gyomor-romlat- és gyomorláz.

Nagyobb mennyiségű vagy rossz minőségű **eledelek** s **italok** által romolván meg a **gyomor**, ennek beteges állapotára ezen körjelek mutatnak: étvágytalanság, undor az eledelektől, nyomó fájdalom a gyomor táján, mely csekélyebb nyomás által is nagyobbodik; majd savanyús, majd avas, majd rothadt, majd bűdös-tojás szagu felbőfögések, kellemetlen szájíz, mely hasonlóképen szeszes, iszapos, éles, keserű, fanyar, édeses vagy rothadt; a nyelv tisztátalansága, fejfájás. Ily helyzetben, ha azonnal orvosi gyógyszerrel nem akar élni a beteg, igyék egy korty fekete kávé; de ha erre egy-két óra alatt javulást nem érezne, veszedelmes bajok elkerülése kedvéért tanácsosb bevenni. Jó az

Antimonium, ha undort, felbőfögést, ökrödést érez a beteg; ha felbőfögése hasonló ízű azon eledelhez, melylyel gyomrát rontá meg; ha szája száraz, vagy nyállal telve; szomja nagy, főképen éjjel, gyomra fáj, kivált nyomás alkalmával. Ha ezen szer, mely különben a csorvás (*saburralis*) állapot, szintén **csömör** ellen is igen hasznos, nem segítene, néhány óra múlva adjunk:

Bryoniát, főképen ha meleg nyári vagy nedves időben

romlik meg gyomrunk, és erre keserű szájíz, keserű böfögések mutatnak; ha káposzta-féle étel, különösen savanyu káposzta, szeleket okozó eledelek, kenyér után érzünk gyomorfájást.

Nux vomica, ha meghűtés, éjszakázás, bor, kávé által romlott meg a gyomor; ha szájíze savanyu; ha gyomrában égetést érez a beteg; feje nehéz, szédül; a kávé, dohány, kenyér nem ízlenek; ha szorulásban szenved és haragos.

Pulsatilla, ha sertés-hussal, zsíros eledelokkal, vagy süteményekkel, vagy szeleket okozó eledelokkal terhelte meg gyomrát a beteg; ha szájíze rothadt; ha a meleg ételt épen nem eheti; ha széke kevés, vagy inkább hasmenésben szenved. Ha erre nem javulna, hasonló körülmények közt jó a *carbo v.*

Hasznos a *pulsatilla* akkor is; midőn hideg gyümölcs, hideg étel, fagyalt, jeges vagy igen hideg viz okozta gyomor-baja mellett nincs szomja a betegnek; — ha pedig igen szomjazik, égető fájdalmat érez a beteg, ily esetben az *arsenicum* ajánlhatóbb.

Natrum muriat., ha kenyér és dohány iránt elveszti minden izlését a beteg; ha keserű étel s ital iránt különös vágygyal viseltetik; ha evés után gyomorégetést érez, vagy undorító böfögést, főképp tej, zsíros étel, kenyér után; szájíze rothadt, savanyú.

China, midőn tavaszi vagy őszi napokban a rosz gőzzel terhelt légnek tulajdoníthatni a nehezebb emésztést; vagy ha a beteg minden előjeleit a váltólázznak (Wechsel-Fieber) érzi ugyan, de ez mindamellett egészen ki nem fejlődik; ha nagy gyengeséget érez; fekvődni szeretne, de nyugodtan nem tud fekvődni; rosz kedvű; vagy ha továbbig állott bűdös hus, halevés után érez fájdalmat, undort, böfögést a beteg. Thea utá-

ni bajokat szintén gyógyítja a *china*, valamint a *ferrum* vagy *thuja*.

Arnica, ha ütés vagy esés után veszi el étvágyát a beteg; ha egyedül csak savanyút kíván; bőfőgése bűdöstojság szagú; ha szelek kínozzák; feje fáj; álma nines; vagy ha ezen jelenségek elmeerőltetés következtében mutatkoznak. Enyhülést nem tapasztalván a beteg, hasonló esetben jó a *nux vomica*.

Ipecacuanha, ha ökrödik, hány a beteg és nyelve tiszta; ha valamitől megundorodott vagy megesömörölt; szintén terhesség alatt, a mikor a *sepiá* is hasznos.

Colchicum, sok hus-étel utáni gyomorfájás ellen; vagy tojásétel után is. Burgonya-okozta gyomorbántalomban: *alumina*.

Carbo veg., igen sós eledelek utáni nehéz emésztés ellen. *Thuja*, hagyma által előidézett gyomorbajban.

Zincum, édes eledelek utáni gyomorfájás ellen; az *aconitum* is helyén leend. Kenyér után: *ac. nitri*, *zingiber*.

Lycopodium, nehezebb emésztésű eledelek-okozta gyomorbaj után, vagy ha valaki tej után savanyu bőfőgést érez.

Calcarea c., szintén tej utáni émelygés, ökrödés ellen, ha a hus- és meleg ételtől undorodik a beteg.

Rhus, sör utáni gyomor- s fejfájás ellen. Szintén jó a *bellad.* vagy *arsenic*.

Chamonilla, midőn harag után (szelideknél *pulsatilla*, heveseknél *nux vomica*) romlik meg a gyomor.

Ignatia, szomor, bánat-okozta gyomorfájás ellen.

Cocculus, kocsizás, tengeri utazás alatt, vagy utáni émelygés, hányás ellen; jó a *petroleum* is. (Tengeri betegség ellen dr. Hartung különösen ajánlja a *hyosciamust*; mások a *nux vom.*, *opium*, *ammonium*, *carb.*, *kreosotot*, *theridiont*, érzékeny fejfájás ellen pedig a *sepiát* ajánlják. Minden 1—3 órában 3 golyócska

veendő). Ezek használata mellett, szükséges a vizirányos hanyatfekvés. A *cocculus*-nak jó hatásáról egy alkalommal magam is tapasztalásom után győződtem meg.

Mértékletlen dohányzás utáni émelygés, hányás ellen *ipecac.*, — gyomorgycngeség ellen *nux vomica*, *cocculus*, *natrum muriat.*, kívánt sikerrel használtatnak. Az idősbeknél hasznos a *baryta*.

Ezen gyógyszerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be eleinte minden órában egy kanállal: egy-két bevétel után javulást érezvén, minden három órában. Elvünk szerint sohasem szükséges a hánytató vagy hashajtó szer; mert beadott gyógyszereink az emésztésre képtelen, ellankadt életerőt elősegítvén, rendes szék vagy hasmenés, bő és savanyús izzadás által gyógyul a beteg sokkal hamarább, minden rossz következmények félelme nélkül nyervén vissza étvágyát, erejét, előbbi egészségét. — Ennek valóságáról minden kétkedőt leghívebben fogja mindenkor meggyőzni a tapasztalás.

Ha a gyomor megterheltetésére mutató kórjelken kívül előbb-később borzadást is érez a beteg, mely után égető forróság, nagy szomj, szorongás, rövidebb légzés, nagyobb fejfájás főkép a homlok táján következik, — mindez **gyomorlázra** (gastrisches Fieber) mutat, mely eleinte közönségesen gyulasztó szok lenni. Ekkor jó az

Aconitum, minden órában egy-két golyócska egy kanálnyi vízben egyszerre; ha izzadást tapasztalunk az első vagy második bevétel után, három óra lefolytával *nux vomica*, *pulsatilla* vagy más szer használandó, a betegség okára és a beteg körülményeire figyelvén, az előbb említett gyógyszerek közül, és pedig oly módon, a mint ott említém, de csak minden 2—3 órában egy kanállal; bő izzadás után mindig ritkábban.

Ha pedig a láz ideges jellemű — nézzük az ideglázat, vagy ha rothasztó, — ekkor ezt.

M é r g e z é s e k.

Mindent megemészthet az egészséges gyomor, mi testünk táplálására szolgál; és ha időközben nagyobb mennyiségű étel s ital által fenn is akad e működése, hánytató nélkül lehet elősegíteni az életerőt h. szereink által, és ez folytatandja félbenszakadt működését. Ez mindennapi tény. De a mérég nem assimilálható anyag: sőt olyan, mely ereje által legrövidebb idő alatt megsemmisítvén az életerőt, rögtön halált okoz; ennek következtében ily esetekben az orvosnak egyebet tenni nem lehet, mint 1 - sz ö r hánytatás által kilökni a mérget; 2 - sz ö r a mérég hatását megsemmisíteni n a g y a d a g b a n nyújtandó a n t i d o t u m o k által.

Mindenek előtt legsürgetősb tehát hánytatás által kiűzni a mérget; és e végre ujjával vagy tollal csiklandozza torkát a szerencsétlen. Ezután az á s v á n y i — mineralis — mérgek, p. o. *arsenicum*, *cuprum*, *plumbum*, *phosphor* sat. hatásának némi gátolására, adjunk azonnal egymásután nagy mennyiségben tejet, vízzel hígított tojásfehéret, nyákos (schleimig), zsíros, olajosféléket, (*phosphor* ellen azonban zsírosat, olajosat használni nem szabad); — n ö v é n y i mérgek ellen többnyire jó az erős fekete kávé, némelykor az eczet- és hideg vízzeli locsolások, borogatások mindaddig, mig az orvos meg nem érkezik: félretevén egyszersmind a kihányt anyagot, hogy az orvos vegytani vizsgálat alá vehesse és a mérget fölfedezhesse, ha ez tudva nem lenne, el-lene illő antidotumot használandó.

Nem-orvosokkal hijába közleném ezen antidotumokat, miután eféle szerek n a g y a d a g b a n csak orvos

rendelésére kaphatók a gyógyszerertárból; el nem mulasztom azonban t. olvasóimat figyelmeztetni a teendőkre és néhány házi szerre, — leirandom azon hom. orvosságokat, melyek az utóbajok szerencsés legyőzésére működendnek. — Közönségesen e következő mérgek használatnak:

Arsenicum album (mint patkányméreg is). Symptómái: erőszakos hányás iszonyu gyomorfájással, olthatlan szomjjal; nagy belső szorongás, beesett szemek, hideg arcz sat. Minél többet hány a szenvedő, annál kevesebb a veszély. Itt jó a tej, vízzel hígított tojásfehér, szappanos víz, és ha ezek után hamarjában kaphatni: a „vasroszda,” melyből fél kanálnyira valót fél pohárnyi vízben adjunk be, ismételvén ezen adagot, ha javulást okozna.

Plumbum. Ki vannak téve ezen mérge gonosz hatásának mindazok, kik az ólom különféle praeparatumaival működnek. Ilyenek a festők; kik megelőző hánytatás után sok tej, vagy hígított tojásfehér, keserű só által segíthetnek magukon addig is, míg megérkezik az orvos. Figyelmeztetem itt azon nőket, kik majd fehéritő, majd pirosító festéket használnak; nem különben a szüléket, miszerint különféle festékekkel mázolni szerető gyermekeikre vigyázzanak, miután azok közt több mérges festék is találkozik, melyek *mercurt, plumbum, cuprum, arsenicum*-ot foglalnak magukban.

Cuprum. A főzésre használatni szokott, rozsul cizneztet réz edények általi mérgezés nem ritkán fordul elő. Eféle veszélynek vannak kitéve a pénzverők, bányászok és sárgaréz-művesek is, kik e miatt hányás és hasrágás közt keservesen kinlódnak. Ilyenkor a hánytatás, e mellett a tojás-fehér, tej, czukros anyagok hasznosak.

Phosphor (mint patkányméreg is). A kihányt anyag

foghagyma szagu, sötétben világít. Jól jegyezzük meg, miszerint itt nem szabad olajt, vagy zsírosfélét használni, hanem hánytatás után adjunk nyákos italt; hasznos a *magnesia usta*, melyből adjunk be egy kanállal; ha szükséges és jól tesz, ismétlendőt.

Mercurius (sublimatus) Symptómái sokban hasonlítanak az *arsenicum* kórjeleihez; itt azonban a nyálfolys jellemző. Ellene jó kivált a tojásfehér.

Jod. Szokottnál nagyobb adagban mérég gyanánt működik a *jod*; ekkor adjunk keményítőből készített nyákos italt, — buzaliszt-pépet.

Lapis infernalis. A pokolkő hányáson sat. kívül fehér foltokat okoz az ajkakon és a szájjüreg oldalain. Helyén leend itt a vízben felolvasztott konyhasó.

Ac. sulphuricum (Vitriol) ellen tejet, sok nyákos italt itassunk a beteggel, azonfölül porrá tört krétát, magnésiát használjunk. Itt nem a közönséges magnésiát — *carbonas magnesiae* — értem, hanem a szoros értelemben vett magnésiát — *oxydum magnicum*. —

Ac. hydrocyanicum (Blausäure). Ezen legerősebb mérget a keserű mandola sat. rejti magában; azért kivált gyermekekre nézve méltó figyelmet igényel a mandolaevés, mert a keserű mandola néhány szomorú példának volt már tényezője. Ellene jó azonnal az erős fekete kávé, mert a hánytatásra itt nincs idő. A hidegvizzeli borogatások azonnal használtassanak, ezek mellett jól teend a terpetin-olaj.

Strychnin (nux vom.) ellen jótékony a tej, porrá tört faszén, melyből egy kávéskanálnyira valót fél pohárnyi vízben adhatunk. *Belladonna* (Tollkirsche, m. nadragulya), — *stramonium* (Stechapfel, m. redőnye, csodafa, magyal), — *opium* (mákony), — *hyosciamus* (beléndek), — kámfor ellen jó az erős fekete kávé kanalankint adandó; ha inkább kábító hatása van a

méregnek, ekkor az eczet vízzel vegyítve felelend meg várakozásunknak. A hideg vízzeli locsolások, borogatások szintén hasznosak ezen mérgek veszélyteljes hatásai ellen. — B o r s z e s z ellen a tej, nyákos italok használandók.

Sokszor a s a j t, t u r ó, k o l b á s z, h u r k a, v a j, l u d z s i r, s z a l o n n a is megromlanak, ha illendő felügyelés, jó kezelés alatt nincsenek, és némileg savanyús, kellemetlen, éles, avas ízűek lesznek. Ezekre lelkiismeretesen ügyeljünk, mert ilyesmit eledel gyanánt használván, életünket kockáztatjuk. A már közelgő veszélyre e jelek mutatnak: gyomorégetés, késztetés a hányásra, szárazság a torokban, rekedt hang, nagy szomj és éhség, de alig tud valamit lenyelni a szenvedő; hasfájdalom, puffadás, szorulás sat. Ezeket érezvén a szenvedő, azonnal igyék langyos vizet, mindenkép ingerlje magát a hányásra; ez megtörténvén, a vízzel hígított eczet, citromnedv legezészerűbbek. Rosz halak, nem különben mérge s g o m b á k *) okozta mérgezések ellen használ a porrá tört faszén, később az erős fekete kávé. Dr. Ch a u s a r e l bordeauxi orvos tapasztalatai szerint, ha a mérgezés nem rég történt, először hánytatót kell adni, hányás után tölgygubacsból készült főzetet, minden 5 perczben egy kis pohárral. A b u r g o n y a (krumpli) csirájában is fejlődik néha erős mérreg — *solanin*, — mely ellen hánytató után szintén a fekete kávé működik.

Midőn így részint hánytatás által űzetett ki a mérreg, részint annak öldöklő ereje antidotumok által neutralizáltatott, mindenkor maradnak még vissza többet kevesebbet veszélyes u t ó b a j a k, melyek gyökeres

*) A mérges gombák, ha előbb eczetben áztatnak, kifacsartatnak és vízzel jól kimosatnak, ártalom nélkül megehetőek.

kiirtására e gyógyszerek használtassanak és már most h o m. a d a g b a n.

Az ásványi mérgek következményei ellen általában hathatós a *sulphur*, melyet O k e n is az ilyen mérgek valódi ellenségének nevez; ez után hasznos különösen az *arsenicumra*: az *ipecac.* vagy *ferrum*; — *plumbumra*: az *opium*, *nux vom*; — *cuprumra*: a *bellad.*, *china*, *nux vom*; — *pokolkőre*: *cofea*, *dulcam.*; — *phosphorra*: *nux vom*; — *mercurra*: *hep. sulph.*, *jod*; — *jodra*: *bellad.*, *arsenic*; — *vitriolra*: *pulsatilla*; — *kéksavra* (Blausäure): *camphora*; — *strychninre*: *cocculus*; — *belladonnára*: *hyosc.*, *pulsat.*; — *stramoniumra*: *nux vom*; — *opiumra*: *ipecac*; — *kámforra*: *opium*. — A megromlott vaj, zsír sat. okozta utóbajok ellen: *bryonia*, *arsenic*. — Borszesz-szülte *chronicus* bajok ellen: *nux vom*, *carbo veg.*, *arsenicum*, eleinte egypár napig reggel, este, ezután kétszer egy hétben veendő. Különben a *cutus* esetben ezen szerekből körülmények szerint vegyen be a beteg minden 1–3 órában három golyócskát két evőkanálnyi vízben.

Epe-okozta gyomorbaj- és epeláz.

Ha epétől származik a gyomorbaj, ezek a körjelek: a szem és arcz finomabb részeinek sárgás színe, készség a haragra, lankadság, sárga mocsokkal fedett nyelv, keserű szájíz, keserű böfögések, étvágyhiány, savanyús italok utáni epedés, barnás sárgás vizelet, nyugtalan álm, a végtagok szagató fájdalma. Ekkor jó a

Chamomilla, ha harag után ömlött ki nagyobb mértékben az epe; ha a beteg igen szomjazik; ha fájdalmas hasmenése van és ez zöldes, vizenyős. Ha ezen szer nem hozna javulást, adjunk

Bryoniát, kivált ha forró nyári napokban jön elő e

baj; ha a beteg ingerlékeny, haragos; étvágya nincsen; bort, savanyú italt kíván; forrósága és szomja nagy.

*Nux vomica*t főképp heves, erőteljes egyéneknek; különösen ha szája és orra körül sárgás színe van a betegnek.

Pulsatilla, gyenge szelid egyéneknek gyakori harag után (ha a *chamom.* nem használ), ha nem szomjaznak; epés, zöldes hasmenések van, kivált éjjel; a beteg türehtlen és szorongó forrósága miatt álmatlan.

Belladonna, ha igen ingerlékeny a beteg; szája száraz, szomja nagy.

China, ha gyenge a beteg; hasmenése nem fájdalmas.

Arsenicum, ha igen gyengének érzi magát a beteg; belső forrósága égető; szomja elolthatlan; hasmenése iszonyu fájdalmakkal van összekötve, mely alatt ökrödik is a beteg.

Szintén 3 golyócskát tíz evőkandányi vízben felolvasztván, adjunk eleinte minden órában; javulást érezvén, minden 3 órában egy kanállal.

Ha a beteg borzongást is érez, mely után állandó nagy forróság következik; a szomj olthatlan; a fejtájás nagy; az arcz vörös és többnyire sárgás karikával van körülvéve; a szemek szinte égnek; ha ezekhez undor, inger a hányásra, sőt hányás járul, mely által sárgás, zöldes, néha feketés, igen keserű és oly éles epe ürítetik ki, hogy a beteg torkát szinte égeti, fogaiban tompulást, gyomrában fájást okoz, mely külső érintés által nagyobbodik; ha nemcsak a vizelet, hanem a nyál és pök, sőt az izzadság is sárgás, — mindez **epelázra** (*Gal-lenfieber*) mutat. Ekkor előbb jó az

Aconitum, minden két órában három golyócska kevés vízben; ha egy-két bevételre izzad a beteg, a fennemlített körülményekhez képest három óra után jó a

belladonna, pulsatilla, vagy más gyógyszer a leírt körülményekhez alkalmazva; *három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 2—3 órában egy kanállal; a bevételt mindig az izzadás bőségéhez mérvén.*

Ha a láz ideges jellemű, nézzük az ideglázat, ha rothasztó, akkor ezt. *)

Takonygyülem- és takonyláz.

A gyomornak taknyos állapotát e jelenségek mutatják: sápadt szín, felpuffadt csaknem szivacsos arc, bágyadt tekintet, kellemetlen szájíz, étvágyhiány, rendetlen emésztés, has felpuffadása, a takony bővebb kikövése; lomha székkiürítések, vagy pedig a takony bővebb öszszegyülése miatt hányás, hasmenés, mely által sürű takony ürítettetik ki. Ily esetben rövid idő alatt használ a

Dulcamara, ha nagyobb meghűtés után következnek a most említett körjelek.

Pulsatilla, renyhe testben igen jól működik, ha a beteg haragos, gyakran borzongatást érez; ha taknyot hány, vagy hasmenése van, mely által takony ürítettetik ki.

Mercurius, v., hasznos oly körülmények közt mint a *pulsatilla*, de ennél hathatósab, ha a beteg már eleinte nagyon erőtlen, tekintete sápadt, sárgás.

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden órában egy kanállal, míg nem izzad a beteg; ezután minden 3—5 órában.

De ha a beteg borzadozást, fejfájást, szomjuságot is érez; végtagjai melegek; este felé láza nagyobb; ha

*) Láznélküli **epe-bajokban** hasznosak általában: *antim., arnica, arsenic., chamom., china, cocculus, ignatia, mercur, nuxv.*; vagy még az *aurum, bellad., bryonia, ipecac. pulsat., rhus, staphys., sulphur, veratrum, crotales.*

a beteg igen levert, kedvetlen, érzékei tompák; ha a szemek elvesztik fényüket; ha a takony nagyobb mértékben gyűl össze az orr, száj és torok üregében és e miatt a beteg nyelve oly vastagon van takonynyal befedve, hogy azt nehezen lehet letisztítani, vagy tisztítás után csakhamar ismét összegyűl; a torkában összegjött takonytól pedig szünet nélküli hákogás által kíván a beteg megszabadulni; ha mellében is nehézséget érez a beteg; köhög, sok takonykiköpéssel; ha vizelete zavaros, takonynyal bőven ellátva; ha a nyavalyának hosszabb időig tartása alatt fekélyek jelennek meg nemcsak a száj üregében, hanem a bélcsatornáknak is, — ezen kifejlődött **takonyláz** ellen igen hathatós a

Digitalis, ha a beteg igen erőtlen, ökrödik, hány és gyomra táján fájdalmas nyomást érez. Jó a *mercur*, *pulsatilla* is az említett körülményekben.

Arsenicum, ha a beteg megfosztatván minden erejétől, alig mozdulhat; ha szájában fekélyek mutatkoznak.

Mezereum, ha nyeldeklőjében és szájában égetést érez a beteg, — és itt néhány lapos fekélyek is látszanak.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 3, — izzadást, javulást érezvén, minden 5 órában egy kanállal.

Ha a láz ideges jellemet vesz magára, nézzük az ideglázt. *)

*) Láz nélküli nyákos állapotban (Schleimhaut - Krankheiten) hasznosak általában a: *bellad.*, *dulcam.*, *euphorb.*, *hepar*, *ipécac.*, *mercur*, *mezereum*, *pulsat.*, *senega*, *stan-num*, *sulphur*; vagy még *arsen.*, *bryonia*, *china*, *ferrum*, *nuxv.*, *plumbum*, *ac. nitri.*

Gyomor-gyuladás.

A gyomor-gyuladásban szenvedő beteg állandó, égető, szúró, metsző, feszítő, összeszorító, közönségesen igen éles fájdalmat érez gyomra táján, mely csekélyebb nyomásra, vagy bőfögés, mélyebb légzés, köhögés, prüszszentés, csekélyebb mennyiségű italnak, ételnek lenyelése, szóval bármiféle befolyások által, melyek a gyomrot nyomják, vagy mozgás által nagyobbodik. A gyomor tája is kevésbé dagadt, feszült; a beteg nagy szorongások közt hány, egyszersmind makacs szorulásban szenved. Mindezekkel láz van összekötve, mely belső forróság, epedő szomj, a bőrnek szárazsága által jelöli magát, csak a végtagok rendkívül hidegek. A nyavalyának további lefolyása alatt néha különféle görcsök is szoknak mutatkozni, különösen a toroknak főképp ivás után történni szokott görcsös összehúztatását nem ritkán tapasztalhatni. Ezen gyuladásban adjunk eleinte egy-két adag sisakvirágot — *aconitum* (egy golyócskát egy ujjnyi vízben egyszerre); első, vagy második beadásra izzadásba jövén a beteg, három óra lefolytával hasznos a

Bryonia, vagy *nux vomica* — heves egyéneknek, főképp ha makacs szorulásban szenved a beteg.

Cantharides, ha az égető fájdalom a gyomorban kitűnőleg nagy.

Arsenicum, szintén oly körülményekben hasznos mint a most említett szer, ha egyszersmind rögtön minden erejét elveszti a beteg.

Belladonna, ha egyszersmind görcsös összehúztatást érez torkában a szenvedő, főképp ivás után.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden órában egy kanállal; bő izzadás, javulás után minden 4—5 órában.

G y o m o r é g e t é s.

Gyomorégetés alatt azon kellemetlen égő fájdalmat értjük, mely a gyomorból fölfelé a nyeldeklőbe, torokba tolul. Ezen érzéssel össze van kötve a gyomor összehúzatása, vizforma, undorító, ízetlen, vagy éles savanyu, vagy avas keserű nedvnek felbőfögése, szelek kifejlése, étvágyhiány, szorulás, hányás. Leggyakrabban használ itt a

Nux vomica; szelideknél, zsíros, vajas eledelek után pedig a *pulsatilla*.

Belladonna, ha nagy szomjjal van összekötve. *Három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden óranegyedben egy kanállal.*

G y o m o r g ö r c s.

Gyomorgörcs alatt láz nélküli, a gyomor táján rohamokként megjelenő, nagyobb kisebb mértékben érzékeny, majd összehúzó, égető, néha maró, vagy nyomó fájdalmat értünk.

A gyomorgörcs okai és symptómáihoz képest ezek a gyógyszerek:

Nux vomica, ha szeszes italok következtében jön a gyomorgörcs (ekkor a *carbo v.* is helyén leend, ha a *nux* nem használna); nemkülönben ha elnyomatott küteg (Ausschlag) után, néha több év múlva mutatkozik; vagy epétől származik; ha összehúzó, nyomó, szorító fájdalom kinozza a beteget, azon érzéssel, mintha a gyomor táján szorosan állana ruhája vagy mintha szelek feszítenék gyomrát; ha ezen érzés evés, kávéivás után jelenik meg, mellszorongással összekötve; ha az összeszorító fájdalom nem ritkán a hátgerincztől rézsut a lap-

csontokig terjed; ha már reggel korán ébreszti fel al-
mából a görcsfájdalom; ha a görcsroham alatt egy-
szersmind gyomorémelygést, savanyu, keserű felbö-
fögést érez a beteg, vagy hányásra is kényszerítettetik,
mely által szivdobogás és szorongás között takony,
epe, eledelek ürítettnek ki, néha pedig csak üres
ökrendések kinozzák a szenvedőt, vagy egyedül a
szelek tódulnak kifelé és ezek okozzák a fájást; ha
savanyu, rothadt ízt érez szájában a beteg; ha szoru-
lásban szenved; egyoldali fejfájást, vagy nyomó fájdal-
mat tapasztal a homlok táján; ha a nőknél tisztulás al-
kalmával lép fel a gyomorgörcs. — Ha ezen gyógyszer-
re javulást nem érezne a szenvedő, ez után igen hat-
hatós a

Cocculus, ha a fájdalom az alhasban is elterjed: ha
azzal szorongó légzés, makacs szorulás van összekötve;
ha a fájdalom enyhül felbőfögés után, ha szelek tó-
dulnak fel a gyomorból.

Chamomilla, ingerlékeny egyéneknek, ha harag után
következik a gyomorgörcs, egy főszer; ha a beteg oly
fájdalmat érez, mintha kő feküdnék gyomrában; vagy
ha fájdalmas felfúvást érez a gyomor táján, és az ol-
dalbordák alatt bal oldalon mintha valami szivét igen
nyomná; ha a fájdalommal nehéz légzés, szorongás van
összekötve, kivált éjjel; ha némi enyhülést csak akkor
érez, midőn testét összehuzván, nyugodt állapotban
fekszik. Nevezetes itt azon körülmény, hogy a *chamom.*
jó sikerrel használtatik azon gyomorgörcsben, hol ká-
véivás után is némi enyhülést tapasztal a beteg; holott
a *nux vomica* csak azon görcsöket gyógyítja, melyek
kávéivás után nagyobbodnak.

Ipecacuanha, ha a görcs gyomorémelygéssel, ök-
rendéssel, hányással van összekötve; főkép ha bizonyos
küteg (Ausschlag) rögtön eltűnté után támad.

Pulsatilla, főkép szelid egyéneknél, ha fájdalmas szúrást érez gyomrában a beteg, mely botlás által különösen növekszik és ökrödéssel jár; ha csak fájdalma alatt szomjazik egy keveset a szenvedő; ha inkább hasmenésben szenved, mint szorulásban; ha gyomrában szorító, kopogó, maró fájdalmat érez, mely evés után kisebbül; vagy ha evés után másnemű fájást: nyomást t. i. vagy csipkedést érez; és ha a fájdalmak zsíros eledelek után sat. (lásd a gyomorromlatnál) mutatkoznak; ha elnyomatott hős szám után jönnek. Ha ezen szer vá-
rako-
zások-
unknak meg nem felelne, cseréljük föl e kö-
vetkezővel:

Ignatia, ha nem annyira ökrödéssel, mint inkább szorulással van a görcsfájdalom összekötve; ha itt is szúró fájást érez, néha nyomást a beteg; ha a fájdalmak kivált akkor jönnek elő, midőn a beteg éhezik és ha eszik, akkor javulást érez; főleg szomoru egyéneknél, ha bánat, szomor, vagy harag után jön a gyomorgörcs; és ha a haragszülte baj ellen bevett *chamom.* nem használt.

Hyosciamus, ha a gyomorgörcs nyomás által növekszik; ha többnyire éjszakán gyötri a szenvedőt és nagy izzadással jár; vagy ha csekély meghülés után is, például a kéznek hideg vizzeli mosása által, visszatér.

Platina, oly gyomorgörcsben hasznos, mely a nőknél hosszabb időig tartó és nagyobb mértékben jelenlevő tisztulás alatt mutatkozik; hasznos rendetlen tisztulásban szenvedő nőknek, ha a gyomorgörcs bizonytalan időben jelenik meg, ha az alatt ökrödik, sőt éles, savanyu, vagy igen keserű zöldes folyadékot hány ki a szenvedő: az *argentum nitricum* hasznos.

China, használ oly egyéneknek, kik gyakrabban bevett hánytatók, hashajtók következtében, vagy vér és más nedvek vesztegetése által elgyengülvén, gyo-

morgörcsbe esnek; minden evés után fájdalmas nyomást éreznek, éhgyomorral pedig könnyebben érzik magukat.

Stannum, ha gyomrában marást érez a beteg, mely köldökig terjed; ha külső nyomásra igen érzékeny a gyomor; ha a gyomorban érezhető nyomó fájdalom szorongással, émelygéssel van összekötve; ha a beteg hasmenésben gyakran szenved, gyomrát teliség és puffadás érzete fogja el és e mellett éhezik a szenvedő.

Bryonia, ha a gyomorgörcs nyomó fejfájással van összekötve, mely a fej hátulsó részét, vagy a halánték, homlok táját foglalja el és nyomás, vagy erős kötözés által enyhül; ha a gyomorgörcs mellett szorulást érez a beteg; ha a fájdalmak mozgás által nagyobbodnak, nyugodt állapotban pedig enyhülnek és el is tűnnek.

Belladonna, főkép gyöngéd, érzékeny nőknél; ha nyomást, rágást, marást érez gyomrában a beteg; ha a fájdalom egykissé csak akkor enyhül, midőn a beteg visszatartván légzetét, egy időig nem vesz léget; ha a fájás többnyire ebéd felett jön, közönségesen nagy szomjjal; és ivás után nagyobbodik a fájdalom, néha annyira, hogy a beteg minden eszméjét elveszti.

Ha nem régi a gyomorgörcs, három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, fájdalmak alatt beadhatunk minden óranegyedben egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban. Szintén így adhatunk be az idült gyomorgörcsben rohamok alatt; ezeken kívül csak minden 5—7 nap, este 3 golyócskát egy ujjnyi vízben.

B é l g ö r c s.

Bélgörcsnek mondatik a hasban, főleg pedig a köldök körül megjelenő, összehúzó, metsző és többféle fájdalom.

Kifürkészvén a betegség okait, ezekhez képest, figyelembe vévén egyszersmind a többi körjeleket, választjuk a legillőbb gyógyszerert és kinosan szenvedő embertársainkon segitendünk. Bélgörcs ellen ezek a gyógyszerek:

Aconit heves, bővérü egyéneknek hasznos, midőn érintés által növekszik a hasfájdalom; midőn a hasba tolult vértől vagy szelektől ered a kólika, kivált meghűlés után; a has puffadt, benne korgást érez a beteg, vagy csikarást a köldök körül és a köldök befelé húzódik.

Chamomilla, különösen gyermekeknél, de másoknál is hasznos; ha meghűlés következtében jön elő a bélgörcs; vagy ha mérgeződés után, vagy sokszor nyári időben járványosan fordul elő, — e p é s b é l g ö r c s — mire keserű szájíz, undor, sárga nyelv, nagy szomj, kínzó fejfájás mutatnak; ha szelektől támad, mire a hasnak felpuffadása, kóborló fájdalmak, haskorgás, vándorló mellszúrások, sikertelen ösztön a szelek kibocsátására, a szelek elindulása után enyhülés, nagyobb fájdalom a hasnak érintése, nyomása által, mutatnak; ha néha hasmenéssel van összekötve.

Nux vomica, ha szorulásban szenved a beteg; ha a bélgörcs a hasba tódult vértől származik, főképen aranyér, havitisztulás elnyomatása után; különösen vérmes, heves egyéneknek, mire az egész testnek melegsége, égető, érintésre nagyobbodó fájdalom a hasban, a vizeletnek lángszíne, vagy visszatartása mutatnak; ha nyomó fájdalmat érez hasában a beteg, mintha csak könyomná a hasát; ha a fájdalom érintés által növekszik; ha a has feszült, puffadt; a légzés nehéz, rövid; ha a fájdalmak magasabb fokán a végtagok hidegek, vagy ha szelek által annyira feszítettnek a belek, hogy a has felpuffad és igen érzékeny; ha a görcs a vizező hólyagra

is elterjed és a vizezés megreked; ha minden mozgásra, lépésre nagyobbak a fájdalmak; ha nyugodt állapotban könnyebben van a beteg; nemkülönben hasznos ezen gyógyszer a méhkóros (*hysterica*) nőknek, vagy, midőn a leirt körülményekben mindenkinek használhat; jótékony hatására különösen számíthatnak azok, kik szesz italokkal visszaélnék (ezeknél kitünőleg működik a *carbo v.* is, főleg ha szelektől van a kólika); vagy ha a görcs epétől származik, vagy meghűléstől. Egyébiránt *nux v.* után, ha nem használna, jó a *coccus*, kivált ha szelek okozzák a bélgörcsöt, mely a mellet is elfoglalja.

Pulsatilla, szelid egyéneknél különösen, de másoknál is ezen körülmények mellett: ha meghűlés, gyakori harag, zsíros vagy hideg étel és ital után támad a bélgörcs, vagy ha szelektől származik, vagy vértódulástól a hasban, és ekkor a beteg oly nagy forróságot érez, hogy e miatt ruháit kénytelen levenni; ha az erek mind a homlokon, mind pedig a kezeken duzzadtak; ha csipkedést, szúrást, szaggatást érez a beteg hasában, vagy a köldök körül különösen; ha lefekvéskor nagyobb a fájdalom, szintugy érintés által, ha egyszersmind hasmenése van a betegnek. Ajánlható méhkórosoknak is ily esetben.

Mercurius v., ha főleg meghűlés után érez a beteg belfájást köldöke körül, keménységet vagy feszülést, égetést; ha kivált éjfél tájban jönnek a fájdalmak; ha torkában viszketést, zsibongást tapasztal; ha gyakran csuklik, éheznek a beteg és az édességtől undorodik; szája tele nyálkával, ökrődik, sőt hány, vagy hasmenése van, mely által taknyot ürít ki vagy genyt, mi belfekélyre mutat; ha korgást, dörömbölést érez hasában; ha a beteg nagy erőtlenségről panaszkodik.

Belladonna, ha fájdalmak alatt a has egyes részei

feldagadnak és hurkához hasonló dagályt képeznek; ha összehúzzán testét, vagy nyomás által enyhülést érez a beteg; szintén ha a szelek kifelé indulnak; ha ezen fájdalmakkal néha genyes hasmenés van összekötve, mi a belekben létező fekélyekre mutat (ezen esetben, ha nem használna ezen gyógyszer, adjunk *mercurt*); ha csipkedést, ránczigálást, vagy a köldök alatt oly fájást érez, mintha körömmel karczolnák; vagy ha a vértől (aranyértől) származván, a beteg rémitő keresztfájásról panaszkodik, mely minden mozdulatra növekszik; ha arcza piros, az erek duzzadtak, feje szédeleg és oly iszonyuan fáj, hogy minden eszmélet nélkül szenved a beteg; méhkóros görcsökben igen ajánlható.

China, gyakran használt hashajtók által, gyakori véreresztés vagy más nedvek vesztegetése következtében elgyengült egyéneknek igen hasznos; ha szorongások közt nyomó, feszítő, összeszorító fájdalmat éreznek, vagy ha ezen fájdalmak szelektől támadnak, a has igen felpuffad és külső érintés által nagyobbodik a fájdalom. Hasonló esetben igen hathatós a

Phosphorus, ha egyszersmind hasmenésben szenved a beteg, és felpuffadt hasában égető fájdalmat érez. Ha pedig inkább szorulása van a betegnek; hasa puffadt és kemény; a szelek igen nehezen indulnak el és kétségbe ejtő belszorongást okoznak, adjunk *veratrumot*.

Ignatia, érzékeny nőknél, főképp szomor, bánat után; ha kivált szelek okozzák a fájdalmat, melyek megindulása által nagy enyhülést tapasztalnak; — főképp méhkórosoknak hasznos.

Colocynthis, a legkinzóbb bélgörcsökben főszer; ha bizonyos kis helyen, a köldök körül legnagyobbak a fájdalmak; kisebb nagyobb mértékben szünet nélkül kinozzák a beteget és időszakonként, minden öt—tíz

perczen megújulván, annyira gyötrik, hogy keserves jajgatás közt előre hajlott testtel hasát az asztalhoz, agyhoz szorítja a kinlódó, ökleivel is erősen nyomja, vagy hasára fekszik, néha pedig összegörnyedt testtel hengereg a földön mint a féreg, míg végtére ily helyzetben szünek a fájdalmak, melyek alatt a szenvedő homlokát veriték fedi, sőt egész testében izzad; ha a fájdalom szorító, szaggató, csipkedő, és ennek elmúltával is egy időre hátramarad még a hasban oly érzés, mintha ez összezúzatott volna, és mintha a belek egy szakadozó fonalon függnének; mely utóbbi érzés minden lépés alkalmával észlelhető, azért is lassan és gondosan lépdel a beteg. Hathatós ezen szer nagy h a r a g u t á n, ha a *chamom.* nem használt.

Sulphur, carbo v., szelek vagy *aranyér*-okozta bélgörcs ellen, mely gyakran tér vissza, több esetben legjobb sikerrel használtatik. Szintén chronicus esetekben, ha könnyebb eledelek után is rossz büzü szelek ki-nozzák a kólikára hajlandót, jó az *aurum.*

Rohamok alatt 3 golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden ¼ órában egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban; — rohamon kívül vegyen be a beteg minden 5—7 nap három golyócskát.

E helyen említést akarok még tenni az ugynevezett

Ásványi bélgörcs, v. ólomkólikáról.

Az ólom-kólika különösen ólmos tartalmu ételek evése, italok ivása után hozatik elő; ha az ételek s italok ólom, vagy roszul mázolt edényekben tartattak; vagy ha ólomkészítményekkel, jelesen ólomczukorral (*sacharum saturni*) vegyítették; ide tartozik az ólomgőzök beszívása, fazekasok, festők sat. által. — Jelen-ségei ezek: eleinte tompa és csipdeső fájdalmak jelen-

nek meg a hasban, de főkép a köldök körül, melyek majd elenyésznek, majd ismét visszatérnek, növekednek és mindig gyakrabban tűnnek fel; a székürítések lomhák, nehezek, a kiürített bélsár kemény, száraz, darabos, juhganéjhoz hasonló; — az étvágy elvesz, undor, inger a hányásra, sőt híg, keserűs, zöldes anyag hányása jelennek meg; a has nemsokára a köldök táján nyilvánosan befelé szivódik és szinte közelít a hátgerinczhez; a végbél nyílása görcsösen húzódik össze; a bőr száraz; az arcz beesik, megsárgul; a szék rekedt; a légzés megnehezedik. A baj legmagasabb fokán állandó, fontos fájdalmak, vizelet-rekedés, bélsár-okádás (miserere), félrebeszélés, ájulások, rángások bélyegzik e nyavalyát; mely kedvetlen körülmények közt gyuladásba, fenébe megy át; vagy vakság, bénaság sat. maradnak vissza, melyek után sorvadás, halál következik.

Az ólom-kólikát elvünk szerint szerencsésen gyógyítjuk mákonnyal — *opium*. — Megbecsülhetlen ezen gyógyszer, melyből *öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, a nyavalyának kisebb fokán adhatunk minden 3 órában egy kanállal, veszedelemben találván a beteget, minden órában, míg nem javul; ezután ritkábban*. — Jó ily esetben a *platina* is, ha tán az *opium* nem használna. — Utóbajok, főkép hátramaradt szembaj ellen jó a *helladonna*, vagy más körülményekben egyéb illő szerek.

A r a n y é r.

Az aranyér előjelei ezek: a kereszt és ágyék táján megjelenő nagyobb kisebb fájdalom; kopogás, égetés, szúrás, szaggatás, teliség, vagy daganat érzete a végbélben; hirteleni szúrások a medenczében; a végbél ereinek daganata; viszketeg és kellemetlen izzadás a

középhuson; a vizelecső viszkete és kellemetlen érzés közt véghezvitt vizeles. — Növekedvén a keresztfájás, a székiürítés és vizeles bajai, oly érzést tapasztal a beteg, mintha meleg cseppek szelek gyanánt indulnának el a végbélből; a kemény székiürítése után visszamarad késztetés a székre és a bélnyílás égetése, mire sűrű, setét-vörös, vagy világos, néha tulajdon szagu vér ürített ki kisebb nagyobb mértékben, néha csak egypár csepp. A vérürítés után nagy könnyebbülést érez a beteg; az aranyeres mozgalmak elenyésznek és a vérfolyás egykét nap mulva megszűnván, bizonytalan időben, főképen hevítő italok, nehéz és izgató eledelek, testmozgások után visszatér, és pedig a fenemlített előjelek beköszöntésével, vagy minden előjelek nélkül. Ilyetén aranyeret **foljó aranyérnek** nevezünk.

Vak aranyér alatt értjük a végbél ereinek daganatát, az annyeres csomókat, melyek vagy minden folyás nélkül vannak jelen, vagy sokszor vérfolyással, máskor ismét ezzel felváltva léteznek a végbél-nyíláson kívül, vagy belől. Ezen csomók vagy borsószem, vagy tojásnyi nagyságúak, lágyak, simák, fényesek, vörösek, kékesek vagy feketések; máskor kemények, hegyesek; sokszor gyuladtak és fájdalmasak; nem ritkán székiürítés közben a végbél nyílásából kinyomatván, nagyon megdagadnak, az ülést, állást, járást fájdalmassá teszik; ha a gyuladás a többi belekre is elterjed, undor, hányás, bélgörcs, nehéz vizeles jelenik meg; nem ritkán a gyuladás fenébe vagy genyedésbe megy át és sipolyok (Fisteln) képeztetnek, midőn az idült gyuladás a végbél megkeményedését hagyja maga után.

Valamint a foljó, úgy a vak aranyérben is fő gyógyszer a *sulphur* — ha a beteg szünetnélküli késztetést, nyomást érez a székiürítésre, széki- és vérürítés után is, e mellett egyszersmind oly iszonyu szúrást

a végbélben, hogy majd kétségbe esik; az aranyeres csomókban égetést, viszketést, kellemetlen izzadást tapasztal; ezen fölül szűrő keresztfájást, feszülést érez ülés alkalmával; néha vizelés előtt és után égető fájdalmat a vizelő-csőben, vizelése is gyakran nehéz, vagy egészen megreked és sokszor véres a vizelet.

Nux vomica hathatós mind a folyó, mind a vak aranyérben, főkép heves egyéneknél, vagy ha ülő élet, elmeerőltetés, nagyobb munkálkodás után, kávé szeszes italok által hozattak elő a fájdalmak; ha viszketést, szúrást, égetést érez a beteg; vagy összehúzó fájdalmat a végbélben, egyszersmind tompa szúrást a keresztben és medenczében; ha minden mozdulat által növekszik a fájdalom, mely miatt gyakran kénytelen felkiáltani a beteg; egyenesen nem járhat, hanem előrehajlott testtel; székletétel után, vagy azon kívül is szünetnélküli ösztön kinozza a székürítésre, mely által tiszta világos vér ürítettetik ki; néha vizelése nehéz, vagy meg is reked, vagy véres a vizelet.

Belladonna, jeles gyógyszer a folyó aranyérben, ha ez elviselhetlen keresztfájással van összekötve, oly érzéssel, mintha csak össze lenne a kereszt törve. — Ha nagy mértékben foly a vér, jó az *aconitum* (minden három órában három golyócska egy ujjnyi vízben egyszerre veendő), egy-két bevétel után pedig ismét a *belladonna*.

Carbo v., ha vérfolyás alatt égetést érez a beteg; ha pedig ez nem használ, hasonló esetben jó az *arsenicum*.

Pulsatilla, főkép gyenge, szelid, érzékeny egyének-nél, ha székletétel által vér és takony ürítettetik ki fájdalmas nyomás közt; ha keresztfájást is érez a beteg; ha arca sápadt. — Hasonló állapotban jó a *mercurius v.*

Ignatia, ha nem annyira kívül, mint belől a végbélben érez szúrást a szenvedő, viszketés, csiklandozás érzete mellett, ha sok vér foly ki a végbélből, vagy ha széketétel alatt a végbél kifelé tolul; nemkülönben, ha sikeretlen erőltetés kínozza a beteget, és csak néha ürítettetik ki véres takony.

Az aranyeres nyavalya következtében sokszor hólyag-aranyér (haem. vesicae) lepi meg a szenvedőt; mely taknyos és véres vagy pedig véres és taknyos lehet, úgy hogy a vér után, a hólyag és középhus fájdalmai közt, bizonyos mennyiségű szivós, enyvforma takony ürítettetik ki, melylyel nem ritkán a vizelés nehézsége és elnyomatása van összekötve. E baj sokszor alkalmat nyújt a hólyag-gyuladásra.

Hólyag-gyuladás esetében nézzük ezen betegséget; és gyógyítsuk az ott leirt szerekekkel.

Egyébiránt pedig ezen hólyag-aranyér ellen szintén hathatóságak a *sulphur*, *nux vomica*, az előbb említett körülményekhez képest.

Nehézvizelés-, vagy vizeletrekedés-kor használ az *aconit*, *cantharides*, *cannabis*, ha az előbbi szerek nem lennének elegendők. De ilyenkor kínos fájdalmaiban nem kétszer napjában, hanem minden $\frac{1}{2}$ —1—3 órában berekhet a beteg; öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban.

A saját aranyeres tüneményeken kívül, sokszor takonyfolyást tapasztalunk a végbélből: — takony-aranyér. — Ez kivált az elgyengült férfiakat szokja meglepni és gyakran vak-aranyérrel van összekötve, más-kor az aranyeres vérfolyás előtt, vagy után, vagy ezzel felváltva jelenik meg. Az aranyeres takonyfolyás a végbélnek külső vagy belső részéből veszi eredetét; amaz közönségesen csekély genyforma, ez bő, sűrű, sokszor

éles takonyüritéssel nyilvánítja magát. A takony-aranyér ellen kitűnő erővel bír a

Mercurius solubilis, ha a takony nagy erőtletés és hasfájdalmak közt ürítettetik ki.

Mercurius v., hasonlóképp hathatós szer, főképp ha bujasenyves állapottal van összekötve e baj.

Helleborus, ha egyedül taknyot ürít ki a beteg.

Colchicum, ha ezen takonyürülések iszonyu hasfájdalmakkal járnak, mely fájdalmak ürülések után enyhülnek.

Nux vomica, ha nagy erőtletéssel vérrel vegyült taknyot ürít ki a szenvedő.

Elnyomatott aranyér ellen: a *sulphur*, *nux vom*, *pulsatilla*, *carbo veg.* symptómák szerint választandók, melyekhez a *calc. carb.* csatolom vérmes egyének számára, ha vérpezsgés- és tolulásban szenvednek; ha a végbél vagy az aranyeres csomók égető fájdalmak közt kidorodnak.

Az aranyeres hajlam eltávoztatására, vagy a már jelenlevő aranyér enyhítésére és gyógyítására, gyógyszerünkön kívül, az aranyeres beteg könnyen emésztethető eledelkekkel éljen, kerülvén különösen a disznóhust, zsíros eledelket; a kávéról, theáról, vagy akármiféle szeszes italokról, főképen az erős vörös borokról önnhasznára erős lélekkel mondjon le; továbbá az egészség fentartására szükséges testmozgásokat ne kerülje, főképp derült szép napokban; de rosszabb időben sem mulasztván el azt, ha lehetséges; igyekezzék egyszersmind lelkét kedves társalgás, olvasás és más kellemes foglalatosság által felvidítani.

Az aranyérben szenvedők vegyenek be reggel és este ismét három golyócskát egy evőkanálnyi vízben felolvasztva; javulást érezvén, hetenkint kétszer, egyszer; ha az **aranyeres csomók** gyuladtak lennének, a fájdalmak nagyok, vagy a vérfolyás igen bő:

Aconitum, minden 2—3 órában veendő, de javulást érezvén, azonnal ritkábban; ez után a dagadt, kidudorodott aranyér ellen a *sulphur* vagy *calcareae*, vagy *graphit* hasznosak: minden 3 órában veendők, úgy mint az *aconit*. A jól alkalmazott gyógyszer és rendes életmód mellett az aranyeres hosszú életet élhet súlyosb szenvedés nélkül.

Aranyeren kívül más bántalmak is fordulnak elő a **végbélben**; így a végbéldaganat ellen hasznosak az *aconit* (gyuladás esetében), ez után a: *sulphur*, *graphit*, *calcareae*. Végbél-küteg (Ausschlag) ellen: *calcareae*, *lycopod.*;

— égető kelés ellen: *aconit* után: *antim.*, *sulphur*; — időszakonként megjelenő kelés ellen: *lycopod.*;

— végbél-szakadás (Vorfall): *nu x v.*, *mercur*, *ignatia*, — székletételkor: *lycopod.*, *ruta*, *sulphur*, *sepia*, *ignatia*, ez kivált a gyermekeknél; székletétel után: *mercur*, *lachesis*;

— föltrepedezés: *agnus*, *graphit*;

— sipolyok (Fisteln): *caustic.*, *calcareae*, *silica*;

— vérfolyás: *ammonium*, *lycopod*, *mercur*, *millefolium*, *crotalus*, *kreosot*, *sabina*;

— nyákürülés (Schleim-Abgang) széken kívül: *alumina*, *antim.*, *colchic.*, *graphit.*, *mercur*, *spigelia*; végbél-nedvesség: *carbo an.*, *carbo v.*, *hepar*, *sepia*;

— függőlyök (Feigwarzen): *ac. nitri*, *thuja*; — égetés: *arsenic.* *carbo v.*, *sepia*, *sulphur*;

— viszketés: *ammonium*, *carbo v.*, *phosphor*, *causticum*, *crocus*, *ignatia*, *lycopod.*, *silica*, *zincum*, *sulphur*; fekélyféle fájdalom (Geschwürschmerz): *cyclamen*;

- szúrás: *aconit*, *arsenic*, *carbo an.*, *phosphor*, *sepi*a,
sulphur; szaggatás: *colchicum*, *thuja*, *ruta*;
 - metszés: *caustic.*, *lycopod.*; feszítés: *lycopod.*, *sepi*a;
 - hemzsegés: *colchicum*, *crocus*, *ignatia*, *pl*a-
tina, *rhus*, *sabina*, *spigelia*, *zincum*, *saba dilla*;
 - forróság: *aconit*, *conium*;
 - göres: *calcare*a, *colchic.*, *phosphor*, *lycopod.*
(*ignatia* érzékenyeknek).
- A gyógyszerek bevételi módját nézzük a 12. lapon.

B é l g y u l a d á s.

A bélgyuladást ezen körjelek bélyegzik: a hasnak majd nagyobb majd kisebb részére terjedő fájdalom, mely állandó, majd nagyobb majd csekélyebb, de egészen sohasem enged, se nem tágit; minémüségére nézve égető, metsző, fúró; mozgás, mélyebb légzés, prüszsentes, köhögés által nagyobbodik; növekszik szintén a testnek egyenesen helyzetetésére és a lábak kinyújtására, mely okból előrehajlott testtel néha könnyebbülést tapasztal a beteg; a has oly érzékeny, hogy a könnyebb takarókat sem szenvedheti és a vizsgáló orvos kezétől szinte irtózik; a has meleg, lassankint felpuffad, és a hasizmok göresös összehúzatása miatt keményes; a láz fontos, a szorongás fölötte nagy, a légzés rövid. — A bélgyuladás nagyobb fokán a nyelv igen száraz, a szomj nagy, hideg víz utáni epedéssel; a beteg álmatlan, csuklik, keveset vizek, széke nincs; végtagjai hidegek; arcvonásai magváltoznak. A nyavalyának legnagyobb fokát pedig bélsár-okádás (miserere), dühös félrebeszélés vagy álmoság, fogesikorgatás, göresök, ájulások, hypocratesi arcz jelölik. — Ha a gyulladás közelebb van a gyomorhoz, akkor undorodást, felböfögést, hányást, csuklást, szomjat, nagyobb lázat és nagyobb fájdalmat

érez a beteg a köldök körül; ha pedig az egyik vagy másik vastagbelet foglalja el a bélgyulladás, vagy magát a végbélet, akkor csekélyebb a láz, vagy egészen hiányzik; a fájdalom leginkább az ágyékokban, a hát körül, az álbordák alatt érezhető, melylyel szünetnélküli késztetés a székre, szorulás, vizeletrekedés, aranyeres jelenségek vannak összekötve.

Jól különböztessük meg a bélgyuladást a bélgöres-től (kólikától); ennek okáért figyelmezzünk főkép arra, hogy a forró b é l g y u l a d á s mindig lázzal van összekötve; itt a has meleg és igen érzékeny; az égető, metsző fájdalom állandó; a szomj nagy; a b é l g ö r e s pedig ritkán van lázzal összekötve, a has nem oly érzékeny, a fájdalom sem oly éles és inkább összehúzó, azonfölül többnyire kóborló; a szomj csekély.

Aconitum főgyógyszer a bélgyulladásban, melyből 3 golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, a gyulladás nagyobb fokán beadhatunk minden órában egy kanállal; bő izzadás következtében néhány bevételre lecsillapulván már a vér, — az utolsó bevétel után 2 órára

Nux vom, főkép vérmes, szeszes italokhoz, kávéhoz szokott egyéneknek.

Bryonia, ha legkisebb mozdulatra növekszenek a fájdalmak.

Cantharides, ha a fájdalom égető.

Arsenicum, ha égető fájdalommal nagy gyengeség van összekötve, különösen ajánlható.

Belladonna, ha göresök is mutatkoznak.

Ezen gyógyszerből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden órában egy kanállal; javulást érezvén, minden 3 órában.

A has-organumokat fedő **has-hártya** gyulladását igen nehéz megismerni, és e gyuladást a különféle hasorga-

numok gyuladásaitól megkülönböztetni. Symptómái ezek: állandó égető, szűrő fájdalom a has egész kiterjedésében; a fájdalom nem fészkel mélyen a hasban; kül-érítés, köhögés, tüszentés, mélyebb légzés, mozgás, egyenes helyzet, a lábak kinyújtása által nagyobbodik és csak a térdek felállítása által enyhül; közönségesen gyulasztó láz. Hiányzanak azon symptómák, melyek a has bizonyos organumának gyuladására mutatnak.

Gyógyszereink által azonnal izzadásba jöven bete-günk, e gyuladás szerencsésen eloszlik; de ha késő hi-vatott az orvos, átmehet e gyuladás: kiizzadásba, ge-nyedés-, keményedés-, fenébe.

Az *aconit* azonnal eleinte főszer; ezután a:

Bryonia, mely többnyire elegendő a baj legyőzésére.

Bellad., *cantharis* szintén hasznosak. A *mercur* ki-izzadás, genyedés, — *arsen.*, *secale*, *carbo* fene (Brand) esetében használandók.

5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, minden 2 órában 1 kanállal; az *aconit* ből 5 golyót 5 kan. vízben olvasztván fel, minden órában 1 kanállal; mely adag el-fogyván, más szer adandó.

Vérhas.

A vérhas általános jelenségei ezek: kezdődik bor-zadozással, fázással, kellemetlen érzéssel a gyomorban; undorodással és a köldök körül megjelenő időszakon-kinti fájdalommal. Ezek után forróság lepi meg a bete-get s minden székeröltetés nélkül közönséges hasmenés mutatkozik; növekedvén a forróság, szomj, nagyobb ki-sebb hasfájás jelenik meg a köldök körül, vagy a has más részében, felpuffadás nélkül; azután szünetnélküli erőltetés következik a széküritésekre, a végbél össze-huzódásának állandó érzésével összekötve; széküritéssel

eleinte kevés bélsárral vegyült, későbbben tiszta, vagy véres és saját szagu takony ürített ki. A nyavalyának legmagasabb fokán a beteg állandó székeröltetés és iszonyu hasfájás mellett semmit sem ürít ki; máskor a kiürítések bő vérral vannak vegyülve, vagy pedig semmi vér sem látszik bennök. A beteg sokszor minden $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$ órában, sőt gyakrabban is kényszerítették a székiürítésre, máskor ritkábban, mely alatt főleg a kisdedeknél a végbél kifelé tolul és kiáll. A vérhassal járó láz majd nagyobb, majd kisebb.

Néha **gyulasztó lázzal jár a vérhas**; ennek jelei a következők: a has puffadt, feszült és nyomásra fájdalmas; a fájdalom állandó, égető, szaggató, mely csak a kiürítések alatt nagyobbodik; a kiürítések nem gyakoriak ugyan, de annál kínosabban vitetnek végbe; tejehez hasonló, vagy vércsíkokkal (Blutstreife) vegyült nedv, vagy tiszta vér, vagy a baj legnagyobb fokán semmi sem ürített ki, a midőn is a végbél meleg, érzékeny, kiálló; a forróság nagy, nagy a szomj is; a bőr égető-meleg, száraz; a beteg nyelve fehér mocskokkal van fedve; a vizelet lángszinű és kiürítés közben égetést okozó. Ezen gyulasztó vérhas ellen hathatós az:

Aconitum, melyből minden órában adjunk be három golyócskát két evőkanálnyi vízben, és néhány bevételre javulást érzend betegünk; ha erre a baj egészen nem szűnnék, célhoz vezet később a

Nux vomica, nagy forróság és szomj mellett. —

Mercurius v. a még hátramaradt helybeli bajt tökéletesen kiirtandja. — Éféle **gyulasztó vérhas** ritkábban szok előjönni, néha nyár végével, vagy ősz elején mutatkozik, midőn t. i. a napi forróságot hives éjszakák váltják fel.

Máskor **taknyos vérhas** lepi meg a beteget; ekkor a

beteg szaggató, de nem állandó, hanem időszakonként megjelenő fájdalmat érez hasában; hasa puha, nyomásra is kevésbé érzékeny; és szívós, fényes, éles t a k n y o t űrit ki a beteg. A láz borzadással kezdődik, mely után forróság következik; a bőr száraz; a szomj nagy; a száj iszapos; a nyelv kevés fehér takonynyal van fedve; a vizelet egykevéssé sötét színű. — Ilyetén taknyos vérhas ellen eleinte a láz lecsillapítására jó mindig az

Aconitum, úgy mint előbb, veendő. Erre megszűn-
vén a forróság, szomj, adhatunk

Dulcamara-t nyári, vagy őszi időben meghűtés után következő vérhas ellen, ha főképp éjszakan kinozza a beteget. Ha ez 6—8 óra alatt javulást nem okoz, gyógyít a

Pulsatilla, ha szintén este, vagy éjjel gyakoriabbak a kiürítések. Gyümölcs-okozta vérhasban különösen hasznos, szintén meghűlés után. Hasznos akkor is, midőn nyákhányás (Schleim-erbrechen) járul a bajhoz.

Mercurius v., ha gyengeséget nagy mértékben érez a beteg, nagy erőltetés mellett.

Colchicum, őszi időben megjelenő ilyenén vérhas ellen.

Mercurius subl. corr., ha vérrel vegyített takony űrített ki, nagy erőltetéssel.

Colocynthis, hathatós mind a taknyos, mind a véres székürítések ellen, midőn kólikaféle fájdalmakat érez és igen nyugtalan a beteg, hasa puffadt.

Aconitum-on kívül, melynek bevételmódját tudjuk, a többi szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, ha igen gyakoriak a székletételek, adjunk be minden órában egy kanállal; másképp minden 2—3 órában, javulást tapasztalván, ritkábban.

Sokszor ismét epés jelenségek bélyegzik a v é r -
h a s t, főképp nyári meleg időben; és ezen epés vérhas

gyakran mint uralgó járvány fordul elő. Ennek körjelei e következők: nyomó fájdalom a homlok táján: az orrcsümpának és szájszögleteknek sárga színe; sárga moszokkal fedett nyelv; undor, epés hányás; égető meleg bőr; olthatlan szomj; sárga-barnás, setét-vörös vizelet; a has főképp a máj táján feszült; a fájdalom csekély, de székiürítés alkalmával nagy; a kiürült epés anyag sárga, vagy zöldes és közönségesen vérrel vegyes.

Itt is eleinte a láz ellen adjunk sisakvirágot — *aconitum*, — minden órában három golyócskát; erre szünetén a forróság, szomj, — egy-két bevétel után adhatunk

Mercurius subl. corr., de ezen gyógyszernél hathatósab a

Colocynthis, ha iszonyu hasfájdalmakkal van a vérhas összekötve.

Colchicum, főképp ha az epés vérhas mint uralgó járvány fordul elő.

Tapasztalásom után mondhatom, miképp a vérhasban *aconit* után, körülmények szerint vagy a *nux*, vagy a *pulsat*, vagy a *mercur* legtöbbször használnak; néha azonban az előbb említett szerek hathatósak. — Ha pedig a beteg igen gyenge, ürülései bűdösek és már akarat ellen is megjelennek, ha testén vörös vagy kékes foltok mutatkoznak, ekkor *arsen.* adandó; ez nem használván, a *carbo veg.* választandó, kivált ha a beteg lehelete bűdös, égető fájdalmai nagyok.

Ezen szerekből szintén három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, a körülmények szerint adhatunk gyakrabban vagy ritkábban, és így minden 1—3 órában egy kanállal.

Többször a vérhas jelenségei csekélyebb mérvben mutatkoznak, a láz alig észrevehető, a takonyforma és csak kevés vérrel vegyes székiürülések ritkán, csekély hasfájással és székeröltetéssel történnek; a beteg

közönségesen ágyon kívül folytatja foglalatosságait; — ily esetben nem szükséges *aconitot* adni; elég itt sokszor a *chamomilla* vagy *pulsatilla*, vagy *mercur*, úgy vendők, mint a többi szerek.

H a s m e n é s.

Ha a hasmenés a gyomor nehéz emésztésű, vagy rossz mineműségű **eledel**, ital által történt megterhelte-tésének következménye, ekkor ezek a symptómák: étvágytalanság, undor az elegelektől, nyomó fájdalom a gyomor táján, felbőfögések, tisztátalan nyelv, rossz száj-iz, puffadt has, bűdös, fájdalmas hasmenés.

Ha a belekben létező bőveb és éles **epe** okozta a gyakori és hasrágással összekötött székürüléseket: a kiűritett anyagok zöldesek, sárgások; a vizelet sáfrán-szinű; a bőr is sárga; a szájíz keserű; a szomj nagy; a végbélnyílás körül égetést érez a beteg.

Sokszor ismét fehér, savanyú szagu, közönséges, vagy ganéjjal vagy vérrel vegyült **takony** ürítettetik ki a végbélnyíláson és e mellett rendetlen az emésztés; a nyelv takonynyal van befedve, a has puffadt, a beteg tekintete bágyadt.

Ezen körülményekhez képest, tekintetbe vevén egyszersmind a jelenlevő symptómákat, figyelemmel válaszszunk e szerekből olyant, mely legillőbb; és igen rövid idő alatt legyőzendjük a hasmenést.

Antimonium, ha undort, felbőfögést érez hasmenése mellett a beteg, nagyobb mennyiségű eledel következtében; ha ürülései vizenyősek és fájdalmasak; **hasa** puffadt, teliség érzésével; hasznos az idősbeknél, midőn felváltva majd hasmenésben, majd szorulásban szenvednek.

Pulsatilla, hasznos különösen takonyhasmenés ellen,

szintugy az epés ellen is, ha nincs szomja a betegnek; ha zsiros vagy hideg étel, ital, gyümölcs által rontá meg magát a beteg; ha esti órákban, éjjél előtt jelentkezik leginkább a hasmenés.

Rhus, leginkább vizenyős, taknyos hasmenés ellen, midőn hasragással van összekötve, mely azonban az ürülés után elenyészik; ha éjjél után köszönt be.

Arsenicum, ha a hasmenés nagy marással, égetéssel jár, mellette a beteg szomjas és erőtlen; ha ürülései zöldesek, sárgások, feketések, büdösek.

Dulcamara, nyári időben meghűlés után előforduló hasmenés ellen, ha ez vizenyős, zöldes, taknyos és leginkább éjszakán mutatkozik.

China, ha evés után azonnal jönnek a hasürülések, melyek által gyakran emésztetlen eledelek ürítettnek ki; ha a hasmenés fájdalom nélküli. Ilyenkor a *ferrum* hasonlóképp jó sikerrel adathatik; nem különben a *secale*, főleg vizenyős hasmenés esetében, mely haskorgással jár és igen elgyengíti a beteget; ezekhez sorolható a *phosphor* is, midőn a hasmenés nem fájdalmas, a belek gyengeségétől, lomhaságától származik és már hosszabb időig tart.

Mercurius v., ha a csipős kiürítések égetést, viszketést okoznak a végbélben; ha zöldes, taknyos; vagy vérrel vegyült ürülései vannak a betegnek hasfájdalmak, erőltetés közt; ha a végbél is kiáll. (Végbélszakadás).

Chamomilla, zöldes, vizenyős, vagy összeapritott tojáshoz hasonló hasmenésnél, mely egyszersmind fájdalmas; gyermekekénél is hasznos, kivált meghűtés után.

Calcareia, ha tej okozá a hasmenést kivált gyermekekénél; különösen még: ha már hosszabb időig

tart a hasmenés. — Mindezen szerek a geliszta-
hasmenés ellen is használnak.

Csecsemők hasmenése ellen jó a *rheum*, ha a hasme-
nés erőltetéssel van összekötve, ha taknyos vagy sava-
nyú szagu hasmenése van a kisdednek.

Chamomilla és *calcarea* az előbb említett körülmé-
nyekben különösen hatalmasok. De a betegség okaihoz
képest, ezen szerek nem használván, adhatunk a most
leírt szerekből is egyet.

*Hasmenés ellen három golyócskát tíz évökanálnyi viz-
ben felolvasztván, ha a kiürítések gyakoriak, beadhatunk
minden órában egy kanállal ; különben minden 3—5 órában.*

C h o l e r a.

Az európai cholera közönségesen hirtelen, minden
előjelek nélkül lepi meg a beteget ; sokszor pedig ezen
előjelek mutatkoznak : bágyadtság, keserű, bűdös fel-
bőfögések, szorongás érzete a gyomor táján, gyomor-
és bélfájás ; zavaros, bűdös és sűrű vizeletnek fájdalmas
kiürítése ; bővebb nyáleválasztás. A nyavalya kifejlé-
sével ezen jelenségek növekednek, a beteg hol fázik,
hol forróságot érez ; míg végre hányás, egyszersmind
székürülések jelennek meg és pedig vagy egyszerre,
vagy rövid időköz után felváltva, melyekkel taknyos,
vagy zöldes barna anyag ürített ki. — Elérvén leg-
magasabb fokát ezen nyavalya, a hasfájás és gyengeség
nagyobbznak, ide járulván : a nehéz vizezés, vizelet-
rekedés, székeröltetés, csuklás, rángások, nehéz nyelés,
ájulások, a testnek s főkép a végtagoknak hidegsége,
hideg izzadás, eszméletlenség. Ezen betegségnek kezde-
tén hathatóságok :

Chamomilla, ha a betegnek gyakori székürülései

vannak, hasfájással összekötve, főképp harag vagy meghűtés után.

Ipecacuanha, ha inkább hány a beteg, és szünetnélküli késztetést érez a székletételre. Ezen két szerrel gyakran gátolhatni a nyavalyának további terjedését.

Kifejlődvén a cholera, h. szereink szintén ohajtott sikerrel használtatnak, kitünőleg a

Veratrum, ha ez után sem izzadást sem javulást nem érezne a beteg; a nyavalya lépcsőnkint közelednék legmagasabb fokához; vagy ha eleinte azonnal nagy hányás és székürítés iszonyu hasfájdalommal mutatkozik: hatalmas az

Arsenicum, akkor is, midőn már a bő és vizes kiürítésekhez rendkívüli gyengeség csatlakozik, a szomj olthatlan; a hasfájás igen kínos, nagy nyugtalansággal.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, a beteg körülményeihez képest beadhatunk minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal; veszedelem idején minden 5 perczben; javulást látván minden $\frac{1}{2}$ —1—2 órában. — Egy orvosság mellett maradhatunk 1—2 óráig; egy gyógyszer működésére hosszabb időt engedvén, ha szembetűnő rosszabbulást nem látunk, — rövidebb időt szabván, ha rögtön növekedő veszély fenyegetné a beteget. — A megváltoztatott szert mindenkor más tiszta pohárban készítjük, más tiszta kanalat adván hozzá.

A bevett gyógyszerek néha bekövetkező izzadás nélkül egyenesen javulást okoznak; többnyire azonban bő meleg izzadásba hozzák a beteget, melynek következménye (jó ápolás mellett) az egészség. — Betegség alatt az olthatlan szomj enyhítésére csak igen kevés és jéghideg vizet engedjünk meg, mert egyedül ezt szenved meg a gyomor, minden melegebb italt azonnal kiűrit. — Ha már javul a beteg és enni kíván, eleinte csak gyenge meleg levest adjunk neki; sőt ha egészen meg-

gyógyult is, egy időig válogatott s mérséklett legyen életrendje.

Az **ázsiai cholérát** jellemző főjelenségek ezek : megjelente előtt egy óránegyed- vagy egypár órával, vagy egy nappal kedvetlen a beteg, arcvonalai megváltoznak, szomorúságot, szorongást nyilvánítók; a beteg halvány, elveszti étvágyát, gyomra táján feszülést érez. De sokszor minden előjelek nélkül hirtelen köszönt be a cholera: gyomra táján nyomást érez a szenvedő, melyhez egyszersmind lábikragörcs járul; rövid idő múlva pedig hányás, hasmenés jelenik meg; a beteg beesett szemei félig nyitva vannak; bőre kékes színű, különösen az ajkakon, kezeken sat. észrevehető hideg verejtékkel fedve; nyelve szintén hideg és száraz, szomja nagy, hideg italok utáni epedéssel; vizelete csekély, gyakran egészen megrekedt; szava reszkető, saját hangú; redőkbe vont, egészen megváltozott arcán a szomorúság és részvétlenség kifejezése ül.

Semmi sem jellemzi jobban e betegséget, mint az arcnak ezen sajátságos elváltozása, mely néhány perc alatt úgy összeesik, hogy egyedül a bőr marad a csonton; idejárulván egyszersmind az arcnak jéghideg izadása, fekete kékes színe, különösen a szemek körül és az orr hegyén. A görcsök többnyire a lábujjakon kezdődnek, innét a lábikrákra, *) a combokra, mellre, felső végtakokra terjednek; a légzés szorult; a beteg fuladáshoz közelít; hangja sajátlagosan rekedt.

*) Cholera nélkül egyedül álló lábikra-görcs (Wadenkrampf) esetében, jól nyujtsa ki lábát a szenvedő; erősen dörzsölje, vagy vaskulccsal simogassa a görcs által összehuzott izmot; ha gyakrabban fordul elő, vegyen be *mercurt*, vagy *sulphurt*: ha pedig nyugalmas ülésben köszönt be a görcs. ekkor *rhust*-t, 15 golyót 10 evőlk. vízben felolvasztván, minden 5 perczben egy kanállal, míg nem enyhül a fájdalom; ekkor már ritkábban).

Ezen kórjelek azonban nincsenek minden esetben együtt jelen; még legállandóbb jelensége ezen betegségnek: a végtagok hidegsége és az elnyomatott érverés.

Az európai choleraanál előhozott gyógyszerek itt is hasonló sikerrel adatnak, ezeken kívül hathatóság még e következők:

Carbo v., ha az előbbi szerek nem segítenek; a test kékes-fekete; jéghidegség áll elő; a szívgyödörben és mellben kínos, szorongó érzés van jelen; a beteg anynyira elgyengült, hogy erőtlensége miatt hányás, hasmenés által semmit sem üríthet ki.

Ajánlatnak a *camphora* (különösen a *spiritus vini camphoratus*, melyből beadhatunk minden 10 perczben egy-két cseppet egy kis darab czukorra csepegtetve, mivel a kámfor-golyócskák, ha nem frisek, könnyen veszítik erejüket), méginkább a *secale, cuprum, colchicum* (dr. Attomyr 1854. figyelmeztetett ez utóbbira) sat. — Azonban a *veratrum, arsenicum*, jó ápolás mellett legtöbb esetben szerencsésen legyőzendik azon nyavalyát, mely minden más gyógymóddal daczolván, örökre nevezetessé tette a XIX. századot.

A gyógyszerek bevétele itt is oly módon történik, mint előbb említém, pontosan megtartván a tartandókat.

A betegség elkerülésére sokat használ a jó kedv fenntartása; azonfölül óvja magát mindenki a meghűléstől, leginkább a láb és has átfázásától; az életmód mindenben tápláló legyen, a gyümölcsessel élés igen mérsékelt. Ügyeljünk mindenek fölött a hasmenésre és orvosoljuk, mihelyt ez beáll, adván *chamomillát*; zsiros étel után *pulsatillát*; ha meg nem szünik; azonfölül a test igen elgyengülne: *phosphort*; ha ehez más cholerajelenségek csatlakoznának: *veratrumot*. Fektessük le a beteget azonnal; külsőleg száraz meleg borogatást használjunk, különösen hasára; sőt ha göresük állanak be, dör-

göljük az egész testet szorgalmasan, de csak szárazon; adjuk be az orvosságokat és ezek erőteljesen fognak működni, ha mindjárt használandjuk h. szereinket; de ha ezekhez későn nyulunk, sok erőszakos hányás s hasmenés által kimerülven az életerő, bő izzadás mellett is kevés a remény!

Ne csüggedjünk, ha egy-két bevételre nem javulna betegünk; mert, mint mondtam, rövid idő alatt h. gyógyszereink bő, enyhüléssel járó izzadásba hozandják őt többnyire, mely után javulás és egészség fog következni; mire annál inkább számíthatunk, minél hamarabb fogtunk a hasonsz. gyógyításhoz. Legyünk meggyőződve, hogy itt is oly nagy valószínűséggel gyógyít a homoeopathia, minővel eddig más gyógymód nem dicsekedhetik.

Gyakran a cholera megszűntével fennmarad a vizeletrekedés, mely alatt a vizelet cseppenként, égető fájdalommal ürítettetik ki. Ennek megindítására és az ezzel összekötött fájdalmak elűzésére jó a *cantharis*; öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ — 3 órában adjunk be egy kanállal.

Cholera-okozta elgyengülés ellen használjuk azonnal a chinát; az előbbi mód szerint készítvén azt, beadván minden 2—3 órában egy kanállal.

Ily módon készítsünk *ac. phosphor.*, azon esetre vendőt, ha cholera után *typhus* következne; ha ez egyedül nem segítene, ezzel felváltva hasznos az *arsenicum*; minden 2—3 órában adván be.

Hasznos a *phosphor* a tüdők szenvedő állapotában, mire cholera alatt különösen figyeljünk; mert lefolyása közben sokszor hirtelen tödővízeny (oedema pulmonum) fejlődik ki, mely rögtön veszélyvel fenyeget. Ha ez nem segítene, *tartarus emeticus* adandó, minden órában.

Szék-szorulás.

A hosszabb időig tartó székrekedés veszedelmes lehet, ha a beteg hasa felpuffad, ha ehhez járulnak: az étvágytalanság, a testnek lankadtsága, a fejnek kábultsága, szédelgése, a hasnak keménysége és itt némi nyomásnak, súlynak érzése, nehéz légzés, szívdobogás. A gyógyszerek ezek:

Sulphur, valóban hatalmas, különösen aranyereseknek; — ajánlható szintén, ha a szelek felakadnak.

Nux vomica, ajánlható azoknak, kik sokat ülnek, szeszes italokhoz szoktak, vagy ha gyomrukat étellel terhelték meg; nem különben, ha hasmenés után áll be a szorulás; ha a betegnek nincs étvágya, szájíze rosz, hasában a szelektől feszülést érez; a dologra nincs kedve, feje fáj, álma rosz és haragos.

Bryonia, ha leginkább nyáron szenved valaki szorulásban; széke kemény, összesült.

Opium, ha késztetést a székletételre érez ugyan a szenvedő, de ez alkalommal oly érzés fogja el a végbél nyílását, mintha ez össze lenne szorítva; ha egyszersmind nyomást érez hasában, szája száraz, étvágya nincs, hanem inkább szomjazik; **bélsár-okádás** (*Miserere*) ellen is hasznos.

Veratrum, ha néha forrósággal, fejfájással van összekötve a szorulás; ha a széktűrülés alatt lankadtságot, borzadozást, homlokán pedig hideg izzadást tapasztal a beteg és fél a gutától.

Cocculus, főkép kocsizás-okozta szorulás ellen; vagy ha nem használ, ekkor a *petroleum* lehet sikerteljes.

Platina, főkép nőknél, ha csak nagy erőltetés után ürítettnek ki néhány darabocskák, székletétel után pedig égetést, testében borzadást érez a beteg; ha makacs szorulásban szenved.

Plumbum, a legmakacsabb szorulás ellen; vagy ha nagynehezen kemény, darabos, juhganéjhoz hasonló ürülése van a szenvedőnek; **bélsár okádás** esetében.

Chronicus szorulásban, ha ezen orvosságok nem használnának, figyelemre méltók a *lycopodium* és *graphites*, ez utóbbi főleg akkor, midőn májkeményedéssel van összekötve a szorulás; az előbbi a terhes nők szorulásában.

Helyeslem azok szokását, kik szorulásban szenvedvén, este lefekvés előtt egy pohár friss vizet isznak.

Ezen gyógyszerekből este három, reggel ismét három golyócskát kevés vízben kell bevenni, — opiumból vehetünk minden 3 órában három golyócskát; de czélt érven, nem szükség naponként használni e gyógyszereket, hanem elég minden 4—5 nap bevenni.

Máj-gyuladás. *)

A máj-gyuladásnak állandó kórjelei ezek: a máj táján nyomó, szúró, légzés által növekedő fájdalmat érez a beteg, mely közönségesen az oldalbordák közé veszi magát, sőt a szenvedő oldalon a vállra, nyaktőre terjed; külső nyomásra, a testnek mozgásaira, köhögésre, prüszszentésre, az egyik vagy másik (főképe a bal) oldalon fekvésre nagyobbodik; a gyulladásnak nagyobb fokán a máj tája dagadt, meleg; ide járulván a keserű

*) Több nemorvos tán szívesen veendi az itteni jegyzéket, mely alatt a hasüregben levő néhány életmű fekvését akarom leírni. Ugyanis a has-üreg felső részének középtáján fekszik a gyomor, jobb oldalán van a máj (Leber), bal oldalán a lép (Milz). A két vese (Nieren) a gerincz által választatik el egymástól; a bal magasabban fekszik, mint a jobb vese, mely a máj által nyomatik le. A vizelet-hólyag a medencze-üregben terjed el; háta mögött van nőknél a méh, férfiaknál a végbél (Mastdarm).

szájíz, undor, felbőfögések, inger a hányásra, sárga vagy zöldes epének okádása; a szem fehérének sárga színe, sáfránszínű vizelet, epés hasmenés, vagy fehéres székiürítések; a gyuladásnak jelenségei előtt borzadás, ez után forróság, az arcznak pirossága jobb oldalon, a száznak szárazsága, nagy szomj, csekély mennyiségű vizelet, álmatlanság, félrebeszélés, a prüsszentésnek lehetlensége, nehéz légzés. Máj-gyuladás ellen főszér mindennek előtt az

Aconitum, melyből minden három órában adhatunk három golyócskát két ujjnyi vízben: egy-két bevétellel izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után három órára adjunk más illő szert e következők közül:

Chamomilla, főkép harag után, ha keserű szájíz, undor, felbőfögések, sőt epehányás vannak jelen. Mindazáltal nem egyedül harag következményei ellen hasznos ezen gyógyszer; hathatós ez akkor is, midőn nem annyira éles fájdalmat, mint inkább tompa nyomást érez a beteg; ha ezen fájdalom nem nagyobbodik légzés, mozgás, fekvés változtatása által.

Pulsatilla, különösen ha éjszakán át nagyobb szorongást érez a beteg, gyakori zöldes takony-székiürítései vannak, egyszersmind hányásra ingereltetik a szenvedő.

Bryonia, ha szorulásban szenved a beteg és a többi kórjelek közt legkitünőbb a mellgöres, fő specificumnak tartandó.

Belladonna, ha szúrást vagy inkább nyomást érez a beteg; ha a fájdalom vállig terjed és szorongással, nehéz légzéssel van összekötve; ha a vér fölfelé tolul, a szemek elhomályosodnak, a beteg álmatlan, nyugtalan, igen szomjas.

Cantharis, ha a keresztthártyára (Zwerchfell) terjed a fájdalom.

Nux vomica, főkép vérmes vagy szeszes italokhoz szokott egyéneknél, ha keserü szájjal, undor, felbőfőzés, hányás, feszülés, nyomás bélyegzik a máj-gyuladást; nem különben, ha a máj táján szúrást érez a beteg, mely érintés által növekszik, vagy kopogást a bal oldalon; ha nagy a szomj, csekély a vizelet; a fejfájás nagy, nyomó, összeszorító fájdalommal. Ha ez nem használ, jó a *lachesis*.

Mercurius sol., ha állandó keserüséget érez szájában a beteg; szomja nagy; fájdalma a has bal oldalán nyomó, melyre nem fekhetik; ha arcának színe sárgás és szüntelen borzadozásról panaszkodik a szenvedő.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden három órában egy kánnal; javulást, bő izzadást tapasztalván, minden öt órában. — Ha ideglázzal jár a máj-gyuladás, nézzük az ideglázzat.

Chronicus esetekben szintén a *bryonia*, *bellad*, *nux*, *merc. sol.*, azonfölül a *sulphur*, *lycopodium* hasznosak, de ritkábban, minden negyed nap veendő, egy bevételre három golyócskát számítván.

Máj-daganat, keménység ellen hasznos a *china*. De ha épen a nagyobb adagban bevett chinától származik a daganat — mint nem ritkán történik a váltóláz allop. gyógyítása alkalmával, — vagy ha a *china* nem használna, ekkor ellene *sulphur*, *lycopodium* adandók, vagy a most említett szerekből a legillőbb választandó. Három nap egymásután adhatunk reggel, este három golyócskát; de azután csak kétszer hetenkint.

A máj egyéb, főleg *chronicus* bántalmaiban, az illendő orvosságok választására nézve irányt adandó a következő körülmények ügyes felfogása:

Májdaganat: *china*; de ha nagyobb adagban bevett china után támadt, de különben is: a *sulphur*, *lycopod.*, *nuxvom.*

Májkeményedés: *arsenic.*, *calcareae*, *china*, *graphites*, *laurocer.*, *lycopod.*, *mercur*, *nuxvom.*, *silica*; májdugulás: *china*, *nuxmoschata*.

Máj-foltok ellen, melyek alatt zöldecs vagy barna és sárgás-fekete, közönségesen *sima*, viszketésnélküli kisebb, nagyobb foltokat értünk, melyek a mell, gyomor, lágyék táján sat., gyakran az arczon is támadnak, hasznosak a: *sulphur*, *lycop.*, *china*. Ha azonban e foltok havitisztulás, aranyér elnyomtatása, máj-, lép-, méh-bajoktól származnak, vagy súly, rák, bujakór sat. symptómái, — ekkor ezen betegségek ellen intézendő a gyógyítás.

Epe-kövek (Gallensteine) következtében fejlődött, és rohamonként fellépő igen fájdalmas görcsök ellen: *chamom.*, *bellad.*, *colocynt.*, *mercur.*, *arsen.*, *veratrum*, *sulphur* választandók; valamint akkor is, midőn májában állandó fájdalmat érez a beteg és sárgaság, epe-hányás, hasmenésben szenved. Az epe-kövek ellen azonban csak enyhítőleg működendnek ezen orvosságok, miután e betegségek ellen mindeddig biztos gyógyszerek nem léteznek. Ajánltatnak a *nuxmosch.*, *terebinthina*, *mercur.*, *arsen.*, *lycopod.* Empyria után első helyen áll a Karlsbad; a Marienbad, Vichy és Recoaro (velencei t.) hasonlóképp sikeresek. Ily betegnek ártalmasak a lovaglás, a kocsizás dőczögős utakon és egyéb erőművi hatások; miután könnyen halálos átlikadás eszközölthetik kivált nagyobb köveknél.

A gyógyszerek bevétele a körülmények szerint gyakrabban, ritkábban történik; ez iránt nézzük a 12. lapot.

S á r g a s á g.

Az eredeti sárgaságnak előjelei ezek: roskedvűség, lankadság, álmoság, étvágytalanság, keserű szájíz, undor, gyomorfájás, késztetés a hányásra, néha zöldes epének kiürítése; szorongás, fázás, mellszorulás, zavaros és barna vizeletnek csekélyebb kiürítése; szék-lomhaság, hasfelpuffadás, a bőr szárazsága, feszsége és viszketése. Miután eféle jelenségek majd hosszabb, majd rövidebb időig tartottak, — a szem fehérlő hártyája, a mell, nyak, arcz, sőt az egész bőr megsárgul; a vizelet barna, sőt annyira feketés, hogy a belé mártott fehér golyos feketére festetik; a szék lomha és hasrágás közt erőltetéssel ürítettetik ki.

Ha gyuladással, lázzal jár a sárgaság és a többi körjelek közt a betegnek nagy a forrósága és szomja; szája száraz, arcza piros: czélszerű az *aconitum*; minden három órában három golyócskát két ujjnyi vízben. Bő izzadás után egy-két bevételre adhatunk más szert azon szerekből, melyeket a máj-gyuladásnál épen ez előtt hoztam elő. — Különösen ajánlhatók a

Chamomilla, meghűlés vagy harag után.

China, ha a beteg szájíze keserű; feszülést, nyomást érez a gyomor táján; hány, hasmenése van és nagyon gyenge. Hasznos még a *crotalus*.

Mercurius v., hasznos különösen a görvélyeseknél (scrophulosus), valamint a

Sulphur, ha nagy meghűlés vagy harag után támad a sárgaság, mely más idült bajjal van összekötve.

Byonia, főképen az esztendő meleg részeiben előforduló sárgaság ellen; ha a beteg étvágya hirtelen vesz el; szájíze keserű, többszöri zöldes, sárgás, epés székürülései vannak, ha a szem fehérlő hártyája, a szájszögletek, az orrczimpák sárgák; a légzés nehéz, a vi-

zelet sáfránszinű. — Láz nélküli epés sárgaságban is helyén leend ezen gyógyszer.

Nux vomica, vérmes egyéneknél hasznos, a májgyuladásnál említett körülményekben.

Láz nélküli egyszerű sárgaságnál, midőn az említett jelenségek csekélyebb mértékben vannak jelen, jó a *Chamomilla*, harag vagy meghűlés után.

China, ha a beteg szájíze keserű; gyomra táján feszülést, nyomást érez; hány, hasmenése van és igen gyenge.

Mercurius v., meghűlés után, különösen görvélyeseknél (*scrophulosus*), valamint a

Sulphur, nagy meghűlés, harag, diaeteticai hiba után.

Az idült (*chronicus*) sárgaságnak gyógyítását bizuk h. orvosra.

Ezen gyógyszerekből eleinte minden három órában adhatunk három golyócskát két evőkanálnyi vízben; javulást érezvén, ritkábban.

Lép-gyuladás.

Ezen gyulladásnak körjelei: tompa fájás, bizonyos súlynak, nehézségnek, nyomásnak érzése; vagy szűrő, égető fájdalom, mely mélyebb légzés-, köhögés- és egyéb testmozgásokra nagyobbodik; a lépnek formájához hasonló keményes, kopogó daganat; a bal, némelykor a jobb oldalra nehéz fekvés; a betegnek sárgás, zöldes, néha feketés színe; undor, gyomorégetés, savanyú felbőfőzés, néha okádás, vérhányás; a láz nem nagy, a szomj mindamellett sokszor majd olthatlan. — A láz csillapítására általában jó az

Aconitum, melyből minden három órában vegyen be a beteg három golyócskát két ujjnyi vízben. Egy

két bevétel után izzadván a szenvedő, az utolsó bevétel után három órára czélszerű a

Nux vomica, főkép vérmes egyéneknél, ha étvágytalanság, gyakori bőfűgés, undor, néha vérhányás és szorulás jelölik e betegséget.

Arnica, ha szűró fájdalmat érez a beteg a has bal oldalán; ha vérhányással jár a betegség, mely által aludt vér ürítettetik ki.

Cantharis, ha szünetnélküli erőltetést érez a beteg hányásra, mely által csak kevés vért hány ki.

Arsenicum, ha a lép táján égető fájdalmat érez a szenvedő nagy szorongással; ha a szivgödörben kézzel érezhető kopogást érez; ha gyakori székürülései vannak, melyek által sötét színű aludt vér ürítettetik ki.

Bryonia, ha főleg szorulásban szenved a beteg vérhányás nélkül; ha a fájdalmak minden mozdulatra nagyobbodnak.

Pulsatilla, különösen szelid egyéneknek ajánlható.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adhatni minden 3 — 5 órában egy kanállal.

Lépdaganat ellen használhatjuk azon szereket, melyeket a májdaganatnál előhoztam, melyekhez az *agnus custus* csatolom.

A lép egyéb, kivált *chronicus* bántalmaiban, e következő gyógyszerek használandók:

Lépdaganat: *agnus*, *capsicum*, *jod*, *carbo v.*, *fer-rum mur.*; keményedés: *agnus*, *arsenic.*, *china*, *jod*; lépdugulás: *china*, *nux mosch.*; ha e bajokat a nagy menyiségben bevett *china* okozá, akkor azon szerek használandók, melyeket a „máj“-bajoknál előhoztam.

Vese-gyuladás.

Ezen nyavalyának kórjeleihez tartoznak: állandó, nem ritkán reggel felé engedő, égető, szűrő, vagy tompa fájdalom a vese táján; mely fájdalom mély légzés, vizeles, székürítés, köhögés, prüsszentés, testmozgások, vagy külső nyomás által növekszik; a vesék tája meleg, érzékeny, némelykor dagadt, és közönségesen csak hanyatt fekhetig a beteg. Ezen fájdalom a mellre, gyomorra, lépére is elterjed: vagy pedig lefelé a vizező hólyagra; a nemző részekre, sőt a czombra is szolgál, mely zsibbadt, mozdíthatlan. Noha a beteg szünetnélküli ösztönt érez a vizelesre, ez meg van akadályoztatva, sőt, ha mind a két vese meg van gyuladva, akkor tökéletesen el van nyomva a vizelet; a kiürített vizelet (mi csak bajosan, égető fájdalommal, többször félbeszakasztva történik) vörös, lángszínű, véres, sőt tiszta vérrel vegyülve; máskor a jelenlevő göres miatt halavány. A vese-gyuladás kórjeleihez tartoznak még: a zöldes epe-okádás, görcsös köhögés, csuklás, bélfájás, székrekedés, álmatlanság, görcsök, rángások, ájulások, félrebeszélés, majd nagyobb, majd kisebb láz (ritkán szok nagy lenni).

Ha a láz nagy mértékben mutatkoznék, mindig jó az *aconitum*, egy két golyócska minden három órában: — ezután

Nux vomica, ha a vese táján feszülést, nyomást, meleget, égetést érez a beteg; ha elnyomatott aranyér után következik a nyavalya; sőt akkor is, ha vese-kövektől származik.

Pulsatilla, ha csekély, későn jött, vagy elnyomatott havitisztulás okozza a betegséget, főképp gyöngéd testalkatuaknál.

Belladonna, ha szűrő, égető fájdalmat érez a beteg

a vese táján, mely a vizelethólyagra is elterjed, külső nyomás által nagyobbodik; ha gyomor- és bélgörcsessel van összekötve; ha a beteg szorulásban szenved; vizelete vörös, lángszínű és csekély mennyiségben ürített ki; ha mindemellett szorongásai vannak a betegnek.

Cantharis, a leghathatósb gyógyszer, ha a vese táján érezhető szűrő, szaggató, ragó fájdalommal fájdalmas vizelés van összekötve; vagy ha a vizezés egészen lehetlen, vagy cseppenként égető fájdalmak közt ürített ki a vizelet, mely néha vérrel van vegyülve. Hasonló körülményekben igen hasznos a *cannabis*.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adjunk minden három órában egy kanállal; ha nehéz vizezés kinozza a beteget, minden $\frac{1}{2}$ órában; javulást érezvén, mindig ritkábban.

Azon láz nélküli vese-fájdalmakban, melyek a vesékben kezdődvén a vizelet-hólyagra, tükzacskóra, czombokra terjednek; — járás, kocszás, nyargalás, szesz italok által nagyobbodván, kólikaként lépnek fel: kisebb fájdalmakban a *lycopod*, *k a l i c b.*; időszakonként fellépő kólikában a *colocynt*, *cantharis* hasznosak. Elűzi e görcsfájdalmakat az *opium* és *bellad.* is; *nux v.* kivált azoknál, kik szesz italokkal élnek, vagy *opium*.

Vese-kövek ellen a *sassapar.* és *zincum* veendő. E tekintetben a „vizelésre“ vonatkozó egyes tünetek közt is találhatunk gyógyszereket, melyek lehetőleg működnek.

A gyógyszerek készítését előbb emlitém. Nagy fájdalmakban minden $\frac{1}{4}$ órában adjunk be; különben úgy, mint a 12. lapon mondtam.

Vizelethólyag-gyulladás.

A vizelet hólyag-gyulladásnak kórjelei e következők: a szeméremcsontok felett állandó, égető, vagy szúró fájdalmat érez a beteg, mely mindig nagyobbodik, midőn a vizelethólyag tája külsőkép érintetik, nyomatik; növekszik, midőn a beteg ösztönt érez a vizelésre, valamint akármiféle testmozgásokra; a fájdalom az egész hasra, vizelelőcsőre, czombokra, lábakra elterjed; a szeméremcsontok felett szintelen daganat látszik; mely némelykor nagyobbodván, a köldök felé emelkedik; a vizelet kiürítése vagy tökéletesen el van nyomva, vagy bajos, fájdalmas, cseppenkint vitetik végbe; szünteleni, állandó késztetés a vizelésre; a vizelet lángszínű, vörös, szinte vérrel van vegyülve; az egész has érzékeny, meleg, néha hányásra ingereltetik a beteg, sőt hány is; szorulásban szenved, szomja nagy; láza közönségesen gyulasztó; czekhez járulnak még sokszor félrebeszélés, ájulások, rángások, a végtagok hidegsége. — Ezen kórjelek összesen csak akkor vétetnek észre, midőn a gyulladás nagy mértékben van jelen és a vizelethólyagnak egész kiterjedését elfoglalja. Ez azonban a nyavalya kezdetén ritka eset; sőt közönségesen a gyulladás a vizelethólyag egyik vagy másik részére van szorítva.

Ezen gyulladás ellen ezek az orvosságok:

Nux vomica, ha szeszese italok, ha elnyomatott aranyér okozzák ezen betegséget. — Különösen ajánlható pedig a vizelethólyag-gyulladásnál előszámlált kórjelek ellen a

Cantharis; ezen gyógyszernek használata mellett néhány óra alatt enyhül, sőt szűnik azon veszedelemmel fenyegető fájdalom, melyet a beteg akkor érez, midőn siker nélkül kényszerítették a vizeletre, vagy csak

cseppenként nagynehezen vizelet. — *Nagy fájdalmakban három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, be lehet adni minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ órában; enyhülván a fájdalmak, ritkábban, elég minden 2—3 órában bevenni.* — Jó itt szintén a *cannabis*, ha tán az előbbi szer nem lenne elegendő; szintén úgy veendő. —

Ha gyulasztó kórjelek nagyobb mértékben mutatkoznak, milyenek a nagyobb forróság, nagy szomjúság, ily esetben mindenkor ezélszerű mindenek előtt az *aconitum*, minden 2—3 órában, és ez után a most említett szerek.

Nehéz vizezés és vizeletrekedés.

A vizelet visszatartásának több fokozata van. Így — ha a vizezés erőltetéssel, vékony folyással s nem ritkán fájdalom és égetés érzésével vitetik végbe, — nehéz vizezésnek (dysuria) mondatik. — Ha a vizelet cseppenként, görcsös fájdalom- és nagy erőltetéssel ürítettetik ki s melynél a vizezés után is eltart az inger — vizeleterőltetésnek (stranguria) nevezetik. — A bajnak legnagyobb foka a vizelet tökéletes visszatartása — mely vizeletrekedésnek (ischuria) hivatik.

Enyavalyának fészkei a vesékben — a húgyvezetékekben — és a vizeletcsőben léteznek. Az okok különféleké lehetnek: melyek közül némelyeknek megismerésére és elhárítására szükségképp orvos kívántatik, például a hólyagkő eltávolztatására. Ezen eseteket mellőzván, azokról szólnak, melyekben könnyebben megismerhetvén az okokat, orvosszereinkkel hathatósan működhetünk. — Így — ha a most említett beteges részeknek gyuladása, vagy a közellévő részeknek u. m. a méhnek, végbélnek gyuladása is rokonszen-

vesen okozza a vizelet-visszatartást, ily esetben az ilyen-
tén gyulladásokat gyógyítván, a vizeletrekedés is meg-
fog szűnni. — Vagy ha a gyulladásnak semmi jelei sem
látszanának (nézzük a vese-, vagy vizelethólyag-gyul-
ladást) és görcsök okoznák a bajt, akkor — azon le-
győzhető ártalmakhoz képest, melyek az idegrendszerre
ellenségesen működven görcsöket okozának, és melyek
következtében támadt a nehéz vizezés vagy vizeletre-
kedés, adván illő gyógyszereket, — e görcsös állapoton
segíthetünk. Hasznosak az: *aconit*, ha nyomást érez a
beteg a hólyagban, vagy a vese táján.

Hyosciamus, conium, ha görcsök okozzák a bajt.

Opium, ijedés után; vagy öregebb egyéneknél sze-
szes italokkali visszaélés után.

Nux vomica meghűlés, szeszés italok után, főkép
heves betegeknek; ser után: *rhus*.

Pulsatilla meghűlés után, kivált szelid nőknél és
különösen a terheseknél használ.

De fő-gyógyszerek *aconit* után:

Cantharis, vagy ha ez nem használna, a *canna-*
bis. — E két orvosszer valóban különös erőt fejt ki e
betegségekben; gyógyít ott, hol egyéb akadályok nem
hátráltatják a gyógyítást; enyhülést okoz ott, hol gyö-
keres gyógyítást (egyedül belső orvosszerekkel) esz-
közlöni lehetlen.

Ha a baj nem régi — *acutus*, — ekkor öt golyócskát
tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden $\frac{1}{4}$
órában nagy fájdalmakban; javulást érezvén, vagy tűrhető
esetben minden $\frac{1}{2}$, 1—5 órában.

Vér vizezés vagyis hügyvér.

E nyavalyának megismerhetésére általánosan nagy
vigyázat szükséges; mert a vizelet sokszor vörös színű,

a nélkül hogy vér volna benne. Ennek ismertető jeléül szolgál az, hogy a bemártott fehér papiros vagy vászonrongy vörösre festetik.

Ezen betegségnek fészke szintén azon részekben van, hol a vizelet-visszatartásnak okai rejlenek. Az okok itt is különfélék lehetnek, melyek közül a leggyőzhető okokhoz képest majd a szerint intézhetjük a gyógyítást, mint ez előtt említém. Így:

Ha ezen szervek (organumok) gyuladása okozza a bajt, — gyógyítsuk a gyuladást.

Ha szeszes italoktól ered a vér-vizelés, jó a *nux vom.*

Ha elnyomatott aranyértől származik e nyavalya, — nézzük az aranyeret.

Ha elnyomatott hőszám után támadt, többnyire használ a *pulsatilla*.

Ha egyik jelensége a rothasztó láznak vagy súlynek, gyógyítsuk ezen kórokat.

Ha kül-erőszakok a vesékre, vizeletvezetékre, hólyagra és csőre, nem különben a középhus tájára irányzott ütés, esés, hosszas nyargalás okozák a vér-vizelést, — ez ellen ily esetben hasznos az

Arnica; vagy ha ez nem elég: *conium*,

A gyógyszerek beadását intézzük a fájdalmak fokához, beadván minden 3—5 órában egy kanállal (5 golyócskát tiz evőkanálnyi vízben olvasztván fel), vagy kínzó fájdalom parancsolta esetben hamarabb is.

Húgyhólyag, húgycső-bántalmakban, a vizelet és vizelésre nézve ezen e g y e s körülményekre figyelvén, választhatunk illendő gyógyszereket.

Vérvizelés: *arnica, calcarea, cannabis, cantharis, capsicum, euph., lycopod, mercur,*

mezereum, millefolium, nux v., phosphor, pulsat., secale, sulphur, zincum.

Genyfolyás: *cannabis, cantharis, clematis, sabina, sassaparilla, uva.*

Nyák-folyás (Schleim-Fluss): *antim., dulcam., mercur, conium, pulsat., senega, uva.*

Daraféle vizelet (Grieshaltig): *lycopod., ac. nitri, sassapar., silica, zincum.*

Vese-kövecsek (Nierensteinchen): *sassap. zincum.*

Húgyhólyag-kő-bántalmakban enyhítenek a: *nux m., sassap., uva, zincum* (de a gyökeres gyógyítás csak műtétel által eszközölhető). E tekintetben el nem hallgathatom Heller ily czimű munkájában „Die Harnconcretionen etc.“ ajánlott szén-savós víz (kohlenaures Wasser) italának használatát a kövek feloldozására. Dr. Bolle Westpháliában létező „lippspringi viznek“ használatát ajánlja. (Pop. hom. Z. Nro. 12, 1860).

Hólyag-pöfeteg (Blasen-polyp): *calcare.*

Felakadozó vizezés: *clematis, conium, petroselinum, sulphur, zincum.*

Felakadt, elnyomott vizezés: *arnica, aconit, terebint., aurum, digit., cantharis, nuxvom., pulsat., sulphur.*

Nehéz vizezés: *cannabis, cantharis, digit., euph., plumbum, secale.*

Igen gyakori vizezés: *kalicb., lycopod., mercur.*

Akarat elleni vizezés: *ammonium, carbo v., china, cina, causticum, graphit., pulsat., senega, sepi., silica, sulphur.*

Fel nem tartóztatható v.: *bar., bryon., mercur, ac. nitri, ruta, pulsat., rhus, spongia, sulphur.*

Készítetés a vizelésre, terhes nőknél: *nux, pulsat.;* egyébiránt: *aconit, cannabis, hyosc., lycop.,*

- mercur*, (*murex*, nappal) *natrum m.*, *sabadilla*, *sepia*, *squilla*, *viola tr.*;
- belszorongással járó: *aconit*, *carbo v.*, *digit.*, *graph.*;
- hirtelen támadó: *ac. nitri*, *baryta*, *bryonia*, *mercur*, *pulsat.*, *rhys*, *ruta*, *spongia*, *sulphur*.
- Vizelés előtt étetés, metszés: *bryonia*, *cantharis*.
- Vizelés alatt étetés: *calcareia*, *cannabis*, *cantharis*, *causticum*, *colchicum*, *nux vom.*, *sabadilla*, *staphys.*, *thuja*, *veratrum*;
- metszés: *cantharis*, *conium*, *nux m.*, *sulphur*;
- szűrés: *cyclamen*, *mercur*, *senega*, *sulphur*, *thuja*;
- szaggatás: *nux vom.*, *sulphur*; viszketés: *cantharis*, *clematis*, *mercur s.*
- Vizelés után ismételt készítés: *ruta*, *staphysagria*, *zincum*;
- vizelés után azonnal következő ismételt vizelés: *bryonia*, *hepar*, *lachesis*, *selenium*, *silica*, *thuja*.
- Mézes h u g y - á r (Meliturie, Diabetes) azaz: mennyiségére szaporodott, minőségére megváltozott vizeletkiürítés, mely sorvadással és különféle más tünetekkel van összekötve: *nux v.*, *ledum*, *merc. praec. ruber*, *natrum mur.* és *carb.*, *ammonium*, *squilla*, *veratr.*, *carbo v.*, és *an.*, *cyclamen*, *sulphur*, *apis*. Az *apis*-t méltónak tartom a kísérletre. A „Wien. med. Wochenschr. 1860, 45. sz.” előhozott esetben használt: a K a r l s b a d.

Hasdob-kór általában.

A hasban összegyűlt szelek következtében néha hirtelen, máskor pedig lassankint dagad fel a has; mely hasdaganatot könnyen fölcserélhetni a hasvízkórral. Midőn a szelek a hasüregben szabadon vannak (hasdob-

kór különösen), ekkor a daganat egyarányos, kontatásra a has hangja nyilvánosabb, a szelek megindulása kevés könnyebbülést okoz, a fájdalmak külsőleg éreztetnek, a székszorulás nem makacs. Midőn pedig a gyomorban vagy belekben gyűlnek össze a szelek (bél-dobkór), ekkor a daganat egyenetlen, némely helyeken kidudorodásokat képez; a szelek elindulása nagy könnyebbülést okoz, a fájdalmak belsőképp érezhetők, a székszorulás makacs.

A béldobkór kezdetén még nincs szenvedő állapotban a test táplálása; a haskorgások csekélyek, a has sincs kiterjedve; később azonban szünetnélküli szorongást, nehéz légzést érez a beteg; a feldagadt has kontatás alkalmával dob-hangot ad; a szék megreked; a vizezés nehéz vagy elnyomott; az étvágy rossz; a szomj nagy; a sápadt beteg elsóványodik; nehéz légzés következtében sokszor köhögés, vérköpés fejlenek ki, melyekhez láz is járul s ha nem figyel jól az orvos, e nyavalyát könnyen föleseréli has- vagy mellvizkórral. — Az előbb említett hasdobkór, mely néha a béldobkórral összekötve fordul elő, könnyen megy át vizkór- vagy sorvadásba.

Okai a dobkórnak általában a belek lomhasága, görcsös állapota; egyéb okaihoz tartoznak: a henyelő életmód; szeleket okozó eledelek; a has-organumok hibái; az epének rossz minősége; idült hasmenés; elnyomott vérfolyások; hypochondria; hysteria sat.

Acutus esetben a „gyomorromlatnál“ találandunk szereket, ilyenek: a *bryonia*, *pulsatilla*, *nux vom.*, *coccus*, körülmények szerint választandók (öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 1—3 órában egy kanállal adjunk be).

Chronicus esetekben főszere a china; nemkülönben használnak a *carbo veg.*, *sulphur*, *lycopodium*, *colocynthis*.

Ezekből egyet választván, minden 5 órában adjunk be 3 golyócskát két evőkanálnyi vízben; javulást látván, minden 12 órában, sőt még ritkábban. A szeleket okozó eledelektől, a téstás, sajt sat. ételtől tartóztassa magát a beteg; mint *reconvalescens* pedig rendes életmód mellett sohasse mulasztja el a szükséges testmozgást szabad légben.

Az altest sérvei.

Gyakrabban erednek a férfiaknál mint a nőknél, gyakrabban a jobb mint a bal oldalon. Az alkalmi okokhoz tartoznak: az altestre tett erőszakos lökés vagy ütés, az altestnek erőszakos átszorítása, erőlködések, p. o. nagy tehernek fölemelése, szülétfájdalmak, a testnek különös állása sat. A sérvnek támadására csekélyebb alkalmi ok is elégséges, ha arra nagyobb a hajlam.

A sérvек sokszor maguktól, vagy illendő nyomásra visszatérnek. Ily esetben az altesten hirtelen, vagy lassankint fejlődő, nem fájdalmas, különböző ídomu daganat támad, melynek fölületén a bőr nincsen megváltozva; e daganat nyomás által visszatétethetik, sőt magától is viaszavonul, ha a beteg hanyatfekszik; és ismét kiesik minden erőlködés, köhögés, prüszszentés alkalmával; a szék lomha, melylyel haskorgás, bőfögés, undor, huzódó fájdalmak az altestben összekötve léteznek; mely tünetmények a sérv visszatétele után szűnnek, midőn egyszersmind a rekedt szék megindul.

A sérv visszatétele vagyis visszaigazítása legkönnyebben történik akkor, midőn a belek üresek, hanyatfekve, hajtott térdekkel, a testet egy kevésbé a sérv oldalára hajtván, — egyenlő, mérsékelt, czélirányos nyomkodás által, oly irányzatban, milyenben a részek

kiesének. A sérv helyreegyengetése alatt tartózkodják a beteg altestének összehúzódásától.

A kibujt sérv tökéletesen helyre levén egyengetve, isméti kicsusztásának gátolására szolgálódnak a sérvköttők, sérvszorítók (Bandage). Ezen sérvköttők sokszor minden más gyógyítás nélkül gyökeres orvoslást eszközölnek gyermekeknél s fiatalabb egyéneknek; biztosabban számíthatunk kívánt hatásukra ezen gyógyszerek használata mellett:

Aurum, főleg gyermekeknél hasznos, ha sok sírás, kiabálás után támadt a sérv.

Nux vom., heves természetűek gyógyszere, mely után, ha nem használna, ajánlható a *coccus*.

Rhus, emelés, ütés, erőszak-okozta sérv ellen; ez után hasznos a *sulphur*, ha az előbbi elegendő nem lenne.

Ac. sulphuricum különösen a lágyéksérv ellen hatalmas és ennek gyökeres gyógyítását eszközli; nem különben a *veratrum* és *asarum*.

Ha most támadt a sérv, ezen orvosságokból öt golyócskát tiz erő kanálnyi vízben fölolvastván, adjunk be minden 2—3 órában egy kanállal; javulást érezvén, egy időig folytassuk még az illendő gyógyszert, de ekkor elég lesz reggel, este beadni három golyócskát kevés vízben egyszerre.

Néha azonban a sérv visszatétele lehetlen; a sérv kiszorul és nagy veszélyvel fenyeget. Ezen **kiszorulás** (incarceratio herniae — eingeklemmter Bruch) lehet forró, görcsös, vagy idült, azaz lassankint fejlődő.

Midőn a kiszorulás forró (a kiszorult sérv gyuladt); a sérv azonnal nagyon kezd fájni, a daganat kicsiny de feszült; a fájdalmak egész altestre elterjednek, mely felpuffad és tapintás közben fáj; hányás áll

be, székrekedés, heves láz, sebes és erős érveréssel. Ezen kórjelek sebesen haladván, csakhamar fene köszönt be, mitől annál inkább lehet tartani, minél erősebb a kiszorulás és minél hevesebb a gyuladás. A fene beköszöntésével a daganat elveszti feszességét és fájdalmasságát, a bőr szederjes (dunkelblau), több helyen fekete lesz, a felbőr lemállik; az altest fájdalma és a hányás megszűnik; az erő vesz; az érverés kicsiny és rendetlen lesz; a beteg arcát és tagjait hideg izzadás fedi; arcvonalai elváltoznak; esze zavart; a daganat felpukkad és a gonosz szagu bélsár kiürül. A fene többnyire előjele a közelgő halálnak; némely beteg azonban még ily körülményekben is felüdülhet.

A görcsös kiszorulás érzékeny, ráztkóros (hypochondrisch) és méhgörcsös (hysterisch) egyéneknél gyakrabban fordul elő, meghülés és mindazon ártalmak következtében, melyek köldök-csömört (kólikát) okoznak; milyenek az összetolult szelek, összegyült epe stb. Itt a sérv, habár feszülve van is, nem fáj; a szék felakad; a betegek többnyire nem hánynak.

A sérvben tanyázó belek megtelése által származott kiszorulás többnyire idült és igen nagy sérvekben támad, hol t. i. a hasnyílás nagy és rugalmas (elasticus) erejét elveszté. A sérv akkor nem fájdalmas; visszaegyengetés alatt erős nyomást is eltűr; a has puffadt, nem fájdalmas: a betegnek gyakori bőfögése, hányása, székszorulása van.

Azonban a kiszorulás (Einklemmung) ezen különféle fajai egymással is összekapcsolódhatnak; így a görcsös vagy idült kiszoruláshoz végre gyulasztó kórjelek is szegődnek, melyek a veszélyt szerfölött súlyosbitják és melyekre e végből különösen felügyeljünk gyógyítás alkalmával.

Hasonszenvi gyógyszereink itt szintén reményen

fölül működnek és meglepőleg eszközlik a kiszorult sérv visszatérését műtétel (operatio) nélkül, oly esetben is, hol a régi gyógmód követőinek a helyre egyengetés el nem sülvén, ennek további folytatásától el kell állniok és azonnal műtételhez fogniok, mihelyest a kiszorult sérvben semmi kedvező változás nem történvén, az feszesebb, keményebb és fájdalmasb lesz. Ki nem hiszi, próbálja meg ezen szereinket:

Aconitum, ha a kiszorult sérv igen gyuladt, legkisebb érintésre igen fáj; az egész altestben égető fájdalom kinozza a beteget, láza heves, erős és sebes érveréssel. *Öt golyócskát öt evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal.* Egy-két bevétel után, ha már a sérv kevésbbé fájdalmas, — de különben is, más tiszta poharat és kanalat előre készítvén, adjunk

Nux vomica-t, főkép ha meghűlés, fölhevülés, harag okozá a bajt; a sérv kevésbbé fájdalmas, a hányás nem annyira erőltető. Ugy veendő mint az *aconitum*. De ha 1—2 óra alatt sem használ, ekkor célszerű az

Opium, melyet *nux vom.* előtt is azonnal használhatunk, ha mindjárt eleinte a beteg arca piros, alteste puffadt s kemény; ha rohadt felbőfűgései vannak, vagy ha már bélsárokadás (misesere) jelentkeznék. Ily esetben, ha egy-két óra alatt az *opium* nem használna, jó a *plumbum*; ugy veendő, mint előbb mondtam.

Veratrum, ha az eféle hányás mellett a beteg arcát s tagjait hideg izzadás fedi.

Belladonna görcsös, — *sulphur* idült sérvkiszorulásban jeles.

Lachesis, vagy ha ez nem segít: *arsenicum* a kiszorult sérv fenéje (Brand) ellen használandók.

Ha már bizonyos szerre a sérv kevésbbé feszült,

kevésbé fájdalmas, ekkor azonnal fogjunk a helyre-egyengetéshez, mely a már előadott mód szerint eszközöltessék; ha szereink után a sérv vissza nem térne, a nélkül is. — Külsőleg semmi mást ne használjunk; egyedül a görcsös kiszorulásnál alkalmazhatunk száraz meleg borogatást; az idült kiszorulásnál pedig, mely a bélsár megszaporodásától származott, visszaigazítás alatt különösen figyelvén arra, hogy a sérvben megszaporodott bélsárnak egy részét az altestbe viszszaanyagkodhassuk.

Veszedelem perczeiben adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában; javulást érezvén a beteg, ritkábban és ekkor már ne változtassuk a gyógyszert.

Az altest sérveinek általános rövid előadásánál főczélom vala: rögtön veszélylyel fenyegető sérvszorulás ellen hathatós szereinket ajánlani; azért is az altest sérveiről különösen nem értekezem, miután ennek felfogására boncztudományi (anatomiai) és sebészeti ismeretek kívántatnak, — munkám czélja pedig: nemorvosoknak leginkább, szükségesetében segédkezet nyújtani. Az altest sérvei közt legközségesebbek: a lágyéksérv (hernia inguinalis), czombsérv (hernia cruralis), gyakrabban jön elő a nőknél mint a férfiaknál, és a köldöksérv (hernia umbilicalis); ezek ellen használjuk azon szereket, melyeket a körülmények- s kórjelekhez képest általánosan ajánlottam; a gyökeres gyógyítás előmozdítására és nagyobb biztosság kedvéért egyszersmind célirányos sérvkötőket használván mindaddig, míg a baj egészen el nem enyészik.

E helyen még a tőkgyuladás-, és a gerinczevelőgyuladásról szólándok; ezen betegségek okai és symptómáihoz képest jelölvén ki szereket különösen; — a háton (Rücken) és kereszten

(Kreutz) előforduló bántalmak ellen pedig egyes symp-
tómák és körülmények szerint sorolandom el a gyógy-
szereket általában.

Tök-gyuladás.

Meghülés, emelés, esés, ütés, nyomás következté-
ben ezen rész megdagad, megvörösödik, meleg és fáj-
dalmas lesz; a fájdalmak mozgás, nyomás által, sőt ál-
lásban is növekszenek és a has felé terjednek; néha
szembetűnő lázzal vannak összekötve. Ilyenkor azonnal
feküdjék le a beteg és tartsa magát legnagyobb nyu-
galomban, míg ki nem gyógyul egészen.

Ha a láz észrevehető, eleinte minden három órá-
ban egy-két golyócska *aconitum* jót teend; kétszeri be-
adás után ismét három órára

Arnica, ha esés, ütés, nyomás által okoztatott a
baj.

Pulsatilla, akkor is hasznos, ha takonyfolyás elnyo-
matása által hozatott elő a tökgyuladás. — Jó ezen fö-
lül meghülés, szintugy elnyomatott takár után. — Ha-
talmas szintén a

Clematis er., ha izzadást, javulást nem érez a beteg
az előbbi szerre.

Ha ezen szerekre a gyuladás szét nem oszlik, ge-
nyedés köszönt be. Tartani lehet ettől, ha a heves gyu-
ladásnál a fájdalom kopogóvá lesz. Ilyenkor hasznos a
hepar sulphuris, vagy ha ez nem lenne elég, a *mercu-
rius v.*

A tökgyuladás nem ritkán végződik keménye-
déssel; ekkor használnak a: *mercurius sol.* a tökke-
ményedés ellen; — nemkülönben a *spongia*, *jodium*, *rho-*

dodendron, conium, ez utóbbi főleg esés, ütés, nyomás után.

A fene (Brand) a legritkább kimenetel, mely csak legczélellenesebb orvoslás alatt kaphat létre. Ekkor hathatós az *arsenicum*.

Ezekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk minden 2—3 órában egy kanállal. — Külső szereket itt használni nem szükséges (de ha fölkel a beteg, hosszabb időig viseljen suspensoriumot). Izzadást tapasztalván, szükség nélkül ne változtassuk az orvosszert. Genyedés, keményedés esetében elég minden 5 órában egy-két golyócskát egy ujjnyi vízben bevenni.

Gerinczvelő-gyuladás.

Kórjelei: némelykor csekély, máskor nagy, állandó, égető fájdalom, mely a gerincz-oszlopnak legkisebb mozgására nagyobbodik és azért a beteg ily esetben egyenes helyzetben mozdulatlanul fekszik; fájdalmas részében melegségnek, hangyamászkálásnak, vagy zsibbadásnak érzéséről panaszkodik; láza nem épen fontos. Ha a gyulladás közel van az agyhoz, ekkor a beteg félrebeszél; ha a nyak körül foglalt helyet, ekkor a nyavalyát: nyak-merevedés, fájdalmas nyelés és beszélés, nehéz légzés, a kezeknek, főleg az ujjaknak hűdéses állapota, nagy szomjuság, a víztől való irtózás helyegzik; midőn pedig a gerincz-oszlopnak alsó részében mutatkozik, ekkor a szék- és vizeletürülés vagy el van nyomva, vagy pedig a beteg tudta nélkül történik; a lábak mozgása nehéz. A gyógyszerek ezek:

Aconit, melyből háromszor adhatunk be egymásután három golyócskát kevés vízben. Ezután hasznosak az

Arnica, külerőszak-okozta ilyenén fájdalmas gyuladásban.

Belladonna, ha nagy szomja van a betegnek, félrebeszél, nehezen nyel, a víztől irtózik, légzése nehéz; mozgásra igen élénk a fájdalom.

Bryonia, ha a gyuladás a gerincz-oszlop alsó részében foglal helyet és szék-, vizelet nehézséggel jár.

Nux. vom., *rhus*, eféle inkább chronicus esetekben használandók; az utóbbi főleg emelés után.

5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből adjunk be minden 1 — 3 órában egy kanállal.

A háton (Rücken) és a keresztben (Kreutz) észlelhető bántalmakban egyes symptomák után ezekből választhatunk orvosságot.

A légzést akadályozó keresztfájás: *ruta*, *sulphur*, — hát-

fájás: ugyanezen szerek és a: *cannabis*, *ledum*;

— a légzésnél keresztfájás: *aconit*, *ammonium m.*, *psorin*, *spigelia*, *sulphur*;

— beszélésnél hát-f.: *cocculus*; — a beszélést gátló f.: *cannabis*;

— köhögésnél hát-f.: *bryonia*, *cocculus*;

— hajolásnál kereszt-f.: *sassap.*, *veratrum*, — hát-f.: *conium*, *rhus*, *veratrum*;

— hajolás után való fölegyenesedésben hát- vagy kereszt-f.: *lycoperd.*, *veratrum*;

— érintésnél nagyobb hát-f.: *arsenic*;

— mozgásnál kereszt-f.: *china sassap.*, — hát-f.: *china*, *petrol.*, *sassap.*, *stramon.*;

— mozgást gátló ker.-f.: *caust.*, *phosp.*, hát-f.: *petrol.*;

— kéz-emelésnél hát-fájd.: *graphit.*; kézi munkák után hát-f.: *sulphur*;

— kocsizástól hát-f.: *calcareae*, *nux m.*;

- menésnél kereszt-f.: *sulphur, zincum*, — hát-f.: *agaric., cocculus*;
 - a menést gátló hát- vagy kereszt-f.: *phosphor*;
 - ülésnél kereszt-f.: *agaricus, baryta, caustic., menianthes, sabadilla, thuja*, — hát-f.: *agaricus, rhus, sabadilla, silica, thuja, tart. em.*;
 - ülés után kereszt-f.: *phosphor*, — hát-f.: *ledum*;
 - ülés utáni fölkeléskor kereszt- és hát-f.: *staphys., sulp.*, — a felkelést gátló: *phosphor, silica*;
 - fekvésnél kereszt-f.: *agaric, tart. em.*, — hát-f.: ugyanezen szerek és az *euph., silica*;
 - éjjeli kereszt-f.: *ammonium, chamom., nux v., staphys.*, — hát-f.: *calcareo, carbo an., dulcam., fer-rum., helleborus, lycopod.*;
 - az ágyban való megfordulásnál kereszt-f.: *nux v., staphys.*, — hát-f.: *hepar*;
 - nyugalomban kereszt-f.: *alumina, rhus, spigelia*, — hát-f.: *dulcam., spigelia*;
- Feszesség a keresztben: *baryta, bryonia, petrol., pulsat., rhus, silica, sulphur, thuja*, — a hátban: *angust., caustic., ledum, pulsat., sepia, sulphur.*

IV.

KÜLÖNFÉLE EGYÉB BETEGSÉGEK.

Gyuladások általánosan.

Az egyes szervek (organumok) gyuladását: vörösség, melegség, daganat fájdalom, a szenvedő résznek meggátolt működése és közönségesen az ezekhez járuló láz által ismerhetjük meg. A külső gyuladás megismerése nem nehéz; a belső gyuladást is megismerhetjük, jól figyelvén azon symptómákra, melyeket minden gyuladásnál különösen elősoroltam; noha némelykor nagyobb tapasztalás, a nyavalyának ügyes fel fogása kívántatik arra nézve, hogy a gyuladást megismerjük, mely néha elrejtett, alattomos.

A gyuladás lefolyása alatt annak symptómái 3—5—7-dik napon nagyobbodván, azután lassankint kisebbedvén, szerencsés esetekben visszatér az előbbi egészség, a nélkül, hogy a gyuladásban szenvedett organumban beteges változás maradna vissza. A gyuladásnak ezen kimenetét eloszlatásnak (resolutio) nevezzük, mely 7—9—11—14-dik nap körül (gyógyszereink segedelmével hamarább) köszönt be, criticus változások megjelenésével.

A belső gyuladásoknál leirtam a szereket; külső

gyuladások eloszlatására is általában hasznos eleinte az *aconit*, felolvasztván 5 golyócskát 5 evőkanálnyi vízben, minden órában bevévén egy kanállal; ez után a *belladonna* vagy *sulphur* minden két órában veendő, azon mód szerint készítvén az orvosságokat, mint most említettem.

De nem mindig oszlik el a gyulladás és ekkor legközönségesebb kimenetei: a genyedés, továbbá a fekélyedés, kiizzadás (összenövések, letételek), a gyuladt organumok chronicus daganata, megkeményedése, a fene.

A külső részek gyulladásának genyedésbe átmenetét könnyen megismerhetjük. Ekkor tudniillik a vörösség, daganat és fájdalom nagyobbodnak, a beteg részben kopogást érez a szenvedő és láza megújul (febris suppuratoria); az előbb keményes daganat meglágyul és közepén, egy kissé fölemelkedett ponton minden keménysége elenyészvén, halavány sárgás színt ölt magára; tapintás által a daganatban hullámzást (fluctuatiót) tapasztalhatni; a vörösség, melegség és fájdalom kisebbedésével a daganatnak ezen lágyága (tályog, abscessus) a középponttól mindig tovább, sőt a fenéig is elterjed, míg végre felfakad, minek elősegítésére a gyógyszerek belső használata mellett külsőleg meleg kását alkalmazhatunk.

Bajosabb megismerni, midőn valamely belső organum gyuladása meggyen át genyedésbe, melynek jelei ezek: a már alábbhagyó láznak megújulása, mely borzongással kezdődvén, főleg a tenyereken és talpakon megjelenő forróság, éji izzadás, genyforma ülepettel (sedimentummal) ellátott vizelet kiürítése által bélyegzi magát; az előbbi élénk fájdalom helyett némi nyomó fájdalomnak, csekély kopogásnak érzése; a szenvedő organum megakadályozott működésének el-

tartása. Fölötte homályosak azonban a genyedésre mutató jelek, midőn hosszabb időig zárva marad a tályog, vagy ha a geny valamely üregbe omlik ki (empyema); ellenben nyilvános a genyedés jelenléte akkor, midőn felfakadván a belső tályogok (vomicae), köhögés, hányás, székürülés, vizezés által ürítettetik ki a geny. A jó indulatu geny fehéres, sárga színű, sűrűségére nézve hasonló a tejfölhöz, szaga sajátos és nem kellemetlen, a vízben föl nem olvadván, az edény fenekére ülepszik.

Jó indulatu külső genyedés ellen reggel, este megújítandó tiszta tépet használata mellett jó a *hepar sulphuris, mercur*; — gonosz indulatu genyedés ellen az *arsenic, silica, calcarea, kreosot*; ha pedig gyengeséggel van összekötve: *china*; ha ismét vérrel vegyes, vizenyős a geny: *rhus*; ugy készítendőek mint előbb említém, de csak minden 3—5 órában, sőt ritkábban veendőek.

Fekélyedésnek vagy evesedésnek mondjuk a gyuladásnak azon kimenetét, midőn a gyuladt részben éles, barnás, zöldes, véres, feketés, rosz bűzü, az ezüstöt feketére, a vasat rozsdaszínre festő, a körüllevő részeket pusztító nedv készítettetik, mely evnek (Jauche, ichor), — az illetén felfakadt tályog pedig fekélynék (ulcus, Geschwür) neveztetik. Itt főszerek az *arsenic, silica, calcarea, graphites, lycopodium, sulphur*, melyek bevételi módja nem különbözik az előbbi felhozott módtól.

Közönségesen a savós (serös) vagy takonyhártyáknak, — vagy illetén hárttyákkal bíró organumoknak gyuladásai után néha nyirk (lymphæ) vagy más nedv választatik el (secretio lymphæ), mit mi is a d m á n y nak (Exsudat) mondunk; melynek következtében néha a szenvedő organumok összenőnek a közel levő részekkel; — máskor ismét a v i z k ó r fejlődik

ki. Izzadmány ellen a *mercur solub.*, de főleg a *sulphur* használandók.

A lágyabb organumokban, a mirigyekben (Drüsen), tüdőben, májban, a takonyhártyákban elenyészvén a gyulladás symptomái, nem ritkán visszamarad a szenvedő organumok dagánya (Anschwellung).

Továbbá a gyulladásnak gyakori kimenete a keményedés (Verhärtung, induratio). Ezen megkeményedésnek legnagyobb foka kökeményedésnek vagyis kökemenek (scirrhus) neveztetik. Ez kivált a lágyabb organumokban: az emlőkben, mandolákban, tökökben, mirigyekben előforduló gyulladások kimenete szok néha lenni; — és egyes esetekben ismét gyulladásba jöven, evesedésbe megy át, rák-fenét okoz az erre hajlandó egyéneknek.

Valamint a külső daganat, úgy a keményedés ellen hasznos a *sulphur*, *silica*, keményedés ellen ezeken kívül jók a: *dulcamara*, *conium*, *jod*, *clenatis baryta*, *lycopodium*, *sulphur* az előbb mondott mód szerint veendők acutus esetekben, ritkábban chronicusokban.

Legrosszabb kimenete a gyulladásnak: a fene (gangraena), midőn t. i. a gyuladt rész helybeli halálba megyen által. Forró fenének (g. calida) mondatik, midőn valódi helybeli halál még nincs jelen, mit a még jelenlevő helybeli életnek jelenségeiből tudhatni; ellenben pedig hideg fenének, üszöknék (g. frigida, sphacelus) neveztetik. A külső gyulladásnak fenébe való átmenetére ezen jelek mutatnak: a fájdalom, melegség hirtelen vagy lassankint elenyésznek; érzéketlenség, hideg állanak be; a gyuladt daganat összeesik, hervadt, hamu- vagy fekete színű; a külbőr itt-ott föl-emelkedvén, éles, véres, feketés nedvvel telt hólyagcsákat képez, melyek felfakadván, belőlök bűdös, pusztító ev folyik ki (nedves fene, g. humida); — vagy pe-

dig csak száraz varrá válik (száraz fene, g. sicca) és a szenvedő rész egészen összezsugorodik. Az elhalt rész szélein néha gyuladás, genyedés támadván, — ez által az elhalt rész az egészségestől elválván, a kevésbbé nemes organumok fenéjének további terjedése a természetnek önereje által is, méginkább czélszerű orvoslás segédelmével, meggátoltathatik.

Külső forró fene ellen hathatós főleg az *arsenic.*, továbbá a *carbo an., china*; — hideg fenében az *arsenic. secale*. Acutus esetben eleinte minden $\frac{1}{4}$ órában veendő (a készitési mód az előbbi), — később minden 3—5 órában, sőt ritkábban.

Midőn a belső organumok gyuladása fenébe megyen át, ekkor az előbbi nagy nyugtalanság, kiállhatlan fájdalom, erős láz, tetemesen engednek; a beteg látszólag könnyebben érzi magát; de a nemsokára megjelenő veszedelmesb jelenségek: a nagy szomjúság, a szemek setésége, halvány beesett arcz, félrebeszélés, ájulások, rángások, hideg ragadozó izzadság, feloszlató hasmenés, rendetlen gyenge érverés, a végtagok hidegsége, a bőrön megjelenő fekete foltok (fenés foltok) elegendőkép mutatják a legyőzhetlen veszedelmet. Sok esetben valamint a megelőző gyuladást, úgy a fenét is nehéz megismerni — A gyuladások és ezek kimenetei alkalmával használandó h. szereket a betegségek különös leírásánál is elősoroltam.

Lázak átalánosan.

A láz kezdete: fázás (néha azonban semmi hideget sem érez a beteg), ásítózás, nyujtózás; fázás következtében megkékülnek a körmök, az ajkak; megsápad a bőr; a végtagok remegnek; a fogak vacognak; a légzés nehéz, szapora és rendetlen; az érverés gyenge, összehuzott, kemény; a száj száraz; a beteg roszkedvű,

fejtájásról, szomjuságról és nagy bágyadságról panaszkodik. — A rövidebb vagy hosszabb időig tartó fázás után következik a forróság, mely elcinte borzadással felváltva, későbbben állandóan eltart bizonyos időig; egyes esetekben megelőző fázás nélkül jelenik meg. Ekkor a száraz és meleg külbőr felduzzad, a bőr élénk színt nyer; az arcz kipirosodik; a légzés könnyebb; az érverés teljes, erős; a szemek fényesek, elevenek; a beteg néha félrebeszél, különféle tárgyakat lát ezen exaltált állapotában; vizelete különféle színű és vagy zavaros, vagy átlátszó. E forróság a félbehagyó lázakban több óráig, az állandó lázakban néhány napig eltart, azonban itt is ritkán terjed tovább 14 napnál.

Legnagyobb fokozatára jutván a láz, — végre beköszönt a *crisis* ideje, mely *crisis* következtében a láz vagy egészségbe, vagy halálba, vagy más nyavalyákba megyen át. A *criticus* napokat már Hippocrates jegyzé fel és ezekhez számítandók: az első öt, a 7-, 11-, 14-, 17-, 21-dik sat. napok; noha ezek körül is bekövetkezhetik a *crisis*; mely *jónak* mondatik, midőn egészséggel, — *rossznak*, midőn halállal végződik a betegség. A forró láznak h gyógyítása alkalmazással láthatni, miként segítetik az életerő h. szereink által a *jó crisis* — milyen főleg az izzadás — előidézésében. Egy-két bevételre azonnal izzadnak betegeink; mely folytonos bő izzadás következtében, számtalan tapasztalás után legnagyobb valószínűséggel számíthatunk arra: hogy, jó ápolás mellett, az említett *criticus* napok 3-án — 11-én (ritkán később) vesélyen túl leendenek betegeink. És ki fogja tagadni, hogy fő *crisis* az izzadás? — azután a vizelés (azonnal vizelés után a kritikai vizelet tiszta, későbbben zavaros és fehér-, rózsá-, sárga-, téglaszínű ülepzettel van ellátva), mire mi is figyelünk; melyek sorába számítandók még:

a székkürülés, hányás, nyálfolyás, köpés, vérfolyás, bőrkütegek (Ausschläge), mely utóbbi kiürítések (a hasmenést kivéve), mint crisisek, h. gyógyítás alatt ritkán fordulnak elő. Megtörténvén a jó crisis, kezdődik a lábadozás (reconvalescentia), mely a betegség természetéhez és egyéb körülményekhez képest rövidebb hosszabb időig tart, mely alatt igen vigyázzon magára a beteg.

Nem akarván a lázak körülményes leírásába mélyebben bocsátkozni, itt még megjegyzem, miszerint a lázaknak lehet: gyulasztó (febris inflammatoria), ideges (f. nervosa), rothasztó (f. putrida) jellege (character). De itt meg kell még jegyezni azt is, mikép a láz, lefolyása alatt characterét megváltoztathatja; így a gyulasztó láz: ideges, vagy rothasztó jellemet is vehet fel. — Továbbá, tartására nézve lehet a láz: forró (f. acuta), mely 3—21—30 napig eltart; vagy idült (f. chronica), mely 30 napnál tovább tart: ilyen a sorvasztó láz. — A láz azonfölül vagy félben hagyó (f. intermittens), vagy állandó (f. continua), vagy alábbhagyó (f. cont. remittens). Félben hagyó láznak neveztetik azon láz, melynek symptomái bizonyos időkben elmúlnak és ismét visszatérnek: ilyen a váltóláz. Állandó lázt a mi éghajlatunkban igen ritkán tapasztalhatni; midőn t. i. a láz symptomái, kezdettől végig szünet nélkül egyaránt eltartanak. Alábbhagyó lázban a kórjelek alábbhagyása (remissio) és súlyosbodása (exacerbatio) észlelhetők. — Végre, tudnunk kell még, hogy a láz vagy független, vagy pedig jelbeli (f. symptomatica). Független akkor, midőn önálló s nem függ valami más szenvedéstől: ilyen sokszor a magános gyulasztó sat. láz. Jelbeli a láz akkor, midőn más nyavalya következtében fejlődik: ilyen a gyulasztó láz, midőn helybeli nyavalyának, például a

tüdőgyuladásnak symptómája. — Ennyit általánosan a lázakról; — azoknak különös leírását, gyógyítását a jövő lapokon tárgyalandom.

O r b á n c z.

Az orbáncz a külső bőrnek nagyobb vagy csekélyebb kiterjedésű gyulladásában áll. Kezdődik némi feszülés, viszketés érzetével azon helyen, melyen meg fog jelenni az orbáncz; azután lapos daganatocska emelkedik fel, mely meleg, fényes, vörös, rózsa- vagy sárgás színű; a nyomás által elenyésző vörösség nyomás után ismét visszatér; a melegség fölületes a gyuladt részben; a fájdalom közönségesen csekély és csak viszkető, kevésbé égető, máskor szűrő. Ezen jelenségek a lázzal együtt este nagyobbodnak, reggel pedig kisebbednek; ide járulván: a fejfájás, szomj, undor, hányás, nyugtalanság, a nyavalyának helyéhez s fokához képest kisebb nagyobb mérvben.

A orbáncz okai különfélék lehetnek: gyomorromlat lúdhús, zsíros eledelek, némelyeknél hal, rák, sat. által; összegyűlt takony, epe; lelki indulatok; az egész testnek vagy egyes részeknek meghűlése; igen meleg fürdők, darázsszurások és más külártalmak; némely nyavalyák helybelikép is okozzák az orbánczot, u. m. a süly, vízkór, köszvény, az aranyér s hószámrendetlenségei, a sebek, sat.

A mi a gyógyítást illeti, ezt mindenkor az előbb említett okokhoz alkalmaztassuk. Így ha zsíros eledelek, vagy epe, összegyűlt takony sat. okozzák az orbánczot, fölkeresvén a gyomorbajokat, ott ezen okokhoz képest találhatunk gyógyszereket sat.

Az egyszerű **sima orbáncz** ellen, félretevén minden egyéb külszereket, egyedül a légnék és a hidegnek elhárítása és a bőr-kigőzölgésnek fenntartása kedvéért

— könnyű fehér ruhával takarjuk be a beteg részt, — e következő hatalmas gyógyszert adván be:

Belladonna. Ennek használata mellett elháríttatnak több más bajok, melyek e betegséggel járnak szoknak, u. m. agygyuladás sat. A *belladonnához* hasonló az *apis*.

Aconitum, a *belladonna* előtt adandó azon esetre, ha a jelenlevő láz nagy forrósággal, nagy szomjjal tüntetné ki magát. Ebből adjunk minden órában három golyócskát egy ujjnyi vízben; bő izzadást tapasztalván egy-két bevétel után, adjunk *belladonnát*.

Bryonia, ha az orbáncz a csuklókat vagy ezek körül lévő részeket lepi meg; ha mozgás által különösen nőnek a fájdalmak; csak akkor adandó, ha tán a *belladonna* várakozásunknak meg nem felelne.

Pulsatilla, talán csak akkor használna inkább mint a *belladonna*: ha az orbáncz egyik részről a másik részre szökik; vagy ha fülgyuladással van összekötve; de ily esetben is hatalmas a *belladonna*, és csak ennek sikertelen használata után adassék a *pulsatilla*.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden órában egy kanállal; bő izzadás után minden három órában.

Néha az orbáncz fölületén hólyagocskák emelkednek, hasonlóak azokhoz, melyeket a hólyaghúzók okoznak; ezek legközségesebben az arczon fordulnak elő és éles sárgás nedvet foglalnak magukban, viszketést, égetést okoznak, hamar felfakadnak és vastag varral fedetnek be, mely alatt, midőn leesik, az egészséges bőr mutatja magát, vagy fölületes genyedést vehetni észre. — Ezen hólyagos orbáncz néha a has, gyomor táját öv gyanánt veszi körül.

A hólyagos orbáncz gyógyítására majd mindenkor elegendő a *rhus*. — Ezen gyógyszer még akkor is megfelelő várakozásunknak, midőn agygyuladással van

összekötve ezen orbáncz. Ily esetben mindazáltal szükséges néha a *belladonna* is.

A *hepar sulphuris* azon esetre adathatik, ha a *rhus* javulást okozván, a genyedés egészen meg nem szűnnek.

E gyógyszerek úgy veendők, mint előbb említém.

Ha ideglázzal jár az orbáncz, nézzük az ideg-lázatot, vagy ha rothasztó-lázzal, akkor ezt.

A csecsemők orbánczáról más helyen. **Visszaütődött orbáncz** után szintén a fennemlített szerek hasznosak.

Az öv (Gurtel, Zona) félkört képző, tenyernyi szélességű, vörös kütég, melynek fölületén apró fakadékok (Pusteln) támadnak: viszkető, égető, szűrő fájdalommal. Ha lázzal jár, adjunk egy két adag *aconitot*, ez után:

Rhus, vagy *apis*, vagy *mercur* adandók.

A *graphit*, *aurum*, *euphorbium*, *ac. nitri* szintén indikált gyógyszerek.

5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, adjunk ebből minden 2 órában 1 kanállal.

C s ú z.

A csúznak közönséges tulajdonságai ezek: szaggató, fúró, feszítő, szűrő fájdalom, oly érzéssel, mintha a szenvedő részt környező lég mozogna; ezen fájdalom bizonyos vagy bizonytalan időre sokszor hirtelen enged, vagy nagyobbodik; kisebbedik többnyire ágymellegség által; hideg által pedig és némelykor csekélyebb illetésre vagy mozgásra növekszik. Csúz ellen ezen gyógyszerek használnak:

Bryonia, ha a fájdalom szaggató, feszítő, szűrő, vörös, fényes, meleg daganattal és feszülés-érzéssel van összekötve; ha mozgás által különösen növekszik, néha oly érzéssel, mintha a hus elvált volna a csonttól; ha ily szenvedésben részesül a test bármelyik része, de kivált a fej, éjjel különösen.

Rhus, ha a fájdalom feszítő, szaggató; nagyobb nyugodt állapotban; nagyobb, ha üléséből vagy fekvéséből kel fel a beteg, mint mozgásban; nagyobb, mihelyt hivesebb lég éri a beteg részt; ha a szenvedő részben, mely dagadt és vörös, zsibbadást, érintés által pedig szúrást érez a beteg.

Nux vomica, ha a beteg húzó fájdalmat érez és szenvedő részét, például fejét nem bírja mozdítani, leginkább éjszakán. — Ha a test bizonyos részében létező csúszos fájdalmak éjjel nagyobbak, ágyi meleg által növekednek, daczára az izzadásnak nem enyhülnek, főleg a csontokban érezhetők; vagy a fájdalmas részek dagadtak, a daganat fényes vörös: ekkor jó a *mercur*.

Pulsatilla, ha a fájdalom az egyik részről hirtelen a másik részre vándorol; ha este felé éjszakaig nagyobbodik; ha a szenvedő rész dagadt; így különösen ha a beteg nyaka mind a két részről fájdalmasan megdagad, érintés által úgy fáj, mintha csak kelés támadt volna a beteg részen; ha a test bizonyos részének, p. o. a fejnek felét, a testnek jobb vagy bal oldalát foglalja el a fájdalom. Főleg tavaszkor előforduló csúszban hasznos.

Belladonna, ha legkisebb mozgás is legnagyobb fájdalmat okoz; ha a nyak izmai fájdalmasan megdagadván, ugyanazon időben a jobb térdhajlékban is érez fájdalmat a beteg, lábát ki nem nyújthatja, sőt nem is mozdíthatja; minden észrevehető daganat nélkül; ha minden mozgását iszonyu fájás követi; vagy ha nyomó, szaggató fájdalmat mélyen a csontokban érez a beteg; ha a fájdalom éjjel növekszik; ha a fej szenved így, vagy a test bármely része.

Chamomilla, ha szaggatást, zsibbadást érez a beteg, ha a fájdalom leginkább a csuklóokban, inakban, csontokban jön elő; éjjel nagyobbodik; vagy ha a hátgerin-

czet foglalja el a csúz; ha a keresztesonttól a czombo-
kig elterjed.

Ezen gyógyszerek legtöbb esetben rövid idő alatt minden fájdalomtól (főleg ha ez nem régi) megszabadítják a szenvedőt, minden kenőcs vagy más külszerek használata nélkül, bő izzadáshozván a beteget, melyre azonnal javulást érez; ily bő izzadás mellett sem javulván a beteg, adjunk *mercur viv.* *)

Három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 2—3 órában adjunk egy kanállal.

A csúz néha csekély, de gyakran nagyobb és gyulladászó jellemű lázzal jár: — csúzláz — (*Rheumatisches-Fieber*), mely forrósággal, szomjjal, nem ritkán a tüdőgyuladásnak csekély jelei által tünteti ki magát; a szenvedő rész, ha nem igen mélyen fekszik, vörös, dagadt, munkálataiban tökéletesen meg van akadályoztatva; a legcsekélyebb érintést sem szenved; a fájdalom különben is nagy, mely a lázzal együtt éjszakán súlyosodik; a szék rekedt, a vizelet csekély mennyiségű, vörös, lángszínű, későbbben zavaros.

Ily esetben előbb a conitum, minden órában három golyócska egy ujjnyi vízben adandó; bő izzadás után egy-két bevételre adjunk azon szerekből egyet, melyeket a csúz ellen ajánlottam.

Ha a csúzzal járó láz ideges jellemű — nézzük az ideglázat; de a csúzzal járó láz rothasztó jellemet is vehet fel, — ekkor nézzük a rothasztó-lázat.

*) A bécsi lipótvárosi kórházban Pr. Arnold ajánlata után csúzos állapotban legjobb sikerrel használtatik a *tartarus em.*, — úgy vevendő, mint alább említeni fogom.

K ö s z v é n y.

A köszvény előjelei közönségesen szabálytalan emésztésre mutatnak. Midőn a köszvény már egészen kifejlődött, általánosan éjjel szaggató, égető, fűró fájdalmat érez a beteg, e mellett borzadozás, utána száraz forróság áll be. A beteg tag orbáncz gyanánt megpirosodik, megdagad, mozgathatósága megakadályoztatik. Ekkép növekszik a nyavalya több napig, míg végre szerencsés körülmények közt a rendes emésztés beköszöntésével egészen elenyészik; de ha örökségi hajlama van a betegnek a köszvényre, ez ismét visszatér és pedig, ha czélszerűleg nem gyógyíttatik, mindig gyakrabban. Többszöri recidivák után a szenvedő tagok megmerevednek, megkeményednek, köszvényes csomók, csontdaganatok támadnak; sokszor ismét chronicus bőrkütegekbe, aranyeres betegségbe sat. megyen át e kínos nyavalya.

Valamint az idült (chronicus) esúzt, úgy az időszakonként megjelenő köszvényt hosszabb idő alatt ugyan, de sikerrel gyógyíthatjuk a „csúznál“ említett szerekekkel; ha azonban ezek gyökeres gyógyítást nem eszközölnének, válaszszuunk e következő szerekből egyet, el nem feledvén, mikép köszvény ellen is, ha az időszakonként, különösen ősszel vagy tavasszal gyulasztó lázzal lép fel, mindenkor előbb *aconitum*-ot kell beadni minden két órában; ha pedig a láz ideges vagy epés lenne, az ezek ellen felhozott szereket kell használni; — figyelmeztvén egyszersmind a köszvény okaira, mely nem egyedül csak meghűléstől, hanem más okokból is származik. Így ha gazdag, tétlen életmód, zsíros eledellekkel visszaélés okozza a bajt: *antimonium, pulsat.*; — szeszes italok után: *nux v., sulphur*; — sör után: *rhus*; — harag után: *bryonia, nux*; —

visszaütődött izzadás, aranyér után: *sulphur*, *pulsat.*, *nux v.*, *bellad.*, *bryonia*, *rhus*; — önfertőztetés, nemző ösztönneli visszaélés után: *china*, *ac. phosphor.* válasz-
tandók. Legyünk tekintettel a test szenvedő részeire, a fájdalmak minőségére nézve is, valljon a kar, láb, kéz sat. szaggató, szúró, égető sat. fájdalmakban szenvednek-e; és ezekhez képest válaszszunk vagy a már leirt, vagy a leirandó orvosságok közül olyant, mely a jelenlevő körülményeknek leginkább megfelel. Legkönnyebben gyógyítható a láb-, nehezebben a térd-, kéz-, könyök-köszvény; a csipe- és gerincez-köszvény legmakacsabb. Nézzük át figyelemmel a gyógyszereket:

Sulphur, ha szeszes italok, vazy meghűlés okozák a köszvényt; ha vállai, karjai, kezei, lábai izmaiban szaggató szúrást érez a beteg; ha igen érzékeny a hideg, léghuzam iránt; fájdalmai az időváltozásokra és inkább nyugalomban mint mozgásban növekszenek, kivált éjjel meleg ágyban; ha ezen részek vagy a térd megdagadnak, megmerevednek, a daganat fényes és fájdalmas.

Calcarea carb., ha szintén szeszes italok vagy meghűlés következtében támadt a köszvény, a kezek ujjait meggörbíti, azok csuklóiban csomókat hoz elő; ha a térd megmerevül, kivált pedig akkor hasznos, ha vízben hűté meg magát a beteg.

Lycopodium, ha az arcz jobb oldala szenved; ha az ujjak, a térd megdagadnak és megmerevednek; a daganat vörös; a fájdalmak estefelé, éjjel nagyobbak; ha a szenvedő tagok görbén húzódnak össze; — köszvényes csomók jelenlétében is enyhít és gyógyít szerencsésen kivált olyanokat, kik hajlandók a meghűlésre.

Thuja, ha leginkább a test bal oldalát foglalják el a fájdalmak; ha a szaggató s egyszersmind kopogó fájdalmak a vállaktól az ujj-hegyekig terjednek; érezhe-

tők néha csak a karokban, melyek midőn leeresztetnek, jobban fáznak; ha az ujjak hegyei elhálnak; ha minden részek megdagadnak, vörösek; ha mozgás által a fájdalmak némileg enyhülnek.

China, ha önfertőztetés-, nemi ösztönneli visszaélésnek okozata, vagy ha gyengeségen alapult a köszvény, mely a karok, kezek, ujjak izmaiban és csontjaiban, vagy a térdben fájdalmas daganatot idéz elő, mely érintésre nagyobb.

Ac. phosphor., szintén önfertőztetés, paráználkodás-szülte köszvény ellen, főleg ha a fájdalmak a csípekben, innét lefelé huzódván, a czombokban fészkelnek; nyugodt állapotban erősebbek; enyhülnek mozgás által. Bú, gond után fejlődött köszvény után is helyén leend; de ily körülményekben a *staphysagria*-t sem hagyhatom ki, különösen ha a beteg akkor érez leginkább szaggatást, midőn ül; és a fájdalom székhelye a csipe, vagy a térd; köszvényes csomók jelenlétében is folytathatjuk annak beadását.

Mercurius viv. ha gyógyszer bevétele előtt is már sokat izzadott a köszvényes enyhülés nélkül; ha alig tűrheti az ágy-meleget; ha egyoldali fejszaggatás kinozza, mely nyakig terjed és a fogakban is érezhető; ha fájdalmas karjai dagadtak, vörösek és melegék, vagy ha csontjaiban dühöng a fájdalom, éjjel főkép és szenvedő részeiben hidegséget érez a beteg.

Ledum, ha vállaiban, könyökeiben mozgás által növekszik a köszvényes fájdalom; ha a czomb, láb, ennek nagy ujjá vagy a térd van megdagadva; ha kezén csomók támadnak; az ágy melege majd el nem tűrhető. Könyök-köszvény ellen jó a *spigelia* is.

Colchicum, kivált ha gastricus bántalmakkal van összekötve a köszvény; ha többnyire bal oldalon jelenik meg, vagy leginkább a csuklóokban; ha izmaiban visz-

kető, húzó, szaggató fájdalmat érez a beteg, mely este majd elviselhetlen és egész éjjel tart; ha a köszvény közönségesen őszkor lepi meg az arra hajlandót.

Sabina, ha a csipében központosulnak a fájdalmak, innét a czombig terjednek, lépdeléskor igen élénkek. Hasonlag használ, ha a kéz-csuklóban támad daganat; főleg nőknek ajánlható.

Colocynthis is a most említett esetben jó, azonfölül ha a keresztcsontban létez a köszvény; a fájdalom legkisebb mozgásra vagy köhentésre nagyobbodik, hascsikarással, lágyék-szúrással van összekötve; járás alkalmával sántikál a beteg oly érzés mellett, mintha izmai rövidebbek lennének; ha egyes tagjai összezsugorodnak, meggörbülnek; ha a térd megmerevül. A tagok összezsugorodása, a csipe-, térd-köszvény ellen hathatós a *graphites* is.

Arsenicum, ha szeszese italok vagy nagy meghűlés szüleménye a köszvény; a kiállhatlan, égető fájdalmak nagy nyugtalansággal párosulnak, mozgás által egykeveset enyhülnek, azért kénytelen a szenvedő tagjait gyakran mozgatni; ha fekete himlő-féle kütteg ütődik ki testén; ha vízkór mutatkoznék.

Antimonium, ha gazdag életmód okozza a köszvényt, de itt a *pulsat.*, *sulphur* is igénybe vehetők. — Köszvény ellen a „c s ú z n á l“ előbb leírt *bryonia*, *nux*, *pulsat.*, *bellad.*, *rhus* — mint mondtam — szintén tekintetbe veendők.

Ha a beteg **farába** veszi magát a köszvény (Hüftgicht, — **ischias**), ekkor körülmények szerint különösen működendnek a : *rhus*, *causticum*, *colocynthis*, *nux vom.*; a jelenlevő symptómák szerint választandók és úgy veendők, mint most említém. — Ha egyes tagokban megszűnvn a köszvény, innét a test más részére teszi le magát, — ezen **letételes** köszvény (gichtische Metas-

tasen) ellen hasznosak az *aconit*, *nux vom.*, *pulsatilla sulphur*; körülmények szerint gyakrabban, ritkábban veendők.

A választott szerből 5 golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, abból adjunk be nagyfájdalmakban minden 2—3 órában; izzadást, enyhülést látván, ritkábban egy kanállal. Ha már a fájdalmak elmúltak, a köszvény gyökeres kiirtására csak minden negyedik, ötödik nap veendő az orvosser. De midőn az *acutus* csúsz egypár nap alatt gyógyítható, — akkor a *chronicus* csúsz és köszvény gyógyítására több hét kivántatik, daczára a folytonos izzadásnak

Elmulván egészen a baj, az arra hajlandó legyen mértékletes az evésben és ivásban; több növényi mint állati eledellel éljen; ruházata az időviszonyokhoz legyen alkalmazva, tekintetbe vevén mindenkor melegségi fokát a légnek, melyben tartozkodunk; és e szerint most melegebb, most kevésbé meleg ruhát öltvén magunkra, kerülvén az igen meleg öltözetet főleg járás közben; a szabad légbeni testmozgást el ne mulasztja a köszvényes. Ily módon általában sok bajt kerülendünk el, melyek gyakran egyedül a tespedő, elkenyezett életmód szüleményei. Övszer gyanánt ajánlom a hidegvizzeli testmosást egészséges állapotban; ekkép megédzván a meghülésre oly igen hajlandó és érzékeny testet, minden időváltozásra, vagy csekély meghülésre nem térend legalább azonnal oly könnyen vissza az alkalmatlan és fájdalmas nyavalya.

Néha rendkívül élénk nyílalás rohanja meg a keresztet, mely többnyire hirtelen és közönségesen hajolás vagy emelés alkalmával lepi meg az embert, annyira, hogy nem mozdulhat. Ezen keresztnyílalás (*Hexenschuss*) ellen igen jeles szer az *arnica*, mely rövid idő alatt enyhülést hoz, 2—3 nap alatt gyógyít legtöbb

esetben; — ha ez nem használna, hasznos a *rhus*, kivált ha gyakran szok e baj visszatérni; nemkülönben ajánlható a *sulphur*, főkép aranyereseknek. — *Három golyócskát tiz evökanálnyi vízben felolvasztván, adjunk eleinte minden órában egy kanállal; javulást tapasztalván, minden 2—3 órában.*

Gyulasztó láz.

A gyulasztó láz legközönségesebben helybeli gyulladásokkal (p. o. tüdő-gyuladással), az emésztő életművek (organumok) szenvedésével, vagy más egyéb betegségekkel jár. Jelei e következők: az arcznak pirossága, nagyobb melegség, ezután rövid időig tartó láz erős fázással, mely sokszor csak egy ízben rázza meg a testet; ezen fázás után égető, száraz, az egész testben egyaránt elterjedt forróság; a szemek fényesek és a világosság iránt érzékenyek; a fej fáj; a nyelv vörös, vagy fehéres és kevéssé nedves; a száj és torok száraz, innét a nagy szomj; a szájíz, a szaglás meg van változva; az étvágy hiányzik; — a halántékütreknek erősebb verése; nehéz légzés, csekély és száraz köhögés, szivdobogás; — rendetlen székürüléssel közönségesen kemény vagy rekedt szék; a csekély mennyiséggel és szinte égető fájdalommal kiürített vizelet lángszinű; az álm nyugtalan, az érzékenyebb egyéneknél és a gyermekeknél leginkább néha félrebeszélés véteit észre; nem ritkán hányás jelenik meg, de ez nem a gyomor tisztátalanságából következik.

A gyulasztó lázban hathatós gyógyszer minden esetre az *aconitum*, melyből öt golyócskát tiz evökanálnyi vízben felolvasztván, eleinte adhatunk minden órában; bő izzadás után minden három órában egy kanállal.

De, a mint mondtam, magánosan ritkán jelenik meg

a gyulasztó láz, hanem közönségesen helybeli gyulladásokkal, vagy más betegségekkel összekötve; azért ily esetben keressük fel azon betegséget, mely a gyulasztó lázzal együtt jár, és *aconitum* után adjunk oly szert, mely a másik betegséggel leginkább megegyez. Például, midőn a tüdőgyulladás gyulasztó lázzal jár, ezen láz lecsillapítására adván egy-két adag *aconitum*-ot, keressük fel a tüdőgyuladást és az itt ajánlott szerekből válasszuk azon orvosságot, mely a jelenlevő tüdőgyuladáshoz leginkább illik.

Ugyszinte, ha *aconitum* használata után a gyulasztó láz mellett oly körjelek is jelennének meg, melyek ideglázra mutatnak; vagy megszűnván a gyulasztó láz, csak az idegláz körjelei volnának jelen, — ekkor nézzük itt alább az ideglázat és használjuk körülmények szerint az itt leírt gyógyszereket.

Idegláz. Typhus.

A magános, eredeti idegláz (hagymáz, — typhus) többnyire más láznak (p. o. epe-, takony-sat. láznak) lefolyása alatt fejlődik ki.

Átalában typhusban a külső érzékek vagy el-tompulnak, innét a nehéz hallás, érzéketlenség; — vagy rendkívüli izgékonyak, innét a közönséges hang is kellemetlen hatást tesz a betegre; — a lélek munkálataira nézve szintén különös rendetlenségek észlelhetők; a tett kérdésekre vagy nehezen, vagy némi megfontolással felel a beteg, józan ítélete nincsen, félrebeszél és vagy igen jókedvű, víg, vagy szomorú, kétségbeesett; eltompult állapotában pedig csak morog, suttog, kapkod ide s tova a légben, némelykor szökni igyekszik; a beteg alig érzi sokszor tulajdon állapotát, azt állítván hogy semmi baja sincs; gyakran természe-

tes kívánságai is elenyésznek; ezelőtti legkedvesebb tárgyait alig ügyel; italt nem kíván, habár nyelve igen száraz, vagy legnagyobb forróságában is bor és más egyéb szeszes itallal kívánja szomját enyhíteni; néha (noha ritkán) irtózik a víztől; h a n y a t f e k v e l e g j o b b a n é r z i m a g á t, mely helyzetében vagy nyugodtan marad, vagy nyugtalanság és szorongás közt szüntelen de hasztalan, mozgásokat igyekszik tenni; ha nagynehezen felül vagy feláll, elszédül; ha felültetetik, rendkívüli nehéznek tapasztaltatik; nyelvét reszketve nyújtja ki, beszélése akadozó, nehezen érthető, szava gyenge és rekedt (tüdő-typhusban a beteg köhög, mellében fájdalmat érez, légzése rövid és nehéz, véres vagy genyes anyagot köp ki); — az emésztés rendetlen, izetlen felbőfőgések, inger az okádásra gyakran mutatkoznak; a has fájdalmas, vagy fájdalom nélkül fel van puffadva; a betegnek hasmenése van, vagy székszorulásban szenved; — vizelete el van nyomva, vagy pedig fel nem tartható a vizelés: — a beteg arcza halvány. összeesett; szeméi bágyadtak, könnyezők és közönséges elevenségöktől meg vannak fosztva; az orrlyukak mintha füsttel vagy korommal volnának behintve; a kölbőr vagy állandóan száraz, vagy hideg, tapadékony izzadsággal van fedve; némelykor mind a nyavalyának kezdetén, mind későbbben kütegek, egymint: kásahimlő, petécsék jelennek meg.

Rendkívüli — exaltált — érzékenységgel járó idegláz jelei ezek: a világosságnak kerülése; szemek fényessége; a fülek nagy érzékenysége, fülzúgás, erős fejfájás, nyugtalan álom, nagy ijedéssel járó felébredés, erős és gyakran dühös felrebeszélés; nagy nyugtalanság, mely miatt a beteg szüntelen változtatja helyzetét; nagy hajlam az indulatokra, főkép haragra,

szomorúságra; a test melegsége, ennek, gyakori változása; reszketés, görcsök, rángások, csuklás sat. — Ily állapotban ezek a gyógyszerek:

Belladonna, ha iszonyu fejfájást, szúrást érez a beteg; az erek duzzadtak; ha a beteg szemei vörösek; szemei előtt szikrákat, fekete foltokat lát; ha fülei zúgnak; a vér a fej felé tolul; a beteg félrebeszél, dühöng; — **agy typhusban** és görcsök jelenlétében is ajánlható.

Bryonia, ha szintén a fej felé tódult vérnek jelenségei látszanak; az iszonyu fejfájás inkább kopogó, szagगतó; ha egyszersmind több kórjelek rendetlen emésztésre mutatnak; ha a beteg félrebeszél, de nem annyira dühöng; ha a görcsök inkább a gyomorban, belekben, főképen a végbélben mutatkoznak és onnét szorulása van a betegnek; ha a beteg állapota éjjel vagy este rosszabb; ha a csuklóokban fájdalmas szúrásokat érez, melyek minden mozdulat által növekszenek. — Ha reggel felé van rosszabbul a szenvedő: *nux vom.*

Rhus, ha erős, azelőtt mindig egészséges egyénet rögtön lepett meg e láz; ha annak lefolyása heves, néhány nap alatt kifejlődésének legmagasb fokát éri; ha a beteg fájdalmakról panaszkodik, melyek tagjait ostromolják és élénk csúzos fájdalmakhoz hasonlóak; ha vértolulása van, feje zug, arcza meleg, piros, szemei fényesek, szomja nagy; ha szokatlan érzékenységet árul el külső zörej, beszéd, világosság iránt, később azonban ezen érzékenysége eltompul és a beteg semmiről sem panaszkodik; ha gondolkodó tehetsége már betegsége elején elnehezedett, ezt érezvén, összeszedi minden erejét, hogy a tett kérdésekre felelhesen, és ekkor hevesen felel, később azonban ezen törekvése mellett is most helyesen, majd ismét zavartan válaszol, mely zavart állapota mindinkább növekszik;

a beteg többnyire félrebeszél kivált éjszakán át, sokszor magában morog; ha épen semmi álma sincsen, és ha néhány percze elalszik is, szorongó álmai miatt csakhamar ismét fölébred; ha külbőre száraz és forró, melyen néha kütegek támadnak; étvágya semmi; eleinte szorulásban szenved, később azonban hasmenése van; melle szorult, annak oldalaiban néha szúrást érez görcsös köhögéssel, légzése szorongó.

Acid. phosporicum a most leírt *rhus* tünetjeivel sokban megegyez, azzal a különbséggel, hogy az *ac. phosph.* hatásköre a beteg eltompult állapotának felel meg inkább. A láz lefolyása alatt ugyanis, habár a beteg néha fel van izgatva, ezen ingerültsége csak rövid időig tart, nem anynyira heves, mely után folytonos eltompult (*torpid*) állapotba esik; azonfölül, midőn a *rhus* fiatalabbak szere, kik sokszor rögtön lepetnek meg typhus által, — akkor az *ac. phosph.* inkább korosabbak orvossága, kiknél e láz hosszabb időig tartott előzmények után fejlődött ki. Helyén leend az *ac. phosph.*, ha a beteg igen erőtlen, ágyában alig mozdulhat és azért nyugodtan fekszik; ha forrósága nincsen, vagy testének egyes részeiben p. o. fejében érez meleget, midőn tagjai hidegek; ha a beteg egészen el van kábulva, félrebeszélése nem heves, csak magában morog; a tett kérdésekre alig felel nagynehezen és ismét előbbi apathiájába visszaesik; ha külbőre, elvesztvén élénkségét, — fonnyadt; arcza beesett; orrávége hegyes; étvágya nincs; székletétele gyakori és sokszor tudta nélkül vannak ürülései; melle hörög. — A *rhus* tehát a typhusnak inkább exaltált — az *ac. phosph.* ismét annak inkább torpid nemében, és mindakettő typhus abdominalis-ban ajánlható.

Arsenicum, a betegnek gyenge, igen nyugtalan és szorongó állapotában hasznos, ha egyszersmind forrósága

égető, szomszár olthatlan; ha félrebeszél, szorongó phantasiái által szünet nélkül kinoztatva; ha arczában rángások jelennek meg; ha gyakori vérfolyása van; ha kül-bőrét kúteg fedi; étvágya nincs; nyelve igen száraz mint a fa és e miatt beszéde érthetlen; hasa puffadt; ha öntudatát egészen veszelve, vizenyős, véres székkürölése is tudta nélkül történnek, holott vizelése sokszor rekedt; melle hörög, sipol; a betegnek rögtön elsoványodott tekintete meglepő.

Carbo veget., ha az arsenicum nem használ, néha reményen fölül ragadja ki a már közelálló halálveszelemből a beteget akkor is, midőn majd minden ereje kimerült; egészen torpid állapotban van, életének végperceihez látszik közelegni a szenvedő.

Stramonium, ha az izmokban, különösen pedig az arcz izmaiban jönnek elő a görcsök; ha a görcsök által a száj félre van huzva, a szemek felforgatva; ha ivás, de főleg csuklás alatt a nyeldekölő is részesül a görcsökben; ha a betegnek minden tagja reszket, sőt még nyelve is, midőn ezt kinyújtja; ha félrebeszél, dühös; vizelete megreked.

Hyosciamus, ha a beteg szünet nélkül magánkívül beszél; kapkod a levegőben; ha mind a felső mind az alsó végtagokban görcsöket kap, nyelése is nehéz; keveset vizel; de ha tudta nélkül végzi mind nagyobb mind kisebb szükségét is, helyén leend ezen gyógyszer.

Phosphorus, ha a beteg igen erőtlen; ébren te is eszén kívül van; szája száraz, nyelve nehéz, melle szorult, hasa puffadt; álmában nyög; gyakori székkürölései vannak; ha kiütegek (Ausschläge) jelennek meg.

A **tüdő-typhusban**, melynek symptómáit mindjárt eleinte említettem, szintén hasznos a *phosphor* mindaddig, mig az említett symptómákhoz, mellszorongás, mellhörögés, nehéz meggátolt kiköpés stb. nem csatlakoznak

mert ekkor már a bekövetkezett tüdő-hűdés (Lungenlähmung) miatt reményünk nem lehet. Ily esetben *phosphor* mellett megkísérhetjük a *tartarus em.* is, beadván minden $\frac{1}{2}$ — 1 órában szokott mód szerint.

Eltompult érzékenységgel járó idegláznak ezek a kórjelei: a legerősebb befolyások is alig hatnak a betegre; helyzetében, ha még oly alkalmatlan lenne is, mozdulatlan marad a beteg; mindenek iránt részvétlen; nem érez fájdalmat, sem pedig más kedvetlenséget és azért nem is véli magát betegnek; a külső érzékek igen eltompultak, azért nehezen lát, nehezen hall a beteg; semmi ételnek vagy italnak valódi ízét nem érzi; elkábult állapotában sokat alszik és sokszor mély álomba merül; a szék- és vizeletürülések tudta és akata ellen történnek, vagy elnyomva maradnak. — Ily esetben ezek az orvosszerek:

Opium, ha a beteg minden beszélés nélkül mozdulatlan fekszik; szemei félig nyitva állanak; légzése hörgéssel van összekötve és mély álomba merül a szenvedő.

Arnica, ha a beteg úgy fekszik, mint a ki fejére kapott nagy ütés következtében eszméletlenül rogyott össze, anélkül hogy mozdulna, vagy beszélne. E szereken kívül körülmények szerint, hasznosak itt az: *acid. phosph.* — *arsenic.* — *carbo v.*

Hyosciamus, *stramonium* is hasznosak, ha a test mozdulatlan állapotához görcsök járulnak.

Különösen ajánlom idegláz ellen az előbb említett: *ac phosphor.*, *rhus*, *arsenicum*-ot, melyekből 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 2—3 órában 1 kanállal.

Nálunk kevés kivétellel közönségesen tiz, makacs esetekben husz nap alatt veszedelmen túl tétetik a halállal küzdő; de még ekkor csak a folytonos ápolás mentheti meg életét. Egy felindulás, diaeteticus hiba,

de kivált véletlen meg hűlés újra a kétségbeesés örvényébe taszítja a már majdnem megmenekült szenvedőt. Azért általában ily súlyos betegeimnek sohasem engedem meg a fehérruha változtatását mindaddig, míg veszedelmesen túl nincsenek és ekkor is legnagyobb óvatossággal, előbb jól fölmelegítve, válthat tiszta inget reconvalescensem. Megjegyzem még itt, miszerint bő izzadást tapasztalván, vagy ha nem is igen izzad a beteg, de nem súlyosbul állapota, ok nélkül ne változtassuk az orvosságot; és hogy izzadás előidézése szokottnál melegebb takarót ne használjunk. — Jó jel az ideglázban: a rendes nyugodt álm, azaz ha félrebeszélés, fölbredezés nélkül kezd aludni a beteg folytonosan egy-két óráig, oly csendesen, mint már több nap óta nem aludt, a mikor is rendes bevévés miatt nem szabad őt fölkelteni. — Eltűnván a typhus minden symptomája, ne adjunk többé orvosságot, hanem megjövén étvágya a betegnek, egy-két nap csak levesből álló, később czélszerű tápláltatásáról gondoskodjunk, miután betegsége alatt sok tápanyagától fosztott meg; e czélra szükségesek a tápláló eledelek, gyengébb husneműek, sőt a jó asztali bor sem árthat kivált azoknak, kik láz alatt torpid állapotban valának; ilyenkor már a szoros diaeta csak hátráltatja a reconvalescens felüdülését.

A lappangó idegláz (schleichendes Nervenfieber) gyakran következménye, vagy folytatása a forró vagy inkább idegláznak; csak lassankint fejlődik, növekszik és hónapokig huzódhatik; — máskor ismét fejlődésének okai: a túlfeszített testi lelki erő; marcangoló lelki szenvedések; sok vér s nedvek vesztese; kicsapongó életmód. Kórjelei: gyenge, sebes, de változó érverés; többszöri borzongatás és inkább hideg mint melegség; változó rossz kedv, kivált éhgyomorra, midőn láza miatt

roszabbul érzi magát a beteg; több vidorság, nagyobb szívesség evés után. (E lázat különböztessük meg a sorvasztó — *hecticalis* — láztól, mely utóbbi helybeli bajhoz van kötve.)

A gyógyszerek: *ac. phosphor.*, ha sorscsapások által levert lelki állapot okozta e nyavalyát. Ezzel jó az *arsenicum* felváltva; de ekkor minden bevétel után tisztára mosattassék mindenkor a pohár, melyben az orvosság csináltatott.

Cocculus, jeles szer oly esetben, midőn gyakori lélekrazó mérgeződés hozta elő a nyavalyát; a beteg arcát többször napjában átfutó hőség gyújtja ki; este kezei forrók; egész teste szárazmeleg, aludni nem tud; nappal gyakran érez borzongatást nagy gyengeséggel, mely miatt le kell feküdnie és ekkor ingerült, haragra igen hajlandó a beteg.

Veratrum, ajánlja magát, midőn ezen betegségnek általános kórjelei között kitünő a hideg izzadás, mi legalább is a homlokon észlelhető.

Ezen szerekből három golyócskát két evőkanálnyi vízben felolvasztva, adhatunk minden öt órában.

Rothasztó láz.

Ritkán fordul elő magánosan a rothasztó láz, hanem közönségesen más nyavalya lefolyása alatt fejlődik ki.

Maga a rothasztó láz fázással kezdődik; de ez nem sok időig tartván, forróságba megy át, mely itt nagyobb szokott lenni, mint a gyulasztó lázban, némi szúrás- vagy csipéshez hasonló érzést okozván; a beteg igen gyenge; minden iránt részvétlen; érzései el-tompulnak; szinte irtózik mindenféle eledeltől; szájíze rothadt; a külbőr némelykor a nyavalya kezdetén szá-

raz, nemsokára megnedvesül és rosز szagu olajos izzadsággal van fedve; a szomj néha csekély, a nyelv szárazságával és a forrósággal meg nem egyező, némelykor pedig elolthatlan; ide járulnak még az: orrvérfolyás, vérköpés, vérhányás, vérhas; néha a vizelet és izzadság is (noha igen ritkán) véres színű, vagy a nedvek megromlásának legnagyobb fokán a szemekből, fülekből és a végbélnyílásból is vér csepeg; korábban vagy később a betegség lefolyása alatt halavány, világos vörös, sötét-kék, néha fekete foltok (**petécsék**) jelennek meg a külbőrön; a vizelet mindig zavaros, sűrű és bűdös, nem ritkán barnás színű, vagy egészen fekete és hamar átmegy rothadásba; a szék eleinte rekedt, később makacs hasmenés is jelenik meg mely vízenyűs, feketés, közönségesen dögszagu, és a nyavalya nagyobb fokán a beteg tudta és akarata nélkül jön elő; ritkábban sárgás, barnás és feketés anyagot hány ki a beteg. Ezen nyavalyában bűdös a lég is, mely a beteget környezi; a belekben összegyűlt szelek dobformára felpuffasztják a hast; a nyelv eleinte nedves, később száraz, barnás, feketés, reszkető és föleserepedzett, azt a beteg akarata szerint gyakran ki nem nyújthatja; az ajkak, a fogak és az egész szájüreg némi barna vagy feketés mocsokkal vannak fedve; a nyelés nehéz, néha fájdalmas; a szemek vörösek, néha olyanok, mintha porral volnának behintve; a tekintet bágyadt, a szemszögletek mocskos nyálkával látszanak megtelve; a fülek zúgnak; a hallás gyenge, vagy tökéletes siketség van jelen; és a rendes hallás sokszor csak a lábadozás időszakában, sokszor pedig akkor sem tér vissza; az orlyukak szinte kormosoknak látszanak. — A rothasztó láz nagyobb fokát ideges kórjelek is követik, u. m. lassu, morgó, ritkán dühös félrebeszélés, reszketés, göresök, rángások, kapkodások a légben, ájulá-

sok; továbbá a test felső része a lábak felé rogy, végtére elmaradnak az érverések, — a test hideg.

Kifejlődvén a rothasztó láz, az elleni szerek e következendők.

Arsenicum, főszere akkor, ha nagy nyugtalanságot; szorongásokat érez a beteg; forrósága égető; ha szájában hólyagcsák, testén petécsék támadnak; ha egyzersmind gyengítő izzadások, hasmenések jelennek meg.

Opium, a beteg eltompult állapotában jó, ha egyzersmind székszorulásban szenved.

Rhus és *belladonna*, ha ezen betegség inkább ideges jellemet visel (nézzük az ideglázat ily esetben.)

Nux vomica, ha a gyomor- és epelázra mutató körjelek szembetünők (egyébíránt itt is nézzük a gyomor-, epe-, vagy más lázat, melylyel a rothasztó láz van összekötve).

China, ajánlható a betegség kezdetén, különösen ha nagy gyengeség, vérfolyások vaksolnak rá.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 3—5 órában egy kanállal.

A rothasztó láz lefolyása alatt, szintugy a lábadozás időszakában figyeljünk azokra, miket az „idegláznál” mondtam.

Váltóláz. Hideglelés.

A váltóláz rendes lefolyása alatt három időszakot lehet észlelni: a) a fázásnak vagy hidegnek, b) a forróságnak, c) az izzadásnak időszakát.

De nem minden váltóláz tartja meg rendesen ezen időszakokat: sokszor minden hideg nélkül egyedül forróságot, máskor csak hideget stb. érez a beteg; mind-

ezekre jól figyeljünk gyógyítás alkalmával, valamint minden előforduló, különösen jellemző kórjelekre a fázás, vagy forróság, vagy izzadás időszakán: és így h. szereinkkel szerencsésen gyógyítandjuk ezen betegséget rövid idő alatt, mely sokszor számtalan más gyógyszer daczára hónapokig kinozza a szenvedőt. — A gyógyszerek e következők:

China, ha váltóláz előtt gyomorémelygést, éhséget, szomjuságot, szorongást, szívdobogást, fejfájást érez a beteg; vagy ha prüszentés vagy másféle tünetények előzik meg a lázt; — ha borzadozás és hideg alatt nincs szomja a betegnek, hanem csak a hideg végével és forróság kezdetén; forróság alatt pedig éppen nem szomjas a beteg, vagy legfeljebb száraz szája megnedvesítése kedvéért minden szomj érzete nélkül egy keveset iszik; forróság után pedig izzadás alatt van szomja; ha láz alatt vértódulása van a betegnek, arcza piros, meleg, holott a test többi részei sokszor hidegek.

Pulsatilla, ha a hideg alatt hány a beteg és hányással taknyot ürít ki; ha forróság és izzadás alatt is csak keveset iszik, ha láz után (szabad idején) takonyhasmenése van émelygéssel, étvágytalansággal.

Antimonium, ha a beteg nyelve tisztátlan, szája keserű, rossz, gyomra émelyeg, bőföggései vannak és hány; ha kevés szomja van; ha a forrósággal azonnal izzadás van összekötve, de ezen izzadás nem sokáig tart és csak egyedül forróságot érez a beteg.

Ipecacuanha, ha jobban fázik a beteg midőn melegben van, ha a hideg alatt sincs szomja, de a forróság alatt szomjas; ha émelygést érez, vagy hány, de nyelve tiszta; ha a roham alatt mellszorongásai vannak.

Nux vomica, ha azonnal a láz kezdetén igen erőtlennek érzi magát a beteg, ha étvágya nincs; savanyús, keserű felbőgésesei vannak és szorulásban szenved; ha a beteg álmatlan, félrebeszél, szinte dühöng; — igen hasznos oly váltólázak ellen, melyek gyomor- és epebajjal vannak összekötve; különösen harmadnapos lázban. A most leírt symptómák következtében hasznos a *nux vom.* akkor is, midőn láz alatt hasonló a beteg állapota a guta ütötte ember állapothoz (apoplectisches Wechselfieber); a mikor a *belladonna* is segít.

Belladonna, ha iszonyu fejfájásban, szédelésben szenved a beteg a láz alatt; ha szemei érzékenyek és vörösek; ha gyomorémelygést érez, sőt hány is, ha többnapos szorulása van; ha vagy a hideg, vagy a forróság nagy; ha a beteg igen érzékeny, némelykor sírásra is hajlandó. — Ezen körülményekben hasznos különösen a minden napos láz ellen, de azért hasonló esetben jó sikerrel adhatjuk a harmadnapos, negyednapos láz ellen is.

Veratrum, ha egyedül hideget minden rá következő forróság nélkül, vagy egyedül forróságot hideg nélkül érez a beteg, különösen pedig ha hideg izzadság fedi testét, vagy csak homlokát és szorulása van.

Cina, ha a láz hányással kezdődik, hányás után pedig azonnal éhséget érez a beteg, ha csak hideg alatt, vagy csak forróság alatt szomjas; ha nem csak a hideg hanem forróság alatt is sápadt a beteg; ha orrát gyakran dörzsöli.

Ignatia, ha csak hideg alatt szomjas a beteg, forróság alatt inni nem kíván; ha a hideg külső takarók által enged; ha a test egyes részei forrók, míg más részei hidegek; vagy ha csak külsőleg forró a beteg, belsőleg pedig fázik.

Carbo veg., ha a láz előtt vagy alatt szaggatást érez fogaiiban vagy végtagjaiban a beteg; ha forróság alatt arca piros, feje szédeleg, gyomra émelyeg; ha szomjat csak hideg alatt érez, de már forrósága alatt nem kívánja az italt.

Opium, ha láz alatt álmra hajlandó a beteg, sőt az egész láz alatt többnyire alszik; nyitott szájjal horkol, és teste még az izzadás alatt is forró. Figyeljünk főkép gyermekeknél ezen symptómára.

Sabadilla, ha a láz csak hidegből áll; vagy ha sokkal nagyobb a hideg mint a forróság, mely alatt, valamint a hideg alatt is alig kíván a beteg italt; ha hideg alatt csontjaiban érez szaggató fájdalmat és köhög; hathatósan tapasztaltam sok makacs lázak ellen akkor különösen, ha soha előbb vagy később, hanem mindig bizonyos órában köszönt be a láz.

Natrum mur., ha már láz előtt gyengeség, hideg előtt fejfájás, hideg alatt rövid légzés, ásítózás, álmoság mutatkoznak; ha a beteg forrósága nagy, iszonyu fejfájással, szomjjal összekötve; ha az alatt szemei elhomályosodnak és sokszor eszméletlenül fekszik a beteg, e mellett igen gyenge.

Chamomilla, ha a beteg nyelve igen tisztátlan, fehéres vagy sárgás; ha undorodik, hány, főkép ha szája keserű nagy szomjjal, ha hidege kevés, forrósága, izzadása nagyobb; ha a beteg türelmetlen, különösen ha egyszermind hasmenésben szenved.

Rhus, ha a testnek egyes részei hidegek, más részei melegek; ha minden alkalommal más formában jelenik meg a láz; ha közönségesen este, éjjel jön, ha sáfájással és hasmenéssel; ha a szivgödörben nyomást érez a beteg, azonfölül szorongó szivdobogást; ha hideg alatt fájnak a végtagok, fáj a fej; fogában

is kopogó fájdalmat érez nyálfolyással; ha forróság alatt minden tagjában húzó fájást tapasztal; ha a láz alatt rángásai, náthája, fülcsengése van a betegnek, teste néha csalánküteggel (Nessel-Ausschlag) van fedve; ha álma nincs és nyugtalanul hányja veti magát. — Mindennapos, dupla harmadnapos váltólázban különösen jó.

Arnica, ha a hideg előtt nagyobb szomja van a betegnek; ha a hideg dél előtt, vagy reggel jön közönségesen; ha hideg előtt minden csontjában fájdalmat érez a beteg; minduntalan változtatja fekvését; kábult és minden iránt részvétlen; ha izzadása rosz szagú, szájából is hasonló szag jön.

Cocculus, ha a láz alatt különféle görcsök, különösen pedig gyomor görcs kinozza a beteget; ha szorulásban szenved.

Mercur sol., ha forróság alatt is néha borzadozást érez a beteg; ha szive erősen ver; ha izzadása rosz szagú és igen bő; ha sérése van a betegnek. Elmulván a láz, a sérv eloszlatására is igen hasznos.

Arsenicum, igen hathatós gyógyszer, ha majd egyszerre jön a hideg és forróság; vagy ha hideget és forróságot felváltva érez a beteg; ha a forróság égető és a tapintó ujjnak is alkalmatlan, olthatlan szomjjal és nagy nyugtalansággal összekötve; ha nem izzad a beteg, vagy forróság után hosszabb időre jön csak izzadásba; ha a láz mellett nagy szorongást, fülzúgást, végtagjaiban szaggatást érez a beteg és igen erőtlén; ha a testben már azelőtt lappangó de csekély fájdalmak, melyeket másképp egészséges állapotában föl sem vett az ember, láz alatt vagy előtt észrevehetőleg nagyobbodnak; ha az ételek és italok iránt elveszti minden szájízét, ha evés alatt, vagy azonnal evés után szájában keserüséget érez; ha hideg

alatt hányásra ingereltetik. Több eféle váltólázat szerencsésen gyógyítottam ezen szerrel, melyet különösen negyednapos makacs láz ellen szembetűnő sikerrel szoktam használni.

Bryonia, ha a láz kezdetével száraz köhögés is kinozza a beteget, mellszúrással összekötve; ha sokkal hosszabb időig tart a hideg mint a forróság; ha forróság alatt oldalnyílalása is van a betegnek és nagy szómja.

Apis, igen hatalmas szer váltóláz ellen: erős, hosszabb időig tartó hideg, égető forróság, nagy fejfájás és álmoság, undor, hányásra való késztetés, néha csalánküteget esetében, ha az izzadás csekély; szabad óráiban nem alhatik a beteg.

Ferrum, majd azon körülményekben hasznos, melyekben a *china*; ha a vér fölfelé tolul; itt az erek duzzadtak; ha kevés étel után is nyomást érez gyomrában a beteg, vagy ki is hányja az ételt; vagy ha feszülést, néha keménységet, teliséget érez hasában, rövid légzéssel; ha lábai dagadtak, a beteg erőtlen, szükvérű (blutarm).

Nagyobb adagban bevett china következményei ellen jók: a *sulphur*, *bellad.*, *pulsat.*, *ferrum*, *nux vom.*, *veratrum*, *arsenicum* különösen, (*ferrum* szükvérőség — Blutarmuth — esetében), körülmények szerint választva. — Néha azonban bizonyos vidéknek topographiai helyzete miatt nehezebb a láz gyógyítása és e miatt történik hom. gyógyítás mellett is a gyakori recidiva. Ily esetben sürgetve ajánlom a légváltoztatást.

Ezen gyógyszerekből vegyen be a beteg reggel három, este is három golyócskát egy ujjnyi vízben; legcélszerűbb azonnal a roham (*parorysmus*) után beadni az egyik adagot, a másikat pedig néhány órával a láz előtt; — szabad napokban pedig reggel, este. --- *Ipecacuanha* és *opi-*

um minden három órában adható; de a roham alatt semmit sem kell beadni.

Ha roham alatt szomjazik a beteg, ne tagadjuk meg tőle az italt, hanem adjunk neki s pedig jó friss kútvizet, de csak keveset egyszerre, a forróság alatt; a hideg alatt ne igyék, mert ilyenkor ártalmas az ital. Mig ki nem gyógyul és még ezután is egy időig szorosan tartsa meg a diétát mindenki, különösen gyümölcsöt se egyék, a meghűléstől óvja magát a szenvedő.

R ü h.

A rühküteget bélyegző kölesforma pattanások vagy hólyagcsák vörös foltokon alapulnak és veres karikával vésztetnek körül; eleinte ugyan a kezek ujjai közt jelennek meg, de azután lassankint a könyök és kéz izületeire, a hónalj és térd alatti gödörbe, az alfelre, későbbben a mellre, hát-, has-, czombok-, lábszárakra, — hanem az arc- és nyakra igen ritkán — terjednek. A ragadvány megjelenése viszketést okoz, mely az ágy melegsége, erősebb testi mozgások után nagyobbul és a beteget vakaródzásra ingerli. A pattanások vagy ezen vakaródzásra, vagy önkényt fölrepednek és a belőlök kifolyó savós éles nedv érintésbe jöven a léggel, varrá válik, mely alatt ev (Jauche) rejlik; máskor pedig leszáradnak azok és apró csomócskákká válnak.

A rühnek hirtelen elnyomatása és eltűnése (külső és összehúzó szerek vigyázatlan használata által) igen veszedelmes; mert belső szervekre (organumokra) ütődven, gyulladásokat, szemgyuladást különösen, gynomorgörsöt, nyavalyatörést, bénaságot, sárgaságot, vízkórt st. okozhat. Azért ama apró rühférgek megsemmisítésére is, melyek e nyavalya productumai, bel-

szerek használata mellett külsőleg elegendőnek tartom a fekete szappannal való mosást, a fehérruha gyakori változtatását, a legnagyobb tisztaságot. Fő szer itt a:

Sulphur, melyből reggel, este három golyócskát egy ujjnyi vízben vegyen be a beteg; javulást érezvén, napjában egyszer, sőt később minden másod-, negyed-nap; mindenkor pontosan tartván meg a megtartandókat.

Hepar sulphuris, ha a rüh száraz apró csomócskák-ból áll (reggel, este három golyócskát).

Carco veg., hasonló esetben (csak esténként, javulást érezvén, minden másod nap három golyócska veendő).

Mercurius v., ha a rüh nagyobb hólyagocskákból áll (reggel, este három golyócskát, javulást érezvén, ugy veendő, mint a *sulphur*).

Causticum, jó, ha a *mercur* nem lenne elegendő. A *lachesis* szintén hatalmas.

Ezen gyógyszerekkel, melyek közt főleg ajánlom a *sulphur*t, minden utóbajok félelme nélkül szerencsésen gyógyítandjuk a rüht, beadván reggel, este 3 golyócskát.

Elnyomatott rüh után fejlődött más nyavalyák ellen jók: a *sulphur*, *graphites*, *arsenic*, *carbo v.*, *causticum*, *sepia*, *ambra*: eleinte reggel, este, később ritkábban veendők.

S ö m ö r.

A sömör chronicus bőrgyuladással kezdődik; melynek következtében viszketés, égetés, feszítés érzése mellett a bőr duzzadt, vörös és annak fölületén eleinte világos-vörös, később halványabb, sárgás, végre pedig átlátszó kis hólyagokká változó csomocskák emelkednek föl. Felvakartatván vagy felpattanván ezen hólyagcsák,

belőlök saját szagu nedv szivárog, mely a körüllevő részeket föleszi, fekélyeket okoz, varrá keményedik, mely ha leesik, ismét megújul, miután alatta az említett nedv szivárgása folytonos. Ekkép, majd csak egyes helyre van szorítva, például a fejre vagy lábra, majd az egész testen elterjed a sömör. Okai: a bőr tisztátlansága, a bőrt közvetlenül érő gyapju-ruhák, nedves és hives légben, tisztátlan lakásokban való tartózkodás; — vagy a havitisztulás, aranyér, lábizzadás, vizelés megakadályoztatása főleg az agg egyéneknél; a sós, fűszeres, zsíros eledlek; szeszes italok; dugulások; leverő lelki indulatok; más betegségek. — T e r m é s z e t é r e n é z v e a sömör lehet jó, vagy gonosz indulatu; ez utóbbi esetben a fekély rothadt bűzü, melynek eve a közellevő részeket gyuladásba hozza, új genyedéseket okoz és így mindig tovább terjed; — k ü l - f o r m á j á r a n é z v e pedig: lehet k o r p a f o r m a vagyis sz á r a z s ö m ö r, — k ö l e s - s ö m ö r, és ez közönségesen a hasorganumok szenvedő állapotának okozata szok lenni; a köles-sömörnek módosításai ismét a p i k k e l y e s, b ö r k é s sömör, — sat.

A sömör általában hosszas és igen makacs nyavalya, évekig eltarthat; ha pedig kül-szerek által elmáztatatik, a legveszedelmesb; mert könnyen tüdő, légcsővész, vízkórt, sorvadást, sorvasztó-lázat sat. okozhat. A homoeopatha nemhasználván kül-szereket, minden rosz következmény nélkül itt is (ámbar csak hosszabb idő alatt) különösen a már idült sömört fél, egy év alatt szerencsésen gyógyíthat. C z é l s z e r ű é l e t m ó d mellett e szerek használandók:

Sulphur, mercurius sol., lycopodium, graphites. pulsat, staphysagria, clematis, rhus, calcarea, ac. nitri, arsenicum, e két utolsó rosz indulatu sömör ellen; — az arczon vagy a fej hajas részén elterjedt sömör ellen

pedig leginkább ajánlom az előbb említett szerek közül a *rhus*, *graphites*, *staphysagria* gyógyszereket. Egyébiránt az illendő szereket nem leend nehéz kiválasztani annak, ki könyvemet szorgalmasan forgatta. Itt csak azt jegyzem meg, hogy sömör ellen elég minden negyedik nap beadni három golyócskát — és hogy hirtelen ne változtassuk a jól kiszemelt gyógyszert, tudván, mikép a radicalis gyógyítás csak több hónap alatt eszközlhető.

Elnyomatott sömör után fejlődött bántalmak ellen hasznosak a : *calcareae*, *lachesis*, *lycopod.*, *sepia*, *sulphur*.

V i s z k e t e g . *)

A viszketeg saját érzése a bőrnek, mely közönségesen különféle kütegek (Ausschlag) körjele szok lenni, de azért függetlenül is előfordul. — Viszketeg ellen hathatós szer a

Sulphur, de ha ez egyedül nem használna, jó a

Lycopodium, ha fölhevülés után nappal érzünk viszketést, vagy este lefekvés előtt.

Nux vomica, ha levetkezés alatt,

Ignatia, ha az ágyban balhacsipéshez hasonló érzést tapasztalunk az egész testben, mely vakaródzás alatt az egyik részről a másikra ugrik át.

Pulsatilla, ha az ágy melege okozza a viszketést; ha ez nem használna, ily esetben jó a *mercurius* is.

Rhus, ha viszketeg mellett égető fájdalmat érez valaki; hasonló állapotban jó a *hepar sulphuris*, *sepia*, ha a nemzőrészeket kinozza a viszketeg; — *petroleum*, ha a tükzacskót; *sulphur* vagy *lycopodium*, ha a végbélt; —

*) Ha a viszketést tetük okozzák, külsőleg tisztaság mellett kenőcs gyanánt jó a *sabadilla*. (Unguentum sab.)

mercur. v., ha vakarás közben vérzik a felvakart hely.
— *Reggel, délben, este három golyócska veendő hat kanál-
nyi vízben.*

S e b e k.

A sebek orvoslásánál mindennek előtt a sebet szorgalmasan megvizsgálunk, a vérzést megállítanunk, és az idegen testeket, melyek a sebet okozzák, félretakarítanunk kell: ekkép eszközölhetjük azután a sebnak majd hirtelen egyesülés, majd gyógyedés és behegedés által történendő összeforrását és a veszedelmes tünetények elhárítását.

Ha a metszett és vágott, szúrott, tépett és zúzott, lövött sebek veszedelemmel fenyegetnének, küldjünk azonnal orvosért és bizzuk erre a sebnak megvizsgálását, a vérnek megállítását, és az idegen testek félretakarítását.

A vérzés minden sebnél legnagyobb figyelmet érdemel, mely ha igen nagy volna, egyszersmind a leg sürgetőbb segedelmet kívánja. E végre — az orvos távollétében használjunk hideg vizzeli borogatásokat, melyek annál fogatosabbak, minél hidegebben alkalmaztatnak; — ha ez elegendő nem lenne, a vérzést néha meg lehet szüntetni czélszerűleg alkalmazott nyomás által. A sértett ütérből (arteria) folyó világos-vörös vért néha megállítja a seben fölül czélszerűleg alkalmazott nyomás; a sértett vérér-, vagy másképp visz-érből (vena) folyó sötét vért pedig megállítja a seb alá tett nyomás, mely által egy vagy mind a két hüvelykkel az ütér valamely helyen leszorítandó. De csak a fölületesen és a csonthoz közelfekvő üterek alkalmasak ezen lenyomási módra; sokszor különös nyomó eszközöket kell használni, melyeket némelykor vá-

szonba takart kules, vagy csizmahorog kipótolhatnak. — Ezekből magában értetődik, hogy nevezetes sérelmek orvost kívánnak, mert csak orvos tudhatja azon különféle bánásmódokat, melyeket e czélra tudni szükséges.

De ha fontosabb gyulladás támadna, mely daganat, vörösség, a seb szárazsága és nagyobbodott fájdalom által mutatkozik: — ennek megszüntetésére, valamint a sebláz lecsillapítására, mely gyulasztó láz mindig egyenes arányban áll a sebggyuladással — félretevén minden külszereket, a hideg vízzeli borogatásokat, — minden nadályozás (pióczázás), érvágás nélkül használjuk hasonsszenvi szereinket, melyek mindenkor elegendők ott, hol régi elv szerint nadályozás, érvágás sat. jelentetnek. Hatalmasan működnek ily körülményekben az:

Arnica, melyből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adhatunk eleinte minden órában egy kanállal; bő izzadást tapasztalván, minden 3—5 órában. — Hathatós ezen gyógyszer általánosán esés, ütés, nyomás, szóval: mechanikai sértés-okozta bajokban általában. De ha a helybeli gyulladás és ezzel járó láz súlyosabb lenne, — ekkor az *arnicát* előzze meg az *aconitum*. (Valamint a vágott, metszett, sat. sebre, ugy fíczamodás, csonttörés eseteiben, sebészi kezelés alkalmával, külsőleg is használhatjuk az *arnica essentiáját*, melynek minden csöppjére egy evőkanálnyi vizet öntvén, az ezen vízbe mártott ruhával borogathatjuk a sértett részt.) A *calendula* is hasznos, ha a seb gyuladt, oly érzés mellett, mint-ha genyedésbe akarna menni.

Arnica-hoz hasonló szer különösen csonttörésben a *symphytum*, *ruta*; fíczamodásban a *rhus*, *ac. sulphuricum*, az *arnica* használata után.

Emelés, rokkánás, megrántás után jó a *rhus*, melyből eleinte minden órában, azután pedig minden

két órában három golyócska két evőkanálnyi vízben veendő. Jó ilyenkor a *carbo v.* vagy *calcareo, contum* is.

Genyedés jelenvén meg, a sebet enyheden tépettel (*charpie*) fedjük és lengén alkalmazott pólyával erősítsük. A genyedés középszerű levén, 24 óra alatt elég egyszer bekötni a sebet, mely bővebb levén, ezen idő alatt a bekötést kétszer kívánja. E mellett adjunk a betegnek :

Hepar sulphuris-t, minden 3 órában, javulást tapasztalván, minden 12 órában egy-két golyócskát vízben.

Mercurius v., ha az előbbi szerre egypár nap alatt észrevehetőleg nem javulna a beteg. Hathatós a

Silica, nagyobb genyedésnél kitünőleg működik. Reggel, este egy-két golyócska veendő.

Arsenicum, ha fenével (*Brand*) fenyegetne a gyulladás.

China, nagyobb vérzés után következett gyengeség ellen igen hasznos.

Aranea, kreosot, phosphor, crotalus vérző sebek ellen.

Baryta, graphit, petrol., silica, staphys., sulphur be nem gyógyulható sebek ellen használandók.

A **mérges sebekkel** (milyenek a méhek, darázsok szúrásai, a vipera és veszett állatok harapása,) ekkép bánjunk :

A méhek és darázsok csipései vagy szúrásai legcsekélyebb fokai a mérges sebeknek. A fulánkkal bizonyos csipős nedv hozatik a sebbe, innét rendszerint erős fájdalom származik és csak hamarjában nagy daganatot jelenik meg. Kihúzáván a sebből a fulánkot, ha ez a sebben maradt, ajánlom ismét :

az *arnicát*, vagy *apist*, öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 1—3 órában egy kanállal, ha ez nem lenne elegendő, segitend a *belladonna*, szintén úgy veendő.

Harapás-okozta seb ellen *arnica, ac. sulphuricum*. *Crotalus*, ha a seb-helyen fekete pont támad ; ha annak következtében az egész test, különösen a fej megdagad. *Senega*, veszett állat harapása után.

A **veszett** vagy **dühös** állatok, főkép a **kutya**, macska, farkas, róka és más állatok is a sebet oly tulajdon ragálylyal fertézik meg, mely az egész testre hatván, **viziszonyt** (hydrophobia) és dühösséget, **veszettséget**, bomlást, **ebádázáságot** (Hundswuth) okoz. A viziszony előjeleit, kifejlődését, — az e kör elleni gyógyszereket bővebb munkámban közlöm és itt csak a *belladonnára* figyelmeztetem olvasóimat.

Kelés.

Kelésnek mondatik azon kemény, korlátolt, komorvörös, emelkedett és igen fájdalmas daganat, mely közönségesen genyedéssel végződik.

A gyógybanás a daganat eloszlatásában, vagy közönségesen a genyedés előmozdításában áll ; erre nézve külsőleg egyedül szárazmeleg borogatásokat (e célra legcélszerűbb a melegített kása) használjunk, belsőleg adván :

Aconitumot eleinte, úgy veendő mint a következő orvosságot ; ennek bevétele után :

Sulphur-t (öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden órában egy kanállal). Erre izzadni fog a szenvedő, mely jótékony izzadásra a majd kiállhatlan fájdalmak tetemesen fognak enyhülni.

Belladonna, szintén hasznos, ha a *sulphur* enyhülést nem okozna.

Hepar sulphuris, ha kivált éjjel jönnek a fájdalmak ; szelid egyéneknek ily esetben hasznos a *pulsatilla*. Vérmes

egyéneknél a *nux vom.* Időszakonként megjelenő kelés ellen *lycopodium* veendő.

Felfakadván a kelés, folytassuk a meleg borogatásokat és adjunk a betegnek *hepar sulphuris*-t minden 2 órában 1 kanállal.

Az igen fájdalmas keléseknél, gyógyszereink beadása által izzadásba jöven a beteg, ez által igen enyhülnek a fájdalmak és a kelések sokkal hamarabb fakadnak fel; ide értvén, hogy a szenvedő az orvosság bevétele alatt pontosan tartsa meg a tartandókat az étel- s italban.

Pokolvar.

A pokolvar a keléstől az által különbözik, hogy a pokolvárnál súlyosabb a gyulladás, és hogy ez fenével (Brand) szok végződni. — Itt heves és égető fájdalmak közt oly korlátolt kemény daganat fejlődik ki, melyen több genyedékek (Pusteln) támadnak; a bőr a daganaton komor-kék, vagy feketévé lesz és korán fenével végződik. A pokolvart olykor láz előzi meg, vagy később járul hozzá. — Hathatós szer a pokolvar ellen, minden külszerek használata nélkül (kivéve a száraz meleg borogatást) az

Arsenicum, melyből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk addig, míg nem izzad az ágyban fekvő szenvedő, minden órában egy kanállal; ha bő izzadást, javulást nem hozna elő, ekkor változtassuk meg a gyógyszert; jó ilyenkor a *silica*.

Körömméreg.

Ha a kéz- és lábujj körömperczének gyuladása (körömméreg) a köröm tövén, vagy oldalán egészen

felületes, — ekkor a fájdalom nem nagy, a daganat az ujjak első perczenél tovább nem terjed, a gyulladás genyféle anyag átizzadásával végződik, mely azonnal a felbőr alatt gyűl össze és kékes szint mutat. Csak ha a geny a köröm alá veszi magát, származnak nagy fájdalmak. A köröm többször leesik, de csakhamar új nő helyébe.

Ha a gyulladás a bőr alatt levő sejtszövetben és többnyire az ujjak bütykös végén telepedik le, — ekkor a vastag bőrnek feszülése miatt nagy a fájdalom; és ha a gyulladás genyedéssel végződik, a geny csak bajosan tud utat törni.

Ha a gyulladás az inhuvelyekben fészkel, — a fájdalom, mely főkép az ujjak tenyérlapján telepedik meg, igen nagy az egész karon végig, a vállig húzódik, magán az ujjon csak csekély daganat látszik, de ugyanez a kéz nagyobb részén annál messzebb, sokszor az alkarig elterjed. A gyulladás könnyen a csont-hártyára terjeszkedik és a perczek vesztét okozhatja.

Ha a gyulladás a csonthártyában vesztegel, — ekkor a fájdalmak rendkívül nagyok, a kézen és alkaron túl még sem haladnak; a beteg ujj épen nincs megdagadva, — csak hirtelen genyedés támad és a csont megtámadtatik.

Ezen gyulladás eloszlatására vagy ha már genyedésbe ment volna át, a beteg résznek gyógyítására ezen szerek szolgálnak, minden külszerek használata nélkül.

Ha a körömmérget az ujjperczen szálkával stb. tett sérelmek okozzák, először is ezt emeljük ki; szintén ha a sebbe valamely ártalmas anyag hatott volna, azt langyos vízzel öblítsük ki. Ezután hasznos a

Sulphur, ennek bevétele után a beteg izzadni, izzadás után a fájdalom enyhülni, a daganat kisebbedni

fog. — Ha mindezt néhány bevételre nem tapasztal-
nók, jó akkor *rhus* vagy *mercurius* v. Ezen gyógyszer-
eket folytathatjuk genyedés esetében is; de ekkor
szintén hatalmas a *silica*, főkép ha a genyedés go-
noszféle.

*Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben
felolvasztván, adjunk eleinte, míg a fájdalmak nem enyhül-
nek, minden órában egy kanállal; bő izzadásba jövéen, (fe-
küdjék le a beteg és szokása szerint takaródzék; így sokkal
rövidebb idő alatt szabaduland meg kínos bajától,) minden
3 órában; — genyedés alatt minden 5 órában.*

Körömméreg ellen dr. Hirsch a nem diluált,
hanem *concentrált acidum nitricumot* ajánlja külsőleg.
E célra ő fogpiszkálósféle fécskát használ, melynek vé-
gét az *ac. nitricum*-ba mártván, ezzel keni be a szenvedő
ujjnak csak azon részét, a mely vörös, gyuladt. E
kenetetésre, ha 2—3 perczig is tart, épen semmi fáj-
dalmat sem érez a beteg: viszketést, égetést tapasztal-
ván, jele, hogy a gyuladt körön túl létező bőr érin-
tetett az *ac. nitricum* által, amikor vízbe mártván az
ujjat, a fájdalom elenyészik. Ha vastag a gyuladt bőr,
többször ismétlendő e bekenés, mely után a vörös rész
nehány percz lefolytával sárgulni kezd. Befejezván
ezen kezelést, néhány percz múlva az ujj tiszta vászon-
ronggyal beburkolandó és ekkép a beteg legrövidebb
idő alatt szabadul meg kínos fájdalmaitól (H. Z. 17.
sz. 1862).*)

Tyuk szem.

Áztassuk lábainkat egy negyed óráig langyos

*) Chronicus **Körömbántalmakban** általában hasznosak: a *gra-
phit.*, *antimonium*, *sepia*. Köröm alatti vérzésben: *crotalus*.

vizben; ez után éles tollkéssel óvatosan vagdadjuk le a tyukszemet vékonyrétűen addig, míg kevés fájdalmat nem érzendünk; ekkor egy kanálnyi vízben egy csepp *arnicát* (ennek essentiáját) kevervén, ezzel borogassuk a kivágott tyukszemet; ha egyszerre nem használna, gyakrabban ismételvén e műtételt. — Egyébiránt minden külszer alkalmazása nélkül majd tetemes javulást, majd (békétülés mellett) gyógyítást is eszközlendek, az

Antimonium vagy *bryonia*, ha legkisebb érintésre is nő a fájdalom; szintén a *rhus*, vagy *sulphur* stb.

Ezen szerekből öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, midőn nagy a fájdalom, bevehetünk minden $\frac{1}{4}$ órában; könnyebbülést érezvén, $\frac{1}{2}$ —1—3 órában egy kanállal.

F e k é l y e k.

A fekélyedés a genyedéstől az által különbözik, hogy a részek valóságos romlásával és vékony, csipős, rossz szagu, különféle színű genyes nedvnek elválásával jár. Hasonszenvi gyógyszereink a fekélyeket minden külszerek alkalmazása nélkül, legyenek azok súlyos, görvélyes, köszvényes, bujasenyves, sümörféle, rühös stb. fekélyek, szerencsésen és gyökeresen gyógyítják. Külsőleg csak tiszta tépet (Charpie) kívántatik, egyedül a fekélyeknek tisztántartása kedvéért.

Sulphur, kitünőleg hathatós és gyakran igen rövid idő alatt gyógyítja mindazon fekélyeket, melyekben főleg viszketést, vagy szúrást, feszülést érez a beteg.

Silica, igen hasznos általában; különösen pedig oly fekélyek ellen, melyek holdváltozáskor rosszabbulnak;

szintén minden gonoszféle fekélyek radicalis gyógyítására.

Carbo veg. vagy *arsenicum*, hatalmasok azon fekélyek ellen, melyek könnyen vérzenek és melyek égető fájdalmat okoznak. Az utóbbi különösen a fenének (Brand) tovább terjedését is gátolja, és a fenés ev hatását az egész testre akadályozza.

Mercurius v., *acidum nitri* stb. bujafekélyek ellen hathatósan működnek.

Aurum, *carbo v.*, *hepar s.*, *sulphur*, *silica*, *ac. nitri* merkurialis fekélyek ellen, p. o. a torokban.

Ezekon kívül körülmények szerint a *lycopodium*, *graphites*, *calcareo carb.* sat. reményen fölül édesen lepik meg a szenvedőt.

Ha a fekélyek nem régiek, vegyen be a beteg reggel, este három golyócskát két evőkanálnyi vízben; — az idült (chronicus) fekélyek gyógyítása alkalmával elég hetenkint kétszer bevenni, pontosan tartván meg a tartandókat azon napokban is, melyekben a beteg be nem vesz.

A fekélyeken támadt *vadhus* ellen a *sulphur*, *silica*, *petroleum*, *graphites* (külszer alkalmazása nélkül) igen hasznosak. *Reggel, délután, este három golyócska veendő két evőkanálnyi vízben.*

Fekélyek ellen: egyes symptómákra nézve ezen szerekből választhatunk:

— Büdös fekélyek: *arsen.*, *carbo v.*, *lycop.*, *mercur*, *silica*;

— kemény szélű fekélyek: *arsen.*, *pulsat.*;

— könnyen vérző —: *carbo*, *hepar*, *lycop.*, *phosph.*, *pulsat.*, *silica*, *sulphur*;

— szalonnás fek.: *sabina*, *baryta*;

— taplós fek.: *lachesis*, *mercur*, *silica*;

- mercurialis fek.: *aurum*, *ac. nitri*, *hepar*,
thuja;
- sipolyos (fistulös): *antim.*, *calcareä*, *lycop.*, *silica*, *sulphur*;
- rákfélék: *arsen.*, *aurum*, *kreosot*, *silica*, *sulphur*;
- vadhussal járó fek.: *grap.*, *petrol.*, *sepia*, *silica*;
- külszerek által elnyomott fekélyek után fejlődött
bántalmakban: *lachesis* a főszerek egyike.

Fekvély vagy felfekvés.

Hosszabb fekvés következtében néha felfekszi magát a beteg. Ezen alkalmatlanságot elkerülhetni, ha naponkiint a fekvő beteg ágya alá egy dézsába friss vizet alkalmazunk. — A már megveresedett, sebhedt részre hideg borogatásokat is használhatunk, hideg vízbe mártott és jól kifacsart fehér ruhák által; vagy ha a hideg víz egyedül nem használna, vegyíthetünk bele egy pár csepp *arnicát*.

Ha már fene (Brand) járulna hozzá, jó a *china*; vagy ha erre nem gyógyulna, hathatós a *carbo v.*, vagy az *arsenicum*; melyekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden három órában egy kanállal lehet bevenni, félretévén minden külszert, egyedül a tisztaságra ügyelvén.

Bujakór. Syphilis.

A bujakór gyógyítását bizzuk h. orvosra; mert e nyavalya következményeire nézve borzasztó; az elhatalmazott megmérgezés egész családi életet. Orvos távollétében kerüljük a kuruzsolókat és használjuk a leírandó h. szereket; mert Ricord párisi tanár (e tekintetben tekintély) után az elhanyagolt vagy rosszul orvosolt bujasenyv nemcsak több szembajnak és ezek

közt a fekete hályognak (Amaurosis) sokszor oka; megtámadja ez az agyvelőt, légesőt, tüdőt, szívet, májat, általa tett számtalan felboncsolás tanusítása szerint.

Ily szomorú helyzet elhárítására, minden tekintetből mindenkinek tanácsom: óvja magát ilyen, legkedvezőbb gyógyítás esetében is gyengítő betegségtől; — annak pedig, ki e bajba esik, *H a h n e m a n n* gyógymódját ajánlom; mert — számtalan tapasztalásom után szerzett meggyőződésemet tárom ki a szenvedőknek e szavakban: „a bujakór ellen fölötte hasznosak a h. gyógyszerek.“ Kiirtják ezek kezdetben néhány hét alatt, gyökeresen e bajt: hosszabb időt kívánnak a már elhatalmazott bujakór megsemmisítésére, de még ekkor is a legnagyobb valószínűséggel működnek a beteg javára, szokott kis adagban, minden rossz következmény nélkül; holott a nagyobb mennyiségű *jod*, *mercur* sat. szereknek ártalmát több esetben senki sem tagadhatja. — De hol kaphatni hom. orvost azonnal? — ily módon figyelmeztettek többen, — arra kérve, hogy a bujakórt oly veszélyes nyavalyának esetelvén, az ez elleni szerekkel ismertetném meg azon szerencsétleneket, kik szükség esetében nem fordulhatnak h. orvoshoz! Átlátom ezen igazságos figyelmeztetéseket, — azért is kötelességemnek tartom, hogy ezennel közöljem a bujakór gyökeres kiirtására használandó gyógyszereket röviden és népszerűen, azon őszinte kívánságom mellett, hogy mindenki tiszta életet viselvén, azokra soha senki se szoruljon.

1) **Vizelet-cső-, vagyis hugycső-takár (Tripper)** a hugycső takonyhártyájának gyuladása. Az infectio után 3—4, néha 8—10, sőt 14 napra a hugycsőben viszketést érez a beteg, és e viszketés, csiklandozás vágyat gerjeszt benne közöszlésre. 2—3 nap múlva a

vizelés alatt vagy után égető fájás áll be; a hugycsőből sárgás, eleinte ritka, későbbben sűrűbb nedv foly ki, mely a fehérruhában sárga foltokat okoz. Éjjel minden kellemes érzés nélkül, sőt inkább nagyobb fájdalommal, szinte görcsösen merevedik meg a nemzőtag; de midőn már a gyulladás tágit, ekkor a fájdalom napról napra kevesebb, a kifolyás mindinkább megsűrűsödik, kevesbedik.

Ezen betegség gyógyítása alatt különösen megkívántató föltételek: a nyugalom és diaeta. Sokkal hamarabb szabadul meg e bajától az, ki kerüli a testmozgást, szoros diaetát tart, mint az, ki nem kimélvén magát, sokat jár és nem tartja magát az étel-italban; mert e kór minélelőbbi gyökeres legyőzésére csakugyan nyugalom és legszigorubb diaeta kívántatik, kerülvén egyszersmind mindazt, mi a nemi ösztönt felingerli. Hust, fűszeres eledeleket ne egyék, szeszes italokat, kávé, theát sat. ne igyék a beteg; mert különben a legveszedelmesb bajokba döntheti magát; suspensoriumot viseljen, felkötvén a tökzacskót; mert ily alkalommal méltán tarthat a tökgyuladástól, melynek veszélyteljes kimeneteit tudjuk, amikor is azonnal a tökgyuladásnál előhozott szereket használja a szenvedő és feküdjék le, kerülvén minden mozgást; mert különben, ha fenébe megyen át a gyulladás, életét veszedelmezteti; — azért a diaeta is ekkor a legszigorubb legyen. Vigyázzon a beteg, hogy szemeit azon ujjával ne dörzsölje, mely e mérges anyag által bepiszkoltatott; mert igen veszedelmes szemgyuladást kaphat. E baj közönségesen 6 hét alatt gyógyíttatik gyökeresen, de ki szigoruan tartja magát, hamarabb is kigyógyulhat. Köszönje meg azonban a beteg azok tanácsát vagy ajánlkozását, kik pár nap alatt akarják őt kigyógyítani: mert

más gyógyítani, más elnyomni a nyavalyát, amidőn is a káros következmények el nem maradnak! — Így, veszedelmesek minden külszerek, a befecskendezések, melyektől óvjuk magunkat, egyedül ezen szereket használván:

Aconit, melyből azonnal a gyulladás kezdetén vegyünk be minden 2 órában 3 golyócskát, háromszor egymásután. *Aconit*-ra jó a

Cannabis, mely után ha két nap alatt semmi enyhülést sem tapasztal a beteg szoros diaeta mellett, — adjunk: *cantharidest*, főleg ha vizezés alatt vagy után nagy a fájdalom: ha igen fájdalmas erectiók mellett a nemzőtag meggörbül (*chorda*). *Capsicum*, ha a vizezésre szüntelen késztetést érez a beteg, de eredmény nélkül; vagy ha vizezés alatt *égető* fájdalmat érez. Ezekből 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, beadhatunk minden órában 1 kanállal. Elmulván a fájdalmak, a többi symptómák legyőzésére hasznos a

Mercurius solubilis; minden 3 órában 3 golyócska, — vagy a *thuja*. Ha javul a beteg, elég reggel, este bevenni.

Diaeteticus hiba következtében, de néha másképp is megtörténik, hogy a kifolyás, bár csekély mennyiségben, de mégis megmarad, minden fájdalom nélkül. Ezen utólagos takár (*Nachtripper*) ellen ajánlhatók a *sulphur*, *thuja*, *pulsatilla*, *tussilago petasites*, *ac. nitri*; különösen ajánlhatom a *sulphur*t, ezután a *phosphor*t, vagy a *merc. solub.* ez utóbbit kivált, ha a lágyék táján húzó fájdalmat érez a beteg, a kifolyás zöldes. Hosszabb időig reggel, este 3 golyócska veendő; javulás esetében ritkábban.

2) Tisztátlan közösülés után 2—8 napra kis pattanások is mutatkoznak, többnyire az előbőr külső

vagy belső oldalán; ezek igen hamar fekélyekké válnak (**bujafekély, Schanker**), — melyeknek környezete néha megkeményedett (**Hunthersch Schanker**). E fekélyekből sárgás, mérges anyag szivárog, mely föltétlenül ragályos. E bajban az elhanyagolás vagy kuruzsolás borzasztó pusztításokat tehet. Mint előbb említém, a schanker a test minden részére elterjedhet; azért is folyamodjunk azonnal ügyes orvoshoz és ne fogadjuk el azok tanácsát, kik külszereket ajánlanak, milyenek a különféle vizek, kenőcsök, a pokolkővel való égetés; mert e bajnak oka mélyen lappang a test belsejében és így gyökeres kiirtására csak a belső szerek használhatnak. Ne örvendjünk, ha néhány nap alatt külsőkép a baj elmázoltatik; mert ez által nincs elhárítva; — ez, a testben lappangván, ki fog törni a legszomorubb következményekkel. Külsőleg egyedül a tisztántartásra figyeljünk, e célra langyos vízbe mártott rongyot használván borogatás gyanánt napjában többször. (Ezen kezelés után mossuk meg kezeinket mindenkor és ujjainkkal mosás előtt ne érintsük szemeinket). Itt is a diaeta igen szigorú legyen; — megtartván pontosan az előbb mondottakat, ha mindjárt több napig is épen semmi javulást sem látunk, — hat hét alatt gyökeresen kigyógyulandunk, e következő szereket használván:

Mercurius praecipitatus ruber (3-dik trituriatióból készített dilutio). Ebből vegyünk be reggel, este egy cseppet. De ha e 3-ik trituriatióból készített dilutio több nap alatt nem használna, ekkor a 3-ik trituriatio adandó kivált torpid egyéneknek, ebből adván be reggel, este $\frac{1}{6}$ grant, (azaz egy kis késhegynyi mennyiséget). Ily módon használható a *mercurius sol*.

Ac. nítri azoknál hasznosabb, kik már mercurialis szereket ezelőtt is használtak. Szintén úgy veendő

Sulphur, ha rühvel van összekötve a nyavalya.

A másodrendű bujakórban (*syphilis secundaria*) ugyanezen szerek hasznosak, melyekhez a *kali bichromic.* csatolom.

A harmadrendű bujakórban az előbb említett szereken kívül hasznosak a: *sanguinaria, aurum, carbo v., ac. phosphor., thuja, lachesis, sulphur* sat.

Néha a takár első stádiumában, — máskor ismét bujafekélyek alkalmával az előbőrt hátrahuzni nem lehet (*Phimosis*), — vagy pedig a makkon alól a nemzőtag körül megdagad az előbőr és azt felhuzni lehetlen (*Paraphimosis*). Ekkor azonnal feküdjünk le és ne erőlködjünk az előbőr visszahúzásával, hanem áztassuk langyos vízben a nemzőtagot, vagy ovatosan használjunk langyos vízzel való befecskendezést napjában többször. Mindazáltal a makkon alól összeszorult előbőrt sokáig így ne hagyjuk, hanem gyöngéden (nem erőszakosan) próbálgassuk azt felhuzni (mondom gyöngéden, ha mindjárt egy óráig tart is ezen kísérlet és csak hosszabb idő alatt sikerül a bőr előrehúzása); mert ezen utóbbi esetben a makknak ovatos felhúzása azért szükséges, mivel itt a bekövetkező fenétől (Brand) gyakran méltán tarthatni.

Schanker vagy tripper alkalmával sokszor kis keménység is támad a jobb, vagy bal, néha mindkét lágyékon. Ekkor azonnal vegyen be a beteg *mercurt*, minden 3 órában 3 golyócskát, és kerülje a testmozgást. De a mint e kis keménység nő és gyuladásnak indul, úgy növekszik ezzel a fájdalom, mely a gyuladás legmagasb fokozatán majd kiállhatlan. Ekkor a daganat vörös, kemény, forró; később bizonyos helyen lágyabb, fehér; a beteg itt kopogó fájdalmat érez mindaddig, míg végre e daganat felfakad, a midőn is a fájdalom enyhül. E daganatot **dobnak** (*Bubo*) nevezzük.

Ilyenkor fekdjék le a beteg; mert a veendő orvossá-
gokra izzadni fog; — szoros dietát tartson; külsőleg
csak száraz meleg borogatást használjon; vegyen be
gyuladás alatt *aconitumot* (5 golyócskát 5 evőkanálnyi
vizben felolvasztván, minden órában 1 kanállal); ez
után pedig *mercur viv.*, a most említett mód szerint ké-
szítendőt, de csak minden 2 órában egy kanállal ve-
endőt, mindaddig, míg a daganat el nem oszlik, vagy
föl nem fakad: ez utóbbi esetben tiszta tépetet rakván
a felfakadt helyre reggel, este. Ha pedig már ez előtt
gyógyítottatott a beteg *mercurral* nagy adagban, ekkor a
sulphur úgy veendő, mint a *mercur*. Elmulván a fájdalom-
mak, a schanker ellen előbb használt gyógyszerek be-
vétele folytatandó.

3) A függőly (Feigwarzen) alatt azon kinövéseket
értjük, melyek az infectio után 3—8 napra támadnak
a végbél táján, vagy a nemzőtag külbőrén, a tökzac-
skón, a czombok felső részén. Eleinte csak viszketést,
később égetést okoznak; nagyobb számmal jelenvén
meg, annyira fájdalmasak, hogy a szenvedő nem állhat,
nem ülhet. E kinövések mindig nedvesek és e nedves-
ség igen rossz büzü: mi által az aranyeres csomóktól
meg lehet különböztetni. — Ne engedje a beteg, hogy
e kinövések egyszerűen olló segedelmével, vagy éte-
tőkö (lapis caust. chir.) használata által irtassanak
ki; mert valamint a schanker, úgy a függőly oka
a testben rejlik — és így valamint ott, úgy itt is csak
a belső szerek által eszközölhető a gyökeres kiirtás.
Hasznosak a függőlyök ellen a:

Thuja vagy *ac. nitri*, vagy még az *ac. phosphor.*,
lycopod; száraz függőlyben pedig kivált *merc. sze-
re*k után: *sassaparilla*, *sulphur*, melyekből reggel, este
vegyen be a beteg három golyócskát. Ezek által meg-
gyógyul a beteg a gyógyítás szoros értelmében; midőn

azon esetben, ha egy helyen kiirtják, előjön más helyen, vagy a mi ennél veszedelmesebb: a test belsejébe verődik a legszomorúbb következményekkel, mint a schanker.

 Az e tárgyban irt első soraimban tettem ezekről említést, melyek legyőzésére, valamint a mercuriálék ellen is, hasznosak az: *acid. nitri, aurum, lachesis, sulphur, thuja, carbo veg., lycopodium, staphysagria, mercur* (de kik ezzel gyógyítottak nagy adagban, azok használják az ez elleni szereket). Különösen csontfájdalmakban a *mercur*, vagy ha ezt használta a beteg, ekkor: *aurum, lachesis*; — kütegekben (*Ausschläge*) *mercur* vagy *aurum, ac. nitri, lachesis*; — torokbajban *aurum, ac., nitri, hepar sulph., belladonna*; — szemgyuladásban, az ott említett szerek veendőik, naponkint reggel, este; javulást látván, ritkábban. Így használandók csontszu (*caries*) ellen az *aurum, mezereum, asa foetida, ac. phosphoricum*, melyek, körülmények szerint, más okból származott csontszu ellen is alkalmazhatók, melyekhez még a *silicát, calcarea carb.* és *lycopodiumot* sorolom. *Reggel este három golyócska veendő; javulást érezvén, minden negyed nap.*

Láb-izzadás.

A láb-izzadásnak különféle okai lehetnek, melyekhez képest különféleké a gyógyszerek. Mindenkor helyesen kezdendjük az orvoslást *sulphur*-ral, mely ha nem használna, adjunk *lycopodium*-ot. Ha rossz büzü a láb-izzadás, ekkor a *kali carb.*, vagy *baryta* vagy *graphites, silicea* megfelelhetnek várakozásunknak; ha az izzadásnak nincs szaga: *mercur*. De miután ilyenén baj gyógyítására hosszabb idő kívántatik — egy orvosságnak hatását várjuk be hosszabb időig. Láb-átázás után, visszaverődött lábizzadás következtében támadt bajok után: *rhus*, —

rögtön visszaverődött lábizzadás következményei ellen: *silicea*, *baryta* hathatósak. *Láb-izzadás ellen reggel, este három golyócska veendő; javulást érezvén, hetenkint kétszer; visszaverődött lábizzadás esetében beadhatunk minden 3 órában 3 golyócskát. *)*

Vérér-csomók vagy daganatok.

A vérér-csomók, vagy daganatok a vérerek kitágulása következtében támadnak a lábakon, vagy a test egyéb részein. Eleinte semmiféle bajjal sem járnak, a vérerek csak lassankint emelkednek egyenetlen, korlátozott, szederjes vagy fekete daganatokká, melyek a rájuk tett nyomásra elenyésznek; de ha a nyomás megszűnik, csakhamar ismét fölkelnek, a szenvedő tagban nehézség-érzést, néha heves fájdalmakat okozván. Midőn nagyobb daganatok támadnak, az egész tag felpöffed, a vérerek megvastagodnak, a bőrön és sejtiszövetben tályogok, fekélyedések származnak, gyakorta a vérerek felpattannak és nagy vérfolyást okoznak. Többnyire csak a fölületes vérerek vannak kitágulva.

Az egész beteg tagnak pólyázással eszközözlendő egyenletes összenyomása ily esetben a fő teendőkhöz tartozik ugyan, de e pólyázás ne legyen igen szoros, és e mellett a gyökeres orvoslásra szükségesek még ezen orvosszerek:

Pulsatilla, kivált eleinte, különösen terhes nőknél alkalmazandó, midőn még csekély a baj. Ha a láb dagadt és vörös: *calcareia*.

Lycopodium, ha nagyobb daganatok támadnak, melyek heves fájdalmat okoznak; ha a tag felpöffed, a bőrön fekélyek mutatkoznak; sőt néha még akkor is, midőn a vérerek felpattannak.

*) Elnyomatott általános izzadás szülte bajokban hasznosak: *bellad.*, *brjonia*, *nux vom.*, *silica*, *pulsat.*, *mercur viv.*, *rhús.*

Arsenicum, ha az előbbi szer nem használ; ha az elpukkadt véresek következtében nagy vérfolyás támad; a fájdalom szintén heves, égető. Többen a

Hamamelis ajánlják.

Reggel, este vegyen be a szenvedő három golyócskát kevés vízben; javulást érezvén, hetenkint csak kétszer; de ha nagyok a fájdalmak, ekkor öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, bevehet abból minden 2—3 órában egy kanállal, sőt nagyobb vérzés esetében $\frac{1}{2}$ —1 órában; javulást tapasztalván, mindig ritkábban. — A nagyobb testmozgást, hosszabb állást szintén kerülje a gyógyítandó.

É g e t t s e b e k.

Az égés kisebb fokaiban leghasznosabb a megégett részt a tűzhez közel tartani; ekkép elenyészik a gyuladás minden utóbaj nélkül; — legrosszabb hideg vízzel tett borogatásokat használni, vagy bármi hűtő szereket, milyenek a kolompér, vörösrépa; mert úgy hiszem mindenki tudja, hogy ezek használata után közönségesen hólyagok, fekélyek támadnak. *) De nem mindenkor lehet az égett részt tűzhez közel alkalmaztatni; ily esetre vannak más gyógyszerek, melyek elvünk szerint sokkal hamarabb és biztosan gyógyítják az eféle bajt. elhárítván egyszersmind minden utóbajt.

*) Égetés ellen igen ajánltatik a közönséges hideg fa-szén, mely vagy összetörve, vagy darabban alkalmaztassék az égett részre. Erre néhány percz alatt enyhülnek a fájdalmak.

Phosphor-gyufák által történt veszélyes égetés ellen azonnal *aconit* adandó (5 golyót 10 evőkan. vízben felolvasztván, minden $\frac{1}{4}$ órában 1 kanállal); ha erre nem javulna a szenvedő és a baj nagyobb fokra emelkednék, ekkor *aconit* után a *phosphor* (20. dil.); ha nem használna, *arsenic* vagy *carbo* adandók szintén minden $\frac{1}{4}$ órában, javulást látván, ritkábban.

Több esetben hasznos az o l a j (különösen a ter-
pentinolaj); vagy még jobb a b o r s z e s z (Weingeist),
e r ő s p á l i n k a , ha ezt előbb megmelegítjük és ezzel
az égett részeket addig nedvesítjük, vagy az ezzel tett
borogatásokat addig használjuk, míg a fájdalmak ezen
alkalmazás által növekszenek. (A szemhez közel álló,
égett részt pálinkával, borseszesszel ne borogassuk.) A
borseszennél hatalmasb az *urtica urens*, essenciájának
minden cseppjére egy evőkanálnyi vizet öntvén, ebbe
mártván ruha-darabokat, ezekkel fedvén be az égett
sebet, mire, elvünk szerint, a seb igen gyorsan heged.
Azonban, ha mélyen terjedt el az égés, akkor használ-
juk inkább e következő szereket:

Ha az égés a test nagyobb részére terjedt el, ek-
kor hathatós a g y a p o t (Watte). Ezt több vékony ré-
tegben alkalmazzuk az égett részre. — Ha hólyagok
támadtak, ezeket szükséges előbb felbökní, hogy ekként
belőlök a nedv kifolyhasson. Ha az égett sebből sok
geny foly ki, akkor a legalsó réteget mindig a beteg
részen hagyván, csak az e fölött levő gyapotrétegeket
változtassuk.

Jótékony gyógyszer az égésekben: az *arsenicum*,
vagy *causticum* — ha a harmadik hígításból (von der
dritten Verdünnung) 6—8 cseppet félpohár vízzel jól
összekevervén, az ebbe mártott ruhával gyakrabban
borogatjuk a beteg részt. Ezen gyógyszerek belsőleg
véve (minden 3 órában, javulást tapasztalván, minden
12 órában három golyócska két evőkanálnyi vízben)
hasznosak azon fekélyek ellen, melyek az égett részen
támadtak.

*Ha a láz nagy fokra nő, belsőleg hatalmas az a c o n i-
tum, minden órában három golyócska; javulást érezvén,
csak ritkábban.*

Genyedés támadván és a szenvedő rész nagy

érzékenysége táguván, adjuk azon szereket, melyeket a sebeknél említettem genyedés esetében. Szintén fekélyek, fene (Brand) ellen az innét nem messze leírt szerekből a legillőbbet (l. F e k é l y e k).

Fagyás, fagydaganat és fagyás általi tetszhalál.

Elvünk szerint a fagyott ember fölleve nitését ekkép eszközöljük. A fagyott test hideg terembe hozatik, levetköztetvén, hóval vagy jeges vízbe mártott vászonnal fedetik, vagy hideg vízbe tétetik, de úgy, hogy orra, szája abból ki legyenek. Többnyire, midőn a test valamennyire fölenged, azon jégkéreg támad, mire a test a vízből kiemeltetik és kevésbbé hideg vízzel dörzsöltetik. Ha a tagok dermedtségüket elvesztik és a megfagyott életjelt ad, őt gondosan megtöröltetvén, hideg szobában ágyba tesszük, tüdejébe, ha a lehelés magától megjelenni nem akarna, levegőt fuvunk, a szivgödröt hideg vízzel locsolván. Ha már beadhatunk, ilyenkor hasznos a

Carbo v. (öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden órában egy kanállal; javulást tapasztalván, ritkábban.) Ha ez nem használna, jó az *arsenicum*, vagy ha a betegnek feje forró lenne, *aconitum*.

A fagyott tagok hasonlóan engesztetnek föl; azokat hóval dörögölvén, avagy hideg vízbe mártván és benne tartván mindaddig, míg az érzés és mozgás vissza nem térnek.

A **fagydaganatok** a bőrnek orbánczféle (rothlauf-artig) gyuladásában állanak, mely, foka különbségéhez képest, majd idővel magától elmúló csak csekély daganattal és melegséggel mutatkozik, majd nagyobb, komor-vörös, vagy kékes daganattal és fájdalommal jár; néha pedig nyakas fekélyekké változik. A fagydagana-

tok, ha rosszul orvosoltatnak, szintugy fenével végződhetnek. Csak tél idején, főleg időváltozáskor okoznak bajt, nyárban ismét eltűnnek. Minden külszer nélkül hasonszenvi gyógyszereink ezen fagydaganatokat is gyógyítják.

Acidum nitri, vagy *petroleum* igen hathatóságos akkor, midőn főleg időváltozáskor mutatkozik a baj.

Sulphur vagy *rhus*, a bőrnek orbánczféle gyuladásában. Az első kivált akkor is használ, midőn fekélyek támadnak.

Pulsatilla és *belladonna*, ha a gyuladás nagyobb, komor-vörös, vagy kékes daganattal és heves kopogó fájdalommal jár. Az első szer főleg szelid, — a második inkább szomorú, közönyös, néha igen indulatos egyéneknek gyógyszere.

Arsenicum, ha a gyuladt részen fenével fenyegető hólyagocskák támadnak.

Ha a fagyás nem régi, vegyen be a beteg reggel, este három golyócskát, vagy nagyobb fájdalma lévén, minden 5 órában. Az idült fagydaganat ellen ritkábban kell használni a gyógyszereket.

A fagydaganatokat, ugy ezeknek visszatérését akként kerüljük el, ha hideghez szoktatjuk magunkat, az igen meleg gúnyákat és a megfázott részek hirtelen fölmelegítését magunktól eltávoztatjuk, ha a részeket hideg vízzel gyakrabban mossuk és gondosan megtöröljük.

Villám-ütés-okozta tetszhalál.

Ha szabadban ütött meg valakit a villám (Blitz), könnyebb a gyógyítás; azért olyanokat, kiket e szerencsétlenség szobában ére, tüstént szabad levegőre kell vinni, földre fektetni, hideg vízzel locsolgatni, egész

testét flanellal dörzsölni, — életjelek mutatkozván, miután ilyenkor többnyire sötétpiros és duzzadt az arc, beadni eleinte *aconitum*-ot (5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván minden $\frac{1}{4}$ órában, vagy hamarabb is egy evőkanállal), ez után pedig *nux vom.* vagy *lachesis* a beteg körülményei szerint gyakrabban vagy ritkábban, mint már tudjuk az eddig mondottakból. — A hideg víz helyett tán még jobb sikerrel alkalmazhatjuk a föld-fördőt; e végre a villám-ütöttet vizirányosan kell fektetni és friss földdel egészen befedni, úgy, hogy csak feje legyen ki; arcát néha friss vízzel megfecskenendezni, így hagyni, míg magához nem tér; ekkor tüstént ágyba fektetni és az említett szereket beadni, melyekhez az utóbajók elhárítására a *sulphur* is csatolom.

Szén-gőz általi tetszhalál.

Azok megmentésére, kik zárt szobában szemet égetve, szén-gőz, illetőleg szénéleg által közönségesen éjszakán át vagy más gőzök által forognak életveszelemben, szolgáljanak e soraim. Nevezetesen, miszerint mindezek annyira elkábulnak, hogy látva, érezve szomorú helyzetöket, nem képesek segélyért szót emelni, ablakot nyitni, vagy kívánszorogni a szabadba. — Ily esetben mit sem késve, azonnal szabad friss légre vitesük a szenvedőt; boreczetbe mártott fehér ruha-darabokat rakjunk fejére egymásután; mellét, kezeit, láb-szárait hideg vízbe mártott kefével dörzsöljük mindaddig, míg légzeni nem kezd; ha ezek után sem mutatkoznék életjel, akkor fujjunk levegőt a szerencsétlen szájába.

Magához térvén a beteg, adjunk neki *bellad.*, vagy *opiumot*; öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván,

ebből eleinte minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal; javulást látván, mindig ritkábban.

Vizbe-fuladás, akasztás általi tetszhalál.

Rosz szokás azokat, kik vizből huzattak ki, fejfelé a föld felé fordítani a végre, hogy belőlök a víz kijöjjön. Legezészerűbb az ily szerencsétlent azonnal levetköztetni és lefektetni úgy, hogy fejfelé valamivel följebb feküdjék. Ezután a kezeket, lábakat, ezek talpait erős kefével, az egész testet pedig melegített flanellal dörzsöltessük egy-két óráig, vagy ha szükséges, továbbig; és ilyenén csüggedetlen fáradalom után sokszor új életet adandunk olyanoknak is, kik több óra multával huzattak ki a vizből. Valamint az ágy, úgy a takaró is meleg legyen. Az ajkak vörössége, a tagok mozgékonyága, szívtáj melegsége, gyenge légzés a már megújuló életre mutatnak, melyek után rendesen jótékony álom szok bekövetkezni, melyből mintegy új életre ébrednek föl a betegek; kiknél ha tán vértolulást vennénk észre, az *aconitból 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből minden órában adhatunk egy kanállal.* Ez után hasznos a *lachesis*.

A k a s z t á s általi tetszhalál esetében a kötelékeknek sebes feloldása oly módon történjék, hogy a test leesés által meg ne sértessék. Itt a testnek melegítése nem szükséges, mivel a megfojtottak természetes melegségüket hosszabb időig megtartják. Erős dörzsölés után föleszmélvén a szerencsétlen, azonnal adjunk *aconitot* az előbbi mód szerint, — ez után pedig *opiumot*.

Légszesz általi tetszhalál.

Ha a zárt szobának levegőjéhez vigyázatlanságból l é g s z e s z járul, ennek nagyobb mennyiségű hydroge-

niuma és carboniuma által fuladás veszedelmének van kitéve az ember. Mivel pedig dr. Cless állítása szerint (Orvosi heti lap, 20. sz. 1857.) a fuldokló symptómái hasonlóak a nagy adagban bevett „*belladonna*“-symptómákhoz, — elvünk szerint előbocsátván „*aconitum*-ot“ (3 golyócskát 3 evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből adjunk minden 5 perczben egy kanállal), ez után merem ajánlani a *belladonnát* (5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 5 perczben egy kanállal; javulást látván, minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ —1—3 órában). Ha ez nem használna, ajánlhatom még az *opiumot*, szintén úgy veendő. E mellett nem ellenzem a hideg vizeli borogatást a fejre. — Részemről ugyan, az említett szerek hatását tapasztalni még nem volt alkalmam: de a symptómák hasonlatossága után hiszem, miként jó sikerrel használhatók.

Tetszhalál (Scheintod, asphyxia):

Görcsök, vérszegénység, éhség következtében.

A villámütés okozta, nemkülönben vízbe fuladás, fagyás, szénegőz, légszegés általi tetszhalálról most szólottam. Utólagosan itt a görcsös tetszhalálról, (mely nem ritkán a rángó és zsongos görcsöknek rohamai, a nyavalyatörés, méhkóros (*hysterisch*) roham után fordul elő), — a vérszegénység-, éhségből származott tetszhalálról teszek még említést.

Itt szükséges, hogy a beteget környező lég tiszta s meleg legyen; ovatosan vetkeztessék le a tetszhalálos, vagy inkább olló, vagy kés segédelmével metszetessék fel ruhája; fektessék le meleg ágyba; melegített hamu, vagy homok rakassék a mellgödör tájára és a

lábtalpakra egymásután; gyapot-ruhával döszsöltesse-
nek a végtagok, a fej, különösen a homlok, az orr, mell,
a hátgerincz; mindez nem használván, forró viasz, vagy
forró szurok csepegtessék a szivgödör- és hátgerinczre,
de csak akkor, ha az előbb mondott felélesztési mód
nem lenne sikeres.

Magához térvén a tetszhalálos beteg, legelőször
is gyenge szivdobogás, és a szemfénynek összehuzatása,
azután pedig a szempillák mozgásai észlelhetők; vissza-
térnek lassankint az eszmélés, a test-melegség, a nyil-
ványosb érverés. A mint lehet, azonnal adjunk:

Arnicát. E szer á t a l á b a n hasznos esés, vagy e-
gyéb erőművi sérelem okozta tetszhalál esetében.

China, vérvesztés után; szintén vérszegénységből
eredő tetszhalálban; de ekkor jó a *crotalus* is.

Chamom., *cicuta*, *stramon.*, *veratrum* görcsös tetsz-
halálban használandók.

Az éhségből eredő tetszhalálos betegnek az éte-
lek nagy vigyázattal és eleinte csak kis mértékben
adassanak.

*A gyógyszererekből 5 golyót 10 evőkan. vízben felolvaszt-
ván, ebből adjunk eleinte minden $\frac{1}{4}$ órában 1 kanállal; ké-
sőbb mindig ritkábban.*

Az ujszülöttek tetszhaláláról a „gyermekbetegsé-
geknél“ szolandok.

V.

NÉHÁNY NŐ-BETEGSÉG.

A)

A havitisztulás előtt, alatt és után beköszöntő többféle rendetlenség.

Sokszor a serdülő leány, elérvén nemi érettségének idejét, rendes tisztulás előtt, alatt és után különféle abnormis változásoknak van kitéve, — vagy az ezen időszakban megjelenni szokott nemi működésnek hiánya miatt beteges állapotba döntetik. — A szenvedések kiirtására e szereket ajánlom:

Belladonna, ha a nő vérmes, arcza duzzadt és piros, a vér feje felé tolul.

Lycopodium, ha borzadást, nagy fejfájást érez, anynyira, hogy szinte félrebeszél, sir a nő, elalél, keresztje fáj, lába megdagad.

Platina, ha kedélye igen változó, sirásra hajlandó; légzése nehéz; álma nincs és belszorongás, nyugtalanság, görcsök lepik meg a nőt.

Cocculus, ha mell- és alhas-görcsökben szenved.

Ignatia, ha feje nehéz; a világosságot nem szenved; szivdobogása van; ha természeténél fogva igen érzékeny; ha alhas-görcsökben szenved.

Phosphor, ha vért köp; borzongást, szívdobogást érez, arca vagy inye megdagad.

Nux vom., ha ingerlékeny, haragos, nyugtalan a nő és májfájásról panaszkodik.

Sepia, ha a nő andalgó és fogfájásban szenved.

Pulsatilla, ha a szelíd nőnek arcyszíne hirtelen változik; gyakran ásítózik, néha fázik; émelygése, gyomor- és bél-görcei vannak.

Sulphur, ha kellemetlen belszorongás, fogfájás, alhasgörcsök által kinoztatik a nő; néha köhécse. — E három utolsó szert és a *graphitest* (ezek közül illendő körülmények szerint egyet választván) kivált azon fiatal nőknek ajánlhatom, kiknél az első havitisztulás még meg nem jelent.

Görcsök, fogfájás, szóval nagyobb fájdalmak jelenlétében 5 golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, beadhatunk minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ —1 órában egy kanállal; rendszeren pedig csak minden negyed nap reggel, este három golyócska veendő; azonban a tisztulást megelőző három napot előré kétszámítván, bevehet ezen három nap alatt a nő minden 12 órában. *)

A havitisztulás kimaradása vagy elnyomatása.

Legtöbb esetben előbb utóbb ezek a kórjelek: fejfájás, szédelés, szorongás, a tagok lankadsága; az emlők fájdalmas dagadása és feszessége; a keresztcsont táján érezhető feszülés, fájás; a has puffadsága és keménysége. Eleinte ezen kórjelek nincsenek állandóan

*) Megjegyzem itt, miszerint tisztulás alkalmával előfordul bármiféle betegségben bátran használhatjuk a hom. gyógyszereket általában; miután a női organismus rendes működéséhez tartozván a tisztulás, ezt a hom. orvosságok meg nem akadályozhatják. Ellenkezőleg áll a dolog több állap. szerre nézve.

jelen és csak időszakonként, minden harmadik, negyedik héten jelennek meg, sőt el is enyésznek orvosi segítség által vagy önkényt, megjelenvén a havitisztulás; de ellenkező esetben nagyobbodnak és különféle bajokra nyújtanak alkalmat. Így az izgékony és bővérű egyéneknél vértorlódás következtében fülzúgás, nehéz légzés, szívdobogás, iszonyu fej- és fogfájás, agygyuladás, guta, vérfolyások az orrból, gyomorból, tüdőkből jelennek meg; sőt időszakonként megjelenő véres izzadásnak és könyezésnek példái sem hiányzanak; — a gyengébb- és érzékenyebbeknél ájulások, görcsök, rángások, sőt nyavalyatörés is jönnek elő, végre pedig sápadtság, vízkór, sorvadás st. fejlődnek ki. Ezen bajok ellen a következő gyógyszerek szolgálndanak:

Opium, ha ijedés következtében marad ki a havitisztulás; vértorulásban szenved a nő; — azon esetre, ha erre nem javulna, jó ezzel felváltva az *aconitum*, minden órában, egyszer az egyik, másszor a másik szerből három golyócska egy ujjnyi vízben. (Ha már hosszabb idő óta el van nyomva a tisztulás ijedés következtében, ekkor *lycopodium* veendő, de csak minden negyed nap).

Chamomilla, midőn hószám alkalmával, harag után következnek különféle rendetlenségek. Ilyenkor jó a *sepia* is.

Ignatia, bú, szomor után, főkép busongó nőknél előjött bajok elűzésére. Ily esetben az elnyomatott hószám ellen szintén indikált szer a *sepia*.

Nux vomica, lelki indulatok, szesz italok, sok kávéivás-okozta beteges állapot ellen.

Pulsatilla, ha meghűlés vagy félelem, vagy szomor folytán nyomatik el a hószám; különösen szelid nőknél.

Cocculus, ha azon időre, melyre rendesen a havitisztulásnak kellene jönnie, iszonyu görcsfájdal-

mak jelennek meg a hasban, melyek a végtagokra is terjednek; ha nagy szorongás mellett nyomást érez mellében a beteg, egyszersmind oly gyengeséget, hogy fennhangon nem beszélhet. Görcsös állapotban hasznos a *hyosciamus*, vagy *stramonium* is.

Cuprum metall., ha legiszonyúbb fájdalmak közt jelennek meg a görcsök, melyek a szenvedő hasát foglalják el, néha innét a végtagokra terjednek, mellszorítást, undort, böfögést, sőt hányást okoznak, és melyek miatt fülhasító lármát kénytelen tenni a szenvedő.

Ezen gyógyszerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, nagy fájdalmakban beadhatunk minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal; javulást érezvén, ritkábban. — Ha a fájdalmak tűrhetőek, elég minden 3—5 órában bevenni.

Ha időszakonként már hosszabb idő óta gyötrenék illetén fájdalmak a beteget, valamint más nem annyira sürgető, de idővel kinossá válható havitisztulási bajok szétosztatása okáért munkám bővebb kiadását ajánlom.

A havitisztulásnak rendes megszűnése idején előforduló bántalmak.

A havitisztulás közönségesen negyvenedik év végével, vagy ötvenedik elején szok megszűnni. Legritkább esetben történik ez rögtön, hanem többnyire ezen időszakban rendetlenül majd minden két-három hétben mutatkozik, majd ismét több hét, hónap múlva tér vissza a tisztulás; néha nagy mértékben, méh-vérfolyás gyanánt. Ily rendetlenségek mellett gyakran szenvednek a nők vértolulásban, különösen pedig azok, kik tápláló cledetekhez, kávéhoz, szeszes italhoz szoktak, több-

nyire ülő-életet viselnek ; fej felé tolulván a vér, ilyenkor a nők gutától is tarthatnak. Az eféle állapotban jó sikerrel adhatjuk ezen szereket :

Nux vomica, főleg vérmes egyéneknél, kik kávé és szeszes italokhoz szoktak, nagy nyugtalanságot éreznek, álmuk nincs, szorulásban szenvednek és néha vértolulásban a fej felé.

Belladonna, ha némi feszülést, teliséget, nyomást érez nemzöréseiben a beteg, mely fájdalmak kereszt-fájással vannak összekötve.

Aconitum, ha nagy forróságot, vértolulást érez a beteg. — Ezen szerek főkép vérmes nőknél hathatósak.

Lachesis, kivált nem heves nőknél működik jótékonyan, ha szivdobogásban, ájulásban szenvednek.

Sepia, hosszabb időig kimaradó és ismét rendetlenül visszatérő havitisztulásban, idősb nőknek igen ajánlható.

Gyenge idegzetű, erőtlen nőknél hasznosak ismét:

Pulsatilla, szelid nőknél ; *ignatia*, busongó egyéneknél ; *cofea*, igen érzékenyeknél.

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván — ha vértolulása van a betegnek, beadhatunk minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ órában; javulást érezvén, ritkábban és így minden 3—5 órában egy evőkanállal. Különben minden negyedik nap reggel, este 3 golyót egyszerre: a radikális gyógyítás eszközésére.

Ha méhvérfolyással van e baj összekötve, nézzük tovább ezen betegséget, itt feltaláljuk az orvosszert.

M é h - v é r f o l y á s.

Ezen betegség ellen igen hathatós gyógyszerek léteznek a homöopathiában, melyek használata mellett — különösen kerülvén minden szeszes italt, kávé, the-

át, lelkiindulatot, minden testmozgást, — gyakran már egy-két óra alatt tetemes javulást fog érezni, rövid idő alatt a legnagyobb veszélytől megszabaduland a beteg (főkép ha a hasonszenvi orvosszerek bevétele előtt semmi más gyógyszer nem használtatott). A gyógyszerek ezek:

Arnica, hasznos, ha esés, nyomás, emelés, vagy bármí erőltetés után jön a vérfolyás.

Chamomilla, ha a vérfolyás iszonyu hasfájdalmakkal, nagy szomjjal és a végtagok hidegségével van összekötve; ha a folyó vér sötét színű vagy fekete és szünetenkint aludt vér megy el a betegtől.

Crocus, ha a folyó vér fekete, nyúlós, sokszor darabokban jön nagy hasfájdalmakkal összekötve; szülés után is hasonló körülményekben jó.

Belladonna, ha a vérfolyás oly érzéssel jár, mintha a méh le akarنا szakadni; ha iszonyu keresztfájást érez a beteg; ha a folyó vér világos-vörös.

Platina, hasonló körülmények közt, hanem mégis csekélyebb fájdalmak mellett; ha a folyó vér sötét színű, sűrű, de aludt.

Bryonia, ha nagy mennyiségben sötét-vörös vér foly el a betegtől, nagy nyomó keresztfájással, érzékeny fejfájással, kivált a halántékokban.

Ipecacuanha, ha a vérfolyás hasfájással jár, főkép a köldök körül; ha a méh táján szorító, nyomó fájdalmat érez a beteg; ha teste kívülről hideg, midőn belsőkép fölfelé toluló forróságát van a betegnek.

Hyosciamus, ha a vérfolyás görcsökkel van összekötve, melyek az egész testben, vagy ennek egyes részeiben mutatkoznak (ezen görcsök főkép oly nőknél szoknak megjelenni, kik terhes állapotukban is azokban szenvedtek); ha minden görcs-rohamra nagyobb mér-

tékben foly a vér, mely máskép kisebb mérvben folytonosan jön; ha a vér inkább világos-vörös.

Secale cor. azon veszedelmes vérfolyás ellen igen hathatós, mely néha azonnal szülés után támad. Azért minden nőnek különösen ajánlom még szülés előtt ezen gyógyszer megszerzését, hogy szükség esetében azonnal használhassa. A *bortus* esetében is hatalmas.

Sabina, főleg szülés utáni vérfolyásban, ha a vér világos-vörös és keresztfajással jön.

China, főképp ha szülés után méhzsongtalanság (*atonia*) következtében jön elő a vérfolyás; a midőn t. i. szülés után a méh silányan huzódik össze. Beteges, elgyengült, kiaszott idősb nőknél, — néha azonban erős, vérmes személyeknél is tapasztalhatni ilyenén vérfolyást.

Ezekon kívül hathatós a vérfolyásban az *arsenicum*, ha nagy mértékbeni vérfolyás ájulással, nagy gyengeséggel van összekötve.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, veszedelem idején adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában; javulást érezvén, minden $\frac{1}{2}$ —1—2—3 órában egy kanállal; ritkábban adhatjuk az orvosságot, ha a vérfolyás még nem annyira veszélyes; — ha pedig már idült és csak havonként köszönt be nagy mértékben, ekkor minden negyed nap. Ez utóbbi esetben, *belladonna*, *platina*, *secale*, *china* szereken kívül igen hasznosak a: *calcareae*, *lycopodium*, *arsenicum*; — folytonosan hosszabb időig használándók, nem pedig csak vérfolyás alkalmával.

M é h - g y u l á d á s.

Méh-gyuladásnak közönséges jelei: az állandó, égető, nyomó, majd nagyobb, majd esekélyebb fájdalom

a méh táján, azaz, a has alsó része közepének belsejében, mely némi nehézségnek érzésével van összekötve; az egyik vagy másik oldalra, nem pedig az egész hasra terjed s külérítés, szintugy testmozgások által nagyobbodik; a fájdalmat megelőző, vagy később ehez járuló láz majd nagyobb, majd csekélyebb mérvben gyullasztó jellemű és nagyobb szomjjal, forrósággal van összekötve, mely forróságot főkép a hasban és emlőkben tapasztalhatni. — A nyavalyának nagyobb fokán egyéb körjelek is fejlődnek ki; milyenek: a mell-szorítás, a szorongás, többszöri felbőfögések, inger a hányásra, hányás, fülzúgás, álmatlanság, görcsök, félrebeszélés, szemek vörössége, világosság kerülése, az arcvonásoknak megváltozása, száraz köhögés, nyugtalanság, csuklás, hideg izzadás sat.

Ha a láz nagyobb forrósággal, szomjjal van összekötve, jeles az *aconitum*, minden órában egy-két golyócska egy ujjnyi vízben; bő izzadás után adjunk az utolsó bevételtől három órát számítván ezen gyógyszerékből:

Nux vomica, igen hathatós a méh-gyuladásban főkép azoknál, kik kávéiváshoz vannak szokva; ha a fájdalom a szemérem-csontok fölött érezhető és nyomás, mozgás, köhögés, prüszentés által növekszik; ha szorulásban szenved a beteg, vagy székürülései égető, szúró fájdalmakkal járnak; ha fájdalmas a vizelet, vagy el van nyomtatva a vizelet; ha reggeli órákban rosszabbul van a beteg.

Belladonna, ha a méh táján némi nehézséget érez a beteg, e mellett szúró, égető fájdalmat a szemérem-csontokon át; ha nagy keresztfájása van a betegnek, oly érzéssel, mintha szét akarna törni; ha ezen fájdalomnak mind mozgás, mind érintés által növekszenek. Ha

szülés után lép föl a méh-gyuladás, még inkább ajánlható ezen orvosság.

Bryonia, főleg harag-okozta gyuladás után; ha minden legkisebb mozgásra növekszik a fájdalom. Ezt felváltva is adhatjuk a *belladonnával*.

Secale, carbo, arsenicum méh-fene esetében használandók.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 2 órában; bő izzadást, javulást tapasztalván, minden 3 órában egy kanállal.

A chronicus méh-bántalmakhoz tartozó vértolulásban hasznosak: *china, nux, secale, platina, sulphur*.

Méhgörcsökben: *caust., cocculus, conium, ignatia, nux v., pulsat.*

Méhszáj-dag ellen *cantharis, secale*; csomó: *kreosot*; méhszáj-keményység ellen: *china, sepiá*.

Méh-keményedés: *arsen, aurum, bellad., jod. platina*.

Méh-pöfeteg (Polyp): *secale*; méh-szakadás: *bellad., granat., kreosot, nux v., sepiá*; — emelés után *nux vom*; méh-hüvelyk-szakadás (más-helyen).

B.

Terhesség alatt előjönni szokott émelygés-, hányás- és egyéb bajok.

Terhesség alatt, főképen ennek első hónapjaiban émelygés, gyomorégetés, hányás, nem ritkán lepik meg a nőt, különösen étel, ital után. Gyógyszereink ezen alkalmatlanságok ellen is lehetőleg működnek, melyek használata annál inkább kívánatos, miután gya-

kori hányás által elgyengülvén a nő, ez által a gyermek táplálása is gátoltatik. Könnyebb esetekben jó az

Ipecacuanha, melyből minden 1—3 órában vehet a szenvedő három golyócskát egy ujjnyi vízben. Makacsabb esetben jó a *conium*, vagy *sepia*, vagy:

Nux vomica; — legrosszabb állapotban jó a

Natrum muriat., úgy veendő, mint előbb említém; de javulást érezvén, csak ritkán vagy épen semmit, ha a baj elmúlik.

Ha szorulásban, hasmenésben, vizelés bántalmakban, fogfájásban, gyomor-, vagy bélgörcsben szenved a terhes nő, — vagy vér-folyásba esik, — nézzük maga helyén ezen betegségeket; ott találhatunk oly szert, mely a beteg körülményeivel megegyezvén, kívánt sikerrel használtat-hatik.

A terhesek vérfolyása ellen, ha ez havitisztulás gyanánt jelenik meg egyes, kivételes esetekben, — jók a *cocculus*, *phosphor*, *rhus*.

Terhesség alatt igen alkalmatlan a **méhüvelykzaka-dás** (Vorfall der Mutterscheide), mely szintén előszok néha fordulni; ily esetben ajánlható (minden külszerek használata nélkül) *nux vomica*; vagy *mercurius v.*, azon esetre ha az előbbi szer nem használna. *Minden három órában három golyócskát egy ujjnyi vízben vevén be, kevés nap alatt megszabaduland ezen alkalmatlanságtól a szenvedő.* Ha terhességen kívül jön e baj elő, szintén hathatóság az előbb említett orvosszerek.

Elvetelés.

Terhesség alatt beköszöntött vérfolyások majd mindig kiscsőröi vagy előpostái a koraszülés-, vagy idő-

előtti szülésnek, melynek elhárítására e következő szerek szolgálndának:

Arnica, ha esés, ütés, rázás után mutatkozik a vér-folyás, vagy némi szokatlan, nyomó, fájdalmas érzés az alhasban. A gyógyszer használata mellett, elkerülhetlen szükséges a testilelki nyugalom.

Aconitum, ha ijedés, harag okozák a bajt; a betegnek nagy száraz forrósága van.

Ipecacuanha, ha a vérfolyás görcsök közt lép föl; ekkor hasznos a *chamomilla* is, főkép ha a fájdalom szék- s vizelet-erőltetéssel jár.

Sabina, ha a folytonos vérfolyás nagyobb darabokban áll elő, és már valódi szülfájdalmak mutatkoznak.

Ezekon kívül hasznosak mindazon orvosságok, bizonyos körülmények szerint adva, melyekről a „méh-
vérfolyásnál“ tettem említést. A *secale corn.* ismét kitűnőleg ajánlom: figyelmeztetvén olvasóimat az *asarumra*.

Három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, beadhatunk eleinte minden $\frac{1}{4}$ órában; ha javul a beteg, minden $\frac{1}{2}$ —1—3 órában egy kanállal.

A koraszülésre hajlandó nőknél, ennek elkerülésére hasznosak a *sepia* és *platina*. — *Sepia* inkább vérmes, *platina* inkább gyengébb, ideges (nervosus) nőknek ajánlható. Mivel pedig a koraszülés közönségesen a terhességnek azon időszakában szok jelentkezni, melyben az első történt: tanácsos ezen tudvalevő idő előtt néhány hétig használni a gyógyszert, körülmények szerint minden 1—3 nap vevén be három golyócskát egyszerre kevés vízben; megtartván ezen idő alatt pontosan a diatétát, lemondván különösen a kávéivásról, kerülvén minden ártalmas lelkiindulatot.

Rendetlen szülfájdalmak.

Természetes szülésnél csupán a szülfájdalmak hajtják ki a gyermeket a méhből, a midőn t. i. a méh izmai összehuzódnak. Ezen méhösszehuzódás sokszor rendetlen; és így a szülfájdalmak is lehetnek gyengék, vagy görcsös természetűek. Ily esetben megtevéni a teendőket a bába, belsőleg használja ezen hasonszenvi gyógyszereinket.

A gyenge fájdalmak rövid időig tartanak; a méh silányan huzódik össze, mely összehuzódásra a méh és hasfalak vagy csak kevésbé, vagy épen nem is feszülnek és az előálló gyermekrész igen lomhán nyomul előbbre. Ha a fájdalmak gyengék és a méhszáj lassan tágul, feküdjék ilyenkor oldalvást a szülő és ne erőlködjék; hanem vegyen be

Pulsatillát; de ha ez nem használna, hathatós a

Secale cornut., mely gyógyszer különösen hatván a méhre, a szülést reményen fölül elősegíti.

Opium, azon esetre jó, ha a szülfájdalmak hirtelen csökkennek, vagy meg is szűnnek; ha a szülő nyitott szájjal, hortyogva oly mély álomba esik, hogy rázás által is alig ébreszthető.

Ezen szerekből mindaddig, míg a szülfájdalmak be nem köszöntenek, adjunk minden $\frac{1}{2}$ órában egy kanállal; — öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván.

Néha a szülfájdalmak igen tartósak, majd egymást érik és oly erősek, hogy a vajudó fájdalmai közt majd kétségbe esik. Ily esetben jó a

Cofea ha kávéiváshoz nincs igen szokva a szenvedő; ellenesetben hathatós a

Nux vomica, ha egyszersmind szünetnélküli ösztönt érez a székletételre. Ha ezen két szer nem használna, hathatós a

Belladonna, főképp azoknál, kik az első gyermeket nem fiatal korukban szülik.

Gör cs ö s szülfájdalmak alatt a méhnek összehúzódsái fölötté fájdalmasok ; melyeknek jelenlétében a méhszáj görcsösen össze van húzva, tapintásra fáj, ide járulván néha a test egyéb részeiben is előforduló gör cs ö s fájdalmak. A gyógyszerek ezek :

Chamomilla, ha izgékony, már előbb is görcsben szenvedett szülőt lep meg ; meghülés, vagy főleg harag után. Ha ezen szert már az előtt, mint theát, gyakran használta a beteg, igen hasznos a *belladonna*.

De ha gör cs ö k, rá ng á s o k jelennek meg, ezek ellen ismét hasznosak e következő orvosszerek :

Ignatia, gyenge és igen érzékeny nőknél, ijedés szomor, bánat, belső gyötrellem-okozta görcsökben és rángásokban (Convulsionen).

Nux vomica, harag, mértékletlen kávéivás, szeszes italok, gyomorterhelés, elmulasztott vizelet s székürítések után támadt görcsökben és rángásokban. Ha ez nem használna, jó ez után a *cocculus*.

Hyosciamus és *stramonium* igen jó sikerrel használatnak ott, hol a görcsök s rángások az egész testben nagyobb mértékben mutatkoznak.

Cuprum, a legveszedelmesebb görcsök- és rángásokban szembetűnőleg működik a szenvedő javára.

Ezen szerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk eleinte minden $\frac{1}{4}$ órában ha nagyok a fájdalmak s nagy a veszedelem ; javulást érzvén, minden $\frac{1}{2}$, 1, 2, 3 órában egy kanállal.

Szülés utáni bajok.

Szülés után nem minden gyermekágyas ment min-

den fájdalomtól; mivel a magát lassankint összehuzó méh több óráig, nem ritkán több napig tartó kellemetlen (a keresztcsonttól a kebel felé kóborló) fájdalmas érzést okoz, mely **utófájdalomnak** (Nachwehen) mondatik. Ezen fájdalmak néha hevesek, majd alig szenvedhetők, melyek elűzésére hasznosak ezen szerek:

Arnica, nehezebb szülés-okozta külsérelmek és az utófájdalmak orvoslására hathatós szer.

Pulsatilla, ha a gyöngéd, szelid nőket lepi meg ilyenén fájdalmak, melyek miatt a szenvedő azonnal megijed.

Chamomilla, ingerlékeny nőknél, főkép ha harag után jön elő a méhnek fájdalmas összehúzása. Ha ez nem lenne elegendő, vagy ha már székfű-theával élt volna a szenvedő, jó a

Nux vomica, heves, ingerlékeny nőknél, ha szünet nélküli ösztönt is éreznek a székletételre; ha a méhben és vizelethólyagban nagy fájdalmakat éreznek.

A gyógyszerek, úgy készítve mint előbb említém, a fájdalmakhoz képest minden $\frac{1}{2}$, 1—3 órában vendők.

Gyermekági tisztulás.

Szülés után nagyobb vagy kisebb mennyiségű vér vagy másféle folyás árad a nemzőrészekből; — ezt gyermekági tisztulásnak mondjuk. Első két három napig híg, vagy aludt vér jó ki a szülőrészekből; későbbben hasonló a husléhez, halvány-piros; 7—8 nap szintelen mint a tej; végre fehér nyák gyanánt folydogál 3—4 hétig. Azon nőknél, kik nem szoptatnak, több hétig is eltart, — sőt a mi még több, roszt bántás-mód mellett örökös, vagy legalább sokaig tartó fehér-folyássá változhatik.

Ha ezen tisztulás nagy mérvben jönne — lássuk a „vérfolyást“, ez ellen ott találunk gyógyszer; különös figyelembe ajánlom a *secale cor.*

Ha pedig a tisztulás elnyomatik, — lássuk szintén az „elmaradt havitisztulást“, itt ismét találhatunk hasznos szert, a betegség okára, a beteg természetére sat. figyelvén.

Gyermekágban előforduló hasmenést, szorulást és több egyéb betegségeket gyógyítsuk azon szerekekkel, melyeket azon betegségeknél előhoztam. — Legyen még itt megemlítve a

Tej-folyás.

Tejfolyás alatt azon beteges állapotot értem, mely miatt nagyobb mennyiségű tej választatik el és ürítettetik ki; mi által ideges, sorvasztó körjelek fejlődven ki, a szoptató egészsége szenved. Ezen tejválasztás sokszor oly bő, hogy nemcsak szoptatás közben, hanem ezen kívül is, főleg ebéd után egypár órára, önkénytesen foly. Némely esetben a kisdéd elválasztásával sem enyészik el a tej az emlőkből, hanem eltart annak készülése mindaddig, míg az asszony teherbe nem esik.

A tejfolyással járó jelek ezek: az anya vagy dajka mindjárt szoptatás után lankadtságot érez és noha étvágya jó, jól is eszik, mégis elhalványul, elsoványodik; haja hull, arcza kipirosul, légzése nehéz, szívdobogása van. Ha ezen tünetmények után el nem választatik a kisdéd: étvágyhiány, fejfájás, köhögés, ideges körjelek jönnek elő; a kisdéd elsoványodnak, kólikában és hasmenésben szenvednek; végre az anya gyengeségét nagyobbítják az éji izzadások, kinek hajlama lévén a tüdővészre, ebbe esik. Nehogy tejfolyásnak tulajdonít-

suk ezen bajt, melyet nem a tejfolyás, hanem más ártalom, más beteges hajlam gyakran hoz elő a szoptatóknál: tudnunk kell, hogy a kiürített tej mennyisége nem határozza meg a nyavalya fontosságát, mert ez némelykor csekély, s mégis nagyon elsoványodik a beteg és erejét rögtön veszti; midőn ellenben máskor a tejfolyás bősége mellett sem jelennek meg annak veszedelmes következményei. — Ha az anya tüdővésztes hajlammal bir; ha oly jelenségek mutatkoznak, melyeket méltán a szoptatástól származtathatni, — sürgető a csecsemők lassankinti elválasztása; az anya pedig ezen idő alatt kevésbbé tápláló és sovány eledel-ekkel éljen, kerülvén a tagok mozgását. Ezen fölül használtassanak ezen gyógyszerek:

Phosphorus, hathatós szer főleg azoknál, kik tüdővészzi hajlammal birnak. Ha ez nem használna egypár nap alatt, adjunk

Calcarea carb. Ajánlhatók még a *belladonna* és *rhús*.

Ezen szerekből minden 5—12 órában vegyen három golyócskát egy-két kanálnyi vízben a beteg.

T e j h i á n y.

Ha az emlőkben vagy semmi, vagy csekély mennyiségű tej választatik el, ezen beteges állapot tejhiánynak nevezetik. E nyavalya sokszor mindjárt szülés után, máskor gyermekágy lefolyása alatt, sokszor pedig későbbben jelenik meg. Azok, kik első szülés alkalmával a szoptatást elmulasztották, későbbi szülések után közönségesen kevés tejet választanak el. Ily körülményekben hasznosak: az *agnus castus*, *pulsatilla* csendes, hidegvérű — *calcarea* bővérű, kövér nőknél;

kik 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 2 órában vegyenek be egy kanállal.

A tej némelykor hirtelen **nyomatik el**, mely esetben több fontos bajok, u. m. vértódulások, fej s hasfájások tejletételek (Milchversetzungen) az alsó végekre és efélék fejlődnek ki. Ezen hirtelen elnyomatása a tejelválasztásnak leginkább meghülés, lelki indulatok sat. után szok következni; de néha a gyermekági láznak jelensége, és ekkor veszedelmes. — Itt ezek a gyógyszerek:

Ha indulat szülte a bajt, nézzük azon szereket, melyeket e tekintetben általánosan elősoroltam.

Ha más nyavalyák okozák, például az emlők gyuladása, ekkor a gyógyítás ezek ellen intézendő.

Ha hirtelen nymatott el a tej meghülés után, ekkor eleinte jó az *aconit.*, kivált ha száraz forrósága van a nőnek; egy-két bevétel után adjunk *dulcamárát* vagy *belladonnát*, vagy *bryoniát*, vagy *pulsatillát*, kivált ha fejére szenved a nő; — ugyanezen szerek, vagy a *mercur*, *rhus* veendők akkor, midőn hasában érez fájdalmat.

A *sulphur* vagy *calcarea* illetén chronicus esetekben használandók.

Ezen gyógyszerekből három 'golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, acutus esetben vegyen be a beteg minden órában egy kanállal; chronicus esetben ritkábban. E mellett az emlők melegen tartassanak, ezekből a tej szivó-edények által azonnal ürítettessék ki, midőn a tej elnyomatott.

Ugynevezett tejláz.

A tejláz szülés utáni 3. 4. 6. napra szok némely nőknél megjelenni, kik hirtelen borzadozást, hideget, forróságot szomjat éreznek; este felé növekszik e láz

reggel felé szűnik, a beteg nagy könnyebbülésére; más nap ismét megjelenik ugyan, de mindemellet ezen rohamok nem aggasztók. Veszedelmesb bajok elkerülése kedvéért, ily esetben jó sikerrel használhatjuk ezen szereket:

Aconitum, ha a láz nagyobb forrósággal, szomjjal van összekötve.

Bryonia, ha a mellnek mind külső mind belső részében csúzó (rheumaticus) fájdalmat érez a beteg.

Pulsatilla, főleg a nyavalyának elején, ha ez meghűlés után támad, és inkább csúz- mint tej-láznak nevezhető.

Belladonna, ha a láz az emlők külgyuladásával van összekötve.

Rhus, ha nagyobb mennyiségű tejtől ered a tej-láz.

Cofea váratlan öröm után; *chamomilla* harag után; *opium* ijedés után; *ignatia* bú, szomor után megfelelnek mind a beteg mind az orvos várakozásának.

Arnica, ha nehéz szülés által megsértetnek a nemzőrészek s innét következik a láz, mely ily esetben inkább sebláznak (Wundfieber) mondathatik. — Minden nehezebb szülés után különösen ajánlom ezen gyógyszert s pedig azonnal szülés után; melynek használata mellett több bajokat szerencsésen elkerülhetni.

Ezen szerekből 3 golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk minden 3 órában; javulást érezvén, minden 5 órában egy kanállal.

Gyermekági láz.

Ezen veszedelmes láz szülés után többnyire 4—6 napra, ritkán 10—12 nap múlva, még ritkábban szülés előtt, szok megjelenni. Eleinte mindjárt a beteg feje kábult, nagy szorongást, gyengeséget érez; gyanus már a

borzadozás, melyet szülés előtt, alatt, vagy után tapasztal a gyermekágyas. Főjele az égető, szúró, kólikához hasonló fájdalom a hasban vagy a köldök körül, a midőn a méh bél-, has-hártya-gyuladással könnyen lehet összekötve. A fájdalom eleinte nem nagy, engedő, félbenhagyó; de rövid idő múlva a legborzasztóbb fokra emelkedik, kevésbé és nem sokáig enged, minden mozdulatra, nyomásra növekszik; a tejfolyás közönségesen el van nyomatva, innét könnyen tejletételek fejlődnek ki; később a gyermekágyi vérfolyás is megszűnik; a beteg minden könnyebbülés nélkül izzad, izzadása gyengítő, savanyu szagu. Ezen láz gyakran gyomorbajokkal, más lázakkal is szok összekötve lenni. — Ha gyuladásnak vagy más bajnak kitünő jelei nem látszanak, és a gyermekágyi láz minden kitünő más baj nélkül jelenik meg, használjuk ezen gyógyszereket:

Chamomilla, ha a beteg feje kábult; ha kopogó, nyomó fejfájást érez főleg a homlok táján; ha arca sápadt, sárgás, néha csak rövid időre kipirosodik; ha a tej eltűnté miatt az emlők fonyadtak; ha gyakori taknyos, zöldes, vizenyős, tejforma székürülései vannak, néha fájdalommal összekötve; ha a vérfolyás nagyobb mennyiségben jelenik meg, közben keresztfájásokkal, melyek alatt nagyobb vagy kisebb mennyiségű aludt vér foly el. — Ha ezen szerre csak némi javulást érezne a beteg, a nyavalyának elűzésére *chamomilla* után jó a

Rhus, főleg ha a gyermekágyas fölötte ingerült állapotban van és minden csekély, figyelemre sem méltó bosszankodás által a betegség nagyobb fokra emelkedik.

Pulsatilla, ha a szelíd, gyöngéd beteg arca valódi szenvedő állapotot fejez ki; ha a gyermekágyi vérfolyás meghűlés, ingulatok, különösen félelem, ijedés, harag következtében hirtelen elnyomatik; ha égető fájdalmat, némi teliségnek érzetét tapasztalni a nemzõr-

szek belsejében; ha a beteg szorongó forróságban, szivdobogásban, álmatlanságban és inkább hasmenésben, mint szorulásban szenved.

Nux vomica, főkép szeszes italok, kávé után előforduló hasonló betegségben, ha a kereszt és ágyék táján érzékeny fájdalom van a betegnek; ha szűrő, összehúzó fájást érez a hasban, mely mozgás, érintés, köhögés, prüszkentés által növekszik; ha szájíze keserű; ha emélygést, ökrendést, undort érez a beteg, sőt hány is; ha a gyermekágyfolyás el van nyomva; ha szorulása van, vagy kemény székürülései a végbélben érezhető égető, szűrő fájdalmakkal járnak; ha a vizezés is fájdalmas; ha a külbőr száraz, forró, nagy szomjjal összekötve, főkép hideg italok iránti epedéssel; ha mindemellett a tejfolyás nincs elnyomva, sőt a nagyobb mennyiségű tejtől duzzadtak, feszültek az emlők

Bryonia, ha inkább némi ürességet érez az emlőkben; ha a gyermekágyi vérfolyás nincs elnyomva; ha székletétel alatt nincs fájdalom; ha legkisebb érintés-, vagy mozdulatra a méh táján növekszenek a fájdalmak.

Belladonna, ha az emlőkből eltűnt a tej, vagy az emlők egyik részében gyűlt össze, mely kemény, vörös, fájdalmas; ha érzékeny fájdalmat érez hasában a beteg, vagy mintha valami lefelé nyomulna; he szünet nélkül erőltetést érez a székletételre, anélkül hogy széke lehetne: a végbélben érezhető összehúzó fájdalom miatt; ha a folyó vér aludt, bűdös, fekete (de azért elvünk szerint a gyermekágyi vérfolyás elnyomatása mellett is adhatjuk ezen szert, ha egyébiránt a többi körjelek a beteg állapotával megegyeznek); ha a has fel van puffadva, a szelek nem mennek a betegtől, ki fájdalom érez hasában, mely érintés, köhögés által növekszik; ha egész teste forró, különösen homloka és tenyere; ha nagy szomjjal és néha a víznek nehezebb nyelésével van

összekötve; ha nagy fejfájásban szenved, mely legkisebb zörej vagy mozdulat által elviselhetlenné válik és néha öntudatától megfosztja a beteget; ha fej-ereje duzzadtak, szemei fényesek, néha szikrákat, különféle színeket lát a beteg; álma nyugtalan. — Ezen gyógyszer (mint láthatjuk) főképp akkor hasznos, ha már a láz inkább ideges jellemű.

Hyosciamus, főképp ha a láz görcsökkel van összekötve. — Egyébiránt ha a láz ideges, vagy gyulasztó, vagy rothasztó jellemű, nézzük terjedelmesebben a gyulasztó, vagy ideg-, vagy rothasztó lázat; ha gyomor bajokkal van összekötve, ekkor szintén fölkeresvén ezeket, gyógyítsuk illő gyógyszerekkel.

Ezen gyógyszerekből öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 3 órában egy kanállal; kevés javulás után minden 5 órában.

Emlő-gyuladás.

Az emlőkben összegyült tej miatt nem ritkán feszülést, nyomást, keménységet tapasztalnak emlőkben a szoptató nők; később az emlők megdagadnak, megkeményednek, megvörösödnek, s pedig vagy egészen, vagy részletesen és iszonyu szúrásokat, égetést éreznek az anyák; a tejelválasztás többnyire nincs ugyan elnyomva, de a betegség nagyobb fokán ez is elnyomamatik, néha láz is járul ezen bajhoz.

De nem egyedül az összegyült tej, — nemritkán meghűtés, külső erőszak sat. is okozzák ezen betegséget, mely szoptatás idején kívül szintén ezen okoknál fogva előjöhethet.

A nem-szoptató nők vagy kik gyermekeiket korán elválasztják, leginkább vettetik emlő-gyuladás alá; ennek elmellőzésére szükséges, hogy szoros életrendszert

(dietaát) tartsanak, a bőr kigőzölgését elősegélgék, emlőiket pamuttal borogatván és ezeket fityegni nem hagyván.

Ha ezen gyuladás akkor jelenik meg, midőn még a gyermek el nem választatott, akkor ezt mindaddig szoptathatja az anya, míg a daganat és fájdalom nem épen nagyra nőnek. Ha a csecsemő a tej bősége mellett nem szopnék elegendő tejet, közben tejüveget alkalmazunk; de a gyuladás nagyobb fokán a tejnek kiürítésére teendő minden eféle kísérletek károsak. — Ekkor félretevén mindeneket, az emlők meleg ápolása mellett egyedül, használjuk ezen szereket:

Arnica, ütés, nyomás után; ily esetben jó a *conium*, ha az *arnica* elegendő nem lenne.

Bryonia, ha még nem annyira gyuladtak, nem annyira fájdalmasok az emlők.

Belladonna, ha már a gyuladás jobban kifejlődött.

Ha ezen helybeli bajjal a testben lappangó más baj lenne összekötve, ekkor az említett gyógyszerek nem győzik le a nyavalyát; várakozásunknak azonban mindenkor megfelelnek a:

Sulphur, phosphorus; ezen szerek nem egyedül gyuladás, hanem a már kezdő genyedés ellen is erőteljesen működnek.

Mercurius sol., által pedig minden tán hátramaradt keményedés el fog enyészni.

Ezen szerekből három golyócskát egy kanálnyi vízben minden 3 órában bevehet a beteg; javulást érezvén, minden öt órában.

Sokan akkor folyamodnak a homoeopathiához, midőn már külszerek helytelen alkalmazása által megrontattak az emlők; ilyenkor, félretevén minden külszert s egyedül csak a tisztaságra figyelvén, hasznos a

Silica, melyből reggel, este lehet eleinte beadni

három golyócskát egy ujjnyi vízben; javulást érezvén, csak esténként, sőt minden 1—2 nap. — Jó itt a *hepar sulphuris*, melyet néha felváltva lehet adni az előbb említett szerrel, ha arra egyedül nem javulna a beteg. Ezen szerek még akkor is használnak, midőn az emlők *gennyedése* alatt *sipolyok*, *gennyedező nyílások* (Fisteln) képződnek; külsőleg csak tiszta tépettel (*charpie*) fedvén be a nyílásokat. Általában sipolyok ellen jótékony a *silica*, nemkülönben a *lycopodium*, *calcareo*, *sulphur*, *antimonium*.

Szoptatás első idejében igen gyakran gyuladtak s fájnak a **csecsbimbók**, főleg midőn szopik a csecsemő. Ha ezen minél előbb nem segítünk, a fájdalom nagyobbodik és a csecsbimbókon repedezések támadnak, melyekből a gyermek szopása alatt sokszor vér jön, sőt néha lázat is érez a szoptató.

Minden más külszernek alkalmazása, ennek íze vagy szaga miatt azért is alkalmatlan, mivel a csecsemő azután nem oly könnyen vállalja el az emlőt *): Hathatós nálunk a kappanőr — *arnica* — (ezen szernek nem hígított, hanem e növényből kifacsart nedve), melyből egy-két cseppet egy-két kanálnyi vízzel összevegyítvén, ebbe mártott tiszta rongygyal minden szoptatás után megnedvesíthetjük a csecsbimbót, ezt szoptatás

*) Néha a csecsemők szopni akarván, minden sejdíthető ok nélkül arcukat elfordítják és **nem szopnak**. Ily esetben majd megfoghatlan erőt fejtenek ki a *cina* és *mercurius sol.* vagy ha ezek nem használnának, a *stannum*. Ezekből vegyen be a szoptató, először az elsőből, ennek sikertelen bevétele után pedig néhány óra múlva a másikkól három golyócskát egy-két ujjnyi vízben (ha szükséges, minden 3 órában ismételve a bevételt, — ezeknek bevétele következtében rövid idő múlva oly kedvező változás által lepetik meg legnagyobb örömére az édes anya, melyet alig sejdített volna: elvállalja t. i. ezután a csecsemő minden legkisebb vonakodás nélkül az emlőt, melynek éltető forrását megízelni vonakodott. (Több hiteles ügyfeleim elfogulatlan tapasztalása).

előtt ismét langyos vízzel szorgosan mosván le. Erre, két nap alatt nem javulván a beteg, minden külszer használata nélkül hathatós belsőleg véve a

Sulphur, melyből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adhatunk minden 5 órában egy kanállal azon reménnyel, hogy 8 nap alatt meggyógyuland. — Makacsabb esetben jó a *calcareu carb.*, szintén úgy vendő, és más gyógyszerek; de ilyenkor tanácskozzunk inkább h. orvossal; noha erre csak ritka esetben leend itt szükségünk, legtöbbször használván itt a *sulphur*.

Az **emlőkés csecsbimbók** bántalmai ellen egyes symptomák és körülmények szerint e szerekből válaszszunk: Küteg (Ausschlag) az emlőkön: *lycopod*, *staphis.*; sömör-féle: *arsen.*, *dulcam.*, *petrol.*, *staphis*.

Sebheft csecsbimbó: *arnica*, *calcareu*, *graphit*, *lycop.*, *sepia*, *sulphur*; cserepes: *lycopod*; fölrepedezett: *graph.*, *sulphur*.

Emlő-daganat: *bellad.*, *calcareu*, *graph.*, *lycop.*, *merc. sol.*, *phosphor*, *sulphur*; ütés után: *conium*.

Emlő-keményység: *bellad.*, *chamom.*, *conium*, *carbo an.*, *spongia*, *phosphor*, *mercur. sol.*, *silica*, *sulphur*.

— esomók: *phosphor*, *carbo an.*, *bryonia*, *colocynthis*.

Fájdalom az emlőkben általában: *phosphor*, *ranunc.*; nyugalomban: *rhús*; a csecsbimbókban: *graphit*, *sulphur*.

Zuzatás érzelme az emlőkben: *arnica*, *angustura*, *rhododendron*; mint ütés után: *cicuta*, *antimon*.

Hemzsegés: *colchicum*, *ranunc.*, *sabina*; feszítés: *euphorb.*, *lycop.*, *mezer.*, *rhús*; szúrás: *phosphor*, *sabina*, *sepia*, *calcareu*; nyomás: *sulphur*, *carbo veg.*; égetés: *phosphor*, — a csecsbimbókban: *cicuta*, *graphit*, *sulphur*; sebféle fáj. az emlőkben: *cicuta*; a csecsbimbókban: *zincum*.

A gyógyszerek bevételi módját nézzük a 12. lapon.

VI.

NÉHÁNY GYERMEK-BETEGSÉG.

A h. életrendet (diaetát) az alatt, míg a kisedek gyógyszerrel élnek, szorosan tartásuk meg a szoptató nők: lelkiismeretesen figyelve különben is mindenre, mi rájuk anyagi, szellemi tekintetben ártalmasan hathatna.

Az újszülöttek tetszhalála.

Midőn az életnek jelei észre nem vehetők, de valóságos halál még nincs jelen, — ezen állapota a kisednek tetszhalálnak (álhalálnak, szinlett halálnak) mondatik.

A tetszhalált a valódi haláltól megkülönböztetni sokszor igen nehéz; azért ne tartsuk azon gyermeket valódi holtaknak, ki életét sirás, légzés, mozgás által nem nyilvánítja, ha csak a rothadásnak jelei nem látszanak.

Kétféle tetszhalált különböztetnek meg az orvosok. — Az egyik gutaütéshez hasonló körjelekkel mutatkozik; ekkor a kised arcza piros vagy kékes, majd megpukkad a vértől; és a szívnek verését

vagy nem is tapinthatni, vagy fölötte homályosan. Ilyenmű tetszhalál közönségesen az erős, vérmes kisdede-
ket lepi meg, az előrejárt nehéz szülés után, vagy ha a
köldökzsinór többrétűen nyakra tekeredik, vagy ha a
szájban és orrban megtolult nyál a légzést akadályoz-
tatja — A másik tetszhalál hasonló az ájuláshoz: a kisdéd halvány, kékek az ajkak, a szemek za-
varosak, az állkapocs és végtagok lefüggők és a szív
verése nem érezhető, vagy igen homályosan. Ilyetén
tetszhalál főkép az időtlen, gyenge, sovány kisdede-
ket lepi meg; ha t. i. a terhes anya súlyos betegséggel küz-
dött, vérfolyásban szenvedett, vagy ha az anya- és mag-
zatra más gyengítő ok hatott.

Mikép kell bánni a tetszholt kisdéddel? minden
bábának kötelességében áll tudni; itt csak azt jegyzem
meg, hogy föléledvén a gyermek, ha a tetszhalál guta-
ütéses volt, tegyük a csecsemőnek nyelvére egy-két
golyót

Sisakvirágból — *aconitum* — ; ha pedig a tetszha-
lál ájuláshoz volt hasonló, szintén az említett mód szerint

Chinából; ezen gyógyszerek használata mellett a
tetszhalálnak isméti beköszöntését (mi nem ritkán szok-
történni) gátolhatjuk.

Esés után az *arnica*, különben pedig a *tartarus em.*
is hasznosak: minden 5 perczben, később minden $\frac{1}{4}$ —
 $\frac{1}{2}$ — 1 órában adván be egy-két golyócskát szárazan.

Az ujszülöttek szemgyuladása.

A szemgyuladás nem ritka betegség az ujszülött-
nél; a szemhéjak megdagadnak és pedig sokszor any-
nyira, hogy midőn egymástól elhuzatnak, kifelé fordul-
nak, kivált ha sir a csecsemő. Az ujszülöttek szemgyu-
ladása az 50. lapon, az orbánczos, catarrhalis, csúzos gyu-

ladások, 41—60. l., a többi szembajok a „szembetegségek” közt keresendő munkám bővebb kiadásában.

Leggyakoribb okai e szemgyuladásnak a tisztatlanság, megromlott lég, nagy világosság, a csecsemő meghűlése bármiféle módon, a szemek nyomtatása nehéz szülés alatt. Hogy a syphiliticus fehérfolyásban szenvedő anya ilyen bajba döntheti ártatlan szülöttjét, kétséget sem szenved.

Ily esetben nem kell a szemet nyomogatni, dörögtetni, vagy arra bármikép is eldicsért külszereket használni; — gyógyszereink e bajt is kívánt sikerrel győzik le, külsőleg egyedül a tisztaságra figyelve; mire nézve langyos vízbe mártott finom ruhácskával gyöngéden mossuk le a tisztátlan szemet, belsőleg e szereket használván:

Aconit., melyből azonnal adjunk be háromszor egymás után három golyócskát minden órában. Ez után különösen ajánlom az *apis*-t.

Euphrasia vérzés, nyákfolyás alatt; ha pedig ez nem használna, helyesen választandjuk a *pulsatillát* kivált meghűlés után.

Belladonna akkor hasznos, midőn a szempillák kifelé fordulnak.

Mercur. viv., midőn az anya syphiliticus fehérfolyásának következtében fejlődött a szemgyuladás.

Sulphur, midőn a csecsemő organismusában lapangó dyscrasiától függ a szemgyuladás.

Ezen szerekből minden 2—3 órában adhatunk három golyócskát szárazan, vagy kevés vízben.

A catarrhalis, csúzos, görvélyes sat. szemgyuladást gyógyítsuk, mint mondám, azon szerekkel, melyeket a 41—60-dik lapon vagyis a „szembetegségeknel” elősoroltam.

A csecsemők álmatlansága.

Ezen álmatlanságnak okai sokszor az anyák vagy szoptatók, kik nem tartván meg pontosan a tőlök követelhető életrendet az étel- s italban, különösen a kávé ét thea mértékletlen élvezete által kisdedeiknek természetesen álmatlanságot okoznak; ide tartoznak a lelki-indulatok is, ha ezek által elragadtatva kínálják emlőiket kisdedeiknek a felingerült anyák. Nemkülönben a gyermekek erős bepólyázása, fejök magas fekvése, igen meleg ágy, rossz szobai lég, tisztátalanság stb. ugyanannyi okai lehetnek az álmatlanságnak, melyeket eltávolítani főteendőnkhez tartozzék. Egyébiránt álmatlanság ellen hasznosak, a

Chamomilla, ha szelek, vagy hasrágás miatt nem alhatnak a kisdéd.

Cofea, ha inkább a kisdéd ingerültsége okozza a bajt. *)

Belladonna, ha rövid álom után sirás közt ébred föl a csecsemő; arcza piros és forró.

Bryonia, ha éjjel mohón látszik inni, midőn vízzel kínáltatik.

Hyosciamus, ha minden nyugtalanság nélkül a kisdéd ébrenre játszik, nevetgél **).

*) Hasonló ingerültség következtében néha szünet nélkül **kiabál**, sir a kisdéd; lecsillapítására ez esetben is hasznos a *cofea*; de midőn minden tudvalevő ok nélkül kiabál, sir szüntelen, ekkor hasznos főleg a *chamomilla*, de ha ez tán nem használna, adjunk *bellad.* — 3 golyót 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, eleinte minden $\frac{1}{2}$ órában, javulást látván minden 1—3 órában egy kanállal. Ezen esetben indikált szerek még: a *cina*, *ipercac.*, *rheum*, *senega*.

) Ugyanezen szerek hasznosak az **idősbeknek is, melyekhez még ezeket csatolom: *sulphur* aranyérben, dugulásban szenvedőknek. *Opium* jó az öregeknek, ha lefekvéskor különféle képzelődések zavarják az álmukat. *Aconit.*, ha lelki felindulás, vértolulás miatt nem alha-

Ezen szerekből három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, a körülmények szerint beadhatunk minden 1—3 órában egy kávéskanállal. — Mákon yféle italal, vagy álomporral nem annyira álomba mint kábult állapotba hozni a csecsemőt, megbocsáthatlan könnyelműség; mert ilyenén erőszaknak csak palliativ hatása közvetlen, bizonyos veszélyt von maga után, a mint ezt már a gyermek első nevelésénél említém, de e helyen ismét előhozni nem tartám fölöslegesnek.

C s u k l á s.

Minden csekély meghűlés után néha azonnal csuklanak a csecsemők; mi ugyan nem veszedelmes és későbbi időben megerősödvén a test, mindig ritkábban jön elő, míg végre elmúlik; mindazáltal a gyöngéd szorgos anyák, kivált első gyermeköknél mindentől rettegven, őket a csuklástól is kívánják megszabadítani. Ilyenkor legjobb emlővel megkinálni a csecsemőt, eképe fel is melegszik a gyermek és csuklása elmúlik; vagy finomul összetört czukrot egy kés-hegygyel adni; vagy czukros vizet kávéskanálankint a gyermeknek nyújtani. *)

Fejdaganat születés után.

A legkönnyebben lefolyt szülés után is, hol előbb, hol később szembetűnik néha a napról napra növekedő

tik az ember. *Nux vom.*, ha elmeerőltetés következtében álmatlan. *Ignatia* főleg méhköros (hysterische) nőknek ajánlható kivált szomorúság esetében.

*) Idősbeknél csuklás ellen hasznosak a: *belladonna*, *hyosciamus*, *stramonium*, *nux vom.*, *pulsat*, *bryonia*, *nicotum*, *sulphur*; 5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből minden 5 perczben, később minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ —1 órában egy kanállal adjunk be.

fejdaganat, mely szülés után mindjárt nem tapasztaltatott és melyet meg kell jól különböztetni azon daganattól, mely nehéz szülés után közönségesen szok támadni. Eféle daganat ellen hasznos a

Rhus, melyből *minden 3 órában vagyen be a csecsemő 3 golyócskát.*

N á t h a.

Meghülés következtében náthát kapván a csecsemő, ez rá nézve azért is alkalmatlan, mivel szopás alatt a légzésben gátoltatik. Ezen okból nyugtalan a gyermek, sír és sikolt. Nátha ellen (mint tudjuk) hathatós a

Nux vomica; ha ez nem használna, jó a *chamomilla*, ha a kisedt orrából vizenyős nedv foly ki; *dulcamara*, ha hivesebb levegőben nagyobbodik a nátha; *carbo veg.*, ha esténként van rosszabbul a kis beteg. — Ha édes anyjától kapta nátháját a kisedt, természetes, hogy anyjának kell szükséges gyógyszereket használnia. — A kiseddek, *három golyót tíz evőkanálnyi vízben olvasztván fel, vegyenek minden 1—3 órában egy kávéskanállal.*

Gyomorromlat a kisedeknekél.

Az indigestiónak legtöbb esete azon kisedeknekél fordul elő, kik anyatej által nem tápláltatván, mesterséges táplálásra szorulnak. Néha azonban az anyagilag hibás, máskor szellemi ok — lelkiindulatok által megváltozott anyatej oka a rendetlen gyomoremésztésnek. A gyomorromlatnál (106. lap) leírtam ugyan azon gyógyszereket, melyek ily körülményekben hasznosak; többször említettem már azon szereket is, melyek lelkiindulatok következtében fejlődött kóresetekben általában, tehát ilyenkor is választandók, milyenek : a *chamo-*

milla, ignatia sat mindazáltal újra figyelmeztetem az anyákat különösen e gyógyszerekre:

Ipecacuanha, ha kitünőleg gyakori hányásban szenved a kiseded.

Antimonium, gyomorterheltség alkalmával.

Pulsatilla, ha zsirosb eledelek okozák az indigestiót.

Nux vom., ha szorulással van összekötve, vagy ha szelektől támad.

Három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be eleinte minden órában egy kanállal; javulást látván, minden három órában.

Hascsikarás, hasrágás.

A csecsemők hasrágására ismerhetni e következőkből: a kiseddek minduntalan sirnak s lábaikat a has felé huzzák, hánykolódnak és midőn hasuk nyomatik, az abbani fájást sirással, nyögéssel bizonyítják. Következik a hasrágás gyomormegterhelés, meghűlés, vagy az anyának megboszankodása után történt szoptatásra és több efélékre.

Ezen majd mindennapi bajban a szenvedő kiseded nyelvére tegyünk két golyócska *chamomillát* minden órában; javulást érezvén, ritkábban; takargassuk be egyszersmind a kiseded hasát száraz meleg ruhával. Ha pedig szoptatás után anyjától kapta baját a kiseded, ekkor fölkeresvén betegségét, az anya használjon alkalmas gyógyszert, ebből a kisedednek is golyócskánkint adván be.

Itt azonban mégis meg kell említenem, hogy harag után *chamomilla*; ijedés után *opium*; szomor, bú után *ignatia* hasznosak; mely szerekből az anya minden órában bevehet három golyócskát egy kanálnyi vízben; javulást érezvén, mint mondtam ritkábban.

Ha pedig **szelek** okozzák a hasfájdalmat, ekkor a kisdedek nyugtalanok, sirnak, lábaikat a has felé húzzák, a has dagadt, korog, érzékeny, a szelek elindultával szűnik a fájdalom, de könnyen ismét visszatér. Ilyenkor takargassuk be a kisded hasát száraz meleg ruhával, vagy g y ö n g é d e n dörzsölgessük megmelegített flanellal, belsőleg a

Chamomillá-ból öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal.

Nux vom., vagy *cocculus*, ha szorulással van e baj összekötve. Lelkiindulatok következtében az anyatej okozta ilyenén esetben az illendő gyógyszereket általában ismerjük.

Hasmenés, szorulás, végbél-szakadás.

A kisdedeknél is a hasmenés és szorulás ellen már leirt gyógyszerek használandók. Első esetben itt is ajánlhatom a

Chamomillát, pulsatillát, calc., carb.;

Dulcamarát a légnek hirtelen meghűlése okozta hasmenésben, kivált nyári időben.

Ipecac., bryoniát, vagy *carbo veg.*, nyári forróságban előforduló hasmenés ellen.

Második esetben a *nux vom.*, *cocculust*, vagy *opiumot*; makacs szorulásban ajánlom a *lycopodiumot*.

Végbél-szakadás ellen: *ignatia, mercur, nux* használandók.

Ezen szerek egyikéből vegyen be a beteg minden 1—3 órában három golyócskát egyszerre.

A csecsemők nehéz vizelése.

Ezen baj a csecsemőknél gyakran fordul elő. Megismerhetni ezen jelekből: a vizelet ilyenkor csekély

mennyiségben és közönségesen cseppenként ürítettetik ki; kiürítés alatt fájdalmat okoz, mit a kisdedek sirással, jajgatással és azzal nyilvánítanak, hogy lábaikat hasuk felé huzzák; a szék rekedt, a felbőfögés és kihányt anyagok savanyúk; e nyavalyának sajátsága pedig abban áll, hogy a vizelés állandóan nehéz, hanem a többi jelek állandóak.

A nehéz vizelés főképen azoknál jön elő, kik sömörös kütegekben (*Ausschlag*) szenvedő, vagy szenvedett dajkák által szoptattatnak, vagy rossz tejjel tápláltatnak. Ily esetben választassanak el a csecsemők. A betegség elhárítására szolgálанд az:

Aconit, mely legtöbb esetben használ, vagy *pulsat*.

Cantharis, *cannabis*, ha az említett szerek nem használnának. *Öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, nagyobb fájdalmakban beadhatunk minden órában egy kávéskanállal; javulást tapasztalván, ritkábban. *)*

S á r g a s á g.

Igan gyakran láthatni e bajban fekvő csecsemőket. Könnyű megismerni a bőrnek, a szem fehérének és a vizeletnek sárga színéből, mely a pelenkákat is sárgára festi. Magában véve nem veszedelmes ezen betegség. Ha tehát különben a sárgakóros kisdéd egészséges,

*) Ellenben már felnőtt egészséges gyermekek közt találkoznak olyanok, kik akaratlanul éjjel az agyba vizelnek. Ezen *agybavizelés* ellen hasznos a *scpia*, ha a bevizelés első álomban történik; ajánlhatók ezenfölül a *pulsat.*, *cina*, *bellad.*, *causticum. sulphur.* Reggel, este három golyócska veendő kevés vízben. Szükséges azonban, hogy a gyermekek éjjelenként több ízben fölkeltsék, hogyozásra ösztönöztessenek; mely eljárásnál figyelemre méltó *Trousseau* abbéli tanácsa, hogy a felköltés ideje mindig hosszabbra halasztassék, azaz, hogy a felköltés mindig ritkábban tétessék; mert ez által a húgy hosszabb visszatartására képesítettik.

minden nap széke is van, föröszsze meg őt a bába naponkint kétszer langyos vízben, tartsa melegen: ezen ápolgatásra a sárga szín bizonyára elmúlik. De ha a sárgakóros kisdéd valódi beteg, nyugtalan, ekkor használjunk gyógyszereket; ilyenek a:

Chamomilla; de ha terhesség végével gyakrabban élt az anya *chamomilla*-theával, ekkor az újszülöttnak sárgasága ellen hasznos leendő az

Ignatia, vagy szelid nőknél a *pulsatilla*, melyekből az anya vegyen be minden 3 órában egy-két golyócskát egy káldnyi vízben, beadván egyszersmind azon időben sárgakóros betegének egy-két golyócskát; javulást érezvén ritkábban.

Más körülmények közt keressük fel a sárgaságot, 152. l., itt több szert említek, melyek közül a gyermek *mercur*-t vagy *chinát* vegyen be.

Az újszülöttek orbáncza.

Az újszülöttek orbáncza lángvörösségű, fényes és vörös-sárga környezetű, fölötté veszedelmes daganat, mely leginkább a fejet, a köldököt és a nemzőrészeket foglalja el. — A mint észreveszszük az orbánczot, azonnal minden nedvesítő szert vessünk félre, száraz meleg ruhával fedjük be a tagot és adjunk eleinte:

Aconitumot, minden órában három golyócskát szárazan vagy kevés vízben; két három bevétel után, az utolsó bevételeől három órát számítván, adjunk

Belladonnát, szintén olymódon, de csak minden 3 órában. E két szerrel elháríthatunk minden veszedelmet, főkép ha még jókor látunk a baj gyógyításához. — Ha ezek nem használnak, ajánlhatók még a:

Sulphur, *bryonia* és *rhus* — úgy veendő, mint az *aconit*. De minden ok nélkül ne változtassuk szereinket,

mert mint mondtam, a két első legtöbb esetben megfelelő várákozásunknak.

Bőrpállás.

A bőrpállás a testnek azon részein fordul elő leginkább, melyek ránczokat képeznek; p. o. a hónalj alatt, czombok közt sat. Közönséges oka ezen bajnak a tisztátalanság, ha t. i. gyakori mosás által meg nem szabaddittatik a kisedek mindazon piszoktól, melyet az izzadás, vizelet sat. okoznak. De nem ritkán belső okból is ered ezen betegség, főleg ha nem egyedül a mondott testrészekre van szorítva, hanem az egész testre elterjed, mely úgy néz ki mint a nyers hus. — Főszér itt a tisztaság, naponkinti szorgalmatos fürösztés langyos vízben; és ez sokszor egyedül elegendő a baj elűzésére, e mellett ellenben hasznosak:

Chamomilla, de csak úgy, ha ez előtt a kisedek vagy édes anyja nem élt ezen szerrel, mint közönséges házi orvossággal nagyobb adagban. Ha igen, akkor ismét jó a

Pulsatilla vagy *ignatia*, *mercurius sol.*, ha az egész testre elterjedt a bőrpállás; — vagy ha ez legfőljebb nyolcz nap alatt nem használna, hasonló esetben megfelelő várákozásunknak a

Lycopodium; vagy ha köleshimlő (Friselausschlag) után támad, a *sulphur*.

Ezen szerekből három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adhatunk minden 3 órában egy kávéskanállal.

A kisedek hólyag-kütege.

Szülés után első hetekben egészséges szüléktől származott kisedeken is előfordulnak és a test különféle részein, főleg az arczon, karokon, czombokon szok-

nak megjelenni csekély kiterjedésű, hol nagyobb hol kisebb vörös foltok, melyeken savós nedvvel telt hólyagocskák képeztenek. Ezen kütégnek nincs határozott lefolyása; némelykor egypár napig tart, elmúlik és ismét megjelenik, míg végre minden ártalmas következmény nélkül egészen elenyészik. Noha legegészségesebb gyermekek is szenvednek e nyavalyában, óvjuk mégis őket a meghűtéstől; mert ha hirtelen elenyészik: hasmenést, bélfájást, rángásokat okozhat. E szelid indulatu hólyagkütéget a kisdedek igen melegentartása, a hőnek elmulasztott ápolása és mind a kisdéd, mint a szoptató nő részéről elkövetett életrendbeni hibák hozzák elő; azért mértékletes melegentartás, langyos fürdő, meghűlés kerülése és rendes életmód által egyedül, minden gyógyszer használata nélkül helyreáll a kisdéd. Ha a szorgos anyák mindemellett orvosszert akarnának használni, jó az

Aconitum, ez után a *chamomilla*, minden 5 órában három golyócska.

De ha a hólyagok számosabban jelennek meg és fekélyekké válnak, ekkor nyugtalanságot, sirást, sorvasztó lázat, rövid idő múlva halált okoznak. Ily esetben ezek a szerek:

Chamomilla, midőn hasmenéssel van ezen kütég összekötve.

Bryonia, igen hathatós, ha nincs hasmenése a kisdednek, hanem inkább szorulása.

Sulphur, ha leginkább a czombokat foglalja el ezen kütég; és ha a hólyagok fekélyekké válnak.

Rhus, szintén hasznos, ha a hólyagok részint fekévés által, részint önkényt felpattannak vagy leszáradnak; és ha leesendő var készül.

Arsenicum, sokszor még akkor is hasznos, midőn már elszárad a kisdéd és sorvasztó lázban szenved.

Ezen szerekből eleinte reggel, déltájban és este adjunk három golyócskát; javulást érezvén, napjában kétszer.

A kisdetek szájhólyagocskái.

Mielőtt a hólyagocskák támadnának, a csecsemő nyugtalan, álmából gyakran felijed, sokat alszik; szája igen meleg és ezen melegséget szoptatás közben a csecsbimbókon is tapasztalja az anya; szomja nagy, szopás végett alig hogy szájába vette az emlőt, azonnal ismét elereszti, fájdalmát sirással nyilvánítván. Egy-két vagy több nap mulva, főkép a forróság nagyobbultával, a száj belrészei egykissé megdagadnak, itt fehér pontocskák, hólyagocskák, repedezések támadnak és a száj belső része úgy néz ki, mintha azt lenyelt tej-maradék borítaná, vagy mintha liszttel volna a csecsemő szája behintve; ezen hólyagocskák nagyobbodnak s vörös karikával vétetnek körül; a csecsemő nem szophatik; és ha tesz is e végre kísérletet, azonnal felhagy vele, sír, jajgat, sikolt, száját tátva tartja. A hólyagok megjelentök után 3. 4-dik napon felpattannak s varral fedetnek be, mely előbb utóbb lehull; a lehullott varak alatti bőr igen vörös és érzékeny; ezek néha másodszor, sőt többször is megújulnak, némelykor bűdös fekélyekké változván. Félretekén mindenféle külszereket, e következendő gyógyszereink hathatósan működnek ezen hólyagocskák elűzésére:

Borax, belsőleg, elvünk szerint adva, igen rövid idő alatt használ több esetben.

Mercurius v., egypár nap alatt segít, főkép ha egyszersmind torokfájása van a kis betegnek. De ha nagyobb mennyiségű higanytól, dajka által, kapta a csecsemő ezen hólyagocskákat — ekkor adjunk:

Sulphurt, mely újabb tapasztalások szerint másképp is hathatós mint a *borax*.

Arsenicum, ha már a hólyagocskák bűdös fekélyekké változnak; ha a betegnek gyakori hasmenése van, gyengeséggel és minden egyéb veszedelemmel fenyegető kórjelekkel összekötve.

Minden 3 órában három golyócska veendő.

Az ujszülötteket bántó rángások és görcsök.

A rángásokat, görcsöket e következő jelekből ismerhetni meg: a magzat elforgatja szemeit, összehúzza kezeit s lábait, arcza megkékül és elváltozik; feszül az altest: a szék- s vizeletürítés meggátoltatik. A görcsök és rángások a köldökzsinór megránczizálására vagy időelőtti elszakítására, a felöltöztetésnél vagy a keresztelésnél történt meghűlésre, az anyának felboszankodása, megrettenése utáni szoptatásra s több efélekre támadnak.

A kisdedek gyakran szenvednek belső gyuladásokban; azért jól vigyázzunk, nehogy a gyuladásokat rángásokkal, görcsökkel cseréljük föl. Gyanus mindenkor a kisdednek nagyobb száraz forrósága, nyugtalan-sága, álmatlansága, nagyobb szomja, szemeinek fényes-sége, étvágytalansága; jó ilyenkor külsőkép is megvizsgálni a beteget, mert külső tapintás által gyakran érinthetünk egyes helyet, hol nagyobb fájdalmat sirással, sikoltással bizonyítja a beteg, jelöl, hogy helybeli gyuladásban szenved. — Ha eféle gyulasztó kórjelek volnának jelen, jó az

Aconitum, ha t. i. nagy és száraz forrósága van a kisdednek; nyugtalan, álmatlan, szomjas. Minden órában három golyócska veendő. Erre kisebbülvén a száraz

forróság s izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után három órára, ha még szükséges; hasznos a

Belladonna, ha a száraz forróság *aconitum*-ra kisebült ugyan, de egészen el nem mult; ha a testnek jobb részét lepi meg előbb a rángások és innét bal részére terjednek; ha a kisdéd szeméi mereven állanak.

Chamomilla, ha gyuladás jelei nincsenek és csak görcsök, rángások mutatkoznak.

Ignatia, szintén hathatós a görcsökben, némelyek szerint hathatósab a *chamomillánál*, főkép ha az anya terhes állapotában *chamom.*-theával gyakrabban élt. E két szer: a *chamomilla* t. i. és *ignatia* a kisdéd görcseiben s rángásaiban néha valóban majdnem varázserővel bír és kevés kivétellel többnyire használ.

Hyosciamus és *stramonium*, a görcsökben és rángásokban némkülönben hasznosak.

Ezen gyógyszerekből 3 golyócskát tíz evőkanálnyi vizben felolvasztván, adhatunk eleinte minden 5 perczben, azután minden $\frac{1}{4}$ órában egy kávés kanállal; javulást érezvén a beteg, ritkábban.

Fogzás alatt előforduló görcsök és rángások.

Sokszor minden nagyobb baj nélkül szerencsésen bujnak ki az első fogak; de nem ritkán sokat szenved a kisdéd, kit különféle szenvedéseitől megmenthetnek e következő szereink:

Aconitum, ha nagy forrósága van a kisdédnek, sokat iszik, hirtelen felkiált és kezét szájába dugja; álmában fölrijedez és máskor könnyen fölrijed. Jó ily esetben a *cofea* és a *nux vomica*, főkép ha szorulásban szenved a kisdéd.

Chamomilla, ha száraz köhögéssel kapják fogait a kisdéd. De ha ez nem lenne elegendő, adhatunk

Belladonnát, ha száraz köhögése mellett már az ez előtti éjszakákban nyugtalan volt a kisdéd; forrósága, szomja nagy volt; szemei vörösek valának és ha nagy szorongással, mellszorulással, sebes s rövid légzéssel, néhányszor egyes rángásokkal vannak ezen említett kórjelek összekötve.

De ha a rángások nagyobb mértékben mutatkoznak és nemcsak egyes részeket, hanem az egész testet lepik meg, ekkor ismét igen hathatós gyógyszer a

Chamomilla, midőn a kisdéd néhány perczig mereven fekszik, szemeit felforgatja, arcizmait félrehúzza; ha végtagjait rángások lepik meg, egész teste hátrahajlik, légzése hörgő, szája tájtékozó, mely symptómok néhány percz, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ óra alatt szűnnek ugyan, de könnyen ismét visszatérnek. Ha kisebb mértékben jönnek a rohamok ezen szernek bevétele után, ekkor folytatásuk annak beadását (öt golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ órában adjunk be egy kanállal, sőt eleinte minden 5 perczben; — javulást tapasztalván, ritkábban) és csak azon esetre változtassuk gyógyszerünket, ha egy óra alatt semmi javulást nem, sőt rosszabbulást vennénk észre. Ekkor hathatós az

Ignatia, ugy veendő mint az előbbi szer. Ritka eset, hol ezen két gyógyszer meg nem felel várakozásunknak: — ilyenkor adjunk

Belladonnát, különösen akkor, midőn a kisdéd hirtelen ijed föl álmából, szorongva tekint maga körül, vagy egy tárgyra mereven néz; ha a kisdédnek egész teste megmerevedett; homloka és kezei szinte égnek a forróságtól, melylyel olthatlan szomj van összekötve.

Calcarea c., főleg kövér gyermekeknek hasznos. Különösen pedig, midőn a fogak nehezen jönnek és még 9—12 hónapban sem mutatkoznak, beadván e szerből

hetenkint kétszer három golyócskát, a természetnek ezen késedelmes munkálatát elősegítendőjük.

Arsenicum, ha egész testében égető forróságot tapasztalunk: ha a kisdéd szorongását (Angst) mind nézéséből, mind pedig más cselekvéséből könnyen gyaníthatjuk.

Hyosciamus, ha a beteg arcza duzzadt és vörös; ha a hasizmok rendkívül görcsösen húzatnak össze; ha bevizel a beteg; ha ijedés után támad ezen baj.

Stramonium, ha az egész test merevedett; ha álmában hortyog a kisdéd és sokat vizel.

Opium, ha a görcsökben szenvedő tátott szájjal vett légzése alatt hörgést hallani; és ha a rohamok éjszakán álmában lepik meg a kisdedet.

Minden ok nélkül ne változtassuk szereinket az illetén bajokban; egy óráig várhatunk és csak azután válthatjuk fel orvosságunkat más orvossággal. — A *chamomilla* mint mondtam, és az *ignatia* legtöbb esetben megfelelőendnek óhajtott várakozásunknak. — A *gyógyszerek úgy veendők, a mint előbb épen most említém.*

Agy-gyuladás és vízkór a kisdedeknél.

Ezen betegségnek megismertetése különös figyelmet igényel; és ha jókor vétetik észre, könnyen gyógyítható, ha pedig későn ismertetik meg, a legveszélyesebbek egyike. Eleinte fogzásnak, gelisztakórnak tarthatni a betegséget; de a gondos szülék ezektől meg fogják különböztetni a jelen bajt, e következőkre figyelvén:

Sajátlagos ezen agygyuladás, mely a gyermekekénél első évtől hatodikig szok előfordulni és melynek leggyakoribb kimenetele az **agyvízkór**. Eleinte a gyermek kedvetlen, az azelőtti kedvelt tárgyra nem ügyel, álmos, a tett kérdésekre nehezen felel, járkálása is ne-

héz és szinte tántorgó; álma nyugtalan, több ízben föl-
ébred, föl ijed; ha álma után fölemeltetik s felállíttatik,
elszédül; érzékei rövid időre eltompulnak és fejét nehe-
zen tartván, ez előre vagy hátra esik; vizelete cseké-
lyebb mennyiségű, zavaros; székürülése lomha; feje
meleg, szája száraz, étvágya nem ros.

A betegségnek ily módon fejlődni kezdő csiráját
megsemmisíthetjük ezen szerek által:

Bryonia, ha feje meleg, szédül; járása tántorgó;
álmából felriad; széke lomha; a kis beteg haragos; az
idősb nyak- s lábszaggyatásról panaszkodik, a panasz-
kodni nem tudó kisdéd pedig szüntelen vánkoso köz é
fürja fejét.

Pulsatilla, ha a kisdéd szomorú, sokat sir; nincs
igazi étvágya; hasmenése van; zavaros vizelete tak-
nyot foglal magában; szédül, tántorog a beteg; főkép
ha egyszersmind görvélyes.

Zincum m., ha már déltájban vagy este fel é hara-
gos; ha undor, hányás veszi elő a kisdédet, mely után
majd kielégíthetlen éhség következik; ha feje érzéke-
nyen fáj; szemei a világot nem szeretik; több napi szo-
rulásban szenved; ha néha észrevehető rángásai vannak
egy-izmaiban. Ezen gyógyszerek, a körülményekhez
alkalmazva, meggátolják a nyavalyának fejlődését (be-
adván reggel három, este három golyócskát kevés viz-
ben), mely ha tovább terjed, e következő kórjelekkel jár:

A kisdéd egész teste meleg, feje fáj kívált homloka
táján és akarata ellen is gyakran ide nyul; nem tűrheti
a világosságot, azért sötét szobában nyitja fel szemét;
legkisebb zörejre föl ijed; erősen vernek a halánték üt-
erei; az orra viszketvén, azt állandóan dörgöli; ingert
érez a hányásra, sőt hány, főkép ha feje fölemeltetik,
hányás által ételt, taknyot ürítvén ki minden enyhülés
nélkül; széke lomha vagy rekedt, hasa puffadt; halvány

arcsza duzzadt; álma nyugtalan, föl ijedezés, fogcsikorgatás által félbenszakasztott; a forróság nagyobbodik; az érverés szapora és kemény; a beteg félrebeszél. Nevezetes: több esetben a kezeknek a czombok közé helyeztetése. — Ezen állapot tart 2—6 napig; — jó sikerrel orvosoltatik ezen gyógyszerek által:

Belladonna, kétségen kívül főszér, hacsak rendkívüli nagy forróság, szomj miatt nem lenne tanácsosb előbb egyszer-kétszer előbocsátani *aconitumot*. Ha a *belladonna* nem használna, ajánlom az *apis-t*.

Byronia, itt is hasznos, ha főkép makacs szorulása van a betegnek; fejét minduntalan a vánkosba fúrja: hasa puffadt; száraz forrósága nagy; félrebeszél; és ha a *belladonna* nem használna.

Hyosciamus vagy *stramonium*, ha görcsök, rángások jelennének meg nagyobb mértékben, czélszerűek.

Nagyobb fokra emelkedvén a betegség, már nyugalmasan fekszik a gyermek, ki ez előtt oly nyugtalan volt; ha fölemeltetik vagy felültettetik, fejét nem képes fentartani; mély álomba merülvén, sokszor félrebeszél; néha szemhéjait, a mennyire csak lehet, erőszakosan felnyitja, elgyengült láterejét próbálgatván, de nem sokára ismét behunyja; egész bőre száraz, keveset izzad; vizelete csekély és gyakran tudta nélkül ürítettetik ki; széke nehéz, vagy néha fájdalmas hasmenése van; érverése gyenge; lassu légzését gyakori fohász kíséri; lehelete rothadt szagu; álma kábult; gyakori fogcsikorgás, sohaj, nyöszörgés követői ezen bódult állapotnak; a nyavalyának végkitörése előtt a beteg eszmélete viszsza tér ugyan néhány órára: ágyában felül, játszik, iszik, eszik, anélkül hogy hányna; azonban nagy gyengesége miatt ismét feküdni kénytelen; és ezen igen ideiglenes könnyebbülés után beköszönt a betegségnek többnyire legyőzhetlen időszaka. — Ily körülményekben, ha a

bellad. és *bryonia* várákozásunknak meg nem feleltek, jó a

Helleborus, ha egész apathiában fekszik a beteg; légzése nehéz, gyakran fohászkodik; felülni magától nem bír; remegő kezeivel akaratlanul feje felé kapkod; fejét nem bírja; arcza duzzadt és sápadt; szemei félig nyitvák, szempillái rángásokban szenvednek; redős homlokát hideg izzadság fedi; étvágya nincs, csak ital után esd; ha a gyermek ijedezés, kiabálás közt ide s tova hadarász; mindazáltal többnyire kábító álomba merül.

Opium, ha a gyermek forró napnak kitéve, vagy meleg kályha mellett pihenve, jutott e kórhoz; ha minden előjel nélkül meglepőleg egyszerre veszti erejét, kábult; arcza duzzadt, vörös; szemei félig nyitvák és mély álomban szendereg.

Sulphur, ezen betegségnek kórjeleivel megegyez, mely után megpróbálhatjuk a *calcareo c.* — Az *arnica* esés, ütés után ajánlható.

Végkifejlődésének képét lerajzolni: kellemetlen munka, — miután ekkor már kevés reményt nyújthat az orvos, betegének megmentésére. A beteg halvány arcza egészen elváltozik; a kidüledt szemgolyó görcsösen remeg, legnagyobb világosság iránt is érzéketlen a beteg; látása elenyészik; hallása tökéletesen elvesz; lábai megdagadnak; szélhűdés-lepte kezei reszketnek; nyelése igen nehéz, vagy épen lehetlen; vizelete akaratlanul ürítettetik ki; légzése rövid és hörgő; bőre hidegülni kezd; szivverése reszkető; érverése rendetlen, kihagyó, alig érezhető; míg végre egészen eláll — a beteg meghal.

Ily esetben talán még az *arsenicum* reményen fölül mentheti meg a szenvedőt. — Dr. Müller amerikai orvos kitünőleg ajánlja az *artemisia vulg.*, melynek segedelmével több veszedelmes beteget szabadított ki

a halál torkából. (Hom. Zeit. Bd. 48. Nro. 17—20. 1854.).

Ezen szerekből általánosan öt golyócskát tíz evőkanál-nyi vízben felolvasztván, adjunk be minden 2—3 órában egy kanállal; csak kevés enyhüléssel is járó bő izzadást tapasztalván, ne változtassuk az orvosszert.

Görreshurut, vagy számárhurut.

A számárhurut főleg gyermekeknél szok előfordulni, első évkoruktól hetedikig, igen ritkán idősbec-nél; és ezek közül leginkább nők, terhesek és gyermek-ágyasak esnek bele. Szerencsés körülmények közt 9—10 hétig tart; — elvünk szerint közönségesen h á r o m, n é g y h é t a l a t t gyógyíttatik. Járvány idején a száraz köhögés, szemek könnyezése, gyakori prüszszentés, nátha, többszöri borzadály, átfutó melegség, nyugtalan álom, bágyadt tekintet, rossz kedv — többnyire a görresköhögésnek első időszakára mutatnak. Ekkor igen jót tesznek az:

Aconit, melyből, ha a görreshurut uralgása alatt, azonnal a mint észrevesszük, *minden két órában adunk három golyócskát két evőkanálnyi vízben*, ez által gyakran meggátolandjuk e köhögésnek további fejlődését. Még jobb a:

Cofea; az ezzel elvileg teendő kísérlet, kivált a köhögés kezdetén, gyakran célhoz vezethet. *)

Tartarus em., mikor ökrödik vagy már hány a beteg; a hányással hasmenés van összekötve; midőn hányás által taknyot hány ki a gyermek nagy mennyiségben; nagy bágyadtságot érez.

*) J. G u y o t húsetel mellett fekete kávé ital alatt kevés nap alatt gyógyítja e görresköhögést (Allg. Wien. med. Zeitung Nro. 39. 1860.).

Chamomilla, ha éjszakán át köhög leginkább a beteg; ha pedig reggel felé, *nux vomica*.

Ipecacuanha, ha a beteg erősen s oly gyakran köhög egymás után, hogy alig jöhet légvételhez; ha köhögése száraz és minduntalan ingereltetik a köhögésre, mely néha ökrödéssel van összekötve.

Carbo veg., ha napjában többször, különösen estétől éjfélig erősen köhög a beteg tompa hangon; ha nyelés alkalmával torkában fájást, fejében, ha köhög, szúrást érez és szemei könnyeznek.

Minden 3 órában három golyócska két evőkanálnyi vízben egyszerre veendő.

Ezen gyógyszerekkel rendes életmód mellett sokszor gátolhatni a betegség további kifejlődését; ellenben elhanyagolván ezen időszakot, a beteg gyakrabban, erősebben fog köhögni egyes rohamokban.

Már a roham előtt szorongva futnak édes anyjokhoz a gyermekek, vagy más közellevő tárgyhoz erősen kapaszkodnak; ezután saját hangon oly gyorsan köhögnek, hogy alig juthatnak légvételhez, vagy csak egy hosszú, sajátos, rekedt és süvítő, számárordításhoz hasonló hang által. Ez alatt a beteg arcza duzzadt, vörös; szemei kidudorodnak, ajkai megkékülnek; erőltetés következtében orrából, szájából, tüdejéből, sőt némelykor füleiből, szemeiből is vér foly; míg végre nyakát görcsösen előretartván a szenvedő, fuladás kínjai közt ökrödik, hány: és ezzel végződik a gonosz roham, mely alatt gyenge gyermekeknél az önkénytelen vizezés és székürülés szintén e betegség symptomáihoz tartoznak. A beteg szívós taknyot hány ki; gyakran a nemrég elköltött eledelket. Roham után néhány perczig bágyadt ugyan a gyermek, de nemsokára ismét vidám, játszik, eszik, főképen ha okádott. Szünideje a nyavalyának csekélyebb fokán 3—4 óráig tart, magasabb

fokán pedig $\frac{1}{2}$ óráig; éjjel s reggel felé legkínzóbbak szoknak lenni a rohamok és minél gyakrabban jönnek, annál inkább elgyengülnek a gyermekek. Ily körülmények közt legtöbb esetben használnak:

Veratrum alb., főkép ha a sok erőltetésben elgyengülvén a gyermekek, fejüket lecsüggesztik, kedvetlenek, beszélni nem szeretnek, fáznak, szomjuhozna, izzadnak és izzadságuk kivált a homlokon hideg; fájdalmat éreznek a mellben, alhasban, lágyékokban; és a kehroham alatt akarat ellen vizelnek. — Minden 3 órában három golyócska kevés vízben veendő. Ha ez néhány nap alatt épen semmi javulást sem okozna, adjunk más szert; ellenben látván ennek működését, ok nélkül sohase változtassuk az orvosságot.

Drosera, ha t. i. köhögés alatt mellében, hasában fájdalmakat érez a beteg, melynek némi enyhítésére a fájdalmas részeket kézzel kell nyomni; ha mellszorongást is érez, mintha valami visszatartaná a légzést, úgy hogy a beteg alig köhöghet; ha rosszabbul van nyugodt állapotában, mint midőn mozog; ha fázik, de szomja nincs; ha láza van, de izzadsága nem hideg; ha a kehrohamok erősek, hangosak.

Cina, kivált oly gyermekeknél jó, kik orrukat gyakran pizskálván, hasukat fájlalván, gelisztákban szenvednek; és ha a köhögés alatt szinte megmerevülnek. Ezzel felváltva, hasznos a *belladonna*, de ezen utóbbi gyógyszer egyedül nem elegendő a számárhurutnál; mert habár igen hathatós sokféle görcsökben, azon sajátos, rekedt süvítő hangnak, mely a számárhurut különösen jellemzi, meg nem felelésékkor csak felváltva, az említett gyógyszerrel adva, működik.

Cuprum, ha erős köhögésében szinte fuladoz a beteg; ha melle köhögésen kívül is hörög az itt fekvő takonytól, — igen hathatós gyógyszer, melyet a már ki-

fejlődött számárhurutban többek s magam tapasztalása után nem tudom eléggé ajánlani.

Arsenicum, ha roham előtt igen nyugtalan, szorongó helyzetben van a gyermek; az erőszakos köhögés és hányás közben arcza hideg, egészen elkékül; roham alatt önkénytelen szék- és vizelet-ürülései vannak; roham után fölötte nagy gyengeséget érez a szenvedő.

A számárhurutban szenvedők *minden 3 órában vegyenek be három golyócskát; — javulást érezvén, napjában kétszer.*

A kisdedek görcs-fulladásá.

A kisdedek elválasztatásuk után (előbb ritkán) 12-ik évkorig támadtatnak meg ezen betegség által, mely általánosan veszedelmes és szerencsés gyógyítást többnyire csak úgy lehet reményleni, ha a nyavalya jó eleve megismertetik és czélszerűen orvosoltatik. E végre lásuk e kór lefolyását és gyógyszereit.

A kisdedek mellgörcse sokszor náthával kezdődik, közönségesen mindazáltal minden előjel nélkül jelenik meg. Éjjel t. i. álmából felriad a kisded, szorongás közt a levegőt saját módon kapkodja, fuladoz, légzése egy pillanatra meg is szűnik, de ismét saját rekedt hanggal visszatér; a kisded rövid s rekedt hangon köhög de fájdalom nélkül; arcza többnyire halvány; a gyuladásnak semmi jelei sem látszanak. A roham majd hosszabb, majd rövidebb időig tart (egy óránál tovább ritkán) aztán, kedvetlenséget kivéve, egészségesnek látszik a kisded. Azonban 6—24 óra múlva második, ezután ismét harmadik, negyedik sat. roham következik és a kisded sokszor már az első roham alatt meghal, néha később, ha czélszerűen azonnal nem gyógyíttatik. Igen hasznos itt a

Sambucus, ha félig nyílt szemmel és szájjal fölér-
redvén a beteg, nehezen vesz léget; ha sirásra fakad a
kisdéd és igen keveset vagy éppen semmit sem köhög.
Ezenfölül ajánlhatók az:

Ambra, moschus.

Ipecacuanha, ha szorongva kapkod lég után a be-
teg, fél a fuladástól; arcza meleg, kezei és lábai hidegek.

Pulsatilla, szelid, csendes gyermekeknél.

Nux vomica, indulatos, haragos egyéneknél.

Veratrum, ha nyugalmas fekvésben kissé jobban
érzi magát a gyermek; ha izzadsága hideg.

Arsenicum, ha elnyomatott nátha következtében
éjfél tájban roszul lesz a gyermek, légzése mindig ne-
hezebb, nyög, sohajt, szorongások közt nyugtalan.

Cuprum rángó görcsök (Convulsionen) jelenlétében
ajánlható.

Három golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvaszt-
ván, minden $\frac{1}{4}$ órában egy kanállal, javulást érezvén rit-
kábban adjunk be.

Ál-hártyás torokgyík.

Közönségesen már egypár nappal előbb köhögnek
a gyermekek, hangjok rekedt, köhögések gyakran tom-
pa. Ekkor jeles a *hepar sulphuris*; ha ez egyedül nem
lenne elég, válaszszunk a közönséges köhögésnél emlí-
tett szerek közül egy oly orvosságot, mely a jelenlevő
kehhez legillőbb, p. o. *chamom.*, vagy *nux vom.*; és ezt a
hep. sulph. felváltva használjuk, beadván minden 2—3
órában három golyócskát egy kanálnyi vízben.

Ilymódon gyakran meggátolandjuk a betegségnek
további veszélyes kifejlődését. Azonban a beadott sze-
rektől ohajtott sikert nem tapasztalván (mivel néha
igen hirtelen lép föl e nyavalya), a gyermekek éjfél

tájban fölébrednek oly jellemző hangu köhögéssel, melyre ki csak egyszer is figyelmeztet, azonnal megismerheti a nyavalyát. E hang rekedt, sziszegő, rikácsoló, serczegő, mély és tompa; hasonló a rekedt kutya ugatásához, vagy hasonló a kukurikolni kezdő fiatal kakasnak rekedt hangjához. A beteg nyugtalan, szorongás s mellszorítás közt nehezen lélegzik; álmában is liheg, gyakran föl ijed, tudta nélkül torkához nyúl, arcza duzzadt s vörös, szemei könyeznek; a homlokán és nyakán levő üterek megdagadnak; szívének verése erős; ha felül, légzése nehezebb, könnyebb midőn hanyat fekszik; ha egyszersmind láza van a betegnek, száraz forróság, erős, sebes érverés, epedő szomj által észrevehető. *) Ilyenkor jó az

Aconitum, felolvasztván három golyócskát tiz évőkanálnyi vízben, minden $\frac{1}{2}$ órában egy kanállal. Jó mindenesetre másnap őket a szobából ki nem bocsátani, mérsékelt melegben tartani, nyakukat kendővel bekötni főkép télen, és szigoruan megtiltani mindazon eledeleket, melyeket gyógymódunk meg nem enged.

Ha az *aconitum* után két óra lefolyása alatt sem izadást sem javulást nem érez a beteg, adjunk *spongiát* és *hep. sulphurist* felváltva; sőt előbb is: ha torkában égető fájdalmat érez a beteg; ha a kisdetek ujjakkal mutatnak a gögre, mely igen érzékeny, tapintásnál fáj, forró és kevésbé dagadt; ha a rohamok erősebbek lesznek és minden pillanatban fuladással fenyegetnek; ha álomba merülvén, több ízben erős köhögése és fuladozása által fölébresztetik a szenvedő.

*) Általában száraz forróságban eleinte azonnal *aconit* adandó mindenkor mindenkinek (5 golyót 5 évőkan. vízben felolvasztván, minden órában egy kanállal). De ha már e száraz forrósághoz más symptomák is járulnak, melyek bizonyos betegségre mutatnak: ekkor *aconit* után oly specificus szer választandó, mely a jelenlevő betegségnek megfelel.

E célra legyen mind az egyik, mind a másik szernek külön pohara és kanala; az egyik pohárba tegyünk a *spongiából* három golyócskát és öntsünk rá tiz evőkanálnyi vizet, — a másik pohárba tegyünk három golyócskát a *heparból* és olvaszszuk fel szintén annyi vízben; keverjük fel jól az így elkészített orvosságokat, és adjunk be eleinte minden öt perczben egy kanállal, egyszer az egyik, másszor a másik szerből; izzadást tapasztalván, minden $\frac{1}{4}$ órában; javulván a beteg, minden $\frac{1}{2}$ — 1 — 3 órában.

Az *aconitum*, *hep. sulphuris* és *spongia* legtöbbször használnak; ellenkező esetben a köhögés nagyobbodik, mely által nemcsak a gyomorban levő taknyot, epét sat. hanem a légcsőből is hártvás részecskéket hány ki a beteg; a légzés nehezbül és hogy mélyen vehessen léget a szenvedő, lábait s kezeit az ágyhoz szorítja; hasizmai egyszersmind annyira húzattatnak befelé, hogy csaknem a háthoz érvén, gödröt képeznek a mell alatt; minden erejét összeszedvén a beteg, haját szaggatja, közellevő testekhez kapaszkodik, ellankadva visszaesik az ágyba; végre szava alig érthető, légzése hörgő, ajkai sötétkékek, szemei merevültek, arcza halvány s hideg verejtékkel fedve. Ennyire ritkán jut gyógyításunk alatt a beteg, ha azonnal gyógyíttatott; ha pedig el volt már hanyagolva és így a kiizzadmány (exsudat) már kifejlődött, ekkor nehéz segíteni; de ily borzasztó körülmények közt is hasznosak egyes esetekben a

Phosphorus, *carbo veg.* — felváltva úgy veendők, mint az előbbi két gyógyszer.

Az *arsenicum* és *tartarus em.* is egy-két, fuladással küzdő és már hidegülni kezdő gyermeket reményen fölül mentett meg a haláltól; — de ily szerencsés eset csak ritkán fordul elő!

Sokan ismét nem tudják elegendőkép ajánlani a

brom-ot *hepar sulphuris*-sal felváltva és pedig azonnal *aconit* után, anélkül hogy *spongiát* és *hepar s.* használnának: öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, ebből veszedelem idején minden öt perczben, különben minden $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ —1 órában adjunk be egy kanállal. Járvány idején, ha a *spongia* és *hepar s.* nem segítenének, annyi tapasztalati adat után méltó a *brom* figyelemre.

Ha valamely gyógyszernek beadása után izzadást, kevés javulást látunk, ne változtassuk ezt minden ok nélkül, úgy szintén ne hirtelenkedjünk annak beadásával, hanem javulást tapasztalván, adjuk mindig ritkábban.

Meggyógyulván a veszedelmes beteg, hátramaradt rekedtsége és tompa köhögése ellen jó a *hepar sulph.*, — e mellett meghűtéstől több napig óvjuk meg gondosan a gyermekeket.

A hártvás torokgyík ellen mindenesetre főszere a *spongia*, *hep. sulph.* felváltva; ezek után *brom* és *hepar s.* első helyet foglalnak és mint mondtam, járvány alkalmával a *spongia* és *hepar s.* többeknek nem használván, — másoknak azonnal *aconit.* után adandók; újabb tapasztalások után szintén czélszerű az *ipecacuanha bryoniával* felváltva, úgy veendő, mint az előbb említett két gyógyszer. — Desperát esetekben az említett *phosphor*, *carbo v.*, *tartarus em.*, *arsenicumot* is megkísérthetjük.

A mellgörcs, — hártvás torokgyík — és számarhurut némileg hasonlítanak egymáshoz. Lássuk e nyavalyák közti különbséget, nehogy gyógyítás alkalmakor hibát kövessünk el.

A számarhurutot még nem nehéz megkülönböztetni a mellgörcstől és a hártvás torokgyíktól; mivel a számarhurut hosszabb időig

tart, ez alatt egyes rohamokban gyötri a beteget, melyek után többnyire vidám a gyermek; a köhögés hangja is jellemző.

Nehezebb nem orvosokra nézve megkülönböztetni a hártvás torokgyíkot a mellgörcstől; de azért e két betegséget is megkülönböztethetjük, ha vigyázunk e következő jelenségekre:

A hártvás torokgyík.

1. Közönségesen izmos gyermekeket lep meg.
2. Mindig lázzal jár és azért a vizelet vörös, lángszínű.
3. Hártvás részecskéket ürít ki a szenvedő.
4. A gögben és légesőben fájdalmat érez.
5. A köhögés hangja hasonló a kutyaugatáshoz.
6. Az arcz vörös.

A mellgörcs.

1. Gyenge testalkotásúakat és görcsökre hajlandókat.
2. Soha sincs jelen láz és azért a vizelet fehéres.
3. Soha sem.
4. Itt nincs fájdalom.
5. Vastag és rekedt.
6. Halvány.

A r c z - ó t v a r .

Ezen nyavalya a csecsemőknél 2-ik és 10-ik hónap közt az első fogzás időszakában, későbbben ritkán, fejlődik ki. Az egyszerű arcz-ótvart közönségesen nyugtalanság, csekélyebb láz és egyes mirigyek daganata előzik meg. Kezdődik ezen arczküteg a pofákon leggyakrabban, sokszor a homlokon és száj körül, e részek nagyobb melegségével, vörösségével és viszketésével; azután apró köles-, némelykor lencse-nagyságu genye-

dékek (Pusteln) jelennek meg, melyek átlátszó és sárgás-fehéres nedvet foglalnak magukban. Ezekből, ha másod vagy harmad nap múlva felfakadnak vagy felvakartatnak, szivós sárga nedv foly ki, mely a kül lég hatására barna bőrkévé (Grind) válik, melylyel, több ily genyedékek támadván és egymással összefolyván, néha az egész arcz befedetik. A szemek körüli részek közönségesen mentek maradnak ezen kütegtől, némelykor azonban a szemhéjakra is elterjed; ilyenkor a szemek gyuladtak. A bőrkék tökéletes leszáradása után semmi sebhely sem marad vissza, a bőr vörös színű, cserepes s lehámlik; hanem azután gyakran még újra megjelenik a küteg, mely megújulás egyes esetekben addig ismételtik, míg beálló serdüléssel el nem enyészik az ezen betegségei hajlam. Hosszabb időig tartván a küteg, a testnek távolabb részeire is elterjed, u. m. a nyakra, mellre, czombokra. — Legnagyobb macacosságának esetében, midőn gonoszindulatú ótvarhoz közelít, midőn a felfakadt hólyagocskák bűdös éles evet ürítnek ki: a kisdetek elsoványodnak, étvágyukat elvesztik; végre nyugtalanság, sorvasztó láz köszönt be.

A jóindulatú ótvar közönségesen elmulik orvosszerek nélkül is, elválasztván a kisdedet s életmódját megváltoztatván; mindazáltal ez ellen is használhatnak gyógyszereket az aggodalmas szülék. De a gonoszindulatú ótvar szükséges illő belső szerekkel gyógyítani, mert ez a kisdetek elválasztása s az életmód változtatása mellett is egy állapotban marad; orvoslás nélkül több esztendeig tarthat legnagyobb macacssággal; és sokszor sorvasztó láz járul hozzá, halálos kimenetellel. A gyógyszerek e következők:

Aconitum, igen jó eleinte, midőn t. i. ezen arczküteg nagyobb melegséggel, vörösséggel, viszketéssel

kezdődik. — Lehet minden 3 órában egy-két golyócskát beadni.

Viola tricolor, igen hathatós szer az ótvar ellen, melyet az *aconit* egy-két napi használata után jó sikerrel használhatunk.

Staphysagria, ha a felfakadt hólyagocskákból folyó nedv éles, sárgás színű.

Rhus, ha a nagy viszketeg miatt szünet nélküli vakaródzásra késztetik a kisedet.

Sulphur, szintén hasonló esetben hasznos.

Arsenicum, ha az ótvarból szivárgó ev éles, hirtelen terjed; a kisedet szünet nélküli vakaródzásra készíti; ha a kisedet szembetűnőleg vesz és gyengül.

Ha ezen betegség mellett a szem is gyuladt, ezen gyulladás ellen hasznos a *belladonna*, *apis*, *hepar*, *sulphuris* és *euphrasia*. Külsőleg általában semmit se használjunk.

Ezen szerekből reggel, este vegyen be a kis beteg három golyócskát; javulást érezvén, 24 órában egyszer, sőt később minden másod, neyyed nap. Szemlob ellen bevehet minden 3 órában.

F e j - ó t v a r .

Fej-ótvárnak nevezzük a fej hajás részein támadt fekélyecskéket, melyekből ragadós, rossz bűzű, nagyobb kisebb mértékben viszketést okozó nedv választatik el, és melyekből különféle színű lágy vagy kemény bőrkék képezetnek.

Ezen kütég a gyermeket első- és tizenkét-éves kora közt lepi meg, ritkán későbbben. Kezdődik viszketés, feszítés, égetés érzetével, mely a beteget vakarásra ingerli; a nyaktő körüli és a két fül közötti részek melegek, kemények, duzzadtak, egyszersmind a nyakmiri-

gyek is dagadtak; azután számos egymáshoz közelálló, köleshimlőhöz hasonló hólyagocskák jelennek meg, melyekből, midőn felfakadnak, rosz bűzű nedv szivárog, mely a hajakat összeragasztja, a közellévő részeket is gyuladásba hozza, ezek fölütetén ismét hólyagocskákat hoz elő, melyekből szintén ragadós nyirk szivárog. Így az egész fejre elterjed a kosz, míg végre megszárad a nedv, s mennyiségéhez képest majd pikkelyes, majd a fej nagyobb részét befedő vastagabb, kemény vagy lágy bőrkéket képez.

Ezen egyszerű helybeli és nem régi baj igen könnyen gyógyíttatik azon szerekkal, melyeket az arc-ótvárnál előhoztam. De ha a fekélyecskékből inkább ev, mint nyirk-forma nedv szivárog ki, mely midőn bőrkékké keményedik, ezek alatt rosz indulatu, a hajak gyökeit, sokszor a fejesontokat pusztító fekélyek képezetnek, — ekkor ezen fejküteg g o n o s z i n d u l a t u, közönségesen görvélyes vagy bujakóros eredetű; ez ellen, ha az említett szerek nem használnának, tanácskozzunk h. orvossal. Hasznosak a *sulphur*, *staphysagria*, *rhus*, *arsenicum*, úgy veendő, mint említém.

A fej-ótvart külső szerekkal gyógyítani veszedelmes, mert legtöbb esetben ezen helytelen gyógyítás következtében szemgyulladás, fej- és mellvizkor, gynomorgóres, nehéz hallás, fekete hályog, tüdővész, rángások, nyavalyatörés sat. fejlenek ki.

Forró köleshimlő.

A forró köleshimlőnek közönségesen előpostái vannak, melyekhez tartoznak: a borzadozás, mellszorulás, mire forróság, nyugtalanság, kóborló fájdalmak, száraz köhögés, bőregétés, viszketés következnek; végre savanyú, rothadt szalmaszagú bő izzadás jelenik meg,

azonfölül néha nehéz nyelés, szomjhiány, irtózás az italtól. Ezek után (sokszor 2—4-ik napon, sőt későbbben is) a küteg majd kisebb majd nagyobb számmal jelenik meg a mellen, nyakon, nyaktőben, a fülek mögött, a gyomor táján, a kezek bel színén, a háton, hason, ritkábban az arczon és a fej hajás részein. Eleinte csak balhacsipéshez hasonló pontocskák látszanak, melyek fölemelkednek, sohasem folynak össze, némelykor szemmel is alig láthatók és csak ujjal tapinthatók, máskor pedig lencseszemnyi nagyságuk. Színére nézve van vörös és fehér köleshimlő. Ezen kütegnek elenyészése elszáradás-, vagy lehámlással történik, mely viszketést okoz; sokszor mindazáltal lehámlás nélkül enyészik el lassankint.

Övjuk a beteget minden meghűléstől; hat hét előtt a szobából ki ne ereszsük, főleg téli, tavaszi időben; mert ha ártalmas befolyások hatása által visszamegyen a köleshimlő, félrebeszélés, rángások és más eféle jelenségek következnek. — Tulajdonképen köleshimlő-ragadvány nincsen, mert nincs arra példa, hogy e nyavalya érintés által terjedett volna tovább. — A gyógyszerek ezek:

Aconitum, ha nagy forróságot érez a beteg.

Belladonna, ha nagy vértolulást tapasztal a beteg feje felé; szemei fényesek és vörösek, arcza duzzadt és félrebeszél, nehezen nyel, vagy irtózik az italtól.

Chamomilla, ha nagy meleg után jött ezen küteg és hasmenéssel jár.

Arsenicum, főképen fehér köleshimlőben, ha nagy szorongása (Angst) van a betegnek, annyira, hogy helyét nem tudja találni.

Ezen szerekből minden 3 órában adhatunk három golyócskát egy ujjnyi vízben.

A köleshimlő igen gyakran más nyavalyákkal van

összekötve, a mikor is ezek czélszerű gyógyításával elenyészik.

Van idült (chronicus) köleshimlő is, mely későbbi korban minden láz nélkül időszakonként, p. o. havitisztulás alkalmával, az esztendő bizonyos részeiben, tavasszal, nyáron sat. jelenik meg, de ez a bőr viszketésén kívül semmi bajt sem okoz.

Vöröshimlő.

A vöröshimlő ragadó és forró bőrküteg, mely hurttal kezdődik és a felbőrön majd nagyobb majd kisebb, közönségesen lencse-nagyságu, sötétvörös foltokkal mutatkozik, melyeknek közepén kis csomócska észlelhető; végződik a bőrnek korpaforma lehámlásával 7—9 nap közt. — Szabályos lefolyása e következő: Eleinte rosszul érzi magát a beteg és borzadoz, este nagyobb láz jön elő, rá forróság nyugtalansággal; ehhez járulnak catarrhalis jelenségek: u. m. nátha, köhögés, rekedtség, többszöri prüszszentés, fejfájás a szemöldök fölött; a szemeknek nagyobb érzékenysége a világosság iránt: az orrból és szemekből éles nedvek kifolyása; néha (főleg bővérűeknél) orrvérfolyás, másoknál undor, hányás; nemkülönben álmatlanság, étvágyhiány hiv követői szoknak lenni ezen időszaknak, mely 2—3 napig tart. 3—4 nap közt megjelen a küteg, elsőben az arczon, azután a mellen, karokon, végre a hason, hátan s az alsó végtagokon; a küteg halványvörös foltokat képez, melyek lassankint nagyobbodnak s melyeknek közepén tapintás által egy kis fölemelkedést, csomócskát észlelhetni.

A küteg megjelente után alábbhagy ugyan a láz, de a catarrhalis jelenségek egyenlően tartanak, sőt nem ritkán nagyobbodnak; a küteg vörösebb, a bőr feszült,

duzzadt, nevezetesen az arczon és karokon. Két-három napig ily állapotban maradván a küteg, megváltozik és színe halványabb lesz, az arcz és szemhéjak duzzadtsága kisebbedik, elenyésznek a foltok elsőben az arczon, a köhögés enyhül a többi catarrhalis jelenségekkel együtt, a láz pedig tetemesen alábbhagy. Mihelyt enyésznek a vörös himlők, azonnal kezdődik a bőrnek lehámlása, mely viszketéssel van összekötve és mely legnyilvánosabb az arczon, azon helyeken, hol a csomócskák leginkább voltak észlelhetők és finom pikkelyek liszt vagy korpa gyanánt fedik be a bőrt. Ekkor többnyire megszűnik a láz, ezzel a köhögés és így végre a betegség.

Vannak ál- vagy fattyu-vöröshimlők is, melyek minden láz s catarrhalis jelenségek nélkül járnak és melyek lehámlás nélkül enyésznek el.

Mind a kisded- mind a későbbi életkor hajlandó a vörös-himlőre; leggyakrabban esnek mégis a kisdedek ezen nyavalyába, mely, alkalmas életmód és czélszerű orvoslás mellett, minden kedvetlen következmény nélkül szerencsésen gyógyíttatik. Utóbajok elkerülésére szükséges, hogy a lábadozó még egy időig melegen tartsa magát, a hives s nedves levegőtől óvakodjék és csak lassankint szokjék a szabad levegőhez.

Aconitum, főszér a vöröshimlő ellen, ha ez nagy forrósággal jár; ha a beteg feje forró és szédül; ha szemei vörösek és nem szenvedik a világosságot; ha arcza duzzadt; erre szülvén a száraz forróság és izzadásba jövéen a beteg, jó a

Pulsatilla, nagyon hathatós szer ezen küteg ellen. Egyszersmind ó v s z e r gyanánt használ ezen orvosság: beadván a gyermekeknek minden harmad nap este egy-két golyócskát egy ujnyi vízben akkor, midőn ezen

küteg uralkodik; — a jelenlevő vörös-himlő ellen pedig minden 3 órában.

Belladonna, ha a küteg megjelente előtt vagy után is igen szomjúhozik a beteg; ha torkában szúró fájdalmat érez, mely miatt nehezen nyelheti a vizet; ha száraz, görcsös köhögése van a betegnek; ha szeme vörös, könnyezik; ha igen nyugtalan s álmatlan a beteg. — Ha erre különösen a torokfájás nem szűnnek, jo a *mercurius v.*, felváltva, azon mód szerint, a mint ezt a torokgyuladásnál ajánlám.

Bryonia, hasonlíthatlan szer azon esetre, midőn a küteg visszaverődött, ennek ismétli visszahozására, vagy legalább az innét származható bajok elűzésére; főkép ha e visszaverődött küteg következtében a szemek nem tűrhetik a világosságot, vagy ha ez által a mell szenved és a beteget szünet nélküli köhögés kínozza.

Phosphor, *pulsatilla*, *rhus* elnyomott vörös-himlő esetében szintén hasznosak.

Pulsatilla, ha a visszaverődött küteg helyett hasmenés és takony-hányás jelenik meg.

Ipecacuanha, ha sokat hány a beteg.

Dulcamara, ha inkább hasmenése van a betegnek.

Nux vomica, ha elnyomatott izzadás következtében jelennek meg különféle bajok. — Ily esetben ajánlható még a *chamomilla* és *cocculus*.

A vörös-himlő uralgása alatt néha minden küteg nélkül egyedül fejfájást, catarrhalis körjelekkel, forrósággal észlelünk. Ekkor szintén előbocsátván *aconitumot*, ez után hasznos a *belladonna*.

Ezen nyavalya ellen, ha nagy torokfájással jár, a *belladonnából* felolvasztván három golyócskát tiz evőkanálnyi vízben, beadhatunk minden 2 órában egy kanállal; izzadást, javulást tapasztalván, ritkábban. Ha ezen

szer elegendő nem lenne, adjunk felváltva *mercurt*, úgy mint a torokgyuladásnál említém. — Egyébiránt pedig ezen küteg lefolyása alatt elég az illő szerből minden 3 órában egy-két golyócskát egy ujjnyi vízben beadni. Óvjuk a beteget a meghűléstől, és hat hét előtt ki ne bocsássuk a szobából, kivált téli, tavaszi napokban.

Vöröshimlő után hátramaradt hasmenés ellen jó a *pulsatilla*, *mercur*, *china*; — köhögés ellen a *chamomilla*, *nux vom.*, különösen az *arnica*, néha az *ipeacuanha*, *belladonna*, *hyosciamus*; ezen szerek közül válaszszuk a hasmenésnél és köhögésnél körülményesen leirt és a jelen állapothoz illő orvosságot; szintén minden 3 órában három golyócskát adván be.

Ha ezen küteg ideg- vagy rothasztó lázzal jár, nézzük ezen betegségeket és gyógyítsuk az ott leirt gyógyszerekkel.

S k á r l á t.

A skárlát ragadó és különmemű forró küteg, mely rendes lefolyásában sima és kiterjedt orbánczhoz (Rothlauf) hasonló; széles vörös foltokkal, lázzal, torokgyuladással bélyegzi magát, lehámlással végződván.

A ragadvány föl vételével álmosság-, bágyadtság-, étvágyhiány-, undor- s csekély torokfájásról panaszkodik a beteg; némelykor köhög, vagy rekedt. Ezután borzadozást, erre forróságot érez, mely este növekszik a torokfájással, azaz: a valódi torokgyuladással; ide járulván a fej kábultsága, szédülése, fájása, az álmoság (idősbeknél álmatlanság), nyugtalanság, szorongás, félrebeszélés, nem ritkán hányás, orrvérfolyás. A beteg körül oly szagot érezhetni, mint azon boltokban, melyekben ó sajt, vagy hering árultatik.

Ily körülmények közt harmadik nap vége felé — néha előbb, ritkán később — megjelenik a kevésbé duzzadt arezon, azután a nyakon, mellen, háton, végre a karokon és lábakon a vörös, főtt rákhoz hasonló, viszkető, égető, széles és föl nem emelkedő kütég, mely sokszor hirtelen az egész bőrön észlelhető és 24 óra alatt oly vörös, mintha orbáncz lepte volna be az egész testet. A kütég megjelentével az előbb említett kórjelek közül több elenyészik, de a torokgyulladás állandóan tart, sőt nagyobbodik is; a beteg alig nyelhet és néha megfúlással fenyegettetik. Elérvén legmagasabb fokát e kütég (a nyavalya kezdetétől 4—6. napon), a beteges jelenségek este nagyobbodnak, reggel alább hagynak és a foltok halványabbakká váltaival beáll a nyavalya megválása, a midőn is a fenérintett szag oly nyilvános, hogy azt félre nem ismerhetni: és kezdődik a lehámlás, a megújult bőr hosszabb időig igen érzékeny, — vízkórra különös hajlama van a szenvedőnek.

Skárlát alkalmával a láz lecsillapítására hathatós szer az *aconitum*. Ha nagy forrósága van a betegnek, beadhatunk *minden órában három golyócskát egy ujjnyi vízben*, egy-két bevételre izzadásba jövén a beteg és ekkép enyhülvén száraz forrósága — az utolsó bevétel után két órára adhatunk

Belladonnát; ennek használata mellett lényegesen megrövidíthetni e betegséget, és veszedelmen szerencsésen túl vihetni. Ezen egyetlen szer elegendő a kütég gyógyítására legtöbb esetben; némelykor mindazáltal e nyavalyával más kórjelek is lépnek föl, a mikor is más szereket használni szükséges. Nemkülönben skárlát uralgása alatt hathatós *óvszer* (praeservativum) a *belladonna*, ilyenkor három nap egymás után reggel, este, — három nap mulva csak minden negyed

nap adván be három golyócskát reggel, este két evőkanálnyi vízben, két hétig.

Opium, hasznos, ha álmoság, kábultság, nagy nyugtalanság hányással, székszorulással vagy hasmenéssel is jelennek meg.

Ipecacuanha, ha étvágytalanság, gyomorémelygés, nagy kedvetlenség, sőt siránkozás bélyegzik a nyavalyát; e helyett, ha várakozásunknak meg nem felelne, hasonló körülményekben ajánlható a *pulsatilla*.

Elnyomatott skárlát esetében: *phosphor*.

Jelenlevő torokgyulladás ellen használjuk a *belladonnát* és *mercurt* úgy, amint már ezt említém a „torokgyulladásnál“.

Skárlát ellen minden 3 órában három golyócskát két evőkanálnyi vízben vegyen be a beteg.

Ha ezen күтег ideglázzal jár, lássuk az ideglázatot. Ha nagy szomja van a betegnek; ha igen elgyengült; ha szájában s orrában бүдös fekélyek támadnak: hasznos az *arsenicum*. Ha pedig rothasztó-lázzal jár, lássuk ismét ezt.

Skárlát alatt és után óvjuk a beteget a meghűléstől; ha t h e t e l ő t t n e e n g e d j ü k m e g a k i m e n é s t, főleg téli, tavaszi, őszi napokban. Skárlát után támadt bajok, u. m. az arcz, kezek s lábak *daganata* ellen is hathatós a *belladonna*; ha ez nem használna, a visszamaradt nyavalyák sajátságaikhoz képest gyógyíttassanak. Így, mirigydaganatok ellen hathatós a *mercurius v.*, vagy *hepar sulphuris*, még akkor is, ha ezek fel-fakadnak. Ha ezek meg nem felelnének várakozásunknak, hasznosak: a *baryta cb.*, *calcareo carb*, *silica*, főleg az áll- és fültömirigy-daganatok ellen: *beadván minden 3 órában 3 golyócskát*. Köhögést akarván gyógyítani, keressük fel ezt (90. lap.) sat.

De a visszamaradó nyavalyák közt legnevezete-

sebb a **vizkór**, mely a skarlát természetével legközelebbi összeköttetésben van és sokszor legnagyobb vigyázat mellett is kifejlődik. Télen azonban gyakrabban fordul elő, mint nyáron; kifejlésére tagadhatlanul nagy befolyása van a meghűlésnek; melyen kívül okul szolgáltnak: lehámlás idején elkövetett életrendbeli hibák, bő táplálék, igen melegen tartás. Azért is sohasem kell a skarlátban fekvő beteget dunnákkal takargatni; nem szükséges, sőt káros a közönségesen használt takarót melegebbel fölcserélni; a szoba se legyen igen meleg; az e g y e n l ő 15° melegség csakugyan elegendő.

Az egész testben elterjedt vizkórdaganat ellen hathatós a *rhus*, *digitalis*, *helleborus*, különösen az *apis*; az *arsenicum* akkor, ha igen gyenge a beteg, szomja nagy és égető forróság kinozza. Eleinte, míg izzadást nem tapasztalunk, vegyen be a beteg *minden 5 órában három golyócskát*; később *javulást érezvén, minden 12—24—48 órában három golyócskát egy káldnyi vízben.*

V ö r h e n y k é k.

A vörhenyekék alatt vörös, egyenetlen, föl nem emelkedő, a testnek különféle tájain előforduló foltokat értünk, melyek torokfájással, köhögéssel vannak összekötte és lehámlással végződnek.

Kezdődik e nyavalya fejfájással, köhögéssel, a bőrnek száraz égetésével, a tagok fájdalmaival és lázas állapottal. Egy-két nap múlva megjelenik azután a kütteg, először közönségesen az arczon és nyakon, máskor a végtagokon, néha minden rend nélkül és rögtön az egész testen, sokszor pedig csak egyes részekre szoríttatik. A foltok néha csak lencsenagyságúak, egymástól elválva állók; máskor ismét nagy számmal terjednek el a bőrön, a mikor is hasonló e nyavalya a skarláthoz.

Szinök málnához vagy vörösrépához hasonló. Kifejlőd-
vén a küteg, kisebbedik a láz és ezzel minden egyéb
kórjelek; de a torokfájás és a talán jelenlevő catarrha-
lis jelenségek nagyobbodnak; miután pedig a küteg
3—4 napig virágzott a bőrön, megjelenik a lehámlás;
a midőn a még jelenlevő beteges jelenségek elenyésznek.

Ezen küteg aligha nem módosítása csak a skár-
láttnak; azonban ugyanazonossága nincsen a skárlát-
tal, hanem úgy látszik, hogy midőn a vöröshimlő, vagy
skárlát ragadványa uralkodni, vagy szünni kezd, ekkor
a vörös-himlő, vagy skárlát egészen ki nem fejlődhet-
vén, ezek helyében ezen másnemű, szelidebb indulatu
ragadó küteg lép fel járványosan.

E küteg úgy orvosoltatik, mint a skárlát, vagy vö-
rös-himlő. — Lehámlás időszakában szintén őrizkedjék
a beteg a meghűléstől, a már kijelölt időig szobában
tartózkodván kivált őszi, téli, tavaszi napokban.

C s a l á n k ü t e g .

Csalánküteg alatt majd kisebb majd nagyobb, da-
gályos, egyenetlen fölületű, közepén halvány, a széle-
ken pedig halvány-vörös színű s hidegre elenyésző fol-
tokat értünk, melyek kinzó viszketéssel a bőrön rövid
idő folytán megjelennek s hasonlók azokhoz, melyeket
a csalán- vagy poloskacsipések okoznak.

E nyavalyát könnyű catarrhalis kórjelek, némely
esetekben undor, hányás, szédelés, sőt epés jelek: szo-
rongás, mellszorulás előzik meg; mely roszullétnek ér-
zése után előbb utóbb (harmadik napon túl ritkán) min-
den láz nélkül megjelenik e küteg és csak ennek kifej-
lődte után mutatkozik a láz. Sokszor alig látszik, egye-
dül viszketéssel nyilvánítja magát, néha éjjel elenyészik,
reggel pedig újra nagyobb számmal jelenik meg e kü-
teg; a testnek semmi táját sem kiméli ugyan, de legkö-

zönségesebben a nyakon, mellen, karokon, czombokon mutatkozik; némelykor az egész testre, máskor csak egyes részekre (máj-tájra sat.) terjed; hidegben nyilvánosabb, melegben elenyészik; általánosan lencse-szem, garas, vagy tenyérrnyi kiterjedésű szok lenni és 24 óra, vagy 3—5—7 nap múlva elenyészik, a bajnak semmi nyomát sem hagyván maga után.

Kisdedek és fiatal emberek a forró csalánkütegnek leggyakrabban vannak kitéve; mely az év minden részében, de főleg tavasszal fordul elő. Indokai lehetnek: a gyomor tisztátalansága; mert sokan, kiknek hajlandóságuk van e nyavalyára, gyakran csak evés-ivásban elkövetett hibák után estek ezen betegségbe; de vannak egyének, kik ezen csalánkütegtől bizonyos ételek használata után lepetnek meg; ilyen eledelek a rák, málna, földi-eper, hal, lúdhús, halikra, igen sós vagy szárított hal, sertéshús, sajt, gomba, egyes esetekben az erős fekete kávé, csokoládé, nyers mandola, pezsgő sat. — A bőr kigőzölgesének megakadályoztatása; azért a meghűtés, nedves időjárás. — A lelkiindulatok: ijedés, harag. — Néha a váltóláznak, különösen a harmadnaposnak jelensége; — a midőn is a fázás végével, vagy a forróság kezdetén jelenik meg, izzadás alatt pedig elenyészik. — Az epe bő összegyűlése a bélhúzámban — hasonlóképp okozhatja ezen küteget.

Az egyszerű csalánküteg nem ragadó; de óvjuk a beteget a meghűléstől, mert hirtelen eltűnvn a bőrről, veszedelmes bajokat okozhat, milyenek a szemgyulladás, hányás sat. A gyógyszerek e következők: *apis*, vagy

Dulcamara, ha meghűlés után támad a küteg.

Rhus, hasonló ok után jellemző tulajdonnal bír.

Ha ételek, indulatok, összegyűlt epe okozzák a bajt, ekkor a gyomorbajok közt feltaláljuk az illő szert

mely által megszüntetvén az okot, meg fog szünni a nyavalya is.

Ezen szerekből minden öt órában beadhatunk három golyócskát egy kanálnyi vízben; javulást érezvén, minden tizenkét órában.

Valódi és természetes emberhimlő.

A természetes emberhimlő ragadó, forró kütég, mely a bőrön megjelenő es balhacsipéshez hasonló csomócskakkal nyilvánul, melyek genyedésbe mennek által, azután varat képeznek, végre mint ilyenek leesnek.

Az első időszakban észlelhető jelenségek: a landadság, kedvetlenség, a végtagok nehézsége, az arc színének megváltozása, fejfájás, émelygés, hasfájás, hányás, fájdalmak a keresztcsont és hátgerincz táján és a hónalj alatt. Ezután borzadozás következik, meleggel felváltva; továbbá állandó forróság, fejfájás, nem ritkán orrvérfolyás, prüszögés; az álom nyugtalan s fogcsikorgatás, rángások, félelmes fölrebbenés által félbeszakasztatik; a vizelet zavaros; a lehelet penészes kenyér szagához hasonló; ha a bélhuzam alsó része és egyszersmind az agy is szenved, okádás, félrebeszélés van jelen.

Nagyobbodván a forróság, a bőr duzzadt lesz, főképen az arcon; ezen, a nyakon, a mellen balhacsipéshez hasonló gömbölyű foltocskák jelennek meg, melyek lasként a test más részein is mutatkoznak. E foltok közepén rövid idő múlva világos, köldökforma, beesett hólyagocska látszik, mely növekszik és világos nedvet foglal magában, midőn egyszersmind a hólyagocskát környező vörös kerekfolt is kiterjed.

Ezen időszaknak (mely három napra terjed) vége felé tökéletesen megszűnik a láz és a nyavalya hatodik

napján bőrégetésen és viszketegen kívül semmi bajról sem panaszkodik a beteg: ha pedig még tovább is tartának a lázmozgalmak, ezek a betegség rendetlenségéhez tartoznak.

A nyavalya hetedik napján az eleinte széles, lapos, beesett hólyagocska lassankint fölemelkedik, azután valószínű gennyé vált nedvvel telik meg és oly alakú s nagyságú lesz, mint a ketté vágott borsószem. A genyedés lefolytával egyes himlők vörös kerekfolttal vétetnek körül, mely a közellévő bőrre elterjedvén, itt orbáncz-féle daganatot képez és feszülést, viszketést okoz. Genyedés következtében újra fázás, ezután forróság, fejfájás, szorongás, nem ritkán álmoság, nyugtalanság, félrebeszélés támadnak; és ezen láz annál fontosabb, minél számosabak a himlők; — a genyedés végével egészen elenyésszik.

Miután a genyedés két vagy három napig tartott, a himlő közepén barna pontocska jelenik meg s ekkor a geny sűrű, sárgás-zöldes lesz; fölreped és szivós mézféle nedv szivárog ki belőle, mely sárga varrá válik. Valamint a himlő kifejlődése, ugyanczintén a genyedés, az elszáradás is ugyanazon renddel történik, melylyel az első vörös foltok megjelentek. A láz ezen időszakban kisebbedik ugyan, sőt néha meg is szűnik; de gyakran tovább tart, sőt megújul. — Végre a varak lehullanak, a lázmozgalmak megszűnnek, az elvált varak vörös-kékes himlőhelyeket hagynak magok után; kedvező körülmények közt visszatér az étvágy, a vidorság, az egészség. — A gyógyszerek ezek:

Aconitum, ha nagy forrósága, szomja van a betegnek. Minden órában három golyócska két evőkanálnyi vízben veendő; egy-két bevétel után hasznos a

Belladonna, ha forróság mellett nagy fejfájást, szorongást érez a beteg; ha félrebeszél. Ily körülményekben

sokszor használ a *rhus* is, ha tán a *belladonna* elegendő nem lenne, vagy a *camphora*, főleg agy-bántalmak jelenlétében.

Opium, hívált ha álmoság lepi meg a beteget.

Mercurius v., a genyedés időszakában hasznos.

A himlő gyógyításában igen hathatós még a higított — diluált — *variolin*; ugyanannak uralgása alatt pedig erőteljes *praeservativum* egyszersemind ugyanezen *variolin*.

Ha a himlővel más bajok vannak összekötve, milyenek például a gyomorbaj, hányás sat. ekkor keresük föl ezen bajokat és gyógyítsuk illő gyógyszerrel. — Ha különösen a láz ideges, vagy rothasztó jellemű, nézzük az ideg- vagy rothasztó lázat.

Láz alatt, *aconit* után vegyen be a beteg minden órában egy kanállal (öt golyócskát tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván); szünetén a láz, elég minden 5 órában három golyócskát két evőkanálnyi vízben bevenni; valamint akkor, midőn a *variolin* övszer gyanánt használtatik, elég reggel, este három golyócskát beadni, és pedig eleinte három nap egymás után, három nap múlva pedig csak minden negyed nap, két hétig.

Álhimlő.

Az álhimlő, fattyu-himlő, hasonló a valódi természetes himlőhöz, melytől abban különbözik, hogy szelid indulatu, rendetlen és sebes lefolyásu, hogy többször is meglegpheti az embert és a természetes himlő ellen nem oltalmazza.

Közönségesen minden előposta nélkül jelenik meg ezen nyavalya és lázzal nincsen összekötve; máskor roskedvűek, nyugtalanok a gyermekek; ezután borzadkozás, forróság, szomj, lankadság, étvágyhiány, fejfájás,

köhögés, sőt néha undor, okádás, félrebeszélés, rángások is mutatkoznak. Következő napon vörös foltok ütődnek ki a bőrön: és pedig előbbben majd az arczon, majd a háton és végtagokon; azután kis hólyagocskák emelkednek fölöttük, melyek savós nedvvel vagy geny-nyel telvén meg, negyed napra elszáradnak. Himlőhe-lyek ritkán maradnak vissza. E küteg öt vagy nyolcz nap alatt végét éri ugyan; de ha a himlők negyed, ötöd nap mulva elszáradtak, még több napon át is je-lennek meg a test más részein uj meg uj himlők; és így a nyavalya hét, sőt tizennégy napig is eltarthat.

Átalánosan igen csekély és veszély nélküli az ál-himlő: csak melegen tartassék a beteg, hives és nedves időben a szobából ki ne menjen, sőt ha a nyavalya láz-zal járna, ágyban maradjon és tartsa meg mind az étel-ben mind az italban a beteghez illő életmódot. — Hat-hatós itt a

Pulsatilla, reggel, este három golyócska.

Aconitum, ha a beteg nagy forróságot, fejfájást, szomjat érez (minden 3 órában három golyócska).

Belladonna, ha veszedelmes jelenségek, félrebeszé-lés, szorongás, rángások fejlődnek ki; mi csak ritkán történik.

Ignatia, rángások ellen igen ajánlható.

Veszedelmesb körülményekben öt golyócskát tiz evő-kanálnyi vízben felolvasztván, beadhatunk minden 3 órában egy kanállal.

G e l i s z t á k.

A gelisztákban szenvedő gyermeknek senyves (cachecticus) külseje is elárulja már első pillanatra an-nak beteges állapotát; mindazáltal a betegnek ezen áta-lános symptómáján kívül a gelisztakór közönséges je-

lenségeihez tartoznak még különösen: az arcznak sápadt, ólomszíne; a szemeknek mélyebb fekvése a szemgödörben; kék karika a szemek körül; ezeknek csekélyebb elevensége; a szemfénýnek (pupilla) kitágultsága; mocskos nyelv, bűdös lehelet, főképen ha éhezik a beteg; a nyálnak reggelenkinti bővebb elválasztása; változó étvágy, mely vagy hiányos, vagy igen nagy; a gyomor táján némi nyomásnak érzete; undor, inger a hányásra, a gyomornak üressége mellett; máskor ismét a takonynak hányás vagy székletétel általi kiűritése; zavaros, tejsavóhoz hasonló vizelet; a has felpuffadása; hasrágás, kivált a köldök körül, mely sokszor véletlenül jelenik meg és tejivás után közönségesen csillapszik; hol székrekedés, hol hasmenés, hol egyedül készítés a székletételre.

Ezekhez járulnak még néha: a fülzúgás, a szemek elhomályosodása, vakság, siketség, szótlanlás, fogcsikorgatás, göres, némelykor nyavalyatörés, bénaság sat. Különnemű jelenségei ezen nyavalyának: az orrvizsketés, a hasonfekvés, az álom közti beszélés, szívdobogás, savanyu izzadság. Végre elsoványodás és sorvasztó láz járul e betegséghez.

A gyógyszerek e következők:

Cina, főképen a gömbölyű vagy orsonya geliszták (Spulwürmer) ellen, melyek fehéres, ritkábban vöröses színűek, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ rőf hosszúak, közönségesen a vékony, de nem ritkán a vastag belekben is léteznek, sokszor átmásznak a gyomorba és okádással ürítettnek ki; ha a beteg taknyot hány, orrát gyakran piszkálja, arca sápadt. A geliszták ezen faja leggyakrabban fordul elő a bélhuzamban és egyszerre nagyobb számmal szok megjelenni. Ha takony-hasmenéssel van a baj összekötve, jó a *mercur*, vagy *terebinthina*.

Spigelia, hasznos a gelisztáknak most említett faja

ellen, de nemkülönben a p o n d r ó- vagy k u k a c z g e-
l i s z t á k (Madenwürmer) ellen is, melyek a rothadt
sajtból kifejlő kukaczkhoz hasonló, czérna-vastagsá-
guak és hüvelyknyi nagyságuak; — a végbélben for-
dulnak elő nagy számmal, időszakonként szék által ele-
venen ürítettnek ki; ha alkalmatlan vizsketést érez a
beteg a végbélben, a végbélnyílásban és gyakori kész-
tetést a székre. A kukacz-geliszták ellen az *asarum* és
teucrium marum verum szintén hasznosak.

Sabadilla, ha gyakori hasfájása van a betegnek és
hasmenésben szenved, mely által néha takony ürítettetik
ki. Hasznos e szer a *szalaggeliszta* (Bandwurm) ellen,
melynek elűzésére, leg s z o r o s a b b d i a e t a mellett
— a szalagféreg kitakarodásaig türvén az éhséget, —
ajánlható még a *croton* vagy a *flax mas*, melynek 3-dik
dilutiójából vegyen be a szenvedő minden 5 órában
egy cseppet. Hathatós itt a *sulphur* és *mercurius v.* is,
felváltva; és pedig úgy, hogy holdfogyatkozáskor hasz-
náltassék a *sulphur*, holdtöltével a *mercur*; és ismét a
sulphur. Dr. Verwey a *kouso*-t ajánlja hom. adag-
ban. Minden 5 órában három golyócska veendő két evőka-
nálnyi vízben. — A görvélyeseknél kísérletet érdemel
a *calcareae c.*

Sulphur, hol az első három gyógyszer nem használ,
jó sikerrel adatik a g ö m b ö l y ü-, p o n d r ó-, sokszor
a s z a l a g g e l i s z t á k ellen is.

Nux vomica, ha e baj szorulással van összekötve.

Pulsatilla, ha taknyos hasmenése van a betegnek.
A *china* is jó, ha hasmenéssel gyengeség van össze-
kötve.

Silica, hathatósan működik a gelisztákban szenvedő
görvélyes (schrophulosus) egyéneknek; valamint a
calcareae is.

Ferrum, a kukaczgeliszták ellen hasznos, ha a beteg

elsoványodik, gyakori forróság lepi meg őt; ha gyengének érzi magát.

A chamomilla, ignatia, vagy belladonna, így a valeriana hathatóságak, midőn ezen betegséggel görcsök járnak; az utóbbi főképp, ha gyakran felriad álmában a gyermek, félrebeszél, szemei elhomályosodnak, forrósága és nagy szomja van.

A hyosciamus vagy stramonium, ha görcsökben, rángásokban (Convulsionen) szenved a beteg.

Ezen szerekből reggel és este vegyen be a beteg három golyócskát két evőkanálnyi vízben felolvasztva; de ha görcsök, rángások mutatkoznának, ekkor öt golyócskát tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, kanalonkint gyakrabban adhatunk be. (Minden $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ órában.)

Ha a gelisztakór közönséges jelenségei mellett a beteg bőre száraz, forró meleg, érverése szapora, szomja nagy sat. — Ezen **gyulasztó gelisztaláz** ellen czél-szerű az

Aconitum, minden órában három golyócska két evőkanálnyi vízben; egy-két bevételre bő izzadást tapasztalván, az utolsó bevétel után három órára adjunk más szert azok közül, melyeket a geliszták gyógyításánál most említettem és mely a jelenlevő körülményekkel leginkább megegyez (öt golyót tíz evőkanálnyi vízben felolvasztván, minden 3 órában egy kanállal).

De ha a láz ideges jellemű lenne és a beadott gyógyszerek javulást nem okoznának, ekkor nézzük az idegláznál kijelölt gyógyszereket, ezek közül választván a betegséghez leghasonlóbbat.

Aszkór a kisdedednél.

A soványodás ezen neme vagy születés után azonnal, vagy pedig szoptatás utáni 1—7-dik év közt szok

fejlődni. A születés után nemsokára fejlődő aszkór sebesen foly le; későbbi korban lefolyása hosszabb időig tart. Kezdetben az ezelőtt vidor, élettéljes gyermekek kedvetlenek, nyugtalanok, álmuk szintén nyugtalan; eleinte étvágyuk rossz, de később minduntalan szopni, enni akarnak, mindemellett azonban emésztésök tökéletlen, azért is gyakran szenvednek gyomorhajban, melynek jelei: a böfögések, szelek, hányás, mely által majd az ételt adják ki, majd ismét savanyu taknyot hánynak; a nyavalya kezdetén szorulás, később hasmenés bélyegzik az aszkórt, a melyben sinlődők, daczára legjobb étvágyuknak, lassankint egész testökben elsoványodnak, kivéve a hast, mely nagy, kemény és dagadt. Legelsőbben az alsó végtagok soványodnak el, azután a karok, kezek ujjai; a betegség lefolyása alatt a gyermeknek sápadt, duzzadt arcza beesik, szinte megránczosodik s vénasszonyi arczot mutat. A kised sokat sir, nyugtalan, a beszélni tudó belfájásról panaszkodik, de azért csak nehezebben emészthető eledeleket kíván, milyenek a téstás ételek, burgonya (krumpli), sajt sat. Az eféle betegek nem akarnak, vagy nehezen tudnak járni; mindig csak ülni vagy feküdni szeretnek; míg végre mindezekhez sorvasztó-láz járulván, a betegek, még jókor kezdendő czélszerű orvosi segély hiányában, meghalnak.

A hasban létező fodormirigyek szenvedő állapota: azoknak gyengesége, dugulásai, organicus hibái miatt fejlődik ki e kór. Elrendelő okaihoz tartoznak, öröksegi hajlam, melyben a gyermekek akkor részesülnek, midőn a szülők gyengék, bujakóros vagy görvélyes nyavalyákban szenvedtek; a gyermek-test gyenge alkata; elmulasztott testmozgás; hives, nedves levegő. Előidéző okai: nehezen emészthető eledelek nagyobb mennyisége vagy rossz minősége; lelkiindulatok vagy

betegség által megváltozott anya-, vagy dajkatej; geliszták; gyengítő gyógyszerekkel való visszaélés. Gyakrabban fordul elő az aszkór szegény szüléktől származott, nedves, tisztátalan házakban lakó gyermekeknél.

A gyógyítás csak úgy sikerülhet, ha az eltávolítható okokat elhárítjuk; azért, ha a dajka teje rosz, változtassuk meg a dajkát; vagy ha a csecsemőknek nem szerezhetiünk egészséges, könnyen emészthető anya-, dajka-tejet, ekkor tápláljuk őket jó tehéntejjel; az ételek könnyen emészthetők legyenek és mértékletes mennyiségben adassanak: jók a rizs, gyenge husneműek; ártalmasak a tészta, sajtféle eledelek; a szobai lég legyen tiszta, száraz és mértékletesen meleg; tartsuk tisztán a gyermekeket és a fehér ruhákat gyakran változtassuk; szoktassuk őket az egészség fentartására szükséges testmozgáshoz.

Sulphur, a nyavalya kezdetén mindenkor alkalmazható, sőt később is a főszerek közé tartozik.

Nux vom., haragos gyermekeknél, ha szorulásban, szelekben szenvednek, gyakran hánynak és azonnal éheznek; mindig feküdni kívánnak.

Belladonna fejes gyermekeknek ajánlható, kiknek néha csodálatos szeszélyeik vannak; főleg ha nyugtalanul alszanak vagy aludni nem tudnak; ha a gyermek kora fejlődése szembetűnő.

Cina, ha geliszták okozzák a nyavalyát; a betegek minduntalan étel után sovárognak; gyakran ágyba vizellenek; igen sápadtak. Ekkor a *pulsatilla* is indikálva van.

China, ha a beteg hasa igen dagadt; hasmenésben szenved, mely által emésztetlen vagy fehéres anyag ürítettetik ki; a gyermek igen gyenge, minden iránt közönyös, csak feküdni szeret. — Tiszta takony-, vagy vérrel vegyes hasmenésben jó ismét a *rhus*.

Calcarea carb., kivált scrophulosus gyermekek gyógyoszere akkor, midőn jó étvágy mellett igen elsóványodnak; hasuk nagy, kemény és dagadt; duzzadt arcuk megránczosodik, vén emberi arczhoz hasonlít; gyengék, lomhák, hasmenésben szenvednek. — Ha pedig a betegek annyira lusták, hogy játszani sem akarnak és mindig csak aludnának: *baryta carb.*

Arsenicum, ha a beteg külbőre hervadt; sápadt arca duzzadt; szemei mélyen be vannak esve; sokszor kíván italt, de egyszerre csak keveset iszik; gyakran hány, de még inkább szenved hasmenésben, mely által zöldes vagy emésztetlen anyag ürítettik ki; a beteg nagyon gyenge, kezei, lábai hidegek, éjjel sokat izzad; nyugtalansága kivált éjjel nagy, amikor szüntelen forgolódik ágyában.

Lycopodium, *phosphor* mell-fájás, köhögés, láz jelenlétében. *Rhus*, ha a lázas beteg hasa nagy és kemény; hasmenése véres.

Ezen szerekből eleinte vegyen be napjában négyszer, három golyócskát két evőkanályi vízben; némi javulást látván, kétszer; később minden negyed nap.

Önkénytes sántítás.

Az önkénytes sántítás leginkább görvélyes gyermekeknél fordul elő. E nyavalyának fejlődésére jól figyeljenek a szülők; mert eleinte alig lehet a gyermekben egyebet észlelni, mint hogy reggel fölkeléskor járás alkalmával egykissé sántikál, mely sántikálása azonban mozgás folytán nap közben elmúlik; a gyermek csekély vagy épen semmi fájdalmat sem érez, csak hogy hamar elfárad, beteg részében erőtlenséget tapasztal; azonban egyenesen tud állani és lábait egyiránt ki nyújthatja.

Ha a gyermeknek ezen állapotát még jókor észre nem veszik a szülők: hetek, hónapok mulva szembetűnőleg látandják, miként egyenes állásban a gyermeknek szenvedő térde sokkal kiljebb áll, mint az egészséges térd; ekkor már fájdalmat is érez leginkább térdében, a lágyék-mirigyekben; és midőn áll, szenvedő térdét befelé fordítván, egészséges lábára támaszkodik; ilyenkor egyszersmind szemlátomást soványodni kezd.

Végre a betegnek csipeje megdagad; szenvedő lábának talpa nem éri a földet; e daganat néha kívülről fakad fel a beteg könnyebbülésére, máskor pedig befelé veszi útját, a midőn is a befelé szivárgó geny a csontokat támadja meg. Ezekhez sorvasztó-láz járulván, a szánandó gyermek élete veszélyben forog.

Azon legyenek a szülők, hogy mielőtt e kór kifejlődnék, h. gyógyításhoz fogjanak; mert ekkor hom. szereink által még lehet segíteni az ártatlan gyermekben. De ha a baj már elhanyagoltatott, vagy külszerek: kenőcsök, izzó vas (Glüheisen) sat. által roszul orvosoltatott, — ekkor a hom. orvos utólagos fáradozásai is többnyire siker nélküliek leendenek.

E bajt csak belső h. szerekkal lehet czélszerűen, alapos valószínűséggel gyógyítani és pedig *mercur*-ral, melyet a baj kezdetén *belladonná*-val szoktam adni felváltva, úgy, hogy egy nap vegyen be a beteg *mercurt*, más nap *belladonnát*: reggel, este három golyócskát.

A baj későbbi stádiumában ajánlom a *colocynthis*, vagy *rhus* szereket; a *canthyridest* akkor, midőn nehéz vizelésben szenved a beteg.

Genyedés (Eiterung) és sorvasztó láz esetében a *silica*, *lycopod*, *sulphur*, *calcareá* választandók, beadván reggel, este; javulást látván, ritkábban.

Ha esés, ütés után támadt a baj, eleinte: *arnica*, *rhus*, *ac. sulph.* adandók.

Ha pedig visszaütődött kütegek következtében fejlődött ki, ekkor e körülmény tekintetbe vételével választandók a gyógyszerek.

G ö r v é l y - k ó r.

Szembetünő jelei ezek: a gyermek egész constitúciója gyengeségre mutat; feje aránylag nagyobb, haja szőke, szemei kékek, homloka széles, halántékai be vannak esve, felső ajkai duzzadtak, így duzzadt az orra is; nyaka rövid és vastag, arczsíne néha piros, de közönségesen halvány; elmetehetsége korán fejlik ki, korán kezd beszélni; kül tekintete is szinte megélemedt korra mutat, de járni nem tud, mert gyenge lábai testét nem bírják; izmai lágyak, fonyadtak, soványak; külbőre fehér és oly finom, hogy erei átlátszóak; gyakran szenved köhögés-, orrvérfolyás-, szájhólyagzás-, szemgyuladásban, bőrkütegekben; emésztése, székürülése rendetlen; teste jó étvágy mellett is elsoványodik. — Ezen jelenségekre jól figyelvén, czélszerű gyógyszereket még jókor használván, jövőre sok kellemetlenséget, veszedelmet kerülendünk el szerencsésen.

Ilyetén görvélyes hajlam hosszabb rövidebb időig tartván, ha alkalmas gyógyszerek által le nem győzetik, végre (közönségesen 2—7 év közt) tökéletesen kifejlik a nyavalya. Ekkor a nyak-, későbbben a hónalj-, lágyék-mirigyek (Drüsen) megdagadnak, eleinte lágyak, később megkeményednek, sokszor aprók és csak tapintás által észrevehetők, máskor nagyobbak, mint a dió, vagy galambtojás — és a beteg nyakát elrutitják. Ezen mirigy-daganatok nem fájdalmasok, de néha megvöröszödnék és ekkor kifejlődván a gyuladás, ez ismét gennyedésbe, keményedésbe megyen át. — Későbbben a daganatok szaporodnak, sőt már a hasüregben létező mi-

rigy-daganatok is észlelhetők az által, hogy a has feldagad, feszes és kemény, főkép a köldök körül; a gyermek végtagjai fáznak, de ezt a szülék hibásan a növésnek szokják tulajdonítani.

Vége, specificus orvosságok ügyes alkalmazása nélkül a kül-mirigyek gyuladásba, genyedésbe mennek át, és innen támadnak a görvélyes fekélyek, melyek ha ősz felé begyógyulnak is, tavasszal közönségesen ismét felfakadnak; — ily állapotba jutnak a hasban levő mirigyek (fodormirigyek, glandulae meseraicae) is, amiddőn a has dagadt, kemény és fájdalmas; — — mig végre a beteg egészen elsoványodik s kifejlődván a sorvasztó-láz, a gyermek időnek előtte szomoruan végzi be életpályáját. A tüdő-gümőkór (tuberculose Lungenschwindsucht) vagy víz-kór gyászos példái itt szintén nem ritkák.

E betegség okai: a szüléktől öröklött hajlam, mely mellett igen nehéz a gyógyítás, — azért minél előbb igénybe veendő; továbbá, a rossz minőségű eledel, különösen az egészségtelen dajka- vagy anyatej; a téztás, sajtos, édes elegelekkkel való visszaélés; a burgonya (krumpli); langyos italok, thea sat.; a nedves hideg, zárt levegő; a test tisztátlansága; tespedő életmód, kevés testmozgás; a léleknek kora megerőltetése; igen szigoru nevelés; némely orvosságok és betegségek.

Ezen okoknak elhárítása oly föltétel, mely nélkül a görvély-kórt gyógyítani nem lehet. Ennél fogva száraz, tiszta, mértékletesen meleg légben tartózkodják a beteg, kinek a végből, hogy szerencsésen gyógyíttassék, lakását, sőt az éghajlatot is meg kell változtatnia, különösen a városi lakást falusival, hegyes vidékkel fölcserélnie; mert az itteni egészséges lég, a vér oxidatiójára, a növésben levő organismus szerencsés fejlődésére, hatalmas befolyást gyakorol. A zsíros, tejes,

tészta és sajt-eledeleket mellőzvé, a görvélyes inkább hus- mint növényi eledellel éljen. A dajka-tejre nézve figyelembe vegyük mindazokat, miket bővebb munkámban a „gyermek első nevelésénél“ nem ok nélkül mondtam. Ital gyanánt legegészségesebb a jó friss víz. A szükséges testmozgást szabad légben el ne mulasztja a beteg; nyári időben ösztöne és kedve szerint mászkáljon, hemperegjen a nap által fölmelegített homokon; későbbi korban igen hasznosak a gymnastikai gyakorlatok, melyek általában üdvösek. Figyeljünk a legnagyobb tisztaságra; azért a fehér ruhák és ágylakozatok gyakori változtatása elkerülhetlen. Ne erőltessük a gyermeket tanulásra; könnyebb és kedvesebb tárgyakkal foglaljuk el elméjét; igen szigorúan ne bánjunk vele; ha körülményeink engedik, tegyük vele utazást hegyes vidékeken; — mindezeknek pontos teljesítése örömünkre szolgál; ellenben gyógyszerünk működésére nem számíthatunk.

Szerencsés körülményekben a görvély-kór egész-séggel végződik és ez a test fejlődésével még inkább remélhető. A gyógyszerek több hónapig, sőt néha több évig használandók.

Sulphur, melynek erejét ismerjük már általában különféle kütegek, mirigydagánatok, fekélyek jelenlétében, — itt is igen hasznos.

Belladonna, gyakori orrvérzés, mirigy- és egyéb gyulladások, orr- és ajk-dagánatok alkalmával a leghatásosb orvosságok közé tartozik.

Cina, ha gyakran hányás-, hasfájás-, nyugtalan államban szenved a beteg, néha ágyába vizelet akarata ellen; minduntalan sir.

Mercurius sol., ha éjjel sokat izzad, izzadása következtében elgyengül; mirigyei magdagadnak, gyulladásba, genyedésbe mennek át.

Dulcamara, ha meghűlés után sokat köhög a beteg; hányásban, hasmenésben szenved; mirigyei megdagadnak, megkeményednek; a gyermek nyugtalan. Kemény daganat ellen hasznos szintén a *conium*.

Calcarea carb., e betegségre való hajlam eltörlésére, kezdő gyulladások eloszlatására, sőt később is a fekélyek ellen, legszebb reménynyel használandó gyógyszer.

Baryta carb., ha a kül-mirigyek megdagadnak, megkeményednek; szintén ha a has feldagad, feszes, kemény főleg a köldök körül és fájdalmas.

Arsenicum, ha láza van a betegnek, ereje csökken, elsoványodik: néha, de fájdalom! ritkán, — megmenti a szenvedőt a fenyegető haláltól. Így a *carbo anim*.

Ide tartoznak még a *silica*, főleg makacs genyedés, keményedés eseteiben; szintén a *lycopodium*, *jod*, *hepar s.*, *bromium*, *aurum*, *rhus*, *ac. nitri*, — körülmények szerint választandók. Az orvosságok több hónapig használandók.

Hogy a **mirigy-daganatok**, keményedések, fekélyek gyógyítására mi semmiféle külszert sem használunk, az eddig mondottakból tudjuk. A fekélyek tisztántartása mellett, a h. gyógyszerek egyedüli használata okszerű levén, azok ily esetekben is mindenkor elegendők. **Szemgyulladások** és egyéb acutus bántalmak ellen ott keressük az orvosságokat, hová ezen bántalmak, munkám felosztása szerint, tartoznak.

Fájdalmas gyulladásokban az aconit, — más acutus esetekben az illendő orvosság minden 2 órában veendő (5 golyócskát 10 evőkanálnyi vízben felolvasztván, kanalkint), javulást látván, ritkábban. Chronicus esetekben, csak hetenkint kétszer adjunk be: reggel, este 3 golyócskát egyszerre.

Angol-kór.

Az előbb leírt görvély-kórral nagy hasonlatossága van az angol-kórnak és attól abban különbözik, hogy itt a csontok, ott a mirigyek rendszere szenved. A nyavalya első jelenségei, melyek a kisedednél 7-ik hónaptól kezdve 2—3-ik évkorig mutatkoznak, hasonlóak azokhoz, melyek a görvély-kór előpostái szoknak lenni. A halvány kisededeknél az első fogak későn jelennek meg, nemsokára megfenésednek, kihullanak. A csontok bántalmi különösen a végtagokon észlelhetők. A csontok kitünőleg lágyak és hajlósak maradnak és kivált az alsó végtagokon (untere Extremitäten) meggörbülnek; a csontok eféle görbüléseit tapasztalhatni a hátgerincezen, mely vagy hátra (cystosis), vagy előre (kyphosis), vagy oldalra (scolyosis) görbül; tapasztalhatni a mell- és lapcsontokon, mi által a mell-kas (thorax) megsűkül. Sokszor a koponya csontjainak varrányai egymástól elválnak, kutacsai meg nem csontosodván, nyilván maradnak; a két homlokcsont előre áll és néha szegletesen van összekötve, mi által a fej szinte szegletes. A csontok ilyen bántalmi miatt a kiseddek nehezen tanulnak járni, vagy ha már tudtak is, ismét elszoknak a járástól és mindig ülni szeretnek. A többi organumok működéseit illetőleg: a beteg étvágya jó ugyan, de székürülése rendetlen, majd szorulásban, majd hasmenésben szenved; a vizelet zavaros, nyákos; az izzadás tapadozó. Nevezetes e nyavalyában, mikép valamint a görvély-kórban, úgy itt, kevés kivétellel, korán fejlik ki az elmetehetség.

A betegség mindig hosszas, évekig tartó; azonban kedvező körülményekben, az életmód, éghajlat sat változtatása után specificus gyógyszereink által szerencsésen legyőzhető, sőt 2—3 év körül, vagy a serdülés

időszakában sokszor minden orvosi segély nélkül is be-
köszönt az egészség, ha a kór nincs még nagy mérvben
kifejlődve; de midőn már senyves (cachecticus) állapot
járul e nyavalyához, ekkor a tökéletes egészség nem
nagy valószínűséggel remélhető. Halállal csak ritkán
és közönségesen más idejáruló betegségek következté-
ben, végződik az angol-kór. A nyavalya okai hason-
lók a görvély-kór okaihoz, ámbár nem ritkán ezek nél-
kül is fejlődhetik e betegség. Kedvező a kór-jóslat
(prognosis) ha csak a végtagok szenvednek; nem hizel-
gő, ha a hátgerincz és koponya támadtatnak meg. An-
nál makacsabb, minél később fejlődik ki; veszélyes, ha
már csont-szu (caries) van jelen. Rosz jelek közé tar-
toznak: a fonyadt, összeesett arcz, mely első tekintetre,
vén ember arczához hasonlónak látszik; a testnek min-
denkori vizirányos helyzete; a lábak elzsibbadása; a
fejnek egyik oldalra való csüggése; szintén szomorú a
kór-jóslat, midőn az angolkórhoz mell-, vagy fej-beteg-
ség (agy-vizkór) symptomái csatlakoznak.

Az angol-kór gyógyítására: az ártalmas befolyások
elhárítása, a „görvély-kórnál“ ajánlott alkalmas élet-
mód elrendelése után e következő hasonszenvi gyógy-
szerek ajánlhatók:

*Sulphur, calcaria, baryta, mercur, lycopod., carbo an-
és veg., arsenicum, lachesis, staphysagria, ruta;* ezeken kívül
a „görvélykórnál“ említett gyógyszerek, melyek közé
a *pinus silvestris*-t sorolom. Egy orvosság mellett ma-
radjunk több hétig; adjunk be hetenkint kétszer, reg-
gel, este három golyót és ha az orvosságnak jó hatá-
sát látjuk, ne változtassuk ok nélkül a gyógyszereket.

A gyermek-betegségek közül itt még néhány ese-
tet ismételve hozok elő: egyes körülményekre

nézve, melyek adott utasításom szerint méltánylandók.

Szopni nem akaró kisdednek: *cina*, *mercur sol.*, *stannum*. Szüntelen sírás tudvalevő ok nélkül: *chamom.* vagy *bellad.* Gonoszság (Bosheit) ellen: *china*, *lachesis*, *nutrum m.*, *nux vom.*, de czélszerű nevelés mellet.

Álmatlanság (nézzük másutt is); elválasztás után, vagy ha tudvalevő ok nélkül se éjjel, se nappal nem alszik a gyermek: *aconit*, vagy *belladonna*.

Száraz forróság: *aconit*; ez után *chamom.*, égető forróság, szomj, nagy nyugtalanság mellett; *cofea*, ha nem nagy a forróság, a kisded majd vig, majd sir, álmatlan, ingerlékeny.

Nyugtalanság, ideges ingerültség: *aconit*, *chamom.*, *cofea*, *belladonna*.

A későn jövő fogak fejlődését előmozdítják a: *calcareae*, *sulphur*.

Fogzás alatt: forróság: *aconit*, *chamom.*, *calcareae*; egyéb bántalmak: *chamom*, *calcareae*, *cofea*, *mercur*, *ignatia*; (egyébíránt nézzük másutt az eféle bántalmakat).

Ha majd minden lépésnél leesik a gyermek: *causticum*; — állani nem tud: *lachesis*; ha tud és mégis karon akar hordatni: *tartarus em.*

Az izmok gyengesége miatt nehéz járás: *calcareae*, *causticum*, *nux vom.*, *pinus*, *sulphur*, *silica*.

Gyengeség általában: *calcareae*, *baryta*, *nux vom.*, *sulphur*. Sorvadás (Abzehrung): *arnica*, *arsenic*, *baryta*, *calcareae*, *jod*, *china*, *ferrum*, *lycopod.*, *sulphur*, *nux vom.*

Szemgyuladás: *aconit*, ez után különösen: *apis*.

Görcs-fuladás, kékes arcz mellett: *ipecac.*, *sambucus*.

Köhögés és egyéb mellbántalmak (nézzük ott, hol le vannak írva).

Száj-holyagesák: *mercur*, többnyire, *borax*, *sulphur*.

Akadozva beszélés (hebegés): *bellad.*, *euphras.*, *sulphur.*
Gyomor-bántalmakban savanyu hányás, savanyu hasmenés jelenlétében: *chamom.*, *calc.*, *nux*, *pulsat.*

— hányás ellen általában legjobb az *ipecac.*, vagy ha ez nem használ, a *pulsat*; mindakettő akkor is, midőn egyszersmind hasmenése van a gyermeknek;

— ha pedig szorulásban szenved: *nux vom*;

— ha emésztetlen ürülései vannak: *china*;

— ha gyenge emésztés miatt, legkisebb diaeteticus hiba után is azonnal megromlik a gyermek gyomra: *baryta*, *calc.*, *mercur.*, *nux vom.*, *pulsat.*, *sulphur.*, hosszabb időig használandók, de ritkábban (minden negyed nap) veendőek akkor is, midőn relativ jól érzi magát a gyermek; megrontván gyomrát: *ipecac.*, vagy *pulsat*, vagy *nux v.* minden órában; így az *antimon.*, ha a gyermek megterhelte a gyomrát.

Sárgaság ellen: *chamom.*, vagy leginkább *mercur*, vagy ha ez nem használ: *china*.

Hasrágás ellen: *chamom*; a szelektől, nézzük ott, hol a „hasrágás“ le van írva.

Hasmenés ellen: *chamom*, *calcarea sat.*; nyári forróságban: *ipecac.*, vagy *bryonia*, *carbo veg*; akkor, midőn meghül a lég: *dulcam*; ha legnagyobb tisztaság mellett is savanyu szaga van a gyermeknek: *rheum*.

Nehéz vizezés, vagy ágyba-vizezés (nézzük másutt).

Székszorulás: *nux vom.*, *opium*, *bryonia*, *sulphur*.

Végbél-szakadás (Mastdarm-Vorfall): *ignatia*, *mercur*, *nux v.*

Sérvek (Bruchschäden, Hernien): *aurum*, *chamom*, *nux*, *sulphur*, *veratrum*. Ezek közül vagy az egyik, vagy a másik csak minden 4-ik, 6-ik nap veendő.

Azonban mindezt, valamint több más gyermekbetegséget a „gyermek-betegségek“ sorában bővebben

leirva találandjuk; és így e jegyzékem csak rövid és könnyen áttekinthető utasítás gyanánt veendő.

A gyógyszerek bevételeit illetőleg: száraz forróság, nyugtalanság, sírás eseteiben, 5 golyót tiz evőkanálnyi vízben felolvasztván, adjunk be minden $\frac{1}{4}$ órában 1 kanállal, míg nem javul a gyermek; hasrágás, gyomor bántalmakban, hasmenésben, úgy, mint e betegségeknel le van írva; chronicus esetekben, például nehéz járás, görvélyes betegségekben hetenkint kétszer: reggel este 3 golyócskát, vagy ha már szembetűnőleg javul a beteg, ekkor hetenkint csak egyszer.

T A R T A L O M.

	<i>Lap.</i>
Agygyuladás (Gehirnentzündung) 19; kútegek (Ausschlä- ge) elnyomatás után	21
— és vízkór a kisdedeknél	276
Agyrázóadás (Gehirnerschütterung)	21
Ajk-bántalmak (Lippen-Beschwerden) egyes symptómák- ra nézve	40
Ájulás (Ohnmacht)	27
Akasztás általi tetszhalál	233
Álhimlő (Falsche Pocken)	304
Áll-bántalmak (Unterkiefer Beschwerden) egyes sympt. nézve	74
Áll-göres (Mundsperré) a kisdedeknél is	72
Álmatlanság (Schlaflosigkeit)	263
Álvas, mákony (opium, Mohn) általi mérgezés után, kivált gyermekéknél	264 és 115
Angol-kór (Englische Krankheit)	317
Aranyér (Haemorrhoiden) folyó-, vak-, hólyag-, takony- aranyér, aranyeres csomók	128
— elnyomatott	132
Arcz-bántalmak (Gesichts Beschwerden) egyes sympt. nézve	40
Arcz-daganat 40 és I. daganat (Geschwulst)	87
— a fogtól	39
Arcz-orbáncz (Gesichts-Rothlauf)	288
Arcz-ótvár a kisdedeknél (Milchschorf)	308
Aszkór (Atrophie)	123
Bélgöres (Kólika)	127
— ásványi, v. ólomkólika	21*

	Lap.
Bélgyulladás (Gedärmentzündung)	134
Bél-sárhányás (Miserere)	147
Bénulás l. hűdés (Lähmung, Paralysis)	25
Bevezetés szükséges a czélra, hogy gyógyíthassunk 1—16	
Bőr-pállás (Wundsein) a kisdedeknél	270
Buja-kór (Syphilis)	219
Buja-fekély (Schanker)	224
— ellen nagy adagban bevett mercur következményeit le- győzendő szerek	11 és 226
China-okozta bántalmak (China Beschwerden)	205
Cholera	142
Cholera-typhus	146
Csalán-küteg (Nessel Asschlag) gyermeknél, idősbeknél	300
Csecs-bántalmak egyes symptómákra nézve	259
Csecsbimbó-gyulladás, fölrepedezés (Entz. Wundwerden der Brustwarzen)	258
Csecs-lob l. emlő-gyulladás (Entz. der Brustdrüsen)	256
Csillapító szerek (calmierende Mittel)	3
Csip-köszvény (Hüftgicht, ischias)	188
Csont-szu (Beinfrass, Caries)	226
Csont törés (Beinbruch)	211
Csorvás láz (Gastrisches Fieber)	110
Csuklás (Schluchsen)	264
Csúz (Rheumatismus); csuzláz (rheum. Fieber)	182
Daganat (Geschwulst) csúzos 182; köszvényes 185; orbá- nczos 180; fogtól 87; ütés után 221; china vagy váltó- láz után	205
— mirigy (Drüsen Geschwulst)	316
Diaeta l. életrend, hasonszenvi	14
Dob (Bubo syphiliticus)	224
Dohányzás okozatai ellen l. gyomorromlat.	
Égett sebek (Verbrennungen)	228
— phosphor-gyufák által	223
Éjvakság (Nachtblindheit)	65
Életrend (Diaeta), hasonszenvi	14
Elfáradás után (Ermüdung)	7
Elmeeröltetés (Geistesanstrengung) után fejlődött bajokban	5
Elvetelés (Abortus)	245
Emelés, rokkolás, megrántás (Verheben, Verstauchen) után	211
Emelygés (Übelkeit) l. gyomorromlat.	
Emlő-bántalmak egyes symptómákra nézve	259

	Lap.
Emlő-gyuladás (Brustdrüsen Entz.), daganat, keményedés, genyedés, fekélyedés, sipolyok (Fisteln)	256
Epe-bántalmak (Gallen Beschwerden) ellen általában	117
Epe-kövek (Gallensteine)	151
Epe-okozta gyomorbaj, epe-láz (biliöses Fieber)	115
Erőművi sértések (mechanische Verletzungen) után	8 és 211
Esés, ütés, nyomás után következett bajokban	8 és 211
Ev (Jauche, ichor) evesedés	175
Fagyás, fagy-dag (Frostbeule) és fagyás általi tetszhalál	230
Fejdag az újszülötteknél	264
Fejfájás (Kopfweh)	32
Fej-görcs (Migraine)	38
Fej-ótvár (Kopfgrind)	290
Fekély (Geschwür) fekélyedés	175 és 217
— mercurial fekély	218
— külszerek által elnyomatott	219
— egyes syntómák, egyes körülményekre nézve	218
Fekvély, fölfekvés (Aufliegen)	219
Félelem után (Schreck)	4
Fene (Brand) forró; hideg (sphacelus)	176
Festékek: pirosító, fehéritő szerek gyanánt, vagy azoknak nyelvvel való érintése festés alkalmával ártalmasak	112
Ficbamodás (Verrenkung)	211
Fogfájás (Zahnweh)	82
— havitisztulás, vagy terhesség alatt	87
Fogférgek (Zahnwürmer) ellen	87
Foghus-bántalmak (Zahnfleisch Beschwerden)	86
Foghus dag	86
— -fekélyek	86
— -vérzés	86
Foghuzás után következő bajokban	87
Fogzás alatt (beim Zahnen) nyugtalanság, rángások	274
Forróság, száraz	285
Fölhevülés (Erhitzung) sebes járás, tancz után	8
Függöly (Feigwarzen)	225
Fül-folyás (Ohren Fluss)	69
Fül-gyuladás (Ohren-Entz.)	67
Fültőmirigy-gyuladás (Ohrendrüsenbräune)	71
Geny (Eiter) genyedés	174
Geliszta-kór, láz (Würmer, Wurmfeber)	305
Gerinczvelő-gyuladás (Rückenmarksentzündung)	170

	<i>Lap.</i>
Gerincez-bántalmak egyes symptómákra nézve	171
Görcs-fuladás (Astma)	95
— gyermekeknél	283
Görcs-köhögés (Krampf Husten) l. köhögés	90
Görcsök a kisdedeknél, l. ránggörcsök (Convulsiones, Ecclampsie bei Kindern)	273
— fogzás alatt	274
Görvél-kór (Scrophel-Krankheit)	313
Grippe	89
Gutaütés (Schlag, Apoplexie)	22
Gyermekági láz (Kindbettfieber)	253
Gyermekági tisztulás (Kindbettreinigung)	249
Gyermekbetegségek (Kinderkrankheiten) egyes körülményekre nézve	318
— sírás, szüntelen, tudva levő ok nélkül	263
Gyógyelv, hasonszenvi	3
Gyógyszerek bevételi módja	12
Gyomor-émelygés l. gyomor-romlat	107
— -égetés (Sodbrennen)	120
— -görcs (Magenkrampf)	120
— -gyuladás (Magenentzündung)	119
— -láz (gastrisches Fieber)	110
— -romlat (Magenverderbniss) étel, ital által	107
— — a kisdedeknél	265
Gyuladás, vagyis lob (Entzündung) általában — és annak kimenetei: elosztatás, genyedés, fekélyedés, kiizzadás, keményedés, fene	173
Gyulasztó láz (Entzündliches Fieber)	190
Hagymáz (typhus) l. idegláz	191
Hangtalanság (Stimmlosigkeit)	89
Hányás (Erbrechen) l. gyomor-romlat	3
Harag (Zorn) után	148
Hasban levő organumok: lép, máj, sat. fekvése	162
Hasdob-kór (Trommelsucht)	135
Hashártya-gyuladás (Peritonitis)	140
Hasmenés (Diarrhoe)	267
— a kisdedeknél	266
Hasrágás (Bauchgrimmen) a kisdedeknél	236
Havitisztulás (Reinigung, Perioden) rendetlenségei	237
Havitisztulás kimaradása, nagy mérvben, csekély, az első havitisztulás késedelmes	239
— rendes elmaradása idején előjövő bántalmak	

	Lap.
Here-lob, l. tökgyladás,	
Holdváltozásokor megjelenő bántalmak	9
Hólyag-küteg (Blasen-Ausschlag) kisdedeknél	270
Honvág (Heimweh)	4
Hideglelés, l. váltóláz.	
Himlő (Pocken)	302
Húgy-ár, mézes (Diabetes m.)	162
Húgycső-takár (Tripper)	220
Húgyhólyag-aranyér (Harnblasenhaemorrh.)	} l. vizelet hólyag.
Húgyhólyag-bántalmak: egyes symptómákra nézve	
Húgyhólyag-kő sat.	
Hurut, hurutláz (Katar, Katarrhieber)	88
Hüdes (Lähmung, paralysis)	25
Idegesség (Nervosität)	6
Idegláz (Nervenfieber)	191
— ez után a reconvalescensek életmódja	197
— lappangó (schleichendes Nervenfieber)	197
Időviszonyok (Witterungs-Wechsel) befolyása a testre	9
Ijedés (Schreck) után	3
Ikra-görös l. lábikra-görös	144
Italok: hideg víz-ital után következett bántalmakban	10
— bor, ser, thea utáni bajokban l. gyomorromlat.	
— l. még: szeszes italok	115
Izzadás, elnyomatott	227
Izzadmány (Exsudat)	175
Kanyaró, l. vöröshimlő.	
Katarrhus l. hurut	88
Kehrángás (Keuchhusten)	280
Kelés (Blutschwäre)	213
Keményedés (Verhärtung)	176
Kereszt- és hát-bántalmak (Kreutz-Beschwerden) egyes sympt. nézve	171
Kereszt-nyílalás (Hexenschuss)	189
Kocsizás-okozta bántalmak ellen	8
Kólika, l. bélgörös	123
Köhögés (Husten)	90
— görcsös, l. görcshurut azaz számarhurut	280
Köldök-sérv (Nabelbruch)	168
Köleshimlő (Frieselausschlag)	291
Kökem, vagyis kökeményedés (Scirrhus)	176
Köröm-bántalmak ellen általában (Nagelbeschwerden)	216
Köröm-méreg (Nagelgeschwür)	214

Köszvény (Gicht): fej-, mell-, kéz-, könyök-, csipe-, térd-, láb-köszvény	185
— letételes (gichtische Metastasen)	188
Kritikus napok	178
Kütegek (Ausschläge) forrók vagyis akutusok l. skarlát, kanyaró sat. — elnyomatott l. ugyanott. — hólyag-küteg a kisdedeknél (Blasenausschlag)	270
Lábikra-görcs (Wadenkrampf)	144
Lábizzadás (Fuss-Schweiss)	226
— elnyomatott	227
Lágyék-sérv (Leistenbruch)	164
Láz (Fieber) általában	177
— gyermekági (Kindbettfieber)	253
— l. még: csúz, katarrhalis, gyulasztó ideg, rothasztó, váltóláz	
Légszesz (Gas) általi fuladás	233
Lelki indulatok (Leidenschaften) után	3
Lelki szenvedések (Seelenleiden)	4
Lép-bántalmak (Milz-Beschwerden) egyes symtómákra nézve	153
Lép-gyuladás (Milz-Entzündung)	153
— -daganat (Milz-Geschwulst)	154
Lob l. gyuladás általában.	
Lovaglás-okozta bántalmakban	8
Mag-vesztés utáni bajokban	11
Máj-bántalmak (Leber-Beschwerden) egyes symtómákra nézve	150
— -daganat	150
— -foltok	151
— -gyuladás	148
Meghülés (Verkühlung) után 126; hideg víz által	10
Méh-görcs (Mutterkrampf)	244
— -gyuladás (Gebärmutter-Entzündung)	242
Méhhüvely-daganat (Geschwulst der Mutterscheide)	244
— szakadás (Vorfall der Mutterscheide)	245
Méh-keményedés (Gebärmutter-Verhärtung)	244
Méhkóros görcsök (hysterische Krämpfe)	248
Méh-pöfeteg (Gebärmutter-Polyp)	244
Méh-szakadás (— Vorfall)	244
Méh- és darázs-szúrás (Bienenstich)	212
Méh-vérfolyás (Mutterblutfluss)	240
Mellhártya-gyuladás, l. oldalnyílás	101

	<i>Lap.</i>
Mercurialis szerek okozatai ellen	226
Mérgezesek (Vergiftungen): gyógyyszerek, (ide tartoznak a szépítő szerek); megromlott éledelek, mérges gomba, burgonya által; szeszes italok halállal fenyegető következményei ellen	111
— keserű mandola által, mely mérget foglal magában	113
— mákony által a kisdedeknél is	115 és 264
Migraine	38
Mirigy-daganat (Drüsen-Geschwulst)	316
Nap-vakság (Tagesblindheit)	65
Napszúrás (Sonnenstich)	33
Nátha 75; a kisdedeknél	265
— visszaütődött	76
Nehéz hallás (Schwerhörigkeit)	70
Nehéz járás a gyermekéknél (schwieriges Laufenlernen)	319
Nehéznyavalya (Epilepsie)	28
Nemi ösztön legyőzéséből származott bajokban	4
Nyálfolyás (Speichelfluss)	118
Nyelcsap-dag (Geschwulst des Zäpfchens)	78
Nyelv-bántalmak (Zungen-B.) egyes symptomákra nézve	82
Nyelv-gyulladás (Zungen-Entz.)	81
Oldalnyílás (Seitenstechen)	101
Ólom-kólika (Bleikolik)	127
Orbánéz (Rothlauf)	180
— az újszülötteknél	169
Orr-daganat (Nasengeschwulst)	74
— gyulladás (Nasentzündung)	74
— vérzés (Nasenbluten)	75
Ótvar l. fej-, arc-ótvar,	
Óvszer (praeservativ Mittel) skarlát himlő ellen	297
Önfertőztetés (Selbstbefleckung) miatti bajokban	11
Öröm (Freude) után	3
Öv (Gurtel, Zona)	182
Parázna kicsapongások következményei ellen	11
Petécsék (Petechien)	199
Pokolvar (Brandbeule, Carbunkel)	214
Ráng-görös a kisdedeknél (Ecclampsia infantum)	273
Rheumatismus l. csúz.	
Rekedtség (Heiserkeit)	88
Rokkanás, megrántás (Verstauhung)	211
Rothasztó láz (Faulfieber)	198

	<i>Lap.</i>
Rüh (Krätze)	206
— elnyomatott	207
Sántítás, önkénytes a gyermekeknél (freiwilliges Hinken)	311
Sárgaság (Gelbsucht)	152
— a kisdedeknél	268
Sebek (Wunden) vágott, szúrott, tépett, zúzott, lövött sebek	210
— harapás, méhszúrás után	212
— égetés után; — különösen phosphor-gyufák által	228
Sérvek (Brüche, Hernien)	164
— kiszorult (eingeklemmter Bruch, incarceration herniae)	165
Sipolyok (Fisteln)	219
Sírás (a kisdedeknél) szüntelen, tudvalevő ok nélkül	263
Skarlát (Scharlach)	296
— visszaütődött	298
Sömör (Flechten, herpes)	207
— külszerek által elnyomatott	209
Súly (Skorbut)	79
Szaggas, l. csüz.	
Száj-bántalmak (Mund-Beschw.) egyes symptómákra nézve	77
Száj-csukódás l. áll-görcs (Mundsperrre).	
Száj-égetés (Mundbrennen) forró étel, ital által	77
Száj-fájás (Mundweh)	77
Száj-hólyagcsák (Mundbläschen) 78, a kisdedeknél	272
Száj-rothadás (Mundfäule)	78
Szaladástól eredő bajokban	8
Szalag-geliszta (Bandwurm)	307
Szamárhurut (Keuchhusten)	280
Szépítő szerek ártalmas befolyása az egészségre	112
Szédülés (Schwindel)	32
Székszorulás (Stuhlverstopfung)	147
— a kisdedeknél	267
Szelek (Blähungen): gyomor-, bél-bántalmak közt	
— a kisdedeknél	267
Szemárpa	43
Szembetegségek egyes symptómákra, egyes körülmények- re nézve, a szembe esett idegen testektől szembántal- mak, — éj-vakság, napvakság ellen használandó gyógyszerek	61
Szemgyuladások: gyulasztó, hurutos (egyptomi), orbán- czos, csuzos, köszvényes, himlős, vörhenyes, görvélyes, bujasenyves, rühes, súlyos	41—60

	<i>Lap.</i>
— ujszülöttek szemgyul.	261
Szemfájás (ideges)	66
Széngőz (Kohlendampf) általi tetszhalál	232
Sz. Antal tüze, l. orbáncz	180
Szerelemfáltás (Eifersucht) miatti bajok	4
Szeszes italok következményei ellen 115 hallállal fenye- gető acutus esetben 108; chronicus esetben	115
Szív-dobogás (Herzklopfen)	103
Szívgyuladás (Herzentzündung)	105
Szomorúság után (Traurigkeit)	3
Szopni nem akaró kised	258
Szorulás, l. székszorulás.	
Szótalanság (Sprachlosigkeit) gutaütés után	24
Szül-fájdalmak (Geburtswehen)	247
— utófájdalmak (Nachwehen)	249
Tályog (Abscess)	171
Takony-gyülem és takonyláz (Verschleimung u. Schleim- Fieber)	117
Takonyhártya-bántalmak (Schleimhaut-Beschw.) ellen á- talában	118
Táncz után fejlődött bajokban	8
Tejfolyás (Milchfluss)	250
Tej-hiány (Vergehen der Milch)	251
— elnyomatott	252
Tej-láz (Milchfieber)	252
Tengeri betegség (Seekrankheit)	109
Terhesség alatt fellépő bántalmak u.m. hányás, fogfájás sat.	244
Tetszhalál (Scheintod, asphyxie) l. fagyás, villámütés, vizbefuladás, akasztás, légszesz, széngőz általi tetsz- halál	230–234
— göresök, vérszegénység vagy éhségből származott	234
— ujszülöttek tetszhalála	260
Tetűk (Läuse)	209
Torok-gyuladás (Halsentzündung, angina); keményedés; fene (angina gangrenosa)	96
— állhártyás (Croup, häutige Bräune)	284
— bőrkés (angina diphtheritica)	98
Tök-gyuladás (Hodenentzündung)	169
— keményedés	169
Tüdő-gyuladás (Lungenentz.)	99
Tüdő hűdés (Lungenlähmung)	27
Tüdő-typhus	100

	<i>Lap.</i>
Typhus l. idegláz	191
Tyukszem (Hühnerauge)	216
Útés után fejlődött bajokban	211
Vadhus (wildes Fleisch)	218
Vakság: éji (Nachtblindheit); napvakság (Tagesblindheit)	65
Váltóláz (Wechselfieber)	200
— gutaféle (apoplectisches Wechselfieber)	202
— ellen nagyobb adagban bevett chinától származott ba- jokban	205
Végbél-bántalmak (Mastdarm-Beschw.) egyes symptó- mákra nézve	133
Végbél-szakadás (Mastdarm-Vorfall)	133
Vér-bőség (Vollblütigkeit)	6
Vér-folyás, l. méh-vérfolyás.	
Vérhányás a mellből (Blutbrechen)	69
Vérhas (Ruhr)	136
Vér-kiizzadás a szemekből (Blutausschwitzung der Augen)	63
Vérköpés, vérhányás (Bluthusten, Blutbrechen)	69
Vér-mérsékmény (Temperamentum)	5
Vérpezsgés (Blutwallung)	6
Versenyv, l. súly.	
Vér-szegénység (Blutarmuth, anaemie)	5
Vértorlat (Blutandrang), a fejfelé	32
Vérvesztés után adandó szerek	11
Vér-vizelés, vagyis hugyvér (Blutharnen, Uraemie)	159
Vese-fájdalom (Nierenschmerz)	156
— gyulladás (Nierenentzündung)	155
Vese kövek (Nierensteinchen)	156
Veszétség (kutya-harapás után)	213
Villám ütés általi tetszhalál (Durch Blitz getroffene)	231
Viszketeg (das Jucken)	209
Vizbe-fuladás általi tetszhalál (Ertränken)	233
Vizelés álmomban (Bettbissen) a gyermekeknél	268
Vizelés-bántalmak (Harn-Beschw.) egyes symptómákra nézve	160
Vizeletcső-takár (Tripper)	220
Vizelet-erőltetés (Strangurie)	158
— a csecsemőknél	267
Vizelethólyag-aranyér (Blasenhaemorrhoiden)	131
Vizelethólyag-bántalmak: egyes symptómákra nézve	160
Vizelethólyag-gyulladás (Urinblasenentzündung)	157
— hűdés (Lähmung)	27

	<i>Lap.</i>
— pöfeteg (Polyp)	161
Vizelethólyag-kő (Blasenstein)	161
Vizelethólyag-takár, l. nyákfolyás (Blasen-Schleimfluss, blenorrhoee)	161
Vizelet-rekedés (Ischurie)	158
Vizkor (Wassersucht) skarlát után	299
Viz-rák (Wasserkrebs, noma)	78
Vörheny l. skarlát	296
Vörhenykék (Rötheln)	299
Vöröshimlő (Masern)	293
— visszaütődött	295

E tárgyakon kívül az 1862. évben kiadott nagy 8-rét (652. lapra terjedő) **bővebb munkámban** még ezek foglaltatnak: 1) Hahnemann életrajza. 2) Elméleti homoeopathia. 3) Általános repertorium: hol egyes symptómák, egyes körülmények tekintetbe-vételével különféle oly kórosetekre lehet találni gyógyszerket, mely kórok rövid utasítással könyvemben nem tárgyaltnak bővebben. 4) Rövid értekezés az egészségeseket illető ételek és italokról. 5) Gyermekek első nevelése és az anyák életmódja terhesség és szoptatás alatt. — A betegségekre vonatkozólag pedig még ezek tárgyaltnak:

Szembetegségek összesen. Ideges (Fothergill.) arcfájdalom. Ideg-nyavalyák. Légsővész. Tüdővész. Mellbántalmak. Hasbántalmak. Férfi, női nemzőrészek bántalmai. Vízkór (bőr alatti, mell-, has-vízkór). Kékkór. Sápukór (Bleichsucht). Fehérfolyás. Havitisztulási bántalmak. Méh-bántalmak. Rák (emlő-, méh-rák). Hypochondria. Hysteria sat. — E munkám ára 4 ft. a. é.

HASONSZENVI GYÓGYSZEREK.

Acidum muriaticum	*Baryta carbonica
*Acidum nitricum	*Belladonna
*Acidum phosphoricum	Berberis
— sulphuricum	Bismuthum
*Aconitum	Borax
Aethusa	Bovista
Agaricus	Bromium
Agnus castus	*Bryonia
Alumina	Caladium sang.
Ambra	Calendula offic.
Ammonium carb.	*Calcarea carb.
— muriaticum	Champhora
Anacardium	*Cannabis
Anisum	*Cantharis
Angustura	Capsicum
*Antimonium	Carbo animalis
*Apis mellifica	*Carbo vegetabilis
Aranea diadema	Cascarilla
Argentum fol.	Castoreum
— nitricum	Causticum
*Arnica	*Chamomilla
*Arsenicum	Chelidonium
Artemisia	*China
Arum maculatum	Cicuta virosa
Asa foetida	Cimex
Asarum europ.	*Cina
Aurum metall.	Cinamomum
— muriaticum	Clematis

Coccionella
 *Cocculus
 *Cofea
 *Colchicum
 *Colocynthis
 *Conium
 Copaiva
 Corallia rubra
 *Crocus
 Crotalus
 Croton
 Cuprum
 Cyclamen
 Dictamnus
 Digitalis
 Drosera
 *Dulcamara
 Eruca brassicae
 Eugenia Jambos
 Euphorbium
 *Euphrasia
 Evonymus
 Ferrum metall.
 — muriaticum
 Filix mas
 Ginseng
 Glonoin
 *Graphites
 Granatum
 Gratiola
 Guaiacum
 Hamamelis
 Helleborus
 *Hepar sulphuris calc.
 *Hyosciamus
 *Ignatia
 Indigo
 Jodium
 *Ipecacuanha
 Kali bichromicum
 — carbonicum
 Kreosotum

Kuosso
 *Lachesis
 Lactuca
 Lamium
 Laurocerasus
 Ledum palustre
 Lobelia infl.
 *Lycopodium
 Magnesia carbonica
 — muriatica
 — sulphurica
 Manganum
 Menyanthes trif.
 Mercurius corrosivus
 — praecipitatus ruber
 — solubilis
 *Mercurius vivus (ezt értem
 mindenütt, hol csak egysze-
 rüen említém a „mercure“)

Mezereum
 Millefolium
 Moschus
 Murex purpurea
 Naja tripudians
 Natrum
 Natrum carbonicum
 — muriaticum
 — nitricum
 — sulphuricum
 Nicolum
 Nitrum
 Nux moschata
 *Nux vomica
 Oleander
 *Opium
 Paeonia
 Paris quadrifolia
 Paulinia
 Petroleum
 Petroselinum
 Phellandrium
 *Phosphor

Pinus sylvestris	*Spigelia
Platina	*Spongia
Plumbum	Squilla
Psorin	Stannum
*Pulsatilla	*Staphysagria
Rana Bufo	Stramonium
Ranunculus bulbosus	Strontiana
— sceleratus	*Sulphur
Ratanhia	Symphitum offic.
Rheum	Tartarus emeticus
Rhododendron	Terebinthina
*Rhus	Teucrium marum verum
Ruta	Teridion
Sabadilla	*Thuja
*Sabina	Uva ursi
Sambucus	Urtica
Sanguinaria	Valeriana
Sassaparilla	*Veratrum
*Secale	Verbascum
Selenium	Vinca minor
Senega	Viola odorata
*Sepia	Zincum metall.
*Silica	Zingiber.
Solanum nigrum	

A csillag alatt levő gyógyszerek acutus nyavalyákban általában és több chronicus betegségben legszükségesebbek.

Az orvosságok dilutióit illetőleg: a növényekből 6—10—20-dik, — az ásványokból a 10—20 30-dik dilutio közt levő dilutiókat használom közönségesen. Különösen megemlítem az orvosságok adagát oly betegségekben, melyek ellen kivételkép más adagot használlok.

